EDITURA VREMEA

OLIVIAN VERENCA

ADMINISTRAȚIA CIVILĂ ROMÂNĂ ÎN TRANSNISTRIA 1941 - 1944

FID

FAPTE, IDEI, DOCUMENTE

FAPTE, IDEI,
DOCUMENTE

FID

Carte publicată cu sprijinul Ministerului Culturii din România

© Copyright Olivian Verenca

OLIVIAN VERENCA

ADMINISTRAŢIA CIVILĂ ROMÂNĂ ÎN TRANSNISTRIA 1941–1944

Ediţia a II-a îngrijită de
ŞERBAN ALEXIANU

EDITURA VREMEA
BUCUREŞTI
2000

Coperta de Silvia Colfescu

I.S.B.N.– 973–9423–54–X

Olivian Verenca

Autorul, bucovinean dârz din plaiuri sucevene, s-a născut la 19 septembrie 1914 în comuna Ruşii-Mănăstioara, judeţul Suceava. Tatăl său, Emanoil Verenca, fiul dascălului Nicanor Verenca, a fost de profesie învăţător, apoi director de şcoală până la pensionare. Mama sa, învăţătoarea Elena Verenca, fusese născută Tomoioagă, într-o familie românească de veche origine, venită din Maramureş şi stabilită apoi în Bucovina, atestată de către istoricul ardelean Mihali de Apsa, pe la 1900, în cartea sa „Diplome Maramureşene": „În anul 1763-1768 Ioan de Huniad – Căpitanul suprem al Ungariei, conferesce cu titlul de nobleţă deoarece ei au adeverit că dânşii din timpul regilor din bătrâni, au fost şi sunt în dominium acestui Cnezat ... ...din Vişeul de Sus şi-au produs nobilimea In 1763-1768 familiile: Tomoioagă, dovedind vechimea din 1445; Simon alias Moga cu vechimea din 1456, ... etc".

În anul 1938 autorul, licenţiat în Drept şi pregătindu-şi doctoratul juridic în Cernăuţi, a fost propus pentru o bursă de studii la Paris, dar începutul celui de-al doilea război mondial a năruit acest plan. În 1941, este detaşat de la calea ferată Ploieşti-Vălenii de Munte la administraţia din Transnistria, unde până în martie 1944

îndeplineşte funcţia de Director de Cabinet. Nu a fost înscris şi nu a activat niciodată în vreun partid politic. La 31 august 1944 a fost arestat, împreună cu prof. Gh. Alexianu şi A. Râmniceanu şi întemniţat la subsolul Prefecturii Capitalei, iar mai apoi la închisoarea Curţii Marţiale din str. Uranus.

După 3 ani şi jumătate de detenţie şi domiciliu obligatoriu, este exonerat de orice culpabilitate prin decizia Tribunalului Poporului din 15 aprilie 1946 şi prin o decizie a Procurorului General al Curţii de Apel din 7 februarie 1948, care clasează cauza prin rechizitoriu, neexistând nici o indicaţie că autorul ar fi săvârşit vreo infracţiune prevăzută în legea 312/1945, privitoare la crime de război sau împotriva umanităţii.

În anii dictaturii comuniste, autorul funcţionează, până la pensionare, în cele mai diverse capacităţi, după cum au permis „vremurile": de la muncitor constructor, la normator, la şef de serviciu pentru plan şi organizarea muncii.

CUVÂNT ÎNAINTE

Târziu de tot, în primăvara anului 1988, când balanța timpului trecut din lunga mea existență înclina mai mult spre panta întunecată a amurgului decât spre culmea luminoasă a vieții, speranței și încrederii, a încolțit în mintea mea ideea, ce a determinat apoi hotărârea de a consemna o serie de evenimente și fapte din perioada celui de-al doilea război mondial, la a căror desfășurare am asistat și care se înscriu între 19 august 1941 și 29 ianuarie 1944. Mai concret spus, este vorba de modul cum s-a înfăptuit opera de reorganizare, reconstrucție și administrare românească în interiorul temporar ocupat, cuprins între apa Nistrului și a Bugului, până la limanul Niprului, iar în nord până departe la apa Niomjâi și a Rovului, teritoriu denumit de români „Transnistria", pustiit de prăpădul războiului și încredințat vremelnic Țării noastre spre a-l gospodări și administra cu personalul civil trimis din țară.

El nu era încorporat de nici o putere și nimeni nu știa ce hotărâre intenționau să ia oficialitățile germane în legătură cu aceste provincii cu administrație proprie care purtau denumirea de Guvernăminte.

În această scurtă perioadă poporul român și-a afirmat

virtuţile lui gospodăreşti, făcând dovadă că singur, fără sprijinul nimănui, reuşeşte să ducă la bun sfârşit opera de refacere şi administrare a acelui teritoriu, peste care trecuse suflul distrugător al operaţiunilor militare.

De aceea voi căuta să redau într-un stil simplu, fără pretenţii de însuşiri literare, dar pe bază de documente, fapte şi evenimente inedite ce s-au succedat de la instaurarea administraţiei civile în acea provincie şi direcţiile în care s-a acţionat, pentru a se reface tot ceea ce era distrus, a înviora activitatea economică şi a normaliza în general viaţa.

Se cunosc prea puţine lucruri despre activitatea administraţiei civile române desfăşurată în teritoriul de dincolo de Nistru.

Până acum, nimeni nu s-a încumetat să facă vreun studiu asupra acestui subiect, astfel că, peste toate eforturile şi rezultatele muncii creatoare depuse în acea scurtă vreme, se va aşterne încetul cu încetul, după o lungă tăcere, vălul nemeritat al uitării şi nedreptăţii.

Ca unul ce am cunoscut într-o anumită măsură desfăşurarea pe plan general a întregii activităţi legată de administrarea provinciei, consider că îmi revine îndatorirea de a aduce o oarecare lumină în această problemă.

Încerc ca, în cele ce urmează, să prezint cât mai corect şi veridic o serie de date mai puţin cunoscute majorităţii populaţiei noastre privind înfăptuirile din perioada de administraţie amintită, contribuind prin aceasta la informarea obiectivă, la cunoaşterea şi restabilirea adevărului istoric de către cei îndreptăţiţi să o facă, atestând vrednicia, generozitatea şi omenia cu care s-a achitat ţara noastră de sarcina ce şi-a asumat şi lărgind totodată posibilitatea de urmărire a evenimentelor din perioada respectivă.

Poporul român nu a cunoscut niciodată lăcomia de stăpânire nedreaptă, şi nici nu şi-a manifestat ambiţia de expansiune prin acţiuni militare în afara graniţelor sale.

El a luptat de-a lungul veacurilor pentru apărarea pământului propriu, pentru viaţa neamului, pentru dreptate şi onoare, iar redobândirea pământurilor din străbuni de la cotropitori a realizat-o numai prin curajul şi sângele bravilor ostaşi ai ţării.

Istoria evidenţiază puţine situaţii când în împlinirea dreptăţii noastre am fost ajutaţi de străini, şi mult mai multe împrejurări când am suferit din cauza duşmanilor hrăpăreţi ce ne înconjurau. Pe cei ce ne-au ajutat în rarele ocazii ivite nu i-am uitat niciodată, după cum nu-i putem uita pe cei ce ne-au nedreptăţit de-a lungul anilor, fără a demonstra că dreptatea este de partea lor sau a încerca măcar să ţină seama de adevărul istoric din trecutul neamului nostru.

Conjunctura politicii mondiale a anilor 1938-1941, ascensiunea militară vertiginoasă celui de-al III-lea Reich şi presiunile sale pe toate planurile, dezmembrarea succesivă a ţării în cursul anului 1940, ca şi pericolul desfiinţării României ca stat, au determinat alăturarea noastră trupelor germane şi intrarea în război împotriva vecinului de la răsărit, cu singurul scop de a recuceri partea din trupul ţării răpită de acesta.

La 19 august 1941, la Marele Cartier General din Tighina, generalul Ion Antonescu, conducătorul Statului şi comandantul de căpetenie al armatei, primeşte pe cel desemnat să fie Guvernatorul Civil al Transnistriei, profesorul Gheorghe Alexianu, şi după ce-i dă directivele şi instrucţiunile necesare, semnează Decretul nr. 1, care avea să călăuzească organizarea şi viaţa administrativă a Transnistriei.

De aici înainte începe lupta de refacere a regiunii devastate de război, reuşindu-se ca în scurt timp, prin capacitatea de organizare, de conducere şi măsurile operative luate de Guvernatorul Transnistriei, prin munca perseverentă, priceperea şi omenia de care a dat dovadă întreg personalul trimis din ţară în acel teritoriu, să se normalizeze activitatea industrială, agricultura, comerţul şi în general toată viaţa economică, socială şi culturală a provinciei.

Acesta este cuprinsul expunerii ce urmează, detaliind, în limitele actelor doveditoare ce s-au mai găsit, toată activitatea administraţiei civile române, desfăşurată între 19 august 1941- data semnării decretului de înfiinţare – şi 29 ianuarie 1944 – când în locul administraţiei civile, care încetează, se instituie administraţia militară a teritoriului dintre Nistru şi Bug.

În încheierea acestei reconstituiri, ca un binemeritat act postum de reparaţie morală, am socotit necesar să consacru câteva pagini personalităţii profesorului Alexianu, celui investit, graţie înaltei sale competenţe profesionale şi experienţei din trecut, cu dificila misiune de Guvernator al Transnistriei, omul care şi-a pus pecetea inteligenţei şi forţei creatoare asupra tuturor realizărilor administrative româneşti descrise în paginile ce urmează.

Olivian Verenca
avocat, membru al Institutului de
Ştiinţe Administrative al României,
fost Director de Cabinet al Guvernatorului Transnistriei.
Bucureşti 1993

GÂNDURI LA EDIȚIA A DOUA

Ediția a doua, revăzută a lucrării lui Olivian Verenca „Administrația civilă română în Transnistria" vine și completează cu date noi și interesante, prima apariție a acestei lucrări, din anul 1993, la editura Universitas din Chișinău.

Această nouă lucrare poate să țină și locul unei cronici a modului cum, într-un răstimp extrem de scurt, în plin război și în condiții de război, în Transnistria s-a realizat, grație modului de administrație românesc, refacerea și punerea în stare de funcțiune a întregului potențial uman, tehnic, industrial, cultural, fapt care a stârnit admirația și înțelegerea până și a sovieticilor, cronică ce se vrea, pe de o parte, să înlăture astăzi paginile de istorie măsluită, iar, pe de alta și mai ales, să aducă noi dovezi despre umanismul militant al românilor, care a izvorât la fel ca întotdeauna, din sufletul, cugetul și tradiția de omenie a acestui popor.

Privită din urmă, deși reflectările acelor ani nu mai sunt deloc clare, problema cercetării și lămuririi nu a fost abandonată.

Astăzi, totuși, ce a fost și cum a fost, în pofida

retroactivării unor ideologii preocupate de ştergerea anumitor imagini din anii războiului, Olivian Verenca încearcă, cu voinţa şi puterile ce i-au mai rămas, să facă să se vadă cât se poate de clar şi fidel adevărul.

Din păcate, încă şi astăzi numeroşi profesionişti ai istoriei şi-au subordonat disciplina la tălmăciri comandate sau interesate, într-o manieră ce contrazice răspunderea morală şi relativizează îndoielnic funcţiile cunoaşterii obiective.

O. Verenca, în schimb, implicat personal în activitatea guvernământului Transnistriei, a reuşit clarificarea şi expunerea adevărului nealterat în ceea ce a însemnat Administraţia civilă română în Transnistria între anii 1941-1944.

Păşind pentru prima oară pe pământurile dintre Nistru şi Bug, impresionat de distrugerile şi tragedia ce o întâlnea în acele zone, expunerea lui nu recurge la artificii de patos, ci se situează în punctul de convergenţă a unor evenimente politice şi istorice, de foarte puţină lume cunoscute şi înţelese.

Astăzi, în publicistica românească contemporană, lucrarea lui Olivian Verenca reprezintă o revenire la linia clară de afirmare a umanismului.

Unele fapte şi date aflate la baza acestor relatări, au rămas până azi necunoscute, mai ales sub aspectul formulării nealterate a adevărului, iar nu legate de interpretări derivate din diverse interese şi girate de diferite instituţii tributare încă nostalgiilor comuniste.

Manipularea adevărului datelor istorice, este şi ea istorie, despre care însă nu s-a scris nimica încă. Istoria nu cunoaşte pagini albe, ea trebuie scrisă, indiferent dacă ne convine sau nu, aşa cum s-a întâmplat. Din păcate, ansamblul calomniei şi denigrării de care se folosesc cei

interesaţi, este acelaşi ca şi modul lui de a se manifesta.

Nu se va putea scrie istoria adevărată a acelor timpuri, cât se încearcă cu obstinaţie introducerea în joc a aceloraşi cărţi măsluite acum mai bine de jumătate de secol.

Când ne întoarcem gândurile acum, la anii ultimului război mondial, lucrarea lui O. Verenca restituie cititorului, fără nici un fel de retuşare, un capitol aproape necunoscut, lăsat zeci de ani într-o aparent inexplicabilă umbră, din modul în care România a ştiut şi a putut administra Transnistria făcând dovada calităţilor deosebite de competenţă, pricepere şi omenie a poporului nostru.

Mărturisirile lui aduc elemente de prim ordin în lămurirea uneia din cele mai interesante pagini din istoria încă neelucidată a trecutului nostru apropiat.

În partea a doua a lucrării, Verenca, în calitate de martor la procesul intentat în 1946 profesorului universitar Gheorghe Alexianu, guvernatorul Transnistriei, face o analiză pertinentă, folosindu-se de izvoare noi şi necunoscute la data elaborării primei ediţii, a procesului în care profesorul Alexianu a compărut în faţa aşa-zisului tribunal al Poporului, alături de mareşalul Antonescu şi ceilalţi eroi ai neamului şi a fost condamnat la moarte şi executat la 1 iunie 1946.

Personalitatea mareşalului Ion Antonescu a fost vehement contestată de istoriografia comunistă de după 1945, nerecunoscându-i-se nici un merit. Politicul s-a suprapus ştiinţificului, sentimentul interesat conjunctural a înăbuşit obiectivitatea şi rigoarea, dimensiuni obligatorii ale cercetării.

Vechiul precept al lui Tacit, „sine ira et studio", a fost complet abolit, ba chiar întors pe dos. Astfel poziţia, atitudinea şi comportarea mareşalului şi a colaboratorilor săi în timpul războiului au fost tratate în modul voit

eronat de a scrie istoria, cu ură şi părtinire.

O judecată asupra trecutului este cu atât mai necesară astăzi cu cât din citadelele intoleranţei, nerecunoaşterii şi agresivităţii a celor puternici, nu se poate învăţa nimic din ceea ce se păstrează în memoria omenirii ca rezultat al urii, al prigoanei şi a nimicniciei.

Memoria evenimentelor trebuie să supravieţuiască în însăşi substanţa trăirii lor de către oameni.

Din punct de vedere politic, administrativ, uman sau juridic, nu a fost comisă nici o încălcare în activitatea administraţiei civile din Transnistria.

Dar învingătorii, care-şi fac întotdeauna propriile lor legi pe care le aplică învinşilor, pot orice, cu corectivul că acel „orice" nu poate constitui un act de justiţie şi care nu poate fi impus ca atare celor învinşi, decât ca o silnicie.

Noi românii nu vom putea accepta niciodată că tragedia suferită de atâţia compatrioţi târâţi în faţa aşa zisului Tribunal al poporului (al cărui popor?) constituie acte de justiţie şi nu de răzbunare pătimaşă, fapt care a făcut mai mult rău României decât tot războiul.

Dacă Tribunalul poporului ar fi reprezentat într-adevăr poporul român, hotărârea lui ar fi fost desigur dreaptă, dar cum nu a fost aşa, hotărârea aceasta ca şi altele, impuse de Moscova şi acceptate cu obedienţă de comuniştii instalaţi la putere, a fost o monstruozitate juridică, în scopul declarat de distrugere a elitelor poporului român şi de desconsiderare a eroilor neamului nostru, care şi-au dat viaţa pentru neamul şi ţara lor.

Noi trebuie să retrăim trecutul în gândirea şi simţirea noastră, fiindcă istoria, ca parte integrantă şi vie a prezentului, are şi funcţia de a instrui pe contemporani în beneficiul viitorului.

De aceea azi, aici, ea trebuie să reintre în aria de interes intelectual nu numai al istoricilor ci şi al altor oameni de cultură pentru a fi restituită generaţiilor în lumina adevărului. O. Verenca încearcă să facă un pas esenţial, în acest sens, reeditând lucrarea de faţă.

Nu este o carte de cercetare istorică, nici nu putea fi cu atât de puţine probe, dovezi şi acte doveditoare ce ne-au mai rămas, dar ea îi va ajuta enorm pe istorici să înţeleagă poate pentru prima oară direct şi corect ce a fost şi ce a însemnat Transnistria, să analizeze faptele şi să le interpreteze în lumina adevărului, care astăzi în fine poate ieşi la iveală. Şi nu numai pe istorici, ci şi pe orice om interesat astăzi de cunoaşterea acelor timpuri şi evenimente atât de dramatice.

Este o carte partizană, dar partizanatul acesta este izvorât din nevoia arătării în mod corect şi cinstit a unor lucruri şi fapte de nimeni cunoscute.

Şi nu mai puţin interesant şi important este de văzut cum apreciază reprezentanţii Crucii Roşii Internaţionale de la Geneva, care, pentru prima oară în Europa, au avut prilejul în timp de război să viziteze liber şi la alegere, o regiune întreagă pentru a cerceta viaţa şi modul de trai al evreilor deportaţi acolo (extrase din acest raport se află publicate în addenda la această lucrare).

Este de asemenea interesant de reţinut că miniştrii plenipotenţiari în România ai Franţei, Paul Morand cu soţia şi Elveţiei, Rene de Weck cu soţia, nunţiul apostolic monseniorul Andrea Cassulo, au avut de asemenea posibilitatea să viziteze Transnistria, la fel ca şi cei mai mari reprezentanţi ierarhi ai ţării, ca mitropolitul Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului I.P.S. Nifon, mitropolitul Olteniei I.P.S. Nicolae Colan, mitropolitul Sibiului şi Făgăraşului

I.P.S. Efren, arhiepiscopul Chişinăului, P.S. episcop Nicolae al Oradei, P.S. episcop Policarp al Cetăţii Albe-Ismail, P.S. episcop Grigorie al Huşilor şi P.S. episcop Partenie al Armatei.

În cuprinsul lucrării, capitolul VI face o digresiune specială de la conţinutul cărţii, lămurind încă o dată în mod hotărât faptul că administraţia civilă nu a avut şi nu avea cum să aibă nimic de-a face cu problema evreilor dislocaţi din Bucovina şi Basarabia în Transnistria.

Faţă de referirile din carte, faţă de încheierile fără dubiu ale tribunalului şi faţă de nenumăratele alte lucrări care au tratat problema, această digresiune a fost totuşi special analizată pentru definitiva ei lămurire.

Este interesant de reţinut modul cum O.Verenca, folosindu-se numai de izvoare emanând de la cele mai reprezentative personalităţi evreieşti ale timpului, argumentează că administraţia civilă românească din Transnistria nu a avut nici o contingenţă cu deportarea evreilor, iar în situaţia dată, când a putut şi cum a putut, a ajutat şi sprijinit.

Şi nu în ultimul rând merită semnalat ce a însemnat Transnistria pentru restul Europei. În plin război, când ţări şi regiuni întregi din Europa, distruse de urgia războiului, aveau probleme alimentare de supravieţuire, românii din Transnistria prin grija profesorului Alexianu, reuşeau să transmită ajutoare alimentare în Grecia şi Franţa şi chiar şi pentru românii din Ardealul luat de unguri în urma Dictatului de la Viena.

Iar spre sfârşitul anului 1943, când soarta războiului devenise vizibilă, în ideea că acea regiune va fi curând părăsită, guvernatorul Transnistriei iniţiază, cu acordul mareşalului Antonescu, predarea către localnici, cu procese verbale oficiale, a teritoriului, populaţiei şi a tuturor

bunurilor de orice fel, refăcute sau create din nou, cu menţiunea stării de fapt a predării, după anii de administraţie românească. (Un asemenea Proces Verbal se regăseşte la pag. 132 din lucrare.)

Şi citându-l pe Ioan Dan, autorul remarcabilei lucrări de cercetare juridică „Procesul Mareşalului Antonescu", editura Tempus 1993, care spune referindu-se la aceste procese verbale: „Aceste documente sunt de o importanţă covârşitoare şi ne oferă posibilitatea unor concluzii şi aprecieri deosebite."

Transnistria a fost găsită de români în ruine, devastată de furia războiului şi a fost predată la retragere complet refăcută. Mai mult, s-au construit case de locuit, biserici, şosele şi altele.

Populaţia a fost găsită înfometată şi a fost lăsată cu existenţa asigurată. Rezultă încă o dată generozitatea şi umanismul poporului român, care în loc să distrugă totul în retragere, a lăsat totul în bună stare.

Nu ştiu, dacă a mai existat în lume un asemenea „cuceritor" care să se comporte în acest mod cu populaţia ocupată şi care, în retragere, nu numai să nu distrugă nimic, dar să-şi predea cu proces verbal teritoriul părăsit. Dacă a mai existat undeva, spune în continuare Ioan Dan, un asemenea cuceritor, cinste lui! Noi românii, însă, avem graţie profesorului Alexianu, cu ce ne mândri, din acest punct de vedere.

Târziu, în decembrie 1984, doi istorici, Ion Ardeleanu şi Vasile Arimia, pregătind volumul doi din lucrarea „România după marea Unire", Editura Ştiinţifică 1988, au putut discuta cu unul din protagoniştii evenimentelor din România în deceniile IV şi V ale secolului nostru. În acest fel s-a ajuns a avea şi o discuţie cu Al. Voitinovici (1918-1986),

cel care în 1946 a condus lucrările Tribunalului Poporului, care a judecat pe mareşalul Antonescu şi colaboratorii săi, în calitate de preşedinte al Instanţei. Această convorbire, purtată în 1984, a fost determinată de marile diferenţe ce s-au descoperit între înregistrările pe viu ale filmului realizat în 1946, în timpul procesului şi aşa zisa stenogramă a dezbaterilor, publicată sub titlul „Procesul marii trădări naţionale".

Întrucât era o discuţie de documentare, în 1984 nu se întrevedea în nici un fel posibilitatea publicării ei; Voitinovici a răspuns direct, renunţând la tiparele şi canoanele tipologiei comuniste obişnuite.

El spune: „În ceea ce-l priveşte pe Ion Antonescu, nu am nici un fel de dubiu că aş fi dat o pedeapsă greşită. A avut îndrăzneala să pornească un război împotriva Uniunii Sovietice. Sunt sigur că istoria nu mă va contrazice".

Nu avea de unde şti şi nici cum să-şi dea seama, că, foarte curând va veni ziua când istoria-l va judeca şi contrazice total.

Voitinovici, şi toţi cei care au contribuit la judecarea acelui aşa zis proces, au fost nişte simpli lachei în slujba celor care urmăreau distrugerea fiinţei neamului, au batjocorit ideea de drept şi dreptate, situându-se prin fapta lor în afara conceptului de cinste şi adevăr al justiţiei.

Despre M. Antonescu: „Era un om care nu mi-a plăcut, nu era jurist de practică, afişa vorbe multe, dar idei puţine. Încerca să pară, mai mult decât era."

Despre Pantazi: „Tot timpul procesului nu a făcut decât să se apere pe el. Eu am fost militar şi mai puţin ministru, am primit ordine şi le-am executat."

Despre E. Cristescu: „Era un tip de mare abilitate, ştia să lunece cum dorea, se pare că ştia deja că va fi

folosit în continuare. Avea indiscutabil partea lui de vină."

Despre Alexianu: „Un om care mi s-a părut de calitate, care nu a dezarmat ca om, a fost profesorul Alexianu, guvernatorul Transnistriei. Părerea mea este acea că pe cât a putut Alexianu nu a făcut rău în Transnistria. La el totul a fost răspundere obiectivă, nici un fapt concret care să-l fi implicat direct nu i se poate reţine. El este singurul care a avut demnitatea în finalul dezbaterilor să spună: Îmi asum întreaga răspundere a actelor şi faptelor mele, săvârşite în timpul guvernării mele, alături de domnul Mareşal."

Această convorbire, după atâţia ani de zile, despre demnitarii implicaţi în acel odios proces, pune în evidenţă, odată în plus, chiar prin opiniile judecătorului care, conform ordinelor, l-a condamnat la moarte, personalitatea, demnitatea şi integritatea celui ce a fost Gheorghe Alexianu.

Înaintea execuţiei, când procurorul de serviciu i-a adus la cunoştinţă faptul că cererea de graţiere i-a fost respinsă şi l-a întrebat care-i este ultima dorinţă, a răspuns simplu şi din inimă, aşa cum i-a fost toată viaţa:

„Doresc neamului românesc să-şi îndeplinească idealurile pentru care cad eu astăzi aici."

Fie ca neamul românesc, pe care l-a slujit cu demnitate şi credinţă, să repare nedreptatea ce i s-a făcut şi să-l repună în istorie la locul ce i se cuvine.

Şerban Alexianu
Bucureşti, mai 2000

PARTEA I

CAPITOLUL I

ADMINISTRAȚIA CIVILĂ ROMÂNĂ ÎN TRANSNISTRIA 19 AUGUST 1941 – 29 IANUARIE 1944

INTRODUCERE

Abia trecuseră douăzeci de ani de la terminarea primului război mondial și un suflu amenințător străbătea vechiul continent al Europei, spiritul democratic de înțelegere în relațiile internaționale fiind înlocuit cu noile doctrine politice de dominație, în care dreptul celui mai puternic,

dreptul pumnului (Faustrecht), constituia metoda de intimidare a câtorva mari puteri, ameninţând liniştea şi independenţa României şi a celorlalte popoare din aproape întreaga Europă şi chiar a planetei.

Dar, o analiză asupra vieţii politice a României premergătoare anului 1940 nu poate fi evaluată corect, decât exclusiv printr-o proiecţie în contextul epocii.

Evaluarea conjuncturilor care au determinat anumite atitudini responsabile sau iresponsabile porneşte de la principiul că decizia politică a influenţat şi influenţează viaţa statelor.

Perioada 1938-1940, începutul războiului şi ceea ce a urmat după aceea, a însemnat, în istoria României, faza finală a unei crize acute, care şubrezise în timp democraţia parlamentară, diminuând-o până la deriziune şi figuraţie.

Nu a fost vorba de o enormă fatalitate, ci de construcţii eronat conjuncturale şi organic fragile la nivelul structurilor politice cu rădăcini adânci şi strâmbe de la începutul statului modern Român.

Politicienii şi presa de partid sunt primii de blamat pentru compromiterea sistemului parlamentar şi pentru târârea populaţiei româneşti spre totalitarism. În Camera Deputaţilor şi chiar în Senat reprezentanţii naţiunii n-au altceva de făcut decât să-şi aducă injurii unii altora, iar principala preocupare a presei a fost să proclame cu glas tare bănuiala de corupţie a tuturor miniştrilor, senatorilor şi deputaţilor.

Parlamentul şi presa au reuşit să creeze o falsă imagine a administraţiilor succesive prin exagerarea defectelor unor persoane, care, deşi departe de a fi ireproşabile, reuşiseră să facă totuşi ceva pentru ţară.

În felul acesta, a fost posibil ca ţara noastră să fie

supusă unui act de trădare, când prin mijlocirea partidelor politice, cunoscută sub numele impropriu de restaurație, regele legitim al țării să fie detronat și țara să fie aruncată într-o politică nesăbuită de aventură, fără vreun temei legal sau o perspectivă clară.

Dacă putem admite că dictatura, instaurată de Carol în 1938, a avut cu preponderență o motivație în criza politică internă, tot ceea ce a urmat după aceea în țara noastră, a fost puternic condiționat de factori din exterior. Cu toate acestea, dictatura regală nu a avut, în pofida norilor sumbri ce se arătau deasupra Europei, vreo înclinație de tip fascist sau nazist. Atât naționalismul cât și antisemitismul său au fost moderate, iar principalele libertăți cetățenești au rămas în vigoare și în Constituția adoptată în 1938.

Dominant, ca idee politică, era un fel de misionarism monarhic doritor de conciliere internă și armonie socială. Dar, în ciuda eforturilor depuse, reconcilierea națională încercată de Rege în numele interesului național și al salvării țării de pericolul extern tot mai amenințător nu s-a putut realiza.

Între februarie 1938 și septembrie 1940, Regele și extremismul legionar pronazist s-au înfruntat deschis și pe față, partidele politice fiind simpli spectatori impasibili.

În noiembrie 1938, Carol a vizitat Londra și Parisul în căutarea unui sprijin occidental mai sigur și mai substanțial, primind însă numai sfaturi neconvingătoare. Occidentul era încă ancorat în spiritul „München-ului". Pe drumul de înapoiere în țară, Regele s-a oprit pentru o scurtă întrevedere cu Hitler, care nu a reușit însă să înlăture neîncrederea reciprocă, fiindu-i cunoscută atitudinea față de legionari.

În acelaşi timp, pe plan diplomatic, se făceau eforturi disperate pentru a intensifica legăturile cu Franţa şi Anglia şi a evita satelizarea economică a ţării de către Germania.

Cu toate că, în toamna lui 1938, diplomaţii români au avertizat în repetate rânduri asupra pătrunderii economice a Germaniei în Balcani, nu s-a reuşit să se destrame miopia sau să se stârnească interesul capitalelor occidentale. Mai mult chiar, N. Chamberlain declara regelui Carol, cu ocazia vizitei făcute la Londra, că, deşi Marea Britanie nu acceptă ideea împărţirii Europei de sud în sfere de influenţă, este totuşi inevitabil ca Germania să se bucure de o poziţie preponderentă în domeniul economic în zonă.

Reluarea, într-o succesiune cronologică, a principalelor evenimente internaţionale de pe continent, ce au influenţat şi condus la izbucnirea celui de-al doilea război mondial, cu implicaţiile intrării României în această conflagraţie, apar ca un reflex de legitimă apărare şi stare de necesitate, în ideea salvgardării independenţei şi chiar a existenţei ţării ca entitate de sine stătătoare.

Premergător dezlănţuirii actelor de forţă şi violenţă armată, este necesar să remarcăm încă o dată slăbiciunea de nepermis a marilor puteri, amânarea şi evitarea posibilităţii de a iniţia măsuri colective de intervenţie împotriva celor ce încălcau ordinea şi tratatele internaţionale, în vigoare după primul război mondial.

La 3 octombrie 1935, Italia invadează Etiopia, fără ca Liga Naţiunilor să ia măsuri efective împotriva agresorului.

Germania începe oficial reînarmarea, fără ca marile puteri aliate să intervină în mod activ. Mai mult chiar, începând din 1935 se reintroduce serviciul militar obligatoriu, interzis ca şi reînarmarea prin actul de capitulare şi tratatul de pace, iar, în martie 1936, în dispreţul pactelor

şi tratatelor în vigoare, are loc remilitarizarea Renaniei.

La 11-12 martie 1938, Austria este încorporată, prin celebrul Anschluss, Reich-ului German.

Urmarea acordului de la München, în toamna lui 1938, începe dezmembrarea Cehoslovaciei, întâi prin ocuparea regiunii Sudete, iar apoi a întregului teritoriu.

Pe 7 aprilie 1939, forţele militare italiene debarcă în Albania punând stăpânire pe întreaga ţară, pregătindu-se pentru o acţiune împotriva Greciei şi mai târziu pentru neutralizarea Iugoslaviei.

Încă din vara anului 1939 Germania a început pregătiri în secret de mare amploare ce vizau Polonia, pentru ca la 1 septembrie lumea să asiste înmărmurită şi neputincioasă la atacul german asupra Poloniei, urmat la scurt timp şi de atacul trupelor sovietice, care ocupă, de comun acord cu germanii, partea de răsărit a Poloniei. Astfel, în numai 26 de zile, Polonia a fost înfrântă şi desfiinţată ca stat. Această ultimă agresiune a însemnat, de fapt, începutul oficial al celui de-al doilea război mondial.

Este cazul să reamintim aici că pactul de neagresiune semnat la 23 august 1939, de către Ribbentrop şi Molotov, stabilea prin bună înţelegere limitele de frontieră dintre cele două mari puteri, deschizând astfel larg porţile expansiunilor teritoriale în dauna unor ţări mici, fără apărare, desfiinţate practic printr-o trăsătură de condei de pe hartă, cum a fost, printre altele, şi cazul Poloniei.

La 3 septembrie, Marea Britanie şi Franţa, pentru a-şi respecta angajamentele asumate faţă de Polonia, declară război doar unuia dintre agresori: Germaniei.

Curios totuşi, între 3 septembrie 1939 şi 10 mai 1940, aliaţii anglo-francezi, incapabili de o ripostă adecvată, nu întreprind nici o operaţiune militară împotriva agresorilor,

complăcându-se în aşa numitul „război ciudat”.

Către sfârşitul lunii septembrie, începutul lui octombrie 1939, sovieticii se infiltrează, sub oblăduirea aceluiaşi pact de neagresiune Ribentrop-Molotov, fără a fi deranjaţi de nimeni, în teritoriul ţărilor Baltice (încheind acorduri de asistenţă mutuală), îşi creează mai întâi baze militare cu prezenţe masive de trupe, pentru ca în august 1940 să instaureze în Estonia, Letonia şi Lituania, puterea sovietică, încorporându-le URSS-ului, ca republici sovietice.

După cum se observă, nefastul acord de la München precum şi pactul de neagresiune germano-sovietic, cu toate protocoalele secrete ce-l însoţeau, îşi dădeau în tragismul lor roadele şi asta nu era decât un palid început a ceea ce urma să fie.

În primăvara lui 1940, pe 9 aprilie, Germania invadează Norvegia şi Danemarca, pentru ca apoi să se abată asupra Olandei, Belgiei şi Luxemburgului şi, în final, ocolind celebra linie Maginot, să atace Franţa. Italia, intrată şi ea oficial în război la 10 iunie 1940, atacă la rândul ei, Franţa, care cu tot ajutorul trupelor expediţionare engleze, sosite în grabă, nu mai poate face nimic şi capitulează la 22 iunie în acelaşi an.

În urma aceluiaşi pact Ribentrop-Molotov, tot în 1940 URSS încearcă a purta tratative cu Finlanda, solicitându-i să cedeze Rusiei sovietice, unele teritorii la nord de Leningrad, considerate de guvernul sovietic necesare securităţii marelui oraş, cât şi a căii ferate spre Murmansk; cum Finlanda nu acceptă propunerile sovietice, aceştia, folosind metodele aliatului german, atacă fără nici o justificare politică sau militară Finlanda, fără ca cineva să gândească sau să acţioneze în vreun fel, la acest nou act de agresiune sovietic.

La începutul primelor faze ale războiului, România s-a declarat neutră şi dispusă să respecte cu stricteţe toate regulile neutralităţii stabilite prin convenţiile internaţionale.

Cu toate că a încercat să temporizeze pe cât posibil livrările de materii prime Germaniei, angajamente luate de guvernul Gigurtu, convins de inevitabila victorie a aliaţilor, un consiliu de Coroană proorocise chiar în preziua izbucnirii războiului victoria apusenilor, iar, cu câteva luni mai devreme, înainte de a fi ucis de legionari, primul ministru A. Călinescu declara că, în cazul unui război general, noi vom merge alături de Anglia, fiindcă acolo va fi victoria şi aşa este şi sentimentul neamului şi opiniei publice.

Înşelând însă toate previziunile, rapida ofensivă germană din vest, care a dus la capitularea Franţei în iunie 1940, a luat prin surprindere Bucureştiul ca şi întreaga lume.

România, în felul acesta, a rămas fără aliaţi, cu toate pactele de neagresiune devenite simple hârtii, la cheremul unei Germanii hitleriste şi a unei Rusii staliniste, înţelese încă din august 1939, asupra sferelor de influenţă din Europa de est.

Pe fondul crizei generalizate, a paraliziei democraţiei în forme autoritare, debile însă ca structură, apoi dispariţia ei în dictatura regală, pe fondul slăbirii ansamblului administrativ al statului, neglijenţelor politice privind armata şi a căderii diplomaţiei române în figuraţie, s-a produs ultimatumul şi agresiunea rusă din 1940.

Ca un corolar al angajării Rusiei comuniste în pactul Ribentrop-Molotov, sovieticii, săvârşind un grav act de agresiune şi violând convenţiile pentru definirea agresorului, semnate în 1933 şi 1934, au prezentat la 26 iunie

1940, printr-o notă ultimativă prezentată Guvernului Român şi repetată într-o altă notă din 28 iunie 1940, propunerea ca în termen de 4 zile să se evacueze armata şi toate instituţiile din Basarabia şi partea de nord a Bucovinei, urmând ca trupele sovietice să ocupe în acelaşi timp teritoriul evacuat.

În nota din 26 iunie 1940, sovieticii justifică pretenţiile teritoriale astfel: „În anul 1918 România, folosindu-se de slăbiciunea militară a Rusiei, a desfăcut o parte din teritoriul ei, Basarabia, călcând prin aceasta unitatea seculară a Basarabiei, populată în principal cu ucraineni, din Republica Sovietică Ucraineană.

Uniunea Sovietică nu s-a împăcat niciodată cu faptul luării cu forţa a Basarabiei, ceea ce guvernul sovietic a declarat nu o dată şi deschis în faţa întregii lumi. Acum când slăbiciunea militară a URSS-ului este de domeniul trecutului, iar situaţia internaţională care s-a creat cere rezolvarea rapidă a chestiunilor moştenite din trecut, pentru a pune în fine bazele unei păci solide între ţări, URSS, consideră necesar şi oportun ca, în interesele stabilirii adevărului să păşească împreună cu România la rezolvarea imediată a chestiunii înapoierii Basarabiei. Guvernul sovietic consideră că chestiunea întoarcerii Basarabiei, este legată în mod organic cu chestiunea transmiterii către URSS a acelei părţi a Bucovinei, a cărei populaţie este legată în marea sa majoritate cu Ucraina sovietică prin comunitatea soartei istorice, cât şi prin comunitatea de limbă şi compoziţie naţională.

Un astfel de act ar fi cu atât mai just, cu cât transmiterea părţii de nord a Bucovinei către URSS ar putea reprezenta, este drept că numai într-o măsură neînsemnată, un mijloc de despăgubire a acelei mari

pierderi care a fost pricinuită URSS-ului şi populaţiei Basarabiei, prin dominaţiunea de 22 de ani a României în Basarabia."

În nota de acceptare a ultimatumului sovietic din ziua de 28 iunie 1940, remisă de ministrul României la Moscova, se precizează: „Guvernul român, pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forţă şi deschiderea ostilităţilor în această parte a Europei, se vede silit să primească condiţiile de evacuare (4 zile nerespectate sub nici o formă) specificate în ultimatumul sovietic."

În perioada cedării Basarabiei şi Bucuvinei de nord, pe data de 2 iulie 1940, generalul Ion Antonescu îi adresează regelui Carol următoarea scrisoare:

„Maiestate,

Ţara se prăbuşeşte.

În Basarabia şi Bucovina se petrec scene sfâşietoare. Mari şi mici unităţi, abandonate de şefi şi surprinse fără ordine, se lasă dezarmate la prima ameninţare.

Funcţionari, familiile lor şi ale ofiţerilor au fost lăsate pradă celei mai groaznice urgii.

Materiale militare şi depozite imense, acumulate acolo din incurie şi menţinute până în ultimul moment din ordin, au rămas în mâna inamicului.

Iată, Maiestate, schiţat în fugă, numai un capitol al tragediei şi calvarului unui neam, care este numai la început.

Poporul şi armata au fost dezarmate fără luptă. Demoralizarea lor este fără limită. Lipsa de încredere în conducători este totală. Ura lor contra vinovaţilor, a tuturor vinovaţilor de ieri şi de azi creşte.

Consiliul de Coroană v-a hotărât să cedaţi. Deciziunea a dezlănţuit haosul. Consecinţele lui, anarhia şi anarhi-

zarea, sunt numai la începutul lor. Ţara care simte, ţara care vede, ţara care presimte, ţara toată este consternată şi în panică.

Este consternată şi în panică, fiindcă a auzit de repetate ori pe primii-miniştri şi pe miniştrii ei declarând că suntem înarmaţi până în dinţi, că nu vom ceda nici o brazdă, că să avem încredere oarbă şi fără control în şefi şi în priceperea şi înţelepciunea regelui. Nici o replică nu a fost tolerată. Orice strigăt public de alarmă a fost înăbuşit, adesea sângeros.

Ţara a avut încredere, fiindcă generalul pe care Maiestatea Ta l-a acoperit cu cea mai mare încredere a declarat la un banchet că sunteţi cel mai puternic rege din Europa şi în neuitata şi recenta declaraţie de la Chişinău, inducând în eroare pe Maiestatea Ta, a asigurat-o că a încins-o cu un stăvilar de foc, de fier şi de beton, peste care nimeni nu va trece.

Realitatea însă s-a răzbunat. S-a răzbunat, fiindcă era alta, cu totul alta.

Dar, Maiestate, toate acestea sunt fapte cunoscute, nu putem stărui acum asupra lor, nu ne îngăduie nici timpul şi nici evenimentele. Dar chiar dacă ne va îngădui, nu am face-o.

Am contribuit conştient la precipitarea catastrofei şi pe plan intern.

Acum trebuie să ne întrebăm: Ce facem? şi avem datoria să strângem rândurile.

Abandonăm totul şi ne răfuim între noi, ori încercăm chiar şi imposibilul.

Aceasta trebuie să facem; opera va fi grea, dar nu imposibilă; trebuie s-o încercăm.

Încercarea însă nu o pot face tot acei care sunt

Chemarea Gărzii de fier la guvernare, consacrarea ei ca partid de guvernământ, în ultimul guvern al Frontului Renașterii Naționale, a constituit înlocuirea totală și definitivă a vechii democrații cu regimul personal al regelui Carol.

Astfel, regimul regelui Carol, pe de-o parte, a legat România de Germania și Axă, iar, pe de altă parte, a deschis drumul germanilor în Balcani, lucru la care a contribuit și Ungaria prin raptul de la Viena, obținut cu totalul asentiment al Germaniei și Italiei, fapt care a asigurat dominația politică și militară a germanilor în întreaga regiune, blocând intențiile expansioniste ale URSS.

Este important de reținut afirmațiile fostului agent GRU (serviciul de informații al Armatei Sovietice), Vladimir Rezun, cunoscut și sub pseudonimul Victor Suvorov, prin care arăta că URSS intenționa să atace preventiv Germania, în jurul datei de 6 iulie 1941, lovitura principală fiind îndreptată împotriva României, pentru a lipsi economia de război germană de livrările de petrol românesc. (vezi pe larg V. Suvorov – Spărgătorul de gheață, traducere românească – Iași, Polirom 1995)

Cu toate că sovieticii au contestat cu vehemență afirmațiile trădătorului V. Rezun, cu ocazia apariției cărții sale în occident, abia după destrămarea Uniunii Sovietice în 1989 rușii au recunoscut intențiile sovietice de a ataca Germania, publicând în revista Academiei Militare din Moscova planul din 15 mai 1941, semnat de mareșalul S.K. Timoșenco, comisarul poporului pentru apărare și de g-ral. de armată G.K. Jukov, șeful Marelui Stat Major al Armatei Roșii, ce prevedea o lovitură preventivă Germaniei și bineînțeles și României.(vezi în detaliu *Trecerea Nistrului* 1941, o decizie controversată – Fl. Constantiniu și Ilie Schipor – ed. Albatros 1995)

cizma armatei de ocupaţie ar fi fost înrobit, pentru a asigura resursele necesare desfăşurării operaţiunilor militare plănuite de Reichul german.

Politica de apropiere de Axă fusese inaugurată de regele Carol al II-lea, prin guvernele Argetoianu şi Gigurtu, care au stabilit primele legături cu Germania prin următoarele acte consecutive:

renunţarea la garanţiile anglo-franceze

părăsirea ligii Naţiunilor Unite

primirea garanţiilor germane în iulie 1940, sub guvernul Argetoianu

convenţia Wolthrat-Bujoiu, care acordă prioritate Germaniei la negocieri în materie de petrol şi grâne

chemarea misiunii militare germane în ţară, făcută de guvernul Gigurtu, în august 1940.

Este limpede că aceste acte au schimbat total bazele politicii externe româneşti şi că, în vara anului 1940, prin voinţa regimului regelui Carol, România a fost nu numai aşezată alături de Axă, dar şi legată economiceşte de Germania. Convenţia petrolului şi a grânelor şi chemarea misiunii militare germane constituind elementele acestei colaborări.

Politica de apropriere de Germania a fost întărită prin încă doi factori şi anume:

- prăbuşirea ultimelor elemente ale democraţiei şi înlocuirea lor prin regimul personal al lui Carol

- slăbirea prin ele însele a partidelor politice, desfiinţarea regimului constituţional, crearea Frontului Renaşterii Naţionale şi a Partidului Naţionalist, chiar cu concursul principalelor personalităţi din partidele liberal şi ţărănesc, acestea au fost actele de înlăturare a ultimelor elemente ale democraţiei româneşti.

când Germania era prinsă în vestul continentului, cu acţiunea de ocupare şi încheiere a armistiţiului cu Franţa, de împărţirea teritoriului şi stabilirea zonelor de ocupaţie şi după ce şi Italia intrase în război, alăturându-se Germaniei.

Acceptarea ultimatumului era soluţia cea mai grea, era soluţia cea mai injustă şi dureroasă. Părăsirea unor provincii româneşti, retragerea armatei cu spatele la inamic, suferinţele populaţiei aruncată în voia soartei, tot dezastrul, ruinele şi umilinţele erau legate de această soluţie, singura însă care lăsa statului român puterile oarecum intacte şi care îi da răgazul să aştepte desfăşurarea viitorului.

Tot eşafodajul politic prin care România a căutat să asigure pacea şi să-şi asigure graniţele a căzut în realitate prin înţelegerea de la München şi a fost total distrus prin înţelegerea germano-rusă din 23 august 1939, care hotăra definitiv asupra estului european.

Deci, România, după cele întâmplate cu Polonia, statele Baltice şi Finlanda, nu avea altă ieşire decât o apropiere de politica germană, lucru confirmat chiar de Sir Reginald Hoare, fost ambasador al Marii Britanii în România, care declarase că „înţelege situaţia atât de penibilă a României şi îşi dă seama că nu există altă ieşire."

Marea putere germană urmărea ca petrolul românesc să constituie una din principalele baze de alimentare a maşinii sale de război, la care nu putea renunţa sub nici o formă şi înspre acapararea acelor resurse se îndreptau presiunile diplomatice ca şi diviziile motorizate nemţeşti. Toate eforturile noastre de a mobiliza un maxim de efective, pentru a ţine piept forţei militare a Wermachtului, erau sortite unei grabnice capitulări şi ar fi dus în final la desfiinţarea noastră ca stat, iar poporul îngenunchiat sub

actelor de violenţă din partea puternicului vecin de la răsărit. Iar tendinţa de expansiune către gurile Dunării s-a manifestat din partea rusească încă din secolul 18.

În faţa acestor ameninţări, guvernul român a solicitat guvernului britanic să-i confirme că garanţia semnată la 13 aprilie 1939 putea fi considerată ca valabilă, în ipoteza unei agresiuni sovietice împotriva României. O asemenea cerere era cu atât mai mult justificată cu cât Marea Britanie nu declarase război sovieticilor, după ce aceştia invadaseră şi ocupaseră în comun cu Germania, Polonia, deşi pactul de asistenţă mutuală polono-britanic o obliga la aşa ceva.

Răspunsul guvernului britanic, sosit la 14 decembrie 1939, arăta că garanţiile acordate României la 13 aprilie 1939 se pot considera valabile în funcţie de:

Să nu existe nici o opoziţie din partea Italiei!, cea care devenise între timp aliata Germaniei;

Turcia să vină imediat în ajutorul României. Nici această condiţie nu avea valabilitate, pentru că se ştia foarte bine că la data de 21 octombrie 1939, când a fost semnat tratatul anglo-franco-turc, aceştia din urmă au impus o clauză care preciza că „obligaţiile asumate de către Turcia în virtutea prezentului tratat nu ar putea-o constrânge la o acţiune având ca efect şi consecinţă de a o atrage într-un conflict armat cu Uniunea Sovietică."

În felul acesta, rămasă singură şi fără nici un fel de garanţii viabile din partea aliaţilor, România a fost determinată de a căuta o salvare într-o politică de apropiere de Germania.

Însă în noaptea de 26-27 iunie 1940, Uniunea Sovietică a prezentat guvernului român un ultimatum cerând evacuarea armatei şi a instituţiilor statului din Basarabia şi Bucovina de nord. Acest ultimatum se producea în perioada

au apărut foarte curând. Pretextul invocat a fost acela al întăririi legăturilor de prietenie româno-polone.

În acelaşi timp, în pavilionul sovietic al Expoziţiei de la Paris, apar două hărţi ale Rusiei, în care Basarabia era cuprinsă fără echivoc în teritoriul URSS.

Cu toate acestea şi cu toată ostilitatea crescândă a sovieticilor, conducătorii politicii externe române au continuat să menajeze guvernul de la Moscova, cu singura rezervă că s-au străduit să evite asumarea unor obligaţiuni care ar legaliza ocupaţia sovietică în caz de război european. Atitudinea din ce în ce mai ostilă a guvernului de la Moscova în chestiunea Basarabiei se accentua. În iunie 1938, Ministerul de externe sovietic a pus în vedere legaţiei române la Moscova că nu va mai accepta note diplomatice româneşti în care, vorbind de Basarabia, s-ar întrebuinţa expresia de „teritoriu românesc"; de asemenea, nu se mai acceptă nici expresia „malul românesc al Nistrului", nici aceea de „frontieră românească" sau „grăniceri români".

Beneficiind de înţelegerea realizată cu Germania şi de dispariţia, ca urmare a declanşării primei faze a războiului, a echilibrului european, sovieticii au promovat permanent o politică de agresiune ce ameninţa pe toţi vecinii săi.

În ceea ce priveşte România, această permanentă ameninţare nu constituia decât evoluţia ascuţită a unei crize latente, întreţinută permanent de sovietici. Politica ţării noastre este dominată de apăsarea rusă. Situată la frontiera unui imperiu cu o populaţie de zece ori mai mare, barând drumul acestui imperiu către strâmtorile Bosfor şi Dardanele şi către marea liberă, România s-a văzut expusă din totdeauna poftelor, ameninţărilor şi

definitiv această problemă, mai întâi în 1933 prin Convenţia de la Londra pentru definirea agresiunii şi apoi la 9 iunie 1934 prin schimbul de scrisori diplomatice între România şi URSS.

Convenţiile de Londra cuprind două texte identice, unul semnat la 3 iulie 1933, între România, URSS, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Turcia, Persia şi Afganistan, iar celălalt la 4 iulie 1933 între România, Cehoslovacia, Iugoslavia, Turcia şi URSS. Importanţa acestor convenţii pentru relaţiile viitoare româno-sovietice reieşea din enunţul articolului 1, prin care se accepta definiţia agresiunii dată de raportul din 24 mai 1933, a Comitetului de securitate a Conferinţei de dezarmare. Semnatarii susnumitelor convenţii precizau că prin teritoriu urmează să se înţeleagă acea parte asupra căruia un stat îşi exercită de fapt şi de drept autoritatea. Sovietele se desemnau ele însele agresoare în cazul când ar fi invadat orice teritoriu aflat sub autoritatea altui stat.

Încă mai important din punct de vedere românesc, era faptul, că pentru prima oară, după tergiversări răuvoitoare ale diplomaţiei sovietice, care datau încă din 1920, Uniunea Sovietică se abţine să mai exprime o rezervă formală privitor la Basarabia, cu prilejul unei negocieri cu România. Absenţa oricărei rezerve era cu atât mai semnificativă cu cât în textul scrisorilor schimbate între Titulescu şi comisarul sovietic pentru afacerile externe Litvinov în iunie 1933, se găsea următoarea frază: „Guvernele ţărilor noastre, îşi garantează reciproc, mutual, deplinul şi întregul respect al suveranităţii fiecăruia dintre statele noastre."

Dar, cu toate că în toate ocaziile şi contactele diplomatice, România a afirmat constant că politica externă a ţării rămâne neschimbată faţă de Rusia, nemulţumirile sovietice

comentariile sunt de prisos, iar datoria istoricilor de a restabili adevărul arătând cine dintre sovietici şi români a comis agresiunea şi cine a trebuit să se situeze pe poziţii de legitimă apărare, nu poate fi decât una.

Relaţiile dintre România şi Rusia comunistă au început, încă din 1917, a se desfăşura într-o atmosferă de criză. Revoluţia din octombrie precipitase procesul de descompunere a armatei ruseşti pe frontul din Moldova. Îndemnaţi de către noul lor guvern să nu mai lupte, soldaţii ruşi îşi părăseau unităţile şi căutau să se întoarcă acasă cât mai repede. Bande înarmate jefuiau şi distrugeau tot ce le ieşea în cale în drumul lor spre răsărit.

Cu deplinul acord al reprezentanţilor Franţei, Angliei, Italiei şi a Statelor Unite în România şi cu concursul generalului Tcherbatcheff, comandantul grupului de armate ruseşti din sud, primul ministru Ion I. C. Brătianu a fost silit să pună ordine, izgonind grupurile de dezertori ruşi ce părăseau frontul cu direcţia răsărit, spre acasă.

Ca represalii pentru această măsură necesară şi firească, Consiliul Comisarilor Poporului a hotărât, după ce în mod nepermis arestase pe reprezentantul diplomatic român la Petrograd, Constantin Diamandy, să rupă relaţiile diplomatice cu România. În acelaşi timp, guvernul din Moscova anunţa destituirea generalului Tcherbatcheff şi sechestrarea tezaurului românesc pe care urma să-l conserve până când îl va putea restitui poporului român.

Chestiunea Basarabiei nu era un caz unic; Finlanda, statele Baltice, mari teritorii din Polonia s-au folosit şi ele de dreptul de autodeterminare şi actele lor de despărţire au fost acceptate „de jure" de noul regim sovietic. În cazul Basarabiei, obstrucţiile sovieticilor au durat până în 1933. De abia atunci, N. Titulescu a putut să materializeze

sunt întrerupte în octombrie 1940, iar sovieticii nu arată nici o dorință de a le relua, dovedind astfel că noua linie a frontierelor, nu reprezintă în ochii lor, decât o etapă trecătoare.

La gurile Dunării, unitățile ruseşti pun stăpânire în mod samavolnic pe brațul Chilia, interzicând navigația pentru vasele româneşti, iar la 28 octombrie, ocupă cu forța ostroavele Salangic, Dalerul Mare şi Dalerul Mic, la sud de ramura principală şi navigabilă a brațului Chilia. Ocuparea acestor ostroave a avut loc în urma unor scurte lupte în care sovieticii au atacat nejustificat şi cu forțe superioare şi în care românii au avut morți şi răniți. Apoi, la 5 noiembrie, trupele sovietice au ocupat ostrovul format din brațul Masura şi canalul Stari-Stambul, care controla ieşirea la mare.

Cu ocazia conferinței Dunărene care se întruneşte la Bucureşti, în octombrie 1940, sovieticii impun dizolvarea Comisiei Europene a Dunării, lichidarea Direcției autonome române de al gurile Dunării şi crearea unei Administrații sovieto-române a Dunării maritime.

Dar, chiar documentele sovietice tratează ocuparea teritoriilor româneşti drept act de război. În raportul acțiunilor Frontului de Sud, la eliberarea Basarabiei şi Bucovinei de nord, întocmit de mareşalul Timoşenco, la capitolul V se prevedea că înştiințarea trupelor despre punerea în stare de război a fost făcută de către Statul Major al regiunii, prin consiliile militare ale armatelor şi prin comandanții marilor unități şi unități subordonate nemijlocit. Direcțiile privind concentrarea trupelor spre linia frontierei au fost date pe 10 iunie 1940, de la orele 15^{04} la 21^{45}.

În asemenea împrejurări şi cu asemenea dovezi, azi,

Dacă Rusia sovietică ar fi manifestat atunci o cât de mică dorință de pace și înțelegere față de România, desigur acestea ar fi îmbrățișat ideea de apropiere, ca singura cale de salvare din grava situație în care se găsea.

Dar politica internațională de agresiune provocată de sovietici și permanenta amenințare ce se făcea simțită la granița de răsărit a țării noastre au influențat negativ, ca o reacție de autoapărare, direcțiile de orientare ale politicii țării.

În urma ocupării Basarabiei și Bucovinei de nord, din 28 iunie 1940, fără vreo garanție de oprire și stabilizare a frontierele pe aceste linii, guvernul român a fost mulțumit că Germania și Italia, după acceptarea Dictatului de la Viena, spre iritarea și supărarea Kremlinului, a oferit garanții depline noilor frontiere, țara noastră socotind pericolul de la răsărit mult mai mare decât cel venind dinspre centrul Europei.

În prelegerea ținută de Al. Cretzianu la Paris în 1954, sub auspiciile Fundației Carol I, acesta preciza:

„Atitudinea agresivă a sovieticilor nu a luat sfârșit odată cu ocuparea Basarabiei, Bucovinei de nord și a ținutului Herței. Unitățile sovietice de pe liniile de demarcație au provocat zilnic incidente, făcând incursiuni de jaf și teroare pe teritoriul român, împușcând și capturând cetățeni pașnici și grăniceri."

Marele Stat Major era informat că rușii fac intense pregătiri militare în Basarabia și Bucovina de nord, efectuând transporturi și deplasând masiv trupe de toate armele, din nordul Bucovinei, dincolo de Nistru către linia de demarcație și până la Prut.

Lucrările unei comisii mixte începute la Moscova, pentru trasarea liniei de demarcație a noilor frontiere,

ostilității generale, la solicitarea partidelor politice, Regele a fost determinat să abdice în favoarea fiului său Mihai, în vârstă de 19 ani.

La 5 septembrie 1940 se suspendă Constituția din 1938, regele Carol cedând generalului Ion Antonescu principalele prerogative ale puterii și numindu-l, prin Decret Regal, Conducător al Statului. În aceeași zi de 5 septembrie, generalul Ion Antonescu îi cere regelui Carol, printr-o scrisoare, abdicarea, astfel:

„Sire,

M-am angajat să apăr trecutul, cu cinstea și cu viața mea, țara și tronul.

Încercările mele de a găsi oameni cu adevărat patrioți și pricepuți, cu care să fac o echipă nouă de redresare a statului și de reînfrățire a Maiestății Tale cu țara, au eșuat.

Toți cer abdicarea Maiestății Tale.

În fața acestei situații și a agitațiilor pe care eu nu pot să le înec în valuri de sânge, pentru a arunca țara într-un război civil și a determina ocupația străină, mă simt dator să spun și în scris Maiestății Tale, glasul țării. Cine afirmă altfel face o crimă.

Atrag însă serios atențiunea Maiestății Tale în privința răspunderilor grave care vor apăsa pe vecie asupra Maiestății Tale, dacă nu dă ascultare imediat și fără ezitări cererii mele, care este a Țării și a armatei.

General Ion Antonescu"

În această situație tragică, Ion Antonescu devenea Conducătorul Statului.

România, ce mai rămăsese din ea, după agresiunea sovietică, tratatul de la Craiova și Dictatul de la Viena, pierdea 76000 km^2 și peste 6 milioane de locuitori, față de ce avusese România Mare.

încheie, din proprie inițiativă, vreo înțelegere cu un alt stat asupra unor probleme teritoriale, după părerea guvernului ungar, Ungaria trebuie de îndată inclusă în aceste înțelegeri.

Agresiunile politice și militare ale Rusiei și Germaniei împotriva țării noastre au găsit un regim slab pregătit atât politic cât și militar (racile a unor guvernări în timp de-a dreptul antinaționale), o țară cu o activitate de politică externă defensivă, dispusă la compromisuri oneroase, cu alianțe politice inoperante și cu o structură economică destul de deficitară.

La urma urmei, ce-am fi realizat dacă în vara lui 1940, ne-am fi opus ultimatumului sovietic și a Dictatului de la Viena ?

Ne-ar fi ocupat țara în câteva zile, după exemplul Poloniei, atât Germania cât și Rusia. Ne-am fi ales cu ruine, cu mormane de cadavre, cu dispariția țării, cu o tragedie.

Cu toate acestea, nu mă pot opri să mă gândesc, cu o strângere de inimă, că am cedat o parte din Ardeal, Basarabia, Bucovina de nord și Cadrilaterul, fără să schițăm vreo împotrivire.

De mai mult de cinci decenii încercăm să ne convingem și singuri dar și cu ajutorul propagandei comuniste, că lașitatea era unica înțelepciune posibilă atunci.

Și, la drept vorbind, mai mult decât nenorocirea în sine, mă rușinează liniștea cu care ne străduim să ne convingem că am fost înțelepți, că n-avem nici un motiv să suspectăm ceva dezonorant în ideea noastră, că soarta este responsabilă pentru tot răul din lamentațiile noastre sub vremi.

În fața dezamăgirii față de dezastrul înfăptuit și a

printr-o scrisoare adresată regelui Carol, să facă unele concesii teritoriale Ungariei şi, dacă România nu se va încadra integral în noua ordine, atunci sfârşitul va fi mai devreme sau mai târziu posibil, chiar în foarte scurt timp distrugerea României.

Data de 30 august 1940 constituie zi de doliu pentru ţara noastră, impunându-i-se României semnarea Dictatului de la Viena, prin care partea de nord a Transilvaniei, cu o suprafaţă de 43492 km^2 şi o populaţie de 2667000 locuitori, în majoritate români, era cedată Ungariei hortyste.

Şi calvarul a continuat - tot sub patronaj german - în acelaşi an la 7 septembrie, partea de sud a Dobrogei, formată din judeţele Durostor şi Caliacra au fost cedate Bulgariei.

Toate măsurile de ultimă oră nu mai au putut salva domnia lui Carol de la prăbuşire; privit cu suspiciune şi fără nici un interes la Berlin, nepopular în ţară, părăsit de partidele politice, el nu a putut supravieţui ultimei încercări la care a fost supusă ţara de Hitler, anume Dictatul de la Viena.

Este interesant de remarcat că încă din timpul tratativelor sovieto-române în chestiunea Basarabiei, guvernul hortyst al Ungariei a considerat că erau create condiţiile favorabile pentru realizarea planurilor revizioniste ce vizau România. Într-o notă remisă guvernului german la 27 iunie 1940, la o zi după ultimatumul rusesc, guvernul ungar se plângea că, concesiile teritoriale făcute de români sovieticilor au însemnat o discriminare declarată faţă de Ungaria, ea dorind să-şi îndeplinească pretenţiunile sale justificate faţă de România, exclusiv prin intermediul unor eventuale înţelegeri cu puterile Axei, respectiv în deplin acord cu ambele mari puteri. Dacă totuşi România

După prăbuşirea Franţei, principalul aliat al ţării noastre şi înfrângerea şi retragerea trupelor anglo-franceze la Dunkerque, România a rămas izolată, părăsită de toate fostele puteri aliate ale Europei, înconjurată de duşmani hrăpăreţi, rămasă la bunul plac al Rusiei şi Germaniei.

În consecinţă, derularea evenimentelor, aşa cum au fost ele în realitate, permite formularea unei concluzii importante pentru încadrarea exactă a situaţiei României şi a armatei sale în perioada 1939-1941.

Presiunile şi acţiunile militare exercitate de Moscova s-au constituit într-un act de agresiune, asemănător celor împotriva Austriei şi Cehoslovaciei făcute de Germania, chiar dacă au fost acoperite de înţelegeri, acorduri şi cedări în faţa unui ultimatum.

Gheorghe Tătărăscu nota în 1943: „Tactica Kremlinului este de a considera în chip permanent chestiunea Basarabiei ca un izvor de agitaţie internaţională, ca o problemă destinată să fie actualizată după nevoile politicii externe a sovietelor."

În această situaţie, regele Carol a încercat să mai salveze ce se mai putea salva din frontierele ţării, printr-o rapidă apropiere de Germania şi prin adoptarea unor măsuri menite să-i atragă interesul şi simpatia lui Hitler. Astfel, la 1 iunie, România renunţă la garanţiile anglo-franceze, devenite oarecum caduce, iar la 10 iunie 1940 ea părăseşte Liga Naţiunilor, iar pe plan intern Ion Gigurtu, filo-german, devine prim ministru, proclamând aderarea României la Axa Roma-Berlin.

În acelaşi timp, Germania însă începuse să-şi intensifice ameninţările împotriva ţărilor din sud-estul Europei şi, în special, asupra României.

La 15 iulie 1940, Hitler îi cerea, pe un ton ultimativ,

vinovaţi de a fi pregătit şi dezlănţuit catastrofa. Ei ar spori-o.

Trebuie schimbat imediat şi sistemul şi oamenii. Dacă Maiestatea Ta nu va apleca nici în acest ceas suprem urechile la durerile neamului, prăbuşirea totală, prăbuşirea iremediabilă - cu tot cortegiul ei sinistru de crime şi de distrugeri - va urma.

Am prevenit de ani de zile, în scris şi verbal şi guvernele şi pe şefii militari răspunzători şi pe Maiestatea Ta, că va veni catastrofa de azi.

Metodele întrebuinţate în selecţionare şi în conducere, trebuiau să ne ducă fatal la această scadenţă.

Am fost socotit însă ca răzvrătit şi lovit ca atare.

În faţa catastrofei am uitat totul. Sunt gata să dau concursul, dar la atitudine cinstită, trebuie să mi se răspundă cu atitudine cinstită. Nu mă voi răzbuna şi nu voi răzbuna pe nimeni. Voi încerca numai să salvez ce mai este cu putinţă de salvat, din Coroană, din ordine şi din graniţe. Ascultă-mă cel puţin în acest ceas.

Nu am fost un duşman al Maiestăţii Tale. Am fost un slujitor fanatic al acestui neam.

Am fost înlăturat prin intrigă şi calomnie de acei care au dus ţara unde este şi de forţele oculte. Nu mai asculta de aceştia Maiestate. Ei te-au adus unde eşti şi ne-au adus unde ne găsim.

Este ultimul meu strigăt de alarmă, Maiestate.

General Antonescu
Bucureşti iunie 1940"

În urma acestei scrisori, regele Carol îl trimite pe Antonescu cu domiciliu forţat la mănăstirea Bistriţa, din Vâlcea.

Aceasta era situaţia internaţională şi internă la începutul lui septembrie 1940; tot ce a urmat sub regimul Antonescu nu a fost decât urmarea de neevitat a împrejurărilor anterioare.

După cumplitele mutilări teritoriale suferite de ţara noastră, în perspectiva viitorului imediat se conturau două opţiuni:

- acceptarea încorporării ţării la URSS cu pierderea neatârnării, cum se întâmpla în nord cu ţările Baltice sau Polonia, sau

- alianţa cu Germania, unde se mai conta pe oarecare şanse de supravieţuire.

Victimă a lui Hitler şi Stalin, poporul român a trebuit să treacă alături de unul împotriva celuilalt. Soluţia germană a fost singura posibilă în acel moment, pericolul distructiv sovietic planând permanent asupra ţării noastre.

Generalul Antonescu, continuând ceea ce a început regele Carol, a înţeles că, în noua configuraţie internaţională, Germania era singurul stat de partea căruia România se putea apropia.

În această situaţie, generalul Antonescu considera că era absolut necesar să se încheie o înţelegere vremelnică cu Germania, orientarea promovată de el spre această ţară fiind dictată de împrejurimi şi interes naţional şi nu de afinităţi sau convingeri politice, pe care nu putea să le aibă tocmai el, care în primul război mondial deţinuse împotriva germanilor funcţia de şef al secţiei operaţiuni din Marele Stat Major – Cartierul General.

Îmi reamintesc că, în toamna anului 1943, când Conducătorul Statului a făcut o vizită la Institutul de Ştiinţe Administrative al României, din str. N.Creţulescu nr. 6, unde a fost primit de membrii activi ai acestui

institut, din care aveam cinstea să fac parte şi eu, după discursul de bun venit rostit de profesorul universitar Paul Negulescu, Secretar General al Institutului, în cuvântarea de răspuns, Mareşalul a justificat semnificarea hotărârii luate prin următoarele fraze:

„În această epocă se înfruntau două uriaşe forţe, lumea slavă şi lumea germanică.

Pentru a salva fiinţa neamului, trebuie să aleg fără întârziere şi nici un echivoc alăturarea politică a ţării noastre, alături de una din cele două puteri. Am ales lumea germanică. Nu ştiu dacă ar fi putut exista cineva care să aleagă lumea slavă! Istoria mă va judeca dacă am procedat bine sau nu."

Spre a căpăta o certitudine în privinţa garanţiilor teritoriale şi a asigurării existenţei durabile a naţiunii dată de Germania după Dictatul de la Viena din 30 august 1940, generalul Antonescu a propus, prin ataşatul militar german la Bucureşti, continuarea politicii de apropiere începută de regele Carol, prin trimiterea în România de specialişti militari în vederea instruirii şi pregătirii armatei române şi a stabilirii unei colaborări între forţele armate române şi cele germane.

La 14 oct. 1940, a sosit la Bucureşti misiunea militară germană, comandată de generalul Erik Hansen şi completată până la 15 noiembrie de efectivele unei divizii motorizate şi cu forţe aeriene. Acestea aveau şi misiunea de a apăra principalele puncte strategice în valea Prahovei şi pe Prut.

Italia fascistă se afla angajată în operaţii militare împotriva Greciei, iar Germania se pregătea să intervină în ajutorul aliatei sale, mai ales că pe teatrul de război balcanic debarcase un corp expediţionar britanic, care ameninţa poziţiile din zona respectivă.

La 1 martie 1941, pe baza unui acord cu guvernul bulgar, diviziile germane, trecând prin ţara noastră, au traversat Dunărea, aliniindu-se de-a lungul frontierei greco-bulgare.

Presiunea asupra Iugoslaviei de a intra alături de Axă l-a determinat pe Hitler ca, în cazul unui refuz, să declanşeze un atac din toate direcţiile asupra acestei ţări, la care urmau să participe trupe italiene, ungare şi bulgare, state cărora Hitler le-a promis ca recompensă, Italiei – litoralul Adriaticii, Ungariei – Banatul iugoslav şi Bulgariei – Macedonia.

În preajma desfăşurării atacului asupra Iugoslaviei, într-o întrevedere cu Herman Neubacher, expertul german pentru probleme economice în Balcani, generalul Antonescu i-a declarat acestuia că românii nu ridică nici un fel de pretenţii faţă de Iugoslavia cu care a întreţinut întotdeauna legături de prietenie, dar, dacă trupele ungare vor intra în partea iugoslavă a Banatului, atunci va da ordin armatei să pătrundă în zona respectivă şi să le izgonească.

Această declaraţie, făcută de altfel şi mai înainte de către Antonescu în aceiaşi termeni feldmareşalului von Brauschitsch, comandantul trupelor de uscat ale Reichului, a determinat Berlinul să-şi revizuiască planul de atac al Iugoslaviei, renunţând la folosirea trupelor ungare pe frontul din Banatul iugoslav, înlocuindu-le cu trupe germane. Banatul iugoslav a fost pus apoi sub administraţie germană, Hitler revenind asupra hotărârii sale iniţiale de a-l oferi Ungariei.

Pe planul politicii economice, Antonescu şi-a dat seama că, datorită poziţiilor deţinute de Reich, care cucerise prin forţa armelor sau economic cea mai mare parte a Europei, nu putea să se opună extinderii participaţiilor

germane în economia românească, dar a încercat să limiteze ponderea ei, astfel încât statul român să păstreze controlul asupra principalelor sale sectoare economice.

Mai mult, istoricul Matei Cazacu, într-un studiu din 1988, susţine că relaţiile comerciale cu cel de-al treilea Reich au fost benefice şi pentru agricultură şi pentru industria românească, care s-au dezvoltat sub semnul corectitudinii şi onestităţii reciproce.

Totuşi plecând de la convenţia Wolthrat – Bujoiu, încheiată în timpul domniei regelui Carol, se poate constata din datele prezentate de acuzare în timpul procesului din 1946 că extracţia de petrol a ţării nu a depăşit o producţie de 5,6 mil. tone pe an, pe când în 1936 se produceau 8 mil. tone, iar consumul intern a sporit de la 1,8 mil. tone la 2,2 mil. tone pe an.

În ceea ce priveşte cerealele, erau în vigoare convenţiile încheiate de guvernul Gigurtu, care stabileau ca România să livreze Germaniei 600.000 tone de grâu şi 600.000 tone porumb pe an. La procesul din 1946, acuzarea a recunoscut că în 1941 s-au exportat doar 79 de vagoane de cereale.

Tot din dezbaterile procesului din 1946, care face trimitere la bilanţul Băncii Naţionale, se poate constata că, deşi într-o perioadă de război şi contrar sistemului german de plăţi practicat în întreaga Europă, ţara a reuşit să aducă din Germania, în acoperirea schimburilor şi a plăţilor, nu numai mărfuri decontate, dar chiar şi 6 vagoane de aur, care au reuşit să limiteze foarte bine inflaţia.

La 22 iunie 1941, Germania a atacat Uniunea Sovietică.

Generalul Antonescu, alăturându-se Reichului, a emis în aceeaşi zi de 22 iunie 1941 o Proclamaţie către ţară şi un Ordin de zi către armată, prin care ordona trupelor

române să treacă Prutul şi să înceapă operaţiile militare pentru eliberarea Basarabiei şi Bucovinei de nord.

În această acţiune, g-ralul Antonescu fusese investit de Hitler cu comanda supremă a trupelor germano-române ce acţionau în flancul sudic al frontului. El a fost secondat de un Stat Major de legătură, comandat de g-ralul Artur Hauffe, şeful Statului Major al misiunii militare germane în România.

La 26 iulie 1941, trupele româno-germane au atins Nistrul, iar, la cererea lui Hitler din 27 iulie 1941, s-a hotărât ca armata română să continue lupta în direcţia Bugului şi a Niprului inferior.

Supus presiunilor germane, Antonescu nu s-a putut împotrivi, aşa că a dat ordin trupelor române să depăşească Nistrul şi să continue campania militară împotriva URSS, alături de trupele germane.

La Washington, însărcinatul ad-interim al României primea de la guvernul din Bucureşti instrucţiuni de a explica guvernului american necesitatea continuării operaţiunilor militare între Nistru şi Bug.

La întrevederea avută la 4 septembrie 1941 cu Secretarul de Stat Cordell Hull (notă întocmită de Caunon din Departamentul de Stat al Administraţiei Americane), el (Brutus Coste)[1] a spus că din motive strategice armata română a fost obligată să înainteze dincolo de teritoriile româneşti ce au fost ocupate de sovietici în 1940, dar că, şi în situaţia de forţă de ocupaţie, aria ei de operaţii va fi limitată la regiunea dintre fluviul Nistru şi Bug.

El a mai primit instrucţiuni să spună că România nu formulează nici un fel de revendicări teritoriale şi că

---

[1] Ataşatul ambasadei noastre la Washington.

ocuparea anumitor zone se face din motive de necesitate strategică şi colateral din cauza daunelor provocate de URSS în Basarabia. El a mai informat pe Secretar că este împuternicit să spună că guvernul român a notificat formal Germaniei poziţia sa şi a făcut cunoscut limpede, în chip specific, germanilor că România nu doreşte o expansiune teritorială în est, în schimbul renunţării la revendicările României faţă de Ungaria în Transilvania, care va fi menţinută ca o problemă prioritară a politicii naţionale.

Iar Statele Unite au recunoscut prin nota din 25 septembrie 1941 caracterul românesc al Basarabiei şi Bucovinei şi au privit cu comprehensiune explicaţiile date de guvernul român în privinţa ocupării Transnistriei: securitatea frontierelor pe Nistru, despăgubiri pentru distrugerile făcute în teritoriile ocupate prin agresiunea din 1940.- vezi pe larg Brutus Coste, „An Episode in the Diplomatic History of Bassarabia and Bucovina", în volumul „The Tragic Plight of a Border Area: Bassarabia and Bucovina" ed. M. Manoliu-Manea, Los Angeles 1983.

La procesul ce i-a fost intentat în mai 1946, la întrebarea ce căuta cu armata la Stalingrad, mareşalul Antonescu a răspuns:

„Când o ţară se găseşte în război, armata acelei ţări trebuie să meargă până-n fundul pământului ca să câştige războiul. Este unul din principiile capitale care s-au aplicat de la romani până în zilele de azi. Căutaţi în istoria războaielor, la toate popoarele, în toate secolele şi veţi vedea că nimeni nu se opreşte cu armata la frontieră, ci merge mai departe, căutând să distrugă armata inamică. Aşa a făcut Scipio Africanul, care s-a dus după Hanibal în Africa pentru a-l înfrânge la Cartagina, aşa a făcut

Napoleon care a ajuns până în centrul Rusiei la Moscova pentru a-i înfrânge pe ruşi, aşa a făcut ţarul Alexandru I al Rusiei care s-a dus până la Paris, americanii şi englezii până la Tokio şi Berlin. Şi răspunsul cel mai bun ce se poate da este că, atunci când s-a intrat în faza a doua a războiului pentru cucerirea Transilvaniei de nord, armatele române nu s-au oprit la frontieră, ci au mers până în inima Europei, Budapesta, Viena şi munţii Tatrei, până la înfrângerea definitivă a Germaniei."

Şi iată cum explică în faţa armatei acest lucru:

„Ostaşi,

Sunteţi întrebaţi ce aţi căutat la Stalingrad şi ce căutaţi în Odessa şi Crimeia.

În faţa istoriei, în faţa poporului şi a duşmanilor, răspund eu pentru voi. Răspund la învinuire nu cu fapta mea, răspund chiar cu faptele celor care vor să ne învinovăţească.

În zilele trăite de voi, de noi, de părinţii şi strămoşii noştri, în ultimii 200 de ani, ţările Româneşti au fost de cel puţin 12 ori invadate şi ocupate, dominate şi exploatate, sărăcite şi umilite, jefuite şi ciuntite de oştile ruseşti.

Noi nu am fi atacat niciodată pe nimeni, dacă trei milioane de fraţi nu ar fi fost luaţi în robie şi dacă Basarabia şi Bucovina de Nord nu ar fi fost smulse într-un moment când Europa s-a găsit la o răspântie fatală, când nimeni nu ne-a putut sări în ajutor."

I. Antonescu

Şi pot adăuga în totală cunoştinţă de cauză că a 13-a invazie a fost cea mai cumplită şi neomenoasă, ocupaţia bolşevică după 23 august 1944.

Iată de ce poporul român a privit întotdeauna cu groază şi neîncredere spre răsărit. România, ţară creştină,

latină, democratică şi occidentală, a ştiut din totdeauna că Întunericul vine de la Răsărit.

La 16 octombrie 1941, Odessa a fost ocupată de trupele române. După această dată, majoritatea efectivelor armatei române, care suferiseră pierderi importante, au fost retrase de pe front în ţară. Pe front au rămas în continuare trei brigăzi de cavalerie şi trei brigăzi de vânători de munte, grupate în câte un corp de armată, reprezentând valoarea aproximativă a două divizii de infanterie.

Însuşi sir W. Churchill, în lucrarea „The Second War, The Grand Aliance", Boston, Houghton Mifflin Company, 1950, când vorbeşte de Basarabia şi Bucovina de nord, le consideră provincii româneşti şi declară că a aşteptat până la 29 septembrie 1941, adică până la completa restabilire a suveranităţii româneşti asupra Basarabiei şi Bucovinei de nord şi terminarea campaniei de la Odessa, pentru a pune în vedere guvernului de la Bucureşti că Anglia se va considera în stare de război cu România, dacă operaţiunile militare române împotriva armatei sovietice aliate nu încetează.

Iar, în scrisoarea ce i-o trimite lui Stalin în 4 noiembrie 1941, el declară că nu şi-ar fi dorit să declare război României şi Ungariei, fiindcă „aceste ţări au o mare prietenie faţă de noi, dar au fost luate cu forţa de Hitler şi întrebuinţate de el ca simple instrumente."

La 6 decembrie 1941, Marea Britanie declară război României, iar la 7 decembrie 1941, mareşalul Ion Antonescu se pronunţă astfel cu privire la acest act: „Marea Britanie, nu a cunoscut de secole tragedia şi umilinţa ocupaţiei străine. Noi am trecut preţ de două mii de ani, nu numai în cursul veacurilor, dar şi în cursul aceluiaşi veac, din

luptă în luptă, din ocupaţie în ocupaţie, din umilinţă în umilinţă, din tragedie în tragedie. Marea Britanie se bate de secole pentru a cuceri, noi ne batem pentru a ne apăra. În această luptă aspră şi neegală, am fost de multe ori înfrânţi, am îngenunchiat, dar niciodată n-am cedat şi n-am renunţat."

Pactul din 23 august 1939, care a parafat cea mai sinistră alianţă diplomatică a veacului XX, a ridicat Uniunea Sovietică la rang de putere continentală şi, în perspectivă, mondială, satisfăcută de Hitler, dar curtată şi de adversarii săi Franţa şi Anglia. Rezultatul: Europa a fost aruncată sub dominaţia nazistă în prima fază, căreia i se va substitui în urma faptului că democraţiile occidentale în frunte cu Anglia şi S.U.A. vor trebui să se alieze între 1941 –1945 cu Stalin, pentru a-l elimina pe Hitler şi aliaţii lui continentali şi extracontinentali, stăpânirea comunistă pe o durată de mai bine de patru decenii. Este adevărat că, practic, a fost în discuţie Europa est-centrală, dar ameninţarea URSS învingătoare în al doilea război mondial, alături şi cu sprijinul SUA şi Marii Britanii, a devenit după 1945 şi s-a menţinut până în 1989 reală, la nivelul întregului vechi continent şi chiar la acel al planetei. În felul acesta, pe rând şi din motive diverse, chiar opuse, Germania şi marile democraţii occidentale, conştient sau nu, au încurajat şi întreţinut în anii celui de-al doilea război mondial pe adversarul mortal din ziua precedentă. Dacă, în ceea ce priveşte Reichul nazist, nimeni nu concepe a-l scuza pentru erorile comise, se impune în schimb, mai ales acum după prăbuşirea sistemului comunist în Europa de est, să se elucideze raţiunile pentru care democraţiile occidentale au mizat pe cartea rusească pentru a forţa victoria din 1945, stabilindu-se şi responsa-

bilităţile liderilor de la Washington şi Londra, care aveau obligaţia să cunoască nu numai adversarii ci şi aliatul.

Pentru noi, românii, spune g-ral. Platon Chirnoagă, sigurul analist pe deplin avizat al problemei, războiul ofensiv contra URSS a însemnat salvarea noastră ca stat independent şi ca naţiune liberă. El a avut pentru ţară, chiar de la începutul lui, imperiul stării de necesitate, pentru salvarea libertăţii şi entităţii naţionale.

Politica externă a unui popor merge pe linii hotărâtoare, peste voinţa oamenilor care conduc accidental destinele poporului. Oamenii pot ameliora, abate, întârzia linia hotărâtoare, cum şi evenimentele înconjurătoare pot abate un popor de la politica lui naţională. În orice caz, politica care se face corespunde în acel moment situaţiei de fapt, care urmăreşte în primul rând apărarea fiinţei statului şi a naţiei. Dacă privim astăzi retrospectiv politica ţării în această perioadă critică, nu se poate să nu se recunoască, dacă suntem cât de puţin obiectivi şi de bună credinţă, că ea corespunde cel mai bine scopului de atunci.

Se adevereşte astfel, aplicată la un singur caz, că, în secolul nostru, problema promovării unei politici în spiritul interesului naţional de către un stat precum România nu-i poate sustrage pe „actorii" scenei istorice sau politice irezistibilei tentaţii de a fi ales între onoare şi trădare.

CAPITOLUL II

PRIMELE MĂSURI ADMINISTRATIVE

La 19 august 1941, la Cartierul General al Armatei din Tighina, generalul Ion Antonescu, Conducătorul Statului şi Comandant de Căpetenie al Armatei, emite Decretul nr. 1 pentru Administrarea Civilă a Transnistriei.

Articolul nr. 1 la acestui decret, preciza:

„Teritoriul ocupat dintre Nistru şi Bug, cu excepţia regiunii Odessa, mărginindu-se spre nord cu o linie Nord -Moghilev, Nord-Jmerinca, însemnat pe harta anexată prezentului decret, intră sub administraţie română." (arhiva M.A.E., fond URSS, dosar 71, vol. 129 pag. 37).

Prin acelaşi decret, profesorul universitar Gheorghe Alexianu este numit Guvernatorul civil al acestui teritoriu.

În aceeaşi dată, se emit şi instrucţiunile cuprinzând

condițiile de principiu, în care urma să fie făcută administrația în Transnistria.

Iar prin decretul nr. 4 din 17 octombrie 1941, semnat de Mareşal a doua zi după căderea Odessei, la Marele Cartier General de la Tighina, se prevedeau modalitățile de administrare a Odessei şi desemnarea acestui mare oraş drept capitala Guvernământului Civil al Transnistriei.

Ce reprezenta de fapt Transnistria ?

Ce a însemnat de fapt Transnistria ?

Ea este ținutul din sud-vestul Ucrainei ce se întinde între apa Nistrului şi a Bugului până la limanul Niprului, fiind delimitată la sud de Marea Neagră, iar spre nord de râurile Liadova, Niomjâi şi Rov, până la aşezarea Jmerinka de pe Bugul superior.

Capitala acestei regiuni, Odessa, un oraş care, independent de halul în care a fost distrus şi ruinat de furia războiului, are o frumusețe aparte, construit în formă de evantai cu orientarea spre mare, cu o sistematizare arhitecturală modernă, este şi un însemnat port maritim.

Având o populație de peste 600.000 locuitori, spre deosebire de aşezările din zonă cu o populație predominant autohtonă ucraineană, în Odessa populația predominantă este de elementul rus alogen, implantat ca personal de conducere a regiunii.

În afară de Odessa, de departe cel mai mare oraş al regiunii, în Transnistria mai existau o multitudine de oraşe cu populații variind între 12.000 şi 30.000 locuitori ca Mogilev, Podolsk, Ovidiopol, Jmerinka, Balta, Ananiev, Berezovca, Golta-Tiraspolul având el singur peste 100.000 de locuitori.

Potrivit unor date din „Lucrarea de monografie generală" întocmită de dr. Nicolae H. Popp şi apărută în 1943,

în revista Bibliotecii „Moldova Nouă" nr. 8, în acest ţinut cuprins între Nistru şi Bug trăiau, la preluarea sub administraţia românească, cam 2.200.000 locuitori. Dintre aceştia, o parte din populaţie era formată din moldoveni (cca. 250.000 locuitori), majoritatea aşezaţi în satele din preajma Nistrului, în aşa numita Republică Moldovenească.

Populaţia de moldoveni a fost diminuată de sovietici întâi prin deportări, apoi la izbucnirea războiului prin evacuări silite.

Distribuţia satelor moldoveneşti pe judeţe, aşa cum este reprezentată în monografie, era următoarea:

- Jud. Râbniţa	24 sate de moldoveni
- Jud. Balta	5 sate de moldoveni
- Jud. Ananiev	12 sate de moldoveni
- Jud. Dubăsari	29 sate de moldoveni
- Jud. Golta	3 sate de moldoveni
- Jud. Tiraspol	13 sate de moldoveni
- Jud. Berezovca	1 sat de moldoveni
- Jud. Ovidiopol	2 sate de moldoveni

Deci, în total, 89 sate de moldoveneşti curate sau cu majoritate absolut moldovenească.

Mai erau apoi circa 50 de sate mixte (populaţie moldovenească amestecată cu alte naţionalităţi: ruşi, ucraineni) şi 36 de sate cu populaţie de alte naţionalităţi, dar în care trăiau şi aproximativ 2000 de familii de moldoveni.

Iar monografia mai precizează: „Dacă pornim de la cifra de aproximativ o jumătate de milion de români existenţi în mod normal între Nistru şi Bug, cifră care reprezintă 70-75% din totalitatea românilor aflaţi în Uniunea Sovietică, atunci numărul global al românilor la est de Nistru s-ar ridica la 6-700.000. Suntem convinşi că aceasta este cifra cea mai apropiată de adevăr. Este vorba aici de

satele de români moldoveni de pe malul stâng al Bugului, de la sud de Ovideopol până aproape de Nicolaev.

Când ruşii au venit pentru prima dată în anul 1792, ca stăpânitori ai acestui teritoriu, împărăteasa Ecaterina a botezat pământul cu denumirea de Moldova Nouă. Până atunci, ţinutul fusese disputat de cazaci, ucraineni, polonezii pentru partea de nord şi turcii pentru partea de sud a provinciei.

Din punct de vedere geo-fizic, Transnistria se află situată în sudul podişului Podoliei, cca. 70% din suprafaţa ei este formată din terenuri agricole, proprii cultivării plantelor cerealiere şi a plantelor industriale - floarea soarelui, sfecla de zahăr, tutunul, etc.

Pe valea Nistrului, de la Tiraspol în sus, se cultivă viţa de vie, iar în jos spre mare, pomi fructiferi. În nord, spre apele Rovului şi a Liadovei, se găsesc zone întinse de păduri.

Constituirea Transnistriei, a cărei denumire se poate considera ca ţinutul de dincolo de Nistru, ca o entitate geopolitică separată, a însemnat un act deliberat. O atare provincie nu a existat niciodată până când trupele germane şi române nu au păşit dincolo de Nistru şi până când Hitler şi Antonescu nu au căzut de acord ca această regiune să fie administrată de români.

Din păcate astăzi, a reapărut aşa zisa entitate teritorială a Transnistriei cu capitala la Tiraspol, care însă nu are nimic comun cu teritoriul ce pe timpul războiului a purtat aceiaşi denumire, ci reprezintă doar un focar de instabilitate regională întreţinut de separatiştii rusofoni, sprijiniţi de armata XIV rusă, ce staţionează încă acolo total nejustificat, ca o ameninţare permanentă împotriva Republicii Moldova.

Conform recensământului sovietic din 1926, la care

J. Ancel se referă în lucrarea sa „Transnistria",(vol. 1, pag. 9) în zona respectivă trăiau aproximativ două milioane şi jumătate de oameni. Majoritatea erau ucraineni şi ruşi, la care se adăugau români, evrei, germani şi găgăuzi.

Datele statistice prezentate de Ancel, sunt fără putinţa unei comparări corecte, căci niciodată zona ce în lucrarea sa se identifică cu Transnistria nu a avut o entitate proprie, cu atât mai mult cu cât în 1924 o parte a acestei regiuni aparţinând Republicii Sovietice Ucraina a fost transformată artificial în Republica Autonomă Moldovenească, cu capitala la Balta, pentru a reaminti astfel statului român pretenţiile sovietice asupra Basarabiei.

Trebuie de asemenea remarcat că ideologia sovietică a inventat cu această ocazie două popoare diferite, cel moldovenesc şi cel român, acolo unde nu a existat tot timpul decât unul singur.

Începe astfel, într-o regiune devastată de război, în condiţii nebănuit de grele, opera de refacere, de organizare şi de conducere a tuturor energiilor, în munca istovitoare pentru înlăturarea distrugerilor suferite şi transformarea Transnistriei într-un habitat uman, complet refăcut.

S-a pus încă de la început problema apropierii de populaţia locală, ucraineni, ruşi, români, găgăuzi şi câştigarea ei de partea noii administraţii. Este drept, populaţia acestei zone a cunoscut într-o foarte mică măsură duritatea şi aroganţa de cuceritor pe care a practicat-o peste tot pe unde a trecut armata germană. În timp însă, prin relaţii şi legături oculte cu zonele limitrofe, s-a ştiut şi s-a putut face foarte clar diferenţa de concepţie şi conducere între administraţiile celorlalte zone şi cea a Transnistriei.

Trebuie precizat de al bun început că, indiferent de accentele oficiale riguroase şi autoritare ale diferitelor

ordonanțe sau decrete emise pentru administrarea regiunii, întreg aparatul de conducere a guvernământului a tratat populația locală cu multă înțelegere și prietenie, fapt care a dus la o colaborare întâi cu oarecare fireşti reţineri, apoi, în foarte scurt timp, atunci când s-a înțeles că ceea ce au adus românii erau drepturi, înlesniri și libertăți niciodată gândite sau visate sub oprimare comunistă, neaşteptat de bine, cu multă tragere de inimă și loialitate.

Este meritul neîndoielnic al profesorului universitar Gheorghe Alexianu, Guvernatorul noii provincii, de a fi conceput și condus cu atâta tact și înțelegere activitatea de refacere, normalizând în scurt timp, prin realizări remarcabile în toate domeniile, viața economică, socială și culturală a acestui teritoriu, trecut prin pârjolul lui Marte.

Consternare și tristețe, iată simțămintele ce le-am avut în suflet și minte, la data de 21 august 1941, când, însoțind pe proaspătul Guvernator al Transnistriei, am trecut plin de emoții podul de peste Nistru pe pământul de pe malul celălalt, îndreptându-ne cu maşina spre Tiraspol, oraşul de reşedinţă provizorie a Guvernământului.

Pretutindeni amprentele războiului: gropi adânci ale bombardamentelor, carcase de tancuri și camioane arse, tehnică de luptă distrusă, tractoare și maşini stricate sau abandonate, tranşee fără sfârşit, sârmă ghimpată, fiare contorsionate, cadavre de oameni și animale, iar, de-a lungul drumului, furnicar de lume într-un exod de neînțeles.

Și acum, la atâția ani distanță, viziunea apocaliptică a ceea ce a lăsat în urmă războiul mă urmăreşte cu durerea și disperarea acelui început pe care-l vedeam sumbru, fără de rezolvare și fără şansă de reuşită.

Sistemul și metodele folosite de ruşi în a distruge

totul în retragerea lor m-a făcut pentru prima oară să văd pe viu şi să înţeleg principiul pământului pârjolit – al distrugerii totale. Şi erau doar primii paşi făcuţi în noua regiune, zonă-n care oamenii scăpaseră cu mai puţine distrugeri din cauza atacului năvalnic germano-român din 22 iunie 1941.

Mai târziu, pe măsură ce noul guvernământ civil lua în primire teritoriul ce fusese hărăzit să refacem şi administrăm, efectele distrugerilor au apărut mai puternic şi gravitatea lor aproape totală. Totul în zonă era sistematic distrus după un plan dinainte conceput şi executat diabolic; resursele principale, uzine şi fabrici, energia electrică şi apa, în oraşe până şi canalizările erau scoase din funcţiune.

În întreaga întindere a Transnistriei, până şi în cel mai mic cătun, dacă exista acolo o mică activitate de producţie – mori, prese de ulei - erau distruse sau arse, iar în colhozuri şi sovhozuri, utilajele, motoarele, tractoarele şi uneltele agricole de lucru şi recoltat erau distruse sau scoase din uz, iar magaziile şi depozitele care nu fuseseră complet golite şi evacuate erau arse, dărâmate, de nefolosit. Peste tot sursele de apă potabilă au fost otrăvite sau distruse.

Tabloul ce-ţi apărea în faţa ochilor era acela al unei provincii pustiite în lung şi-n lat de viaţă, sate şi oraşe făcute scrum şi dărâmate, localnici rămaşi în voia soartei.

Un studiu publicat recent de M.Ap.N. arată o situaţie incredibilă: au fost distruse prin dinamitare şi incendiere edificii publice cu valoare socială, culturală şi politică în proporţie de 80%, primării, şcoli, spitale, sedii militare şi politice, posturi de radio şi telefonie, bănci, băi comunale, muzee, teatre, etc. etc.

Aeroportul din Odessa, distrus parţial în timpul luptelor

de cucerire a oraşului, a fost dinamitat şi distrus în totalitate, nemairămânând nimic din el, la fel ca şi marele port al oraşului.

Toate aceste distrugeri arată de la bun început cum au înţeles sovieticii să respecte angajamentele şi tratatele internaţionale pe care le semnaseră. Astfel, pactul Röerich, semnat la Washington în 15 aprilie 1935 cu denumirea oficială de „Tratat privind protecţia instituţiilor publice, artistice, ştiinţifice şi a monumentelor istorice", care la art. 1 stipula: „Instituţiile publice, monumentele istorice, muzeele, instituţiile de sănătate şi cele dedicate ştiinţelor vor fi considerate ca neutre şi, ca atare, vor fi respectate şi protejate de către beligeranţi" (Ioan Cloşca, Sorin Suceavă – Dreptul internaţional umanitar pag. 60). Din păcate însă, şi toţi cei ce au trăit zilele negre ale războiului ştiu, şi au simţit pe propria piele, cum nimeni din cei aflaţi în conflict nu au schiţat cel mai mic gest pentru a proteja măcar o mică parte din comorile arhitecturale, istorice sau de artă, indiferent unde s-ar fi găsit.

În teritoriul pe care sovieticii îl părăseau în grabă, au existat echipe speciale conduse de NKVD-işti, ajutate de tehnicieni special pregătiţi, ajutaţi de elemente locale, în special minoritari, care au organizat şi desăvârşit restul distrugerilor pe care trecerea frontului nu reuşise să le facă. (arhiva M. Ap. N. fond 3463, dosar nr. 80/1941, vol. 11 pag. 165-166)

Dar, este normal astăzi, acum, şi în această lucrare care se vrea a reda cât mai fidel realitatea, văzută şi trăită acolo, să arăt că, în afara distrugerilor directe cauzate de purtarea războiului cât şi a elementelor subversive cu sarcini speciale de a desăvârşi ce războiul nu putuse distruge, administraţia civilă care a luat în primire acest

teritoriu a constatat şi un alt gen de distrugeri şi pagube colaterale războiului şi anume cele datorate trupelor ce izgoneau pe ruşi.

Astfel în Transnistria, până la luarea în primire a provinciei de cei însărcinaţi cu administraţia civilă, atât armata română, prin serviciul de capturi al armatei, cât şi cea germană, prin renumitele Einzatzgruppe, au preluat nenumărate bunuri materiale, adesea fără nici o contingenţă cu nevoile directe ale armatei, fapt care, în economia generală a teritoriului unde se instala noua administraţie, însemna încă un obstacol serios care urma să-l rezolve.

Tiraspolul, plin de soldaţi germani şi români, de localnici şi de săteni veniţi din localităţile din vecinătate, cu căruţe, coşuri sau doar saci spre a ridica, fura şi căra din locuinţele părăsite sau distruse, din depozite şi magazine sparte sau devastate, tot ce se putea lua, ni s-a înfăţişat ca într-o viziune de coşmar.

Simţul de proprietate şi de apărare a acesteia este o instituţie, un instinct cu care omul se naşte; copilul încă de mic, când abia începe să perceapă lumea înconjurătoare, manifestă voinţa de a-şi păzi lucrurile sau jucăriile ce simte că-i aparţin. Adultul agoniseşte o viaţă întreagă bunuri pentru spirit şi trup, posesia acestora dându-i un sentiment de securitate şi, de ce să nu spunem, de fericire. Extinzând observaţia asupra acestui aspect la comunităţi mai mari, nu putem trece cu vederea cum popoare întregi, de-a lungul secolelor, şi-au apărat cu sacrificii umane imensele comori materiale şi spirituale ce le posedau, încercând salvarea lor din războaiele şi cataclismele care au răscolit omenirea.

Apariţia şi dezvoltarea metastazei comuniste, a doctrinelor sale filosofice, economice, a reprezentat, printre

alte „binefaceri" care au dus la distrugerea vieții a sute de milioane de oameni, și o încercare de zdrobire a instinctului uman de proprietate, o tentativă de trecere a acestuia din sfera individualului în sfera socialului, vânturându-se vestitul slogan al posesiei comune asupra mijloacelor de producție. Dar, după cum s-a putut vedea în toate țările silite să trăiască sub zodia secerii și a ciocanului, această posesie comună a favorizat doar o restrânsă pătură a aristocrației bolșevice.

Desigur că rândurile de față nu-și propun o analiză amănunțită a consecințelor catastrofale pe care lupta comunismului împotriva proprietății private le-a avut asupra indivizilor ca atare și a popoarelor lor. Nu voi detalia privitor la pauperizarea generală, la scăderea interesului pentru muncă și implicit pentru productivitate, nici nu voi insista asupra alienării ființei umane și „opacizării" societății în „cea mai dreaptă dintre orânduiri". Trebuie spus însă că, în pofida „eforturilor educaționale" îndreptate spre apropierea oamenilor de noua formă de proprietate, rezultatele obținute, câte au fost, s-au datorat mai mult temei de răspundere și sancțiuni și mult mai puțin convingerilor intime.

Astfel se face că după 24 de ani trăiți în spiritul educației comuniste, populația de peste Nistru, în urma retragerii armatelor sovietice, nu numai că nu a protejat proprietatea socialistă rămasă fără stăpân, dar s-a dedat la sustragerea și însușirea bunurilor, a operelor de artă sau de valoare de prin muzeele de stat și edificii publice, a unor materiale și piese demontate de prin instalațiile din întreprinderi, a motoarelor și utilajelor ce credeau că le-ar putea folosi la ceva.

Luam, pentru prima oară așadar, contactul direct, pe

viu cu una din realitățile cele mai cumplite din istoria omenirii, oroarea comunismului.

Această oroare, care-mi apărea atunci pentru prima oară sub forma ei cea mai desăvârșită și care după 1944 și până azi am simțit-o direct alături de întreg neamul nostru sub cizma totalitarismului, s-a dovedit a fi minciuna și fățărnicia instituționalizată, minciuna generalizată, minciuna și ura luptei de clasă, minciuna devenită regulă și lege, pe scurt comunismul.

Prima măsură pentru apărarea patrimoniului public devastat a fost luat de noua administrație prin Ordonanța nr. 1 din 28 august 1941, prin care toate persoanele ce posedau obiecte de orice fel provenite din localurile publice sau particulare, din cuprinsul teritoriului ocupat al Transnistriei, erau obligate ca, în termen de 15 zile de la publicarea ordonanței, să le predea primăriei în raza căreia se află. „Cei care se vor conforma acestei dispoziții nu vor suferi nici o pedeapsă pentru însușirea obiectelor", altfel urmând a fi considerați ca jefuitori și tratați ca atare. Primarii erau obligați să identifice, inventarieze și evalueze obiectele depuse, luând măsuri pentru conservarea și păstrarea lor.

Iată punctul de plecare și calea ce se deschidea în acțiunea de reconstruire și refacere a valorilor artistice dispărute din edificiile publice și instalațiile descompletate din fabrici și uzine.

Această primă măsură, luată prin Ordonanța nr. 1, nu a avut imediat efectele scontate.

Toți cei care au apucat să sustragă din diverse locuri lucruri de folosință comună și de uz general nu au restituit aproape nimic, știind că, față de ceea ce a distrus războiul, bombardamentele și retragerea trupelor sovietice,

provenienţa unui lucru străin este foarte greu de dovedit.

În provincie, la sate, cei care au furat aparatură sau obiecte de inventar din averea colhozurilor sau sovhozurilor, ştiind că nu au cum să justifice provenienţa bunului furat şi, mai ales, ştiind că vecinii ştiu de provenienţa furtului respectiv, au sfârşit prin a le restitui.

În Odessa în special şi în celelalte oraşe în mai mică măsură, au înflorit talciocurile, unde, sub masca anonimatului, au început să fie vândute şi o parte din lucrurile furate.

Cât priveşte lucrurile de artă sustrase de prin muzee sau edificiile publice, câte din ele mai scăpaseră de distrugerile bombardamentelor, au fost imediat restituite în clipa în care cei care le luaseră au înţeles că n-au cum să le justifice provenienţa.

De aceeaşi manieră s-au comportat şi cei ce au luat diverse piese, motoare, agregate din fabrici, uzine, ateliere şi au restituit tot ce descompletaseră, pentru a face posibilă punerea din nou în funcţiune a ceea ce mai putea funcţiona.

A doua măsură imediată a fost cea legată de subzistenţa populaţiei, luată în aceeaşi zi de 28 august 1941, prin Ordonanţa nr. 2. Ea se referea la reluarea şi continuarea activităţii întrerupte a fostelor colhozuri (gospodării colective) şi a sovhozurilor (fermele de stat). Toţi cei care deţinuseră orice fel de funcţie sau însărcinare, munciseră ori avuseseră în îngrijirea lor bunuri ale colhozurilor sau sovhozurilor, erau obligaţi să se prezinte de îndată autorităţilor locale, spre a primi autorizaţia pentru reînceperea activităţii, prin inventarierea bunurilor rămase, punerea lor sub pază şi continuarea muncii în condiţiile de dinainte de război.

Pe de altă parte, în vederea începerii campaniei

lucrărilor de refacere, s-a impus necesitatea recenzării, pe categorii, a tuturor meseriaşilor din Transnistria, care au fost obligaţi ca în termen de 5 zile să se prezinte la primăriile din localitatea în care se aflau, pentru a se înscrie în registrul special întocmit pe baza cărţilor de calificare şi a actelor de identitate posedate de fiecare.

Nimeni nu avea voie să presteze o meserie sau o muncă de specialitate dacă nu era înscris la primărie în termenul prevăzut (Ordonanţa nr. 7 din 8 septembrie 1941).

Pentru asigurarea vieţii şi avutului locuitorilor, a pazei bunurilor publice şi executării măsurilor ordonate de administraţie, prevenirea, stingerea incendiilor şi salvarea sinistraţilor, menţinerea ordinii publice şi a bunelor moravuri, prin ordonanţa nr. 4 din 3 septembrie 1941, s-a înfiinţat poliţia comunală în oraşele de pe cuprinsul Transnistriei.

Recrutarea personalului poliţienesc comunal s-a făcut din rândul locuitorilor comunelor.

Oficiul de ordine comunală se exercită în limita atribuţiilor de poliţie administrativă şi judiciară.

Cheltuielile necesare susţinerii aparatului poliţiei comunale se suportau de primării.

În domeniul politicii monetare, ca o primă măsură, prin ordonanţa nr. 3 din 29 august 1941, se decretează în teritoriul ocupat al Transnistriei ca singură monedă de circulaţie moneda denumită Reichskreditkassenschein (R.K.K.S.), iar, prin ordonanţa nr. 24 din 21 noiembrie 1941, rublele se retrag definitiv din circulaţie. Cursul de retragere al rublelor a fost fixat la 10 ruble- 1 R.K.K.S.

Schimbul s-a efectuat deţinătorilor de ruble la oficiile de schimb înfiinţate în acest scop de prefecturile de judeţ şi în localităţile stabilite de prefecţii judeţelor.

După expirarea termenului de retragere, puterea de circulaţie a rublelor a încetat.

Un alt aspect al primelor momente de administraţie românească în Transnistria s-a consemnat după încetarea ostilităţilor, retragerea trupelor sovietice şi ocuparea Odessei de către unităţile armate române, când primarul Municipiului Odessa, instalat chiar a treia zi după intrarea în oraş a purtătorilor tricolorului, a luat măsuri imediate pentru asigurarea hranei populaţiei, aducându-se din regiunile mai îndestulate alimente şi făcându-se însemnate depozite.

În scopul reconstituirii oraşului distrus, al refacerii străzilor, clădirilor şi stabilimentelor publice ruinate sau avariate din cauza războiului, prin ordonanţa nr. 31 din 29 noiembrie 1941 s-a instituit un Comisariat al Guvernământului în acea localitate, având atribuţii în fixarea modului şi duratei de executare a planului de reconstrucţie realizat după directivele primăriei.

Planul de reconstrucţie prevedea în primul rând lucrări de curăţire a arterelor de comunicaţie şi de amenajare a locuinţelor, detaliind utilizarea materialelor de construcţie şi a lucrătorilor necesari.

Comisariatul era obligat să accelereze punerea la punct a locuinţelor strict necesare, luând măsuri imediate pentru adăpostirea familiilor rămase sub cerul liber. Prin concentrarea tuturor ajutoarelor şi intervenţia autorităţilor administrative, s-a ajuns relativ repede la restabilirea unei vieţi aproape normale într-un oraş pustiit.

În dorinţa de a nu se întârzia activitatea şcolară din provincie, prin ordonanţa nr. 6 din 7 septembrie 1941, s-a dispus deschiderea şcolilor primare în Transnistria pe ziua de 1 octombrie 1941, în care scop primarii satelor şi

oraşelor urmau să consulte imediat obştile locale spre a stabili limba de predare a învăţământului (rusă sau moldovenească), după alegerea obştii.

Corpul didactic trebuia recrutat dintre foştii învăţători, salarizarea lor urmând a se face de primăria locală, în aceleaşi condiţii ca şi în activitatea lor de până atunci.

Primarii erau obligaţi să ia de îndată măsuri pentru îngrijirea, curăţenia şi reparaţia localului de şcoală şi să aprovizioneze cu combustibilul necesar pentru iarnă, operaţie ce trebuia încheiată până la 28 septembrie 1941. („Primarii împreună cu directorii şcolari se vor îngriji de înfiinţarea de cantine şcolare, pentru a li se putea da copiilor pâine, ceai, lapte, miere, marmeladă.")

În sfârşit, o ultimă consemnare. Întrucât pe teritoriul oraşului Tiraspol se semnalaseră în acea perioadă repetate cazuri de febră tifoidă – cu tendinţă de extindere – iar sursa de infectare în acea maladie era apa întrebuinţată pentru băut, a fost necesară luarea unor măsuri imediate, stabilindu-se că nici o persoană aflată pe teritoriul municipiului Tiraspol nu va putea consuma apa de băut provenită din surse locale, precum şi din împrejurimi, decât după ce apa a fost fiartă şi apoi răcită (ordonanţa nr. 17/1941).

Acestea au fost câteva dintre primele reglementări stabilite de Guvernământ, în scopul reintrării vieţii oamenilor din acest teritoriu pe făgaşul normalităţii.

CAPITOLUL III

ORGANIZAREA ADMINISTRATIVĂ A TERITORIULUI

Actele juridice mai importante ce au stat la baza organizării administrative a Guvernământului Civil al Transnistriei au fost:

A. Acte fundamentale:

- decrete-legi, decretele şi Jurnalele Consiliului de Miniştri, semnate de Mareşalul Ion Antonescu, conducătorul Statului, sau emanând de la Preşedinţia Consiliului de Miniştri.

B. Norme cu caracter general:

- ordonanţele, deciziile, regulamentele, instrucţiunile

şi circularele date de Guvernatorul Civil al Teritoriului privind începerea administraţiei civile în provincie.

Dacă prima categorie de acte fundamentale, care au stabilit principiile mari de organizare, a rămas neschimbată, celelalte acte de reglementare de amănunt – ordonanţele, deciziile, instrucţiunile etc. – au suferit frecvente modificări pe parcurs, pentru a fi adaptate la noile împrejurări ale vieţii şi spre a fi puse în armonie cu concepţia generală ce a stat la baza organizării Transnistriei.

Eminentul profesor de drept constituţional şi administrativ Gheorghe Alexianu preciza în privinţa aceasta, în „Cuvântul înainte" formulat la apariţia „Buletinului Transnistriei", următoarele:

„Legile de organizare nu pot şi nu trebuie să fie niciodată imuabile; principiile mari, baza de organizare, acesta este fundamentul".

„Reglementările de amănunt trebuie în permanenţă să fie modificate, ajustate, sudate, spre a putea da satisfacţie şi realizare deplină marilor principii care stau la baza organizării".

„De aceea, după părerea noastră, legile de organizare administrativă n-ar trebui să conţină decât câteva principii generale, care să constituie baza organizării; punerea în aplicare a acestor principii ar trebui să se facă prin norme, prin instrucţiuni, care să poată fi cu uşurinţă schimbate şi adaptate la împrejurările vieţii, pentru ca să poată face ca principiul fixat să apară cât mai clar în relief".

Când într-o lege de organizare se pun pe acelaşi plan şi principiile şi normele de procedură pentru aplicarea acestor principii, atunci greutatea sau imposibilitatea de a modifica cu uşurinţă normele de procedură, care ar putea da înfăţişarea adevărată a principiului, face ca acesta să se

ofilească şi în cele din urmă să se sufoce sub apăsarea zdrobitoare a acestui stufiş de reglementări".

„Un administrator, care-şi ia sarcina conducerii unei provincii sau ţinut, trebuie să aibă în faţa ochilor săi clar fixate principiile călăuzitoare, punctul general de privire în urma căruia va face administraţia; el trebuie să aibă facultatea de a adapta în permanenţă normele ce aplică la realităţile vieţii, pentru ca din această armonizare să se desprindă, să apară în relief, să se realizeze principiul fundamental de conducere ce şi-a fixat. Altminteri, constrâns de o reglementare greoaie şi neconformă cu realităţile, a normelor ce sunt menite să facă aplicarea principiilor, este silit să respecte norme pe care deşi le vede că sunt contrarii realităţilor şi menite să distrugă principiul fundamental de conducere ce s-a fixat, stă totuşi neputincios şi se străduieşte să împace realitatea cu norma abstractă fixată, fără a ajunge la nici un rezultat".

„S-ar putea obiecta că o lege bună va şti să adopte astfel de norme, care să aducă o realizare completă a principiilor fundamentale. Dar această obiecţiune n-ar putea-o face decât acei care n-au avut ocazia să facă administraţie, să cunoască realităţile, să se zbată între nevoia reală şi împiedicarea absurdă a legii. Şi aceasta cu atât mai mult în ţările unde un formalism, o birocraţie excesivă, lipsită de curajul răspunderii şi timorată de grija responsabilităţii, se împiedică în continuu în forme, puţin interesând-o dacă ţara piere sau principiile se prăbuşesc".

„Când la 19 august 1941 administraţia română s-a instalat în Transnistria, ea şi-a fixat principiile călăuzitoare prin „Instrucţiunile" date în aceeaşi zi de Mareşalul Ion Antonescu, pe atunci general încă, la Tighina. Aceste principii au constituit baza organizării noastre. În fiecare

clipă, administraţia din Transnistria s-a străduit să pună de acord realităţile vieţii cu principiile conducătoare, dând astfel cea mai înaltă satisfacţie acestor principii, la care s-au integrat realităţile vieţii".

„E cea mai frumoasă şi mai interesantă experienţă ce s-a făcut în acest domeniu timp de peste doi ani. Ea este opera integrală a Mareşalului Ion Antonescu, care a avut viziunea clară a unui mare om de Stat şi curajul de a acorda încredere şi responsabilitate personală aceluia căruia i-a încredinţat conducerea administraţiei".

Să încercăm acum o expunere a principalelor acte fundamentale ce au fixat liniile directoare de administrare a acestui teritoriu.

Decrete-legi, Decrete şi Jurnale ale Consiliului de Miniştri.

1. Aşa precum am arătat mai sus, Decretul nr.1 din 19 august 1941 a stabilit instalarea administraţiei civile române în Transnistria şi numirea prof. Gheorghe Alexianu ca Guvernator Civil, iar prin „Instrucţiunile" date în aceeaşi zi de Mareşalul Ion Antonescu s-au fixat principiile călăuzitoare ale înfăptuirii acestei administraţii.

2. Decretul nr. 4 din 17 octombrie 1941, semnat de Mareşal după căderea Odessei la Marele Cartier General, prevedea modalitatea de administrare a Odessei şi desemnarea acestui mare oraş drept capitala Guvernământului Civil al Transnistriei.

3. Menţinerea ordinii şi siguranţei şi asigurarea intereselor publice impuneau ca în Transnistria să funcţioneze o justiţie a cărei aplicare să se facă după o procedură rapidă şi cu efecte imediate, ţinând seama că în teritoriu lipseau organe de justiţie civilă.

Curţile Marţiale, precum şi Serviciile pretoriale de pe lângă Marile Unităţi aflate în acest teritoriu, s-au dovedit a nu putea asigura, întotdeauna, o justiţie cu efecte imediate, aceasta datorită pe de o parte numărului lor mic faţă de întinderea transnistriană, iar, pe de altă parte, distanţelor mari şi lipsei mijloacelor de locomoţie, care făceau inoperantă orice acţiune în acest domeniu.

Pentru a remedia această stare de lucruri, prin Decretul nr. 3476 din 20 decembrie 1941 al Mareşalului Antonescu, au fost înfiinţate Pretoratele militare judeţene, funcţiunea de pretor militar judeţean fiind dată în sarcina Comandantului legiunii de jandarmi respective.

Pretoratele militare judeţene se organizau conform Codului justiţiei militare.

Aşadar, justiţia se exercita în teritoriu atât prin Curţile Marţiale, cât şi prin Pretoratele înfiinţate de către decretul menţionat.

Pretoratele judecau toate persoanele civile care săvârşeau vreuna din următoarele infracţiuni:

- abateri de la ordonanţele date de Guvernământul Transnistriei şi de Comandamentele Militare, de prefecţii judeţelor şi de primari, a căror pedepse nu trec peste doi ani închisoare şi 20000 lei amendă, sau una din ele;
- delicte prevăzute de legile penale ordinare şi speciale până la doi ani închisoare şi 20000 lei amendă, sau una din ele;
- contravenţii poliţieneşti.

Curţile Marţiale judecau toate crimele şi delictele la legile penale ordinare şi speciale care prevăd pedepse mai mari de doi ani închisoare şi 10000 lei amendă.

4. Prin Decretul-lege nr. 3247 semnat la 22 noiembrie 1941 de Mihai A. Antonescu, Vicepreşedinte şi Preşedinte

ad-interim al Consiliului de Miniştri, se legifera:

Art. unic „Toţi funcţionarii Guvernământului Civil de pe lângă Comandamentul Militar de ocupaţie din teritoriul Transnistriei sunt mobilizaţi pentru lucru la serviciile unde funcţionează, pe data prezentului decret-lege, în condiţiile prevăzute de art. 11 din Legea nr. 105 din 1933 asupra organizării Naţiunii şi Teritoriului pentru timp de război, modificată prin Decretul-lege publicat în Monitorul Oficial nr. 189 din 1939 şi completat prin Decretul-lege nr. 642 din 1942, publicat în Monitorul Oficial nr. 61 din 1941".

5. Tot referitor la funcţionarii detaşaţi din ţară, prin art. 4 din Decretul nr. 1 din 19 august 1941, dat la Tighina, se stabilea modul de salarizare a acestora, ţinând seama de condiţiile cu totul speciale şi grele în care erau obligaţi să lucreze în Transnistria, precum şi de greutăţile lor familiale.

De asemeni, prin Jurnalul Consiliului de Miniştri nr. 1430 din 13 decembrie 1941, se stipula că funcţionarii publici, care se deplasează din ţară pentru o perioadă limitată, primesc pe tot timpul deplasării, pe lângă cheltuielile de transport şi o diurnă zilnică de întreţinere la nivelul diurnelor stabilite în ţară, majorate cu 50%.

Acesta era regimul juridic de lucru statornicit al tuturor funcţionarilor veniţi din ţară – cca. 7800-8000 – care lucrau în administraţia centrală a Guvernământului sau în subunităţile acestuia: prefecturi, municipii şi oraşe.

Salariaţii români trimişi la administraţia Transnistriană au venit plini de încredere, de hotărâre, cu gânduri curate şi înfrigurarea tinereţii pentru a înfăptui reconstrucţia şi reorganizarea în urma prăpădului lăsat de război, încercând astfel să dovedească urmaşilor puterea

de muncă, priceperea, blândețea și vrednicia neamului românesc.

6. Decretul-lege nr. 3345 din 4 decembrie 1941 privitor la regimul vamal al schimbului de mărfuri între Regat și Transnistria, publicat în Monitorul Oficial nr. 289/1941, preciza că pot fi importate din Transnistria, cu scutire de drepturi și formalități vamale, bunurile de orice fel importate de armată sau cele importate de autoritățile de stat, destinate acestor autorități, ori cele importate de un delegat de stat. Importul de bunuri de orice fel efectuat de alții decât de către autorități se admitea în baza autorizației Guvernământului, cu sau fără plata drepturilor și îndeplinirea formalităților de import, după cum hotăra Guvernământul.

Puteau fi exportate din Regat în Transnistria cu scutire de drepturi și formalități de export armele, munițiile, echipamentul, carburanții și substanțele destinate armatei, în baza autorizației Ministerului Apărării Naționale sau a Marelui Stat Major, materialele, uneltele, mașinile, etc. destinate lucrărilor ordonate și executate în teritoriu, în baza autorizației organismului care execută lucrarea, precum și bunurile de orice fel destinate nevoilor administrației civile, exportate de autorități sau de cei delegați în acest scop de către stat. Exportul de bunuri de orice fel efectuat de alții decât de autorități se admitea numai în baza aprobării eliberate de Ministerul Economiei Naționale.

7. Prin Decretul-lege nr. 944 din 28 martie 1942, s-au luat măsuri pentru prohibirea poștei clandestine în Transnistria; potrivit legii de exploatare a P.T.T.R., poșta constituia monopol al statului. S-au stabilit totodată unele măsuri împotriva celor care încercau a nesocoti prevederile legii.

8. Pentru acoperirea cheltuielilor necesare administrării

Transnistriei, statul român a pus la dispoziţia Guvernământului sume ordonanţate cu titlul de avansuri din creditul de război, prin Ministerul Apărării Naţionale, cât şi alte sume din bugetele ministerelor.

Sumele avansate Guvernământului Civil al Transnistriei aveau însă un caracter special, întrucât serveau pentru acoperirea cheltuielilor necesare administrării acelui teritoriu şi se cheltuiau prin gestiunea Guvernământului.

Pentru ca Guvernământul să poată prezenta o gestiune completă cu toate actele justificate ale cheltuielilor sale, organelor instruite pentru controlul şi verificarea gestiunii acelui Guvernământ, prin Decretul-lege din 10 iulie 1942 publicat în Monitorul Oficial nr. 165 din 18 iulie 1942, s-a prevăzut ca, prin derogare de la dispoziţiile art. 124 din legea contabilităţii publice, sumele avansate de statul român să fie justificate faţă de ordonatori cu recipisele eliberate de Guvernământ, prin acestea făcându-se dovada că sumele au fost înregistrate în gestiunea sa, iar justificarea întrebuinţării acestor sume să se facă prin conturile de gestiune ale Guvernământului.

Rămâneau a fi justificate, în conformitate cu dispoziţiile legale, faţă de ordonatori, numai avansurile date de statul român Guvernământului Civil cu destinaţie specială.

9. Jurnalul Consiliului de Miniştrii din 13 decembrie 1941, publicat în Monitorul Oficial nr. 296 din 13.XII.1941, autoriza înfiinţarea în Odessa, cu data de 1 noiembrie 1941, a unui serviciu de capturi şi recuperări.

10. Decretul nr. 9 semnat de Mareşalul Ion Antonescu în ziua de 15 iunie 1943 la Odessa prevedea împroprietărirea ţăranilor, repartizarea locuinţelor orăşenilor în deplină proprietate şi participarea lucrătorilor şi funcţionarilor la supraproducţie, în toate ramurile de activitate.

11. Prin ordonanţa nr. 1 dată în Bucureşti la 29 ianuarie 1944 de către Ion Antonescu, Mareşal al României şi Comandant de Căpetenie al Armatei, se instituia cu aceeaşi dată administraţia militară a teritoriului dintre Nistru şi Bug în locul administraţiei civile, funcţia de Guvernator de pe lângă Comandamentul de Căpetenie al Armatei din teritoriul menţionat încetând la data ordonanţei.

B. Ordonanţele, deciziile, instrucţiunile şi circularele date de Guvernatorul Civil al Transnistriei privind începerea administraţiei civile în provincie.

Documentele ce atestă încredinţarea temporară a acestui teritoriu spre a fi administrat de ţara noastră s-au materializat printr-un schimb de scrisori între Hitler şi Antonescu, precizările făcute de misiunea germană în Bucureşti şi, în final, de acordul de la Tighina. Ele sunt:

Scrisoare adresată de Adolf Hitler generalului Ion Antonescu, prin care îl informează de unele acţiuni, propunându-i ca, după atingerea Niprului inferior, să ia în primire siguranţa teritoriului dintre Nistru şi Nipru.

14 august 1941 Berlin

Excelenţă,

După victoriile câştigate împreună, trupele noastre aliate se află în urmărirea rapidă la aripa de sud a frontului. Teritoriul de la est de Bug, va fi în scurt timp curăţat de inamic până la Marea Neagră. În această situaţie, mi se pare potrivit să fac cu dvs. domnule general Antonescu un schimb de păreri asupra conducerii viitoare a operaţiunilor.

Primul ţel în spaţiul operativ la nord de Marea Neagră

trebuie să fie împiedicarea inamicului de a construi un nou front defensiv organizat pe Nipru, cucerind peninsula Crimeia, care formează pentru adversar baza sa aeriană în atacurile terenurilor petroliere româneşti, iar pentru noi pe aceea a continuării urmăririi.

În cadrul acestor operaţiuni viitoare, propun, în dezvoltarea acestui gând al meu, ca dv., domnule general Antonescu, să luaţi în primire, după atingerea Niprului inferior cu grosul forţelor dvs., siguranţa teritoriului dintre Nistru şi Nipru.

Ar fi deosebit de preţioasă participarea unităţilor române repezi, Corpul de Cavalerie, Brigada mecanizată şi Corpul vânătorilor de munte, la operaţiunile viitoare la răsărit de Nipru.

Dacă veţi fi de acord cu acest proiect, propun ca trupele care vor participa la operaţiunile spre est de Nipru, depărtându-se de bazele lor de operaţie, să primească ajutor material în limita posibilităţilor chiar de la trupele ce rămân pentru siguranţa Basarabiei.

Voi însărcina pe Comandantul de Armate Sud, mareşalul von Rundstedt, ca pe baza hotărârilor ce veţi lua, domnule general Antonescu, să rezolve împreună cu dvs. toate chestiunile ce vor reieşi din colaborarea armatelor noastre aliate, cum ar fi reluarea în subordine a C.54 A de către armata XI şi folosirea teritoriilor câştigate pentru întreţinerea viitoare a operaţiunilor.

Colaborarea aviaţiilor aliate propun să se facă ca şi până acum, sub conducerea ambelor Comandamente.

Importantă va fi pe viitor şi siguranţa navigaţiei în partea de vest a Mării Negre.

Vă rog să transmiteţi M.S. Regelui salutările mele şi că rămân în sinceră camaraderie.

Al dv. obligat cu toată inima,
ss Adolf Hitler

(arhivele statului, fond P.C.M. dosar 476/1941 fila 117)

Răspunsul generalului Antonescu la scrisoarea lui Adolf Hitler, din 14 august 1941.

17 august 1941

Conducătorul Statului Român.

Excelență,

Confirm primirea scrisorii dvs. din 14 august 1941, la care am onoarea să vă răspund următoarele:

1. Sunt bucuros să contribui cu trupele române la desăvârşirea victoriei dincolo de Nipru şi salvarea civilizației, dreptății şi libertății popoarelor.

Corpul de cavalerie şi Corpul de vânători de munte stau la dispoziție pentru operațiuni la est de Nipru.

Brigada blindată, pentru care nu am posibilitatea de a-i completa pierderile materiale suferite, va participa la aceste operațiuni cu elementele care vor putea fi reorganizate după terminarea operațiunilor contra Odessei, în care este angajată.

Voi lua legătura cu domnul mareşal von Rundstedt, comandantul Grupului de Armate Sud, pentru reorganizarea şi aprovizionarea unităților române, care vor opera la est de Nipru.

Cum practic îmi este imposibil să asigur transporturile de aprovizionare, din cauza lipsei mijloacelor de transport auto, rămâne ca ele să fie făcute prin mijloacele de transport germane.

De asemenea, aviația va colabora mai departe cu

aviaţia germană, însă pentru aceasta este absolut necesar a i se completa cel puţin în parte pierderile suferite şi a i se asigura mijloacele de aprovizionare.

Pentru siguranţa navigaţiei pe partea de vest a Mării Negre, am pus deja toate forţele maritime române la dispoziţia domnului amiral Schuster în vederea escortării convoaielor de aprovizionare.

În ceea ce priveşte Corpul 54 german, el nu a fost nici un moment sub ordinele mele, cu excepţia Diviziei 50, pentru curăţirea spaţiului de la Uceacov. Voi reda şi această divizie Armatei XI germană.

2. Îmi asum, conform dorinţei Excelenţei voastre, paza, ordinea şi siguranţa în teritoriul dintre Nistru şi Nipru. Rămâne ca acest teritoriu să fie delimitat spre nord.

3. După cum am făcut cunoscut şi domnului ministru von Killinger, nu aş fi în măsură, din lipsă de mijloace şi organe pregătite, să-mi iau răspunderea administraţiei şi exploatării economice a teritoriului decât între Nistru şi Bug, aceasta cu atât mai mult cu cât întreg teritoriul ţării şi mai ales cel al Basarabiei are nevoie totală de refacere şi reorganizare administrativă şi economică.

4. Pentru a asigura ordinea, administraţia economică a teritoriilor ocupate, în vederea continuării războiului, cred absolut necesar a se realiza o conducere unitară şi a se înlătura suprapunerile a două autorităţi.

În consecinţă, rog pe Excelenţa voastră să binevoiască a da instrucţiuni precise, care să stabilească că drepturile şi răspunderea administrării şi exploatării economice între Nistru şi Bug, precum şi a pazei, siguranţei şi ordinii în întreg teritoriul dintre Nistru şi Nipru revin în întregime subsemnatului.

Vă rog să primiţi Excelenţă asigurarea deosebitei mele consideraţiuni.

Al Excelenţei Voastre devotat,
General I.Antonescu
(AMAN, fond 1000, dosar 123, fil.14-15)

Iar după scrisoarea din 24 august a Misiunii Militare Germane către Marele Stat Major Român, prin care confirmă generalului Antonescu primirea de către Fuhrer a scrisorii expediate la 17 august şi că este de acord cu propunerile lui I. Antonescu, fiind necesară stabilirea unor înţelegeri, pe care le enumeră.

În baza acestei scrisori şi a discuţiilor comune bilaterale, la 30 august 1941, se încheie la Tighina un acord referitor la administrarea Transnistriei, semnat de generalul Hauffe, din partea Comandamentului Armatei Germane şi generalul Mazarini din partea Marelui Stat Major Român, cuprinzând determinarea răspunderilor şi modalităţile de exploatare a acestui teritoriu.

Se redă, în continuare, textul acordului româno-german (prescurtat):

Tighina, 30 august 1941

ÎNŢELEGERI

asupra siguranţei, administraţiei şi exploatării economice a teritoriilor dintre Nistru şi Bug, (Transnistria) şi Bug-Nipru (regiunea Bug-Nipru).

La baza înţelegerii stau:

Scrisoarea Fuhrer-ului adresată domnului Conducător al Statului, Ion Antonescu, din ziua de 14 august 1941, scrisoarea şefului Misiunii Militare Germane în România,

adresată Marelui Stat Major român din ziua de 24 august 1941.

Discuţiile comune germano-române de la primăria oraşului Tighina şi necesităţile accentuate cu această ocazie de generalul Hauffe în introducere de a privi toate chestiunile ce se discută sub prisma conducerii comune a războiului.

1. Determinarea răspunderilor.

Sunt răspunzători:

a. În Transnistria – România asupra siguranţei administraţiei şi exploatării economice, asupra transmisiunilor şi comunicaţiilor.

Asupra graniţei de nord propusă de conducătorul statului, Mareşal Antonescu, se va interveni pe cale diplomatică pentru a obţine decizia Fuhrer-ului.

b. În teritoriul Bug-Nipru – Germania de administraţie şi exploatare economică; România de siguranţă.

2. Trupe de siguranţă.

---

3. Comunicaţii şi transmisiuni.

---

4. Administrarea şi exploatarea economică în Transnistria.

Administraţia în Transnistria se organizează şi conduce de către un şef de administraţie român, în interesul conducerii comune a războiului, el este legat de indicaţiile Comandamentului militar din Transnistria, la cererea acestuia i se pune la dispoziţie un funcţionar superior de administraţie militară german pentru consultări şi sprijin.

Exploatarea economică a Transnistriei este o chestiune a autorităţilor române. Pentru asigurarea stocurilor necesare

conducerii comune a războiului, se înfiinţează un organ de legătură al armatei germane la Odessa.

5. Prada de război.

Ce s-a capturat de către trupele române rămâne pradă de război română, iar ceea ce s-a capturat de trupele germane rămâne pradă de război germană. Patru depozite de pradă germană din Transnistria se predau în mâini credincioase române, o parte din prada de război germană a fost predată în Transnistria primăriilor, ei posedă un act asupra acestui fapt. Şi această pradă se va lua în primire de către români, în mâini credincioase.

6. Ofiţerii agronomi din Transnistria.

Ofiţerii agronomi din armată şi care activează în Transnistria în agronomie vor fi cât de curând înlocuiţi de către autorităţile române.

7. Evacuarea evreilor.

Evacuarea evreilor peste Bug nu este posibilă în prezent. Ei trebuie, deci, concentraţi în tabere de muncă şi întrebuinţaţi la lucru, până când, după terminarea operaţiunilor, evacuarea lor spre est va fi posibilă.

8. Linia de închidere a frontierei.

Rămâne pe Nistru. Închiderea între Transnistria şi regiunea Bug-Nipru priveşte Grupul de Armate Sud.

9. Decontarea furniturilor.

Decontarea furniturilor de orice natură din Transnistria se va lămuri mai târziu, de către autorităţile germane şi române competente. Întâi de toate este important a contabiliza orice produs şi chitanţă.

p. Marele Stat Major Român

p. Comandamentul Suprem al Armatei Germane

General de Brigadă

Mazarini Hauffe

Cu toate că oficial administrația civilă în Transnistria a fost înființată la 19 august 1941, prin semnarea decretului nr.1, abia după 30 august 1941, când a fost parafată la Tighina înțelegerea dintre Comandamentul German și Statul Major Român, care detalia probleme legate de securitatea, administrarea și exploatarea economică a regiunii dintre Nistru și Bug și Bug și Nipru, s-a trecut practic la administrarea provinciei.

La 19 august 1941, sediul administrației Transnistriei a fost stabilit la Tiraspol, Odessa nefiind încă cucerită, iar de abia în luna decembrie a aceluiași an, la aproximativ două luni de la ocuparea orașului, primele departamente ale guvernământului au început să fie transferate la Odessa.

Inițial armata română a asigurat paza militară a regiunii dintre Bug și Nipru, până ce armata germană a organizat Reichkomissariat Ukraina.

În privința Transnistriei, este important de remarcat că acordul de la Tighina permitea, în afara trupelor române de pază, ordine și securitate și existența trupelor germane, pentru îndeplinirea unor funcții speciale.

Comandamentele germane au fost plasate lângă nodurile feroviare, iar soldații germani au asigurat paza depozitelor.

De asemenea, compania de construcții Todt, care construia și repara poduri, căi ferate și șosele, a primit aprobarea de a funcționa cu un eșalon și în Transnistria.

În Oceacov și Odessa au fost stabilite baze navale germane, iar la Golta și la Odessa s-au organizat baze de aviație militară.

Au mai fost instalate în Transnistria și alte unități militare germane de pază, recunoaștere mobilă, precum și

comandamentele de etape care menţineau şi deserveau unităţile de pe front.

Comandamentele germane, erau conduse de Statul major de legătură (Verbindungsstab) al forţelor germane din Transnistria aflate sub conducerea unui general, subordonat Misiunii militare germane din România, cu sediul la Bucureşti.

În procesul din 1946, când Ion Antonescu a fost întrebat dacă i-a dat ordin Guvernatorului Alexianu să pregătească exploatarea Transnistriei pentru o perioadă mai îndelungată, mareşalul a răspuns:

„Se poate să fi dat acest ordin. Când Hitler mi-a cerut, am spus că nu am pretenţii teritoriale, însă apoi a apărut o carte – *Istoria Statelor Unite ale Americii* – în care se spunea că războiul este pierdut de către americani şi toată lumea era alarmată că Germania va câştiga războiul.

Dacă ar fi fost aşa, care ar fi fost consecinţa? Ştiţi că Germania avea infiltraţii prin Cehoslovacia şi Banatul nostru şi voia să înainteze până la Salonic. Bineînţeles, dacă ajungeau la Salonic, noi am fi fost strânşi ca într-un cleşte. Atunci am hotărât, pentru orice eventualitate, în ipoteza unei victorii germane, să ocup Odessa. În alte condiţii nici nu aş fi vrut să intru acolo."

Din punct de vedere politic, nimeni nu s-a gândit vreodată la anexarea acestui teritoriu României, Transnistria rămânând doar o regiune vremelnic ocupată.

În Consiliul de Miniştri din 20 august 1941, la o zi după semnarea decretului nr.1 din 19 august 1941, prin care se înfiinţa administraţia civilă în Transnistria, se spune:

„În privinţa Transnistriei se precizează:

S-a consimţit la o ocupaţie militară a acestui teritoriu; să exercităm o administraţie cu titlu de gaj politic, economic şi militar.

România nu face nici o declaraţie de anexiune. România a ocupat acest teritoriu pentru un întreit motiv:

Interese de ordin strategic şi militar i-au comandat o acţiune peste Nistru.

România trebuie să aibă un gaj economic şi financiar, care să-i îngăduie să se despăgubească împotriva statului Rus, pentru vechile creanţe şi ultimele prejudicii.

Această ocupaţie are un gaj politic."

(arhiva MAE dosar 71 fond URSS vol.129 pag.111)

Iar în Consiliul de Miniştri din 12 noiembrie 1941, se spune:

„Transnistria trebuie să trăiască prin ea însăşi, pentru că în ţară nu avem rezervele necesare să o alimentăm din nici un punct de vedere, nici agricol, nici industrial şi nici comercial.

Transnistria trebuie să asigure hrana şi să acopere nevoile trupelor care se găsesc acolo, de asemenea să servească pentru acoperirea într-o măsură cât mai larg posibilă a cheltuielilor de război făcute de noi.

Se va face clar separarea atribuţiilor:

Rolul armatei acolo este numai al pazei şi siguranţei.

Rolul dl. Alexianu, este un rol politic, economic şi administrativ. Deci, în domeniul politic, economic şi administrativ, armata nu are nici un cuvânt de spus."

(arhiva MAE dosar 71 fond URSS, vol.129 pag.112)

Trebuie subliniat statutul juridic ca persoană publică pe care profesorul universitar G. Alexianu l-a avut în Transnistria.

Am văzut că prin Decretul nr.1 din 19 august 1941, a

fost numit Guvernatorul Civil al Transnistriei. Prin această numire el devine funcționar public al acestei provincii, angajatul ei, fără a avea contingență cu țara. (vezi precizările stenogramelor Consiliilor de miniștri din 20 august 1941, 13 noiembrie 1941, 23 ianuarie 1942 și 27 martie 1942) Nu a fost niciodată membru al cabinetului Antonescu; la București, în cadrul guvernului, exista un cabinet restrâns pentru Transnistria, format din mareșalul Antonescu, generalul Vasiliu, generalul Dobre și generalul Dumitru Popescu.

Din toate stenogramele Consiliilor de miniștri arătate mai sus rezultă că Transnistria era un teritoriu militar ocupat, fiind o entitate complet aparte de Țara Românească, față de care, spre deosebire de Basarabia și Bucovina, existau granițe ca între două state separate, cu frontiere, puncte de acces și vămi.

Acest teritoriu din punct de vedere juridic era considerat un teritoriu vremelnic ocupat – cu caracter de gaj politic – determinat de probleme cu caracter strategic și militar.

În același context, stenogramele Consiliilor de miniștri mai precizează că în Transnistria exercitarea tuturor măsurilor referitoare la ordine și siguranță, precum și controlul și supravegherea politică, a Prefecturilor și Polițiilor, se face de armată și este încredințată Inspectoratului Jandarmeriei din cadrul Marelui Stat Major, ce se înființează la Odessa.

De asemenea, în Consiliul de Miniștri din 23 ianuarie 1942, se precizează încă o dată, prin punctul de vedere expus de Mihai Antonescu:

„În ceea ce privește Transnistria, nu putem face nici un angajament, căci în acțiunile diplomatice duse de mine, în legătură cu regimul juridic al acestui teritoriu,

chiar şi în raporturile cu Germania, m-am situat pe ideea că condiţia juridică a noastră este aceea a unei ocupaţii militare .

Când Italia a cerut să trimită un Consul la Odessa, am răspuns că poate trimite un agent cu însărcinări speciale numai pe lângă autorităţile militare. Conform unei reguli de prudenţă, n-am făcut până astăzi nici un act formal care să însemne voinţa noastră de anexiune a acestui teritoriu şi de exercitare a unei suveranităţi asupra lui."

Iar în Consiliul de Miniştri din 27 martie 1942, se mai precizează încă o dată:

„Transnistria este o provincie care se administrează singură şi să nu se facă acte de imixtiune în administraţia acestei provincii.

Ea se administrează ca o provincie aparte, ca o ţară ocupată, unde Bucureştiul nu se amestecă."

(fond MAE dosar 129 pag.117-118)

Guvernatorul civil al Transnistriei, începându-şi activitatea, a hotărât ca administraţia românească să nu introducă sisteme noi de administrare, conform părerilor specialiştilor germani, ci să organizeze şi să redea viaţa aşezărilor cu stările de fapt găsite, la care s-au adus anumite corective.

S-a pornit de la principiul de a avea o administraţie activă, care să preia sistemul de lucru găsit, modelându-l împrejurărilor potrivite, pentru a obţine în cel mai scurt timp cel mai eficace randament.

La 25 septembrie 1941, prin ordonanţa nr.8 dată în Tiraspol, guvernatorul stabilea modul de organizare administrativă locală a acestui teritoriu astfel:

Toate aşezările locale din Transnistria care avuseseră în trecut o administraţie proprie formau o comună.

Comuna era condusă de primar, ajutat de sfatul sătesc format din trei locuitori aleşi dintre localnici de obştea satului. Primarul însărcina pe membrii sfatului cu conducerea diferitelor servicii ale primăriei, după nevoile locale.

Entităţile umane, care avuseseră organizare administrativă orăşenească, rămâneau ca oraşe.

Oraşul era condus de un primar, ajutat de unul sau doi ajutori de primari, după numărul locuitorilor.

Primarul sau ajutorii de primari puteau fi numiţi în oraşe de prefectul judeţului, iar în municipii de guvernator.

Fiecare primărie trebuia să aibă numărul necesar de funcţionari, numiţi de primar.

O grupare de mai multe comune alcătuia un raion.

Raionul reprezenta o unitate administrativă locală, condusă de un pretor numit de guvernator.

Întregul teritoriu al Transnistriei a fost astfel împărţit în 64 de raioane, fiecare judeţ cuprinzând un număr de 3-5 raioane.

Delimitările raioanelor s-au păstrat aşa cum au fost sub regimul sovietic, deoarece repartizarea pământurilor pentru lucru, organizarea instituţiilor publice, a colhozurilor şi sovhozurilor şi a întregii industrii era bazată pe această împărţire şi orice altă modificare ar fi adus dereglări inutile în funcţionarea normală a vieţii.

În fiecare raion funcţionau:
o secţie agricolă
o secţie de mecanizare
o secţie economică
o secţie financiară
o secţie a comerţului
o secţie a învăţământului

o secţie sanitară
o secţie veterinară
o secţie a drumurilor
o secţie a poştelor şi telefoanelor
o secţie a transporturilor
un birou administrativ

Fiecare raion trebuia să aibă numărul necesar de funcţionari de specialitate.

O grupare administrativă formată din mai multe raioane forma un judeţ. Judeţul era condus de un prefect, ajutat de doi subprefecţi, din care unul în mod obligatoriu trebuia să fie recrutat dintre localnici.

Judeţul reprezenta o circumscripţie de dirijare, de coordonare şi mai ales de control şi asigurare a unităţii de acţiune.

Pentru înfăptuirea acestui scop, prefectul avea la dispoziţia sa:

un serviciu sanitar
un inginer agricol
un inginer mecanic
un specialist economic
un inspector al învăţământului
numărul necesar de funcţionari pentru biroul administrativ.

La dispoziţia şi sub ordinele prefectului stăteau Jandarmeria şi Poliţia.

Prefectul deţinea autoritatea cea mai înaltă din judeţ. El avea dreptul să aprobe numirea funcţionarilor din judeţul său.

În cadrul normelor fixate de Guvernator, numea primarii şi pe ajutorii lor şi confirma Sfaturile săteşti.

Gruparea administrativă a raioanelor din Transnistria

a fost alcătuită astfel încât s-au format 13 judeţe, şi anume:

judeţul Ananiev	cu capitala la Ananiev
judeţul Balta	cu capitala la Balta
judeţul Berezovca	cu capitala la Berezovca
judeţul Dubăsari	cu capitala la Dubăsari
judeţul Golta	cu capitala la Golta
judeţul Jugastru	cu capitala la Iampol
judeţul Moghilău	cu capitala la Moghilău
judeţul Oceacov	cu capitala la Oceacov
judeţul Odessa	cu capitala la Odessa
judeţul Ovidiopol	cu capitala la Ovidiopol
judeţul Râbniţa	cu capitala la Râbniţa
judeţul Tulcin	cu capitala la Tulcin
judeţul Tiraspol	cu capitala la Tiraspol

Pentru asigurarea unităţii de conducere, întreaga administraţie din Transnistria stătea sub ordinele Comandamentului de Căpetenie al Armatei, care îl numea pe Guvernator şi exercita măsurile şi dispoziţiile sale prin el.

Guvernatorul îşi îndeplinea atribuţiile sale printr-un număr (iniţial) de 11 Direcţii.

Acest număr a fost majorat în decursul timpului prin decizii, pe măsura necesităţii de organizare raţională şi de funcţionare neîntreruptă a tuturor activităţilor aflate în dezvoltare, ajungându-se, în final, la următoarele 23 de Direcţii:

Direcţia administraţiei şi personalului
Direcţia financiară
Direcţia muncii
Direcţia justiţiei
Direcţia industriei
Direcţia industriei alimentare

Direcţia comerţului interior
Direcţia agriculturii
Direcţia culturii
Direcţia horticulturii, viticulturii şi protecţiei plantelor
Direcţia monopolului alcoolului
Direcţia monopolului tutunului
Direcţia geniului rural
Direcţia regionalei C.F.R.T.
Direcţia P.T.T.
Direcţia sănătăţii
Direcţia aeronautică
Direcţia contabilităţii
Direcţia economiei-transporturilor
Direcţia pescăriilor
Direcţia construcţiilor
Direcţia învăţământului
Direcţia pădurilor

Sub ordinele Guvernatorului se aflau Poliţia şi Jandarmeria.

Guvernatorul era ajutat de Secretarul General, care-l putea înlocui în caz de lipsă. Avea la dispoziţia sa un cabinet civil condus de un director, un oficiu de studii şi un oficiu de statistică.

Unităţi administrative cu patrimoniu şi gestiune erau:
Guvernământul
Municipiul
Raionul
Comuna

Se recunoşteau, de asemenea, gestiuni proprii următoarelor organizaţii de muncă şi exploatare:
obştilor de muncă

fermelor, institutelor agronomice şi staţiunilor experimentale

Exerciţiul financiar începea la 1 aprilie şi se termina la 31 martie al anului următor.

Conturile exerciţiului financiar expirat, însoţite de acte justificative, se înaintau, cu o dare de seamă, Preşedinţiei Consiliului de Miniştri.

Comuna, raionul, municipiul şi guvernământul posedau bugete proprii. Bugetul oraşului se întocmea de către primar şi se aproba de prefect. Bugetul municipiului se întocmea de primar şi se aproba de către Guvernator. Municipiile stăteau sub directa îndrumare a Guvernatorului. Oraşul Tiraspol a fost declarat municipiu, alături de Odessa, care era şi capitala Guvernământului.

În ce priveşte raionul, bugetul se înainta de către pretor spre aprobare prefectului. În sfârşit, bugetul Transnistriei era întocmit de Guvernator şi aprobat de Comandamentul de Căpetenie al Armatei.

O ordonanţă specială a stabilit regulile după care urma să se ţină contabilitatea publică, iar prin instrucţiuni s-au precizat condiţiile de funcţionare ale tuturor serviciilor înfiinţate.

Prin ordonanţa nr.20 din 4 octombrie 1941 s-a aplicat măsura ca toate proprietăţile clădite, curţile, ca şi diferitele terenuri cultivate, plantate sau virane, aflate în raza municipiilor, oraşelor sau a comunelor din cuprinsul Transnistriei, proprietăţi care sub regimul sovietic au aparţinut statului sau particularilor dispăruţi odată cu retragerea trupelor sovietice, să fie trecute în patrimoniul municipiilor, oraşelor sau comunelor respective, care aveau obligaţia să inventarieze şi administreze toate aceste proprietăţi, cu excepţia celor care cad în afara razei unităţilor administrative, ele

urmând a se administra de către colhozurile respective (gospodăriile colective).

Legătura Guvernământului – cu sediul la început în oraşul Tighina şi apoi în Odessa – ca şi transportul coletelor şi corespondenţei poştale către şi dinspre cele 13 capitale de judeţe se făcea zilnic cu avioane de tip I.A.R., înglobate în „Escadrila Bugului", înfiinţată de Guvernământ pentru transportul aerian şi deservită de piloţi aviatori de elită.

Mai târziu, la 14 aprilie 1943, Guvernământul înfiinţează la Odessa şi o şcoală de pilotaj.

Activitatea notarială – autentificarea şi legalizarea actelor – a fost dată în sarcina pretorilor şi primarilor, în interiorul circumscripţiei administrative ce o conducea fiecare.

Primarii municipiilor, oraşelor şi comunelor rurale erau şi ofiţeri de stare civilă, îngrijindu-se de înregistrarea naşterilor, căsătoriilor şi deceselor.

Întreaga administraţie civilă din Transnistria a fost deservită, aşa cum am arătat mai înainte, de un număr de 7800-8000 de funcţionari publici detaşaţi de la diferitele instituţii din ţară sau angajaţi direct de Guvernământ şi repartizaţi la sediul Guvernământului, prefecturilor, municipiilor şi oraşelor, precum şi de un număr de 52000 de salariaţi localnici, care funcţionau în serviciile publice, întreprinderile şi instituţiile de stat, prefecturi, raioane, oraşe, comune, colhozuri şi sovhozuri, uzine şi fabrici din toate ramurile de activitate şi producţie, salariaţi care au avut o comportare loială şi demnă faţă de administraţia românească, sprijinind-o fără ezitare în opera de normalizare a vieţii din acest teritoriu.

Nici un act de împotrivire, de duşmănie sau sabotaj

nu s-a întâmplat în întreaga perioadă din partea atâtor mii de salariaţi localnici, ci, dimpotrivă, s-a găsit întotdeauna înţelegere, ajutor deplin şi o bunăvoinţă deosebită !

Iată care a fost răsplata grijii şi atenţiei faţă de populaţie pe care le-a manifestat administraţia românească în teritoriu, metodele blânde şi generoase de conducere, încrederii şi apropierii sufleteşti create cu timpul faţă de aceşti localnici, cărora li s-a asigurat o viaţă liniştită şi, în măsura în care a fost posibil, lipsită de neajunsuri.

Retribuirea pe funcţii a personalului localnic de toate categoriile a fost stabilită prin diferite ordonanţe emise de Guvernator, la propunerea directorilor de specialitate sau ca urmare a unor şedinţe administrative convocate în acest scop; în urma discuţiilor purtate se întocmeau tabelele de salarizare pe fiecare ramură de activitate.

Pentru deplasarea în interesul serviciului a funcţionarilor localnici, aceştia primeau, în afară de transport şi cazare, diurne de deplasare stabilite diferenţiat, între 4 RKKS pe zi, pentru cei cu salarii până la 100 RKKS lunar, 6 RKKS la cei cu salariu de la 100 la 200 RKKS, 8 RKKS pentru cei cu salarii de 200-300 RKKS şi 10 RKKS pentru cei cu salarii peste 300 RKKS.

Ţinând seama de standardul local de viaţă, de aportul în serviciu al salariaţilor, de vechime şi greutăţile familiare ale acestora, cu data de 10 octombrie 1942, s-a aplicat o majorare consistentă a tuturor retribuţiilor personalului localnic din Transnistria.

Prin decizia 3108 din 17 decembrie 1942, se acordă tuturor salariaţilor localnici câte un salariu în plus de sărbătorile Crăciunului, drept recompensă pentru munca, dragostea şi devotamentul depus în slujba administraţiei româneşti în Transnistria.

De al 1 aprilie 1943, s-au majorat cu 50 % retribuţiile lucrătorilor din fabrici şi lucrătorilor cu ziua, ca şi ale funcţionarilor localnici din municipiile Odessa şi Tiraspol.

Prin decizia 4396 din septembrie 1943, se majorează cu 50 % salariile profesorilor şi învăţătorilor localnici din întreaga Transnistriei

CAPITOLUL IV

VIAŢA ECONOMICĂ ŞI SOCIAL – CULTURALĂ

Economia în administraţia civilă a teritoriului dintre Nistru şi Bug a fost grefată la început pe sistemul proprietăţii socialiste existent în acea provincie, care a fost păstrat în parte de administraţia română, restructurat însă prin aplicarea unor corective şi introducerea unor elemente noi, mobilizatoare, de stimulare a oamenilor muncii, printr-o mai largă şi mai dreaptă repartiţie a produselor, în raport cu contribuţia şi munca depusă de fiecare.

Atribuirea către brigăzile din cadrul obştilor de muncă spre exploatare permanentă a terenurilor agricole, ca şi arendarea în folosinţă individuală a unor terenuri, livezi, grădini şi vii, participarea la supraproducţia obţinută în

sectorul industrial şi existenţa, concomitent cu industria de stat, a unor instalaţii, fabrici şi ateliere particulare, autorizarea funcţionării alături de comerţul de stat şi magazinele generale înfiinţate de prefecturi, raioane şi primăriile municipiilor, oraşelor şi comunelor, a unor întreprinderi şi magazine particulare au constituit tot atâtea stimulente pentru înviorarea vieţii economice din această provincie.

În perioada N.E.P.-ului dintre anii 1920-1924, Lenin a experimentat în Uniunea Sovietică libertatea comerţului, obţinându-se unele efecte regeneratoare pentru piaţa economică paralizată până atunci, încurajarea iniţiativelor particulare începând să-şi producă efectul. Urmaşii lui Lenin însă au desfiinţat sistemul nou introdus, trecând cu hotărâre la metoda anterioară de dirijare centralizată a comerţului de stat, singurul îngăduit.

Deşi sistemul politic de conducere a acestui teritoriu de peste Nistru de către administraţia românească a fost cu totul diferit faţă de regimul politic funcţional din ţările socialist-comuniste, totuşi, sub raport strict al activităţii economice desfăşurată în această provincie, unde s-a păstrat structura existentă a proprietăţii socialiste, reformele aplicate în anul 1942 de către administraţia română reprezentau de fapt *prima breşă în proprietatea şi metodele de conducere socialiste, păstrate până atunci neştirbite, prima reformă şi reglementare de acest fel din lume care s-a făcut cu 57 de ani în urmă de către Statul Român.*

Este acţiunea novatoare, concepută şi experimentată în teritoriul dintre Nistru şi Bug, în urmă cu mai bine de jumătate de secol, de gândirea profundă şi înţelepciunea mereu activă a unui autentic savant român în probleme de administraţie.

Iată modul de organizare şi desfăşurare a activităţii economice în Transnistria, aşa cum a fost conceput şi aplicat, pentru creşterea ritmurilor procesului de producţie în principalele ramuri: agricultura, industria şi comerţul.

A. Agricultura

Din suprafaţa totală de pământ, terenurile utilizate de agricultură, horticultură etc. reprezentau cam următoarele întinderi:

3800872 ha pământ arabil

200000 ha fâneţe şi păşuni

650000 ha livezi de pomi şi vii

200000 ha grădini de legume

200000 ha păduri

100000 ha bălţi, islazuri şi limanuri sub sate şi oraşe, exploatate pentru stuf, papură şi pescuit.

Restul suprafeţei reprezintă terenuri neproductive, drumuri etc.

1. Dându-şi seama de superioritatea pământului lucrat în comun şi nu fărâmiţat în parcele individuale, Guvernatorul Civil, prin ordonanţele nr.5 din 7 septembrie 1941 şi nr.8 din 7 octombrie 1941, precizează că, până la reforma agrară, colhozurile (gospodăriile colective) şi sovhozurile (fermele de stat) se menţin în organizarea lor existentă. A dispus ca primarii să convoace imediat obştile locale, pentru a alege pe şeful de colhoz şi brigadierii – acolo unde nu existau – să ordone şefilor de colhoz strângerea şi inventarierea tuturor bunurilor, animalelor şi maşinilor care au aparţinut colhozurilor şi sovhozurilor, luând măsuri pentru întreţinerea şi paza lor.

De asemeni, aşa cum am arătat mai înainte, agronomii comunali şi toate persoanele care au deţinut sub orice formă o funcţie sau o însărcinare în colhozuri sau

sovhozuri erau obligați să se prezinte de îndată primăriilor, pentru a reîncepe lucrul.

Pentru a stimula activitatea de strângere a recoltei – mult întârziată – şi a salva cerealele rămase din cauza operațiilor militare, neculese la timp, s-a stabilit modul de împărțire a recoltei din anul 1941, astfel:

a) din întreaga cantitate recoltată, s-a oprit în primul rând sămânța pentru anul viitor, stabilindu-se următoarele cantități ce urmau a fi reținute:

la grâu de toamnă	120 kg pentru ha
la grâu de primăvară	160 kg pentru ha
la orzul de toamnă	140-160 kg pentru ha
la orzul de primăvară	140 kg pentru ha
la ovăz	120 kg pentru ha
la floarea soarelui	20 kg pentru ha
la porumb	20-30 kg pentru ha
la mei	30 kg pentru ha

La cartofi şi la celelalte plante şi cereale cultivate, s-a oprit cantitatea de sămânță, care se întrebuința în mod obişnuit în localitatea respectivă.

b) s-a reținut, în cereale, costul muncii făcută cu maşinile şi al combustibilului întrebuințat, care a fost fixat pentru acel an astfel:

la grâu – pentru un ha complet lucrat cu maşinile 270 kg

la porumb – pentru un ha complet lucrat cu maşinile 78 kg

la floarea soarelui – pentru un ha complet lucrat cu maşinile 39 kg

la orz –pentru un ha complet lucrat cu maşinile 77 kg

la ovăz - pentru un ha complet lucrat cu maşinile 66 kg

Acolo unde nu s-au făcut muncile cu maşinile, s-a scăzut din această cotă cantitatea de cereale ce reprezenta munca neefectuată cu maşina.

c) *cantitatea de cereale rămasă s-a împărţit în două: jumătate luând-o colhozul (statul) şi jumătate colhoznicii.* Colhoznicii aveau sarcina să transporte şi să depoziteze în magaziile colhozului cerealele şi să îndeplinească toate celelalte obligaţiuni impuse de regulile lucrului în colhoz.

Retribuţia muncii pentru produsele animale ale colhozului (lapte, unt, brânză, ouă, carne etc.) s-a fixat în natură la cota de 20 % din aceste produse, ea putând fi făcută şi în numerar.

Ţinând seama de împrejurările şi greutăţile cauzate de război, *toate impozitele plătite de colhoznici au fost desfiinţate, rămânând un singur impozit direct de 5 RKKS de ha, pentru colhoznicii care lucrează pământul şi au casă şi ogradă.* S-a desfiinţat şi împrumutul obligatoriu.

Prefecţii au fost autorizaţi ca, acolo unde câmpurile au rămas nelucrate sau au suferit stricăciuni din cauza războiului, să reducă impozitul în raport cu lipsurile constatate.

Primarii au fost obligaţi să inventarieze şi să pună sub pază imediat toate fabricile, morile şi întreprinderile de orice fel aflate pe teritoriul comunei. Acele care erau în stare de funcţionare trebuiau repuse de îndată în funcţiune, după vechile norme. Cele ce aveau nevoie de reparaţii trebuiau revăzute şi luate măsuri de reparare, spre a putea fi puse în funcţiune.

*

* *

Terenurile ocupate de vii, livezi de pomi, pepiniere de viţă şi pomi şi grădinile de legume trebuiau exploatate

după normele din trecut. Viile, livezile şi grădinile de legume din jurul caselor sau cuprinse în vatra satului şi intrate în colhoz au rămas mai departe administrate de colhoz. Ele au fost date spre a fi lucrate individual actualilor deţinători, cele rămase fiind repartizate altor agricultori pentru a fi cultivate. Lucrările trebuiau întreţinute curent după indicaţiile date de agronomi.

Pentru viile, livezile şi grădinile de legume cultivate în mod individual, fără nici un ajutor de la stat, se plătea un impozit în bani sau în produse de 25 RKKS la ha de livadă şi grădină de legume neirigabilă şi de 50 RKKS la ha de vie şi grădină de legume irigabilă, fără alte obligaţii către stat.

Orice ajutor dat de stat prin colhoz, ca diferitele preparate chimice pentru stropit, carburanţi pentru arat etc., se plătea la ridicarea lor.

Viile, livezile şi grădinile de legume înfiinţate de colhozuri şi care formau suprafeţe distincte se cultivau pe mai departe de toţi membrii colhozului în comun după normele din trecut, cu deosebirea că se reţinea către colhoz pentru stat din produsele obţinute costul arăturilor, materialelor chimice şi operaţiunilor executate cu maşinile statului, socotindu-se la valoarea de 25 RKKS pentru ha de vie sau livadă, 10 RKKS pentru ha de grădină de legume neirigabilă şi 20 RKKS pentru grădinile irigabile.

Restul recoltei se împărţea în părţi egale între stat şi colhoznici. Colhozul repartiza produsele fiecărui membru proporţional cu munca depusă.

Viile tinere erau scutite de orice impunere în bani sau în natură în primii 4 ani de la plantare; livezile de pruni, cireşi, vişini, caişi şi piersici în primii 5 ani de la plantare, iar cele de meri în primii 7 ani de la plantare.

2. *În faza a doua de reglementare a activității agricole,* care are loc în anul 1942 – prin ordonanța nr. 55 din 14 martie 1942 – pentru a stimula sârguința depusă în executarea muncilor agricole, pentru o mai dreaptă răsplată în raport cu contribuția, vrednicia și munca depusă de fiecare cultivator de pământ s-au stabilit următoarele măsuri:

Colhozurile s-au transformat în *obști de muncă* care au rămas unități de exploatare indivizibile în hotarele lor actuale și cu administrația și structura existentă atunci. Membrii obștii de muncă s-au grupat pe familii și vecinătăți, formând brigăzi de lucru de 20-30 familii, care au primit spre exploatare cel puțin 200 hectare și până la maximum de suprafață pe care o puteau munci în bune condiții.

Această suprafață era repartizată într-atâtea loturi de pământ, câte câmpuri și feluri de culturi cuprindea planul de cultură al obștii de muncă și împărțită în așa fel încât planul general de cultură al obștii de muncă să nu sufere nici o modificare.

Terenul atribuit brigăzilor de muncă rămânea în permanență atribuit lor. Fiecare brigadă își alegea un conducător dintre membrii săi, confirmat de agronomul comunal. Acesta răspundea față de organele administrative de corecta administrare a brigăzii. El primea și exercita ordinele agronomului comunal cu privire la efectuarea planului general de lucru și ținea evidența muncii și contribuției de orice fel, depusă de fiecare membru al brigăzii.

Vitele de muncă și de montă au rămas la obștile de muncă, la fel și toate mașinile și inventarul agricol. Ele se dădeau în folosință pe seama și răspunderea brigăzilor și proporțional cu suprafața de pământ defalcată și cu nevoile fiecărei brigăzi.

Produsele se împărțeau după normele stabilite prin

ordonanţa nr.67 din 18.VI.1942 pentru strângerea şi împărţirea recoltei anului 1942.

Aceasta prevedea că:

se va reţine în primul rând sămânţa pentru anul viitor, aşa cum a fost stabilită prin ordonanţa nr.5/1941

se va reţine în cereale costul muncii făcută cu maşinile şi al combustibilului întrebuinţat, care pentru anul 1942 s-a fixat astfel:

a) la grupa cerealelor păioase (grâu, secară, orz, ovăz, mei, hrişcă etc.), pentru un hectar lucrat complet cu maşini (arat, semănat, secerat şi treierat), 270 kg

b) grupa prăşitoarelor şi rădăcinoaselor, pentru un hectar lucrat cu maşina, iar culesul cu mâna, 200 kg

c) la grupa plantelor leguminoase, lucrate în acelaşi fel ca la grupa b, 150 kg

d) la grupa plantelor textile, industriale şi uleioase lucrate cu maşini, pentru un ha 100 kg

Constatarea muncii neefectuate cu maşina şi scăderea din cotele de mai sus se făcea de agronomul comunal şi se aproba de pretor.

În caz de calamităţi, care scad producţia agricolă, se scădea şi fondul M.T.S. proporţional cu deficitul recoltei.

După operaţiile prevăzute mai sus, cantitatea de cereale se împărţea în două, jumătate luând-o brigăzile de muncă şi cealaltă rămânând la dispoziţia obştii – Guvernământului.

Partea cuvenită brigăzii se împărţea între membrii componenţi, proporţional cu munca depusă cu braţele, animalele sau altfel.

Recolta culturilor furajere şi fâneţele naturale se împărţea astfel:

- 20% din suprafaţă, obştilor comunale, pentru întreţinerea vitelor

- 10% din suprafaţă se vindea pentru vitele sătenilor care au lucrat la recoltarea şi cultura câmpului, în schimbul zilelor de lucru

- 70% Guvernământului, în care intrau şi suprafeţele rezervate pentru recoltat sămânţă

*

* *

Tot în anul 1942, prin decizia 362/18 martie, *se reglementează problema arendării locurilor.*

Clădirile, terenurile virane, grădinile, livezile şi viile aflate în raza municipiilor, oraşelor şi satelor din cuprinsul Transnistriei puteau fi date în folosinţă individuală astfel:

Proprietăţile compuse din clădiri, curţi, vii, livezi şi grădini erau menţinute în hotarele vechi şi date în folosinţă, fără a fi divizate.

Se puteau da unei familii până la maximum 5 hectare de pământ, în unul sau mai multe loturi, ţinându-se seama de natura imobilelor şi fără distrugerea individualităţii gospodăriilor.

Persoanele cărora li se dădeau în folosinţă proprietăţile menţionate trebuiau să se angajeze că vor respecta întocmai planul de cultură elaborat de organele agricole şi că vor întreţine imobilele clădite în bună stare, făcând şi reparaţiile ce se vor impune. Imobilele erau predate cu inventar, iar folosirea lor se făcea sub formă de arendă anuală, cu facultatea de prelungire pe mai departe. Guvernământul primea o arendă anuală în natură.

Arendaşii erau obligaţi să cultive pământul în cele mai bune condiţii şi să respecte planul de cultură raţională ce li se da.

*

* *

Împărţirea recoltei din anul 1943 este stabilită de Guvernământ prin decizia nr.2704 din 21.VI.1943 care statorniceşte modul de estimare şi de împărţire a culturilor agricole între stat şi brigăzile constituite în obşti.

Estimarea se făcea de o comisie raională compusă din:

pretorul raionului respectiv, ca preşedinte;

şeful raionului agricol;

un agronom comunal, ca membru

ei fiind ajutaţi de reprezentanţii obştilor unde se făcea estimarea. Lucrările de estimare se făceau pe culturi, la timp util, urmând a fi terminate înainte de recoltare, rezultatele consemnându-se într-un proces verbal verificat de serviciul agricol judeţean.

Împărţirea recoltei se făcea în felul următor: din întreaga recoltă obţinută se reţinea necondiţionat, pentru toate culturile – exceptând bumbacul – sămânţa necesară pentru însămânţarea anului viitor, calculată la hectar, aşa cum s-a specificat mai înainte prin ordonanţa nr.5 din 7 septembrie 1941.

Nu se reţinea sămânţa ce a fost cumpărată de Guvernământ din ţară şi dată obştilor pentru însămânţările de primăvară. Se reţinea şi se restituia sămânţa împrumutată de la particulari.

În baza estimaţiei făcute, din cantitatea rămasă după reţinerea seminţei, se preda Guvernământului o cantitate fixă la hectar.

De menţionat este faptul că, spre deosebire de reglementările anterioare, de astă dată, în cota Guvernământului erau înglobate:

fondul M.T.S., adică costul muncii efectuate cu maşini, al combustibilului întrebuinţat, etc.;

fondul pentru hrana animalelor obştii;

cota cuvenită statului;

fondul necesar pentru cheltuielile de administrare ale obştilor;

fondul pentru întreţinerea invalizilor, bătrânilor şi orfanilor.

Cota cuvenită Guvernământului pentru acoperirea fondurilor de mai sus s-a fixat pe culturi, astfel:

după reţinerea cantităţilor de sămânţă necesare, se preda Guvernământului 80% din recolta estimată, la următoarele culturi:

grâu de toamnă

secară de toamnă

grâu de primăvară

ovăz, hrişcă, fasole, linte, năut, rapiţă, mac, muştar, ricin, cartofi, orez, susan, cicoare şi alune americane.

La toate culturile de mai sus, obştilor li se cuvenea 20% din recolta estimată, fără alte sarcini de predare.

b) Tot astfel se preda Guvernământului 70% din recolta estimată, la următoarele culturi: orz, porumb, mei, mazăre, soia, floarea soarelui, cânepă de sămânţă, cânepă de fuior, sămânţă de in, butaş sfeclă de zahăr pentru sămânţă, butaş sfeclă de nutreţ pentru sămânţă, sfeclă furajeră şi morcovi furajeri.

Obştenilor li se cuvenea 30% din recolta estimată la toate culturile.

c) Cota cuvenită Guvernământului din culturile de bumbac era de 60%, restul de 40% rămânând obştilor.

d) De la culturile de dovleci se preda Guvernământului 50% din recoltă, restul de 50% rămânând obştilor.

Eliberarea produselor din magazii către obşteni se făcea proporţional cu munca prestată de fiecare membru al obştii.

Recolta de furaje vivace şi anuale rămasă după rezervarea cotelor pentru sămânţă se împărţea astfel:

- 70% revenea Guvernământului
- 30% revenea obştenilor pentru hrana vitelor.

După aceleaşi norme se împărţea recolta de paie de la cereale şi leguminoase. Tulpinele de floarea soarelui rămâneau în întregime obştenilor pentru acoperirea nevoilor de combustibil.

Recolta ce se obţinea din „loturi" se împărţea astfel:

40% Guvernământului

60% obştenilor.

Prin „loturi" se înţeleg culturile făcute pe porţiuni mici de teren, variind între 1000 – 2500 m^2 date locuitorilor drept completare la grădinile lor din jurul locuinţelor, în terenul obştilor din vecinătatea satelor. Din recolta acestor culturi nu se reţinea sămânţa.

Din culturile făcute în grădinile îngrădite din jurul caselor nu se reţinea nimic. Toată recolta de pe aceste terenuri revenea locuitorilor.

De remarcat este atenţia mare şi obiectivitatea ce se punea la estimarea recoltei pe câmp. Nu se admiteau în nici un caz subestimări sau supraestimări de recolte faţă de ceea ce se obţinea în mod real pe câmp.

Aceasta, pentru motivul că în primul caz era prejudiciat Guvernământul, în timp ce în cazul supraevaluărilor cota ce revenea obştilor ar fi fost insuficientă pentru nevoile de alimentaţie, lucru ce ar fi provocat mari nemulţumiri în sânul populaţiei.

În consecinţă, lucrările de estimare erau considerate

lucrări de bază în operaţia de împărţire a recoltei, de aceea estimarea trebuia făcută numai pe bază de consultări largi, cu oameni versaţi în agricultură şi numai pe baze pur ştiinţifice.

Estimarea trebuia făcută în timp util, adică numai atunci când se putea deja aprecia ce recoltă se va obţine şi numai conform instrucţiunilor tehnice precise şi nu „după ochi" sau alte metode empirice, ce puteau duce la eroare.

Directorul Serviciului Agricol judeţean precum şi tot personalul tehnic de la Prefectura de judeţ trebuiau să conducă personal lucrările de estimare pe teren, comisia purtând întreaga răspundere a exactităţii acestor lucrări.

Iată, aşadar, măsuri importante referitoare la împărţirea recoltei, reflectând raporturi de muncă echitabile şi cinstite, între stat şi obşteni, formulate în principiul: să nu subestimezi din exces de zel recolta, prejudiciind statul, dar nici să supraestimezi rezultatele ce se vor obţine, păgubind obştile printr-o mai mică cantitate ce li s-ar cuveni şi provocând nemulţumiri.

*

* *

Aşa cum s-a arătat mai sus, prin înlocuirea colhozurilor cu obştile, ţăranii lucrau pământul grupaţi pe familii, în brigăzi de muncă, refăcându-se astfel spiritul de familie, solidaritatea dintre toţi membrii şi mărindu-se prin aceasta puterea de muncă şi producţia.

Terenul atribuit brigăzilor de muncă rămânea în permanenţă atribuit lor. Ţăranii nu mai erau plătiţi pe zile de muncă, ci recolta se împărţea în raport cu produsul pământului pe care-l lucrau.

Locuitorii luau vitele în îngrijirea personală şi se ajutau cu ele la munca câmpului şi la transporturi.

Fermele de stat agricole, pomicole, zootehnice, piscicole, viticole şi pentru creşterea oilor urmăreau scopul pe care-l fixa Guvernământul. În special fermele agricole aveau îndatorirea de a pregăti semințele cele mai bune pentru obşti, de a face experimente cu plante noi, a căror cultivare se încerca, iar cele zootehnice trebuiau să crească vitele cele mai frumoase, asigurând păstrarea rasei.

Pentru a se putea obține o cultură cât mai bună, a realiza un progres în agricultură, s-au redeschis şi reînființat peste tot institute agronomice şi laboratoare de cercetare.

La 23 mai 1942, se înființează, în cadrul Direcției Agriculturii, Serviciul Institutelor şi Stațiunilor Experimentale, cuprinzând 9 institute şi 10 stațiuni experimentale, repartizate pe întreg teritoriul provinciei.

S-a reuşit, de asemeni, cu stăruințe mari, să se refacă sistemul de irigație distrus de război, în special stațiile de pompare care serveau pentru irigații.

*

* *

3. În sfârşit, trebuie să arătăm că, spre finele anului 1943, s-a trecut la faza *a treia de reglementare a activității agricole*, printr-un Decret al Mareşalului, purtând nr. 9 şi semnat la Odessa la 15 iunie 1943, prevăzând împroprietărirea țăranilor şi repartizarea locuințelor orăşenilor în deplină proprietate. Prin acest act, ca şi prin Ordonanța nr. 138 din 6 octombrie 1943 a Guvernatorului Civil al Transnistriei, de punere în aplicare a Decretului nr. 9, se dădeau instrucțiunile de dare în folosința proprie locuitorilor a pământurilor rurale ce le-au fost atribuite anterior în brigăzile de muncă.

Bucharest, le 2 juillet 1943

DIRECTION DES AFFAIRES M.HENRY SPITZMULLER,

POLITIQUES & COMERCIALES CHARGE D'AFFAIRES DE FRANCE EN ROUMANIE

EUROPE

N° 82 A SON EXCELENCE M. PIERRE LAVAL, CHEF DU GOUVERNEMENT, MINISTRE SECRETAI- RE D'ETAT AUX AFFAIRES ETRANGERES.

A.S. du voyage du Marechal Antonesco en Crimée et en Transnistrie.

Comme je l'ai indiqué par ma communication n°236 du 11 juin, le Maréchal Antonesco vient de se rendre en Crimée pour y inspecter les tropes roumaines.

A son retour, il a passé plusieure jours en Transnistrie et, le 15 juin, il a présidé à Odessa une conférence à laquelle assistaient M. Alexianu, Gouverneur de Transnistrie, et les principaux fonctionnaires de cette Provincie. A cette occasion, le Conducator a apposé sa signature au bas d'un décret que la presse qualifie d'„épocal" et prévoit la répartition des terres et des immeubles entre les paysans, ouvriers et fonctionnaires de Transnistrie, moyennant une indemnité annuelle en nature ou en argent. Ce décret précise que les terres ne sont pas données aux paysans en pleine propriété et qu'ils n'auront que l'exploitation, cet avantage pouvant leur être retiré au cas où ils ne se montreraient pas capables d'entretenir les propriétés qui leur sont remises. Il ajoute

également que seuls les qui auront fait preuve de bonne volonté dans leur travail et qui auront eu „une attitude correcte à l'égard de l'armée et des autorité roumaines" pourront bénéficier des dispositions du décret.

En outre, celui-ci garantit la liberté des cultes, des arts et de l'enseignment qui devra, précise-t-il, être donné dans la langue maternelle des enfants. Enfin, il garantit la liberté du commerce.

Le voyage du Maréchal Antonesco a fourni à la presse l'occasion de publier de longs reportages du front glorifiant la bravoure des soldats roumains et décrivant en termes enthousiastes leur ardeur du combat. Il est clair que la propagande roumaine s'est efforcée de la sorte de réchauffer une ardeur qui n'a fait que décroitre au cours de ces derniers mois et en particulier depuis le désastre de Stalingrad. Mais cette tentative ne semble pas avoir rencontré beaucoup de succés, l'opinion publique ne se préoccupant plus déormais des péripéties d'un lutte qui est de plus en plus impopulaire que pour en réclamer la cessation immédiate et à tout prix./.

Communiqué à:
BUDAPEST
SOFIA
ANKARA

Pentru pământurile ce se dădeau în folosinţă proprie, urma să se plătească anual o indemnizaţie în natură sau în bani, corespunzătoare nevoilor de administraţie şi de dezvoltare a ţinutului. Locuitorii ce primeau pământuri în folosinţă proprie erau obligaţi să le cultive în obşti, după planul de cultură fixat de agronom.

Folosinţa proprie a pământurilor arabile era un drept

al persoanelor ce beneficiau de decret, *având ca obiect posibilitatea de a se bucura în mod absolut, exclusiv şi fără termen, de produsul unui lot indiviz din pământul arabil al obştii.*

Lotul indiviz urma să se determine ca întindere, însă el nu se concretiza în fâşii unice sau risipite.

Întinderea lotului ce se da în folosinţă proprie era în raport cu vrednicia persoanei beneficiare, sarcinile sale familiare, sarcinile sociale, întinderea pământului obştii şi numărul locuitorilor îndrituiţi.

Folosinţa lotului indiviz din pământul obştii urma să se atribuie întregii gospodării ca unitate, reprezentată de capul de familie, prin gospodărie ţărănească înţelegându-se orice unitate de exploatare agricolă ai cărei membrii componenţi erau uniţi prin rudenie. *Toţi membrii componenţi ai gospodăriei, majori, aveau drepturi egale asupra lotului, lot care se putea transmite prin succesiune în ordinea prevăzută de lege.*

Întinderea lotului indiviz ce urma să se atribuie în folosinţă proprie unei gospodării, pe numele capului de familie, se determina luându-se ca normă constantă *totalul unităţilor de măsură reprezentând dreptul de folosinţă proprie.*

Unităţile de măsură se atribuiau şi se calculau astfel:

unei persoane căsătorite, care nu şi-a format gospodărie separată, i se atribuiau 100 unităţi;

unei persoane majore necăsătorită i se atribuiau 75 unităţi;

unui copil minor i se atribuiau 50 unităţi;

pentru fiecare maşină agricolă, vită de tracţiune, cap de vacă sau vită tânără-bovină sau cabalină şi căruţă se atribuiau 5 unităţi.

Cifra reprezentând întinderea suprafeţei totale a masivului arabil al obştii se împărţea la totalul unităţilor ce se atribuiau tuturor gospodăriilor, obţinându-se astfel *suprafaţa unei unităţi de măsură.*

Pentru a determina mărimea lotului indiviz ce urma să se dea în folosinţă proprie unui cap de familie dintr-o anumită obşte, suprafaţa unei unităţi de măsură obţinută în acea obşte se înmulţea cu numărul unităţilor ce s-au atribuit gospodăriei respective.

Suprafaţa astfel obţinută reprezenta întinderea lotului indiviz ce i se da în folosinţă proprie unui cap de familie.

După aceleaşi principii se dădeau în folosinţă proprie:

viile, livezile şi grădinile exploatate în cadrul obştii de muncă;

viile, livezile şi grădinile care au aparţinut particularilor şi care au fost înglobate în colhoz sub regimul sovietic.

Loturile de pământ şi grădinile necolectivizate sub regimul trecut, dar lăsate în folosinţă personală a membrilor colhozului, *urmau a se da în proprietatea deplină a capului de familie, conducător al gospodăriei.*

Grădinile, livezile şi viile, precum şi oricare terenuri plantate sau virane aflate în perimetrul municipiilor, comunelor urbane sau în subordinea lor, trecute sub administraţiile primăriilor municipale sau urbane, ori aflate în folosinţă individuală prin ordonanţele şi deciziile anterioare ale administraţiei, se dădeau în folosinţă proprie. Folosinţa proprie a acestor bunuri, pentru fiecare locuitor împroprietărit, putea să aibă o întindere maximă de până la două hectare (grădini, livezi şi vii).

Continuăm acum cu problema nu mai puțin importantă a reglementării *retribuirii muncitorilor de la fermele de Stat (fostele sovhozuri) și asigurarea condițiilor de viață a muncitorilor din aceste unități agricole de exploatare,* care s-a făcut prin decizia nr. 362 din 18 martie 1942.

Salarizarea lor s-a fixat în bani și alimente:

muncitorii agricoli permanenți și sezonieri erau salarizați cu o retribuție lunară în bani, cuvenită după prețul uzual în regiune și un tain lunar de alimente, în natură, de 8 kg cartofi, 4 kg fasole și 30 kg produse alimentare;

muncitorii zilieri erau plătiți după ziua de lucru, cu prețul uzual al regiunii, femeile fiind plătite cu 0,80 din plata zilei de lucru a unui bărbat matur, primind tainul în alimente la fel ca muncitorii permanenți și sezonieri;

pe lângă salarizare și tain, muncitorii sezonieri și permanenți primeau 1000 m^2 de fiecare, teren de grădină, în mod gratuit, pentru folosință proprie;

pentru muncitorii zilieri, permanenți și sezonieri fără familie, care renunțau la tainul în alimente, administrațiile fermelor erau obligate să prepare masă comună gratuită pentru acei lucrători.

*

* *

Conform ordonanței nr. 115 din 22 mai 1943, fiecare gospodărie particulară era îndreptățită să aibă în proprietate următoarele animale:

o vacă cu lapte și un vițel;

doi cai sau doi boi;

cinci oi și cinci miei;

o capră cu ied;

cinci stupi de albine sistematici sau zece stupi primitivi;

un număr nelimitat de păsări.

Pretorii raionali puteau lăsa în folosinţă gospodarilor una până la două vaci în plus.

Pentru vitele aflate la locuitori, Guvernământul dădea de la obşti o cotă parte de furaj, proprietarii aveau dreptul să crească tineretul provenit de la animalele lor până la vârsta de:

3 ani pentru cabaline;

3 ani pentru bovine;

9 luni pentru porcine;

1 an pentru ovine şi caprine.

Pe măsura împlinirii vârstelor indicate, locuitorii erau obligaţi să vândă animalele care depăşeau numărul realizat mai sus, pe baza autorizaţiilor scrise eliberate de primării.

Prin ordonanţa nr. 136 din 5 octombrie 1943, se reglementează consumul de carne proaspătă (bovine, porcine, ovine) la 3 zile pe săptămână, în raţie de 0,900 kg de persoană.

Produsele de carne proaspătă, mezeluri, precum şi carnea de pasăre şi peşte erau libere la vânzare şi consum, fără nici o restricţie.

Agricultura din Transnistria *fiind legată de inventarul şi capacitatea de muncă a maşinilor agricole,* care în majoritate erau distruse de război, s-au luat măsuri imediate de adunare, clasificare şi inventariere a stocurilor de maşini, tractoare şi piese de schimb găsite şi apoi repartizarea lor pe judeţe. Concomitent cu aceasta, s-a trecut la inventarierea pieselor de schimb pentru maşinile agricole, aflate în depozitele de la Tiraspol şi Odessa.

Potrivit datelor specificate în „Cronica" nr. 10-11-12 editată de Serviciul Presei Guvernământului, ca număr

festiv la împlinirea unui an de la instalarea administrației românești în această provincie, Direcția Agriculturii raportează că, „de la cele 800 tractoare găsite în toamna anului trecut funcționând, astăzi lucrează peste 4500 tractoare".

În tot acest timp, lucrul în M.T.S.(Stațiune de tractoare și mașini agricole) și M.T.M.(Stațiuni de reparat utilajul agricol) a început, reparând majoritatea tractoarelor și mașinilor ce aparțineau fostelor colhozuri (obștii) și sovhozuri (ferme de stat).

Prin Direcția Comerțului și a Industriei, s-au *comandat din țară piesele ce nu se puteau confecționa în atelierele de aici, carburanții necesari și toate materialele ce nu se găseau pe piața Transnistriei.*

La tractoarele indigene, s-au adăugat și o parte din cele *1100 tractoare importate de către Guvernământ din Elveția,* de la firmele Hans Hürliman, tractoare de tipul Hürliman și Vewey, ultimul tip, de 65 H.P. O mică parte dintre aceste tractoare au fost importate și din Germania.

Importul acestor tractoare a fost făcut de Guvernământ, în compensație cu turte oleaginoase de floarea soarelui, porumb degradat și mei – folosite de elvețieni ca nutreț pentru vite – la prețurile fixate de către Ministerul Economiei Naționale.

Din aceste turte, s-a acoperit valoarea tractoarelor livrate, restul de fonduri în valută fiind depuse la Ministerul de Finanțe.

Tractoarele elvețiene au început să sosească în luna mai 1942 și au fost distribuite imediat, în special în județele din sudul Transnistriei, pentru lucrările mecanizate ce trebuiau executate în aceste zone, pe o suprafață foarte mare și într-un termen foarte scurt din sezonul însămânțărilor, climatul local nepermițând prelungirea

lucrărilor agricole fără periclitarea recoltei.

De menționat este şi faptul că din cauza iernii anului 1941-1942, excepțional de grea şi a înghețului de primăvară, cca. 40% din culturile de grâu de toamnă şi 20% din culturile de secară au trebuit să fi răsturnate în primăvară şi semănate cu alte plante.

În acelaşi scop, s-a cumpărat şi adus din țară cantitatea de 376 vagoane de diferite semințe de primăvară.

La aceste împrejurări s-a mai adăugat şi alt factor neprevăzut: prelungirea iernii, care a avut ca efect întârzierea venirii primăverii cu cca. 30 de zile. Cu toate acestea, planul de cultură a fost realizat, datorită spiritului de organizare şi de muncă.

Prioritate la distribuirea tractoarelor sosite din Elveția au avut județele Odessa şi Ovidiopol, unde s-au repartizat cele mai perfecționate şi mai multe tractoare sosite din import, respectiv mărcile Vewey Diesel de 65 H.P. şi Hürrlimann de aceiaşi putere, amândouă având acelaşi tip de motoare Saurer-Diesel.

Toate aceste tractoare fiind echipate cu roți pneumatice se puteau folosi şi ca rutiere.

Tot în aceste județe s-au repartizat şi 80 din cele 100 buc. batoze noi pentru cereale procurate de Guvernământ din import, pentru Transnistria.

În paralel cu aceasta, o parte din tractoarele de tip rusesc deteriorate, aduse din Transnistria în țară de către Serviciul de Capturi – Odessa, au fost reparate, puse în funcțiune şi trimise înapoi.

Din inițiativa Guvernământului s-au organizat în țară, cu acordul Guvernului Român, un număr de 11 centre de motocultură, unde au fost distribuite o parte din tractoarele importate de către Guvernământ şi sosite mai târziu.

Aceste centre de mecanizarea agriculturii în ţară, înfiinţate de Guvernământ, au constituit primul pas spre mecanizarea agriculturii româneşti.

Concomitent cu această acţiune, Guvernul Român, pentru a spori producţia agricolă şi a face posibilă comasarea loturilor individuale de pământ prea fărâmiţate, prin Legea nr. 488/1942 pentru organizarea obştilor agricole, publicată în Monitorul Oficial nr. 144 din 24 iunie 1942, acordă posibilitate sătenilor din ţară să se asocieze în obştii agricole constituite din cel puţin 15 proprietăţi, pentru a-şi putea procura în comun maşini agricole perfecţionate, seminţe şi vite de bună calitate şi a realiza de pe terenurile comasate, prin execuţia superioară şi la timp a lucrărilor agricole, producţii mai mari şi recolte de calitate mai bună.

Centrele de motocultură au fost dotate fiecare cu câte un atelier de reparaţii sumare pentru intervenţiile curente, cu excepţia marelui atelier de la Ciulniţa construit din nou, cu secţii de turnătorie fontă, bronz, aluminiu, uzinaj piese, asamblare şi rodare motoare, având o capacitate de 50 buc. tractoare pe lună, plus maşinile anexe. Acest atelier era deservit de cca. 200 oameni şi avea dimensiunile unei uzine. El era menit să confecţioneze în special toate piesele de schimb pentru tractoarele de fabricaţie sovietică, care se trimiteau, pe măsura reparării lor, în Transnistria. O a doua unitate de acest fel, însă cu o capacitate mult mai mică decât Ciulniţa, a fost înfiinţată la Titu (Dâmboviţa).

Judeţele din ţară în care s-au înfiinţat şi amenajat asemenea centre de motocultură au fost:

Ialomiţa (Călăraşi şi Ciulniţa)

Ilfov (Budeşti)

Vlaşca (Singureni)
Teleorman (Alexandria)
Romanaţi (Caracal şi Balş)
Olt (Slatina)
Dâmboviţa (Titu)
Dolj (Băileşti şi Pieleşti)
Mehedinţi (Strehaia)
Buzău (Buzău)
Râmnicul Sărat (Mihăileşti)

Încă de la începutul activităţii lor, aceste centre au început să se întreţină singure din încasări, executând lucrări pentru particulari şi fermele de stat ce nu aveau inventar mecanizat.

Prin decizia Guvernământului nr. 2885 din 3 iulie 1943, se fixează preţurile ce se vor percepe în ţară pentru lucrările de secerat, treierat şi arat efectuate cu maşinile de la Centrele de motocultură ale Guvernământului din ţară.

După insurecţia armată de la 23 august 1944, prin înaintarea frontului de la est spre vest, armatele au rechiziţionat o bună parte din tractoarele noi importate – ce se pretau foarte bine la tractarea tunurilor şi vehiculelor militare – descompletând parcul de maşini al centrelor nou înfiinţate şi anulând prin aceasta acţiunea începută pentru mecanizarea agriculturii în ţară.

De menţionat că, pentru majoritatea centrelor înfiinţate, s-au repartizat şi un număr de 46 batoze noi, procurate tot din import de către Guvernământ.

În luna aprilie 1944, a sosit din Elveţia – peste cele 1100 buc. tractoare importate – încă un lot de 100 tractoare Hürlimann Diesel de 65 H.P. cu roţi de cauciuc, în vama Curtici (Arad), dar, în loc să fie dirijate în ţară, au fost luate de armata germană pentru front.

*

* *

B. Industria

Fiind sub regim de ocupaţie militară, ordinea publică şi justiţia din Transnistria erau asigurate de către armată, în timp ce administraţia civilă avea sarcina să organizeze şi să conducă problemele de administraţie a teritoriului şi viaţa economică din această provincie.

Acest teritoriu avea o structură economică cu totul deosebită faţă de cea europeană şi românească.

Economia agrară a provinciei, industria şi comerţul erau conduse de către stat (Guvernământ).

Pentru ca producţia să nu sufere prin schimbarea sistemului de conducere, administraţia românească s-a substituit regimului sovietic existent până la ocuparea teritoriului, păstrând în parte proprietatea socialistă şi dirijând de aici înainte activitatea colectivă din agricultură, industrie şi comerţul provinciei.

În toate aceste sectoare însă, aşa precum s-a arătat mai înainte, s-au făcut modificări şi s-au restructurat metodele clasice de conducere şi modul de stimulare a muncii în raport de contribuţia fiecăruia, asigurându-se, în acelaşi timp, dezvoltarea şi funcţionarea în paralel a activităţii de stat cu cea particulară, obţinându-se astfel o înviorare a producţiei şi rezultate mai bune în toate direcţiile.

Deşi industria din Transnistria a fost aceea care a suferit cel mai mult de pe urma războiului, administraţia românească a reuşit în timp de un an să repună în funcţiune aproape întreaga industrie de dincolo de Nistru.

S-a avut în vedere utilizarea elementului autohton, adică a specialiştilor, a muncitorilor calificaţi şi necalificaţi

localnici, cadrele de conducere şi îndrumare fiind aduse din ţară.

Distrugerile din cauza operaţiunilor militare au fost mari, la care s-au adăugat şi alte cauze ca: demontarea unor maşini şi piese esenţiale din fabrici şi transportarea lor de către trupele sovietice în retragere, în alte regiuni ale U.R.S.S., descompletând astfel ansamblul întreprinderilor.

Situaţia industriilor la preluarea administraţiei Transnistriei, sub raportul grupării lor pe întinsul provinciei, a fost de 70% din total la Odessa şi numai 30% în restul teritoriului.

Repartiţia industriilor transnistrene pe specialităţi era următoarea:

- alimentară	35%
- metalurgică şi tehnică	36,5%
- chimică şi textilă	16,5%
- diverse alte industrii	12%

În primul rând a fost pusă în funcţiune industria alimentară, adică: fabricile de unt, lapte pasteurizat, conserve de peşte, conserve de legume, fabrici de marmeladă, fabrici de mezeluri, fabrici de ulei vegetal, de zahăr şi alte asemenea obiective industriale alimentare.

S-au făcut investiţii extraordinare pentru ca aceste instalaţii să poată să funcţioneze în condiţii optime şi ele reprezentau mărturia muncii şi străduinţei ce s-a depus în acest scurt interval de timp pentru a fi redate producţiei.

Industria metalurgică a fost de asemeni pusă pe picioare. Marile fabrici pentru repararea tractoarelor, maşinilor agricole şi pentru confecţionarea pieselor noi de tractoare s-au pus în funcţiune, dând rezultatele cele mai bune. Aceasta, întrucât atelierele de reparaţii judeţene nu puteau efectua reparaţii capitale, nefiind utilate cu maşini

speciale şi neputând să asigure fluxul tehnologic, începând cu turnarea, uzinarea şi montarea pieselor vitale şi până la rodajul motoarelor şi livrarea lor gata pentru lucru.

De aceea, toată atenţia a fost îndreptată spre punerea în funcţiune a celor trei mari fabrici de piese de schimb şi motoare ce se aflau în Odessa şi anume: „Krasny-Signal", „Profintern" şi „Kinap", precum şi a fabricii „Ghen" de pluguri, semănători etc.

Pe lângă fiecare capitală de judeţ funcţionaseră sub sovietici câte una sau mai multe M.T.S.-uri şi M.T.M.-uri.

La preluarea sectorului industrial de către administraţia românească, starea fizică bună atât a parcului de maşini, cât şi aceea a atelierelor de reparaţii reprezenta maximum 10-15% din capacitatea totală.

Prin încadrarea mecanicilor de toate specialităţile cu retribuţii bune şi prin cointeresarea acestora cu cote de produse agricole pe care aveau dreptul să le valorifice după bunul lor plac la piaţa liberă sau la stat, s-a reuşit să se pornească la lucru într-un ritm accelerat, căutându-se punerea imediată în stare de funcţionare, atât a atelierelor de reparaţii, cât şi a parcului de tractoare, pentru care s-au confecţionat foarte multe piese în ţară, activitatea atelierelor de acolo fiind încă redusă la acea dată.

S-au repus în stare de funcţiune 68 de staţiuni de maşini şi tractoare ce erau distruse de război şi 18 ateliere mari de reparaţii pentru maşini şi tractoare.

*

* *

Lucrătorii din fabrici, întreprinderi, ateliere şi stabilimente industriale de orice fel, *care depăşeau planul de lucru fixat, reuşind să sporească producţia, puteau obţine un procent de 25% din valoarea acestei supraproducţii.*

Participarea se făcea sub formă de premii în bani sau produse, în cazul când, deşi nu s-a depăşit planul de producţie, s-a depus totuşi o muncă şi o stăruinţă extraordinară, care merita să fie îndeosebi răsplătită.

Toţi lucrătorii şi funcţionarii, care reuşeau să pună în funcţiune fabrici noi, sau noi mijloace de producţie, sau îmbunătăţeau producţia în fabricile şi întreprinderile existente, obţineau prime mari de încurajare.

*

* *

Concomitent cu industria de stat, prin ordonanţa nr. 12 din 22 septembrie 1941 şi ordonanţa nr. 108 din 2 februarie 1943, *se autoriza funcţionarea întreprinderilor industriale particulare în baza autorizaţiei* dată la început de primarii municipiilor, de prefecţii de judeţe în oraşe şi de pretori la sate, iar mai târziu în baza autorizaţiei Guvernământului, dată prin Direcţia Industriei. Autorizaţia se elibera solicitanţilor care prezentau garanţia capacităţii tehnice şi financiare.

Întreprinderile autorizate erau obligate să comunice Direcţiei Industriei:

personalul tehnic şi administrativ responsabil;

producţia din 15 în 15 zile;

orice schimbare în activitatea întreprinderii.

Aceste întreprinderi industriale trebuiau să ţină evidenţa producţiei zilnice, desfacerea produselor, preţul de cost, materii prime folosite şi sursa de procurare, iar la finele anului să încheie bilanţul.

Industriile autorizate dădeau prioritate comenzilor făcute direct de către Guvernământ.

Impozitul stabilit de Guvernământ asupra veniturilor realizate era de 20%.

Pentru a ilustra raportul dintre fabricile şi întreprinderile administrate de stat (Guvernământ, primărie şi armată) şi cele administrate de particulari, redăm mai jos, după catalogul întocmit de Direcţia Industriei din Guvernământ privind „Întreprinderile industriale din Transnistria", situaţia ce rezultă privitor la modul de administrare a fabricilor şi întreprinderilor din municipiul Odessa.

Totalul fabricilor în funcţiune în municipiul Odessa 226, din care:

administrate de Guvernământ	88 adică 39%
administrate de primărie	45 adică 20%
administrate de armată	10 adică 4%
administrate de sectorul particular	83 adică 37%

În acelaşi municipiu Odessa, din totalul de 32 de mori în funcţiune, majoritatea de tip ţărănesc, 13 adică 41% erau administrate de stat, restul de 19 mori adică 59% erau arendate particularilor.

*

* *

De-a lungul anilor de după război, s-a comentat şi s-a pus în sarcina Guvernământului Civil acţiunea de evacuare din acel teritoriu în ţară a unor instalaţii industriale, utilaje şi materiale, care, desigur, după încheierea armistiţiului, au fost restituite în bună stare şi predate U.R.S.S.-ului în conformitate cu art. 11 din Convenţia de Armistiţiu.

Pe tema evacuării unor bunuri, s-au lansat atâtea informaţii răuvoitoare şi atacuri la adresa Guvernământului, folosindu-se nu o singură dată verbal sau prin presă şi termenul de „jaf", fără ca opinia publică să fie pusă în cunoştinţă de cauză despre adevăratul substrat al problemei.

Chiar la procesul din mai 1946, preşedintele Completului de judecată s-a adresat cu acest termen Mareşalului

Ion Antonescu, la care acesta a dat următorul răspuns:

„Nu s-a făcut nici un jaf. Era dreptul ocupantului. Ocupantul trăieşte în teritoriul ocupat şi acolo unde duce operaţiile militare".

În realitate, această acţiune de evacuare a unor bunuri a fost dată chiar de la început în sarcina armatei, care a procedat după dispoziţiile primite şi ţinând seama strict de reglementările internaţionale cu privire la bunurile considerate drept captură de război.

În baza propunerii Ministerului Apărării Naţionale – Subsecretariatul de Stat al Înzestrării Armatei – prin Jurnalul Consiliului de Miniştrii nr. 1403 din 3 decembrie 1941, publicat în Monitorul Oficial nr. 296 din 13 decembrie 1941, s-a autorizat înfiinţarea la Odessa, pe data de 1 noiembrie 1941, a unui „serviciu de capturi şi recuperări Odessa" depinzând direct de Marele Cartier General. Acest serviciu era condus de un ofiţer superior, având ca atribuţii:

Inventarierea instalaţiilor, întreprinderilor şi materialelor din Odessa.

Depozitarea unora din bunuri şi conservarea lor, fie pentru a fi puse în funcţiune şi folosite pe loc, fie pentru a fi evacuate unele din acestea care nu erau necesare traiului şi nevoilor trupelor şi populaţiei, în ţară, la vest de Nistru.

Repartizarea lor pe departamente urma a se face de către Marele Cartier General, pe baza situaţiilor trimise de Serviciul de Capturi.

Acesta a fost Organul instituit, care s-a ocupat de problema evacuării unor bunuri, considerate conform legilor militare şi reglementărilor internaţionale drept captură de război.

După instalarea Guvernământului Civil, acesta s-a ocupat de administrarea teritoriului, de refacerea instalațiilor, uzinelor și utilajelor distruse de război sau avariate și descompletate în timpul retragerii trupelor ruseşti şi punerea lor în funcțiune.

Sume enorme s-au cheltuit cu punerea în funcțiune a fabricilor şi uzinelor distruse în urma războiului, cu repararea maşinilor şi tractoarelor, completarea pieselor deteriorate sau lipsă, cele mai multe fiind aduse sau confecționate în țară la noi, până la punerea în funcțiune a atelierelor de reparații din Transnistria şi atingerea de către acestea a parametrilor normali.

Numai către sfârşitul activității de guvernare civilă a Transnistriei, adică în a doua jumătate a anului 1943, în scopul salvării utilajelor de distrugerea unui nou val de operații militare ce se prevedea că vor trece peste acest teritoriu, prof. G. Alexianu, Guvernatorul Transnistriei, a inițiat următoarea unică măsură de acest fel:

Încă din vara anului 1943, după victoriile obținute de Uniunea Sovietică la Moscova, la Stalingrad, în Caucaz, Orel şi Kursk, se prevedea că germanii, în continuă „retragere şi repliere", vor pierde frontul din partea de răsărit a Europei.

„Pentru a preveni distrugerea bunurilor puse cu atâta trudă şi cheltuială în stare de producție şi spre a dovedi buna credință a administrației româneşti din acest teritoriu – relatează avoc. Mihai. Rotaru, fost Director al Administrației şi Personalului din Guvernământul Transnistriei – s-au dat dispoziții scrise, în mod secret, ca din vreme să se caute oameni de încredere localnici care să preia administrarea uzinelor, fabricilor, fermelor etc. Să se încheie procese

verbale în limba română şi în limba rusă, în care să se arate clar:

în ce situaţie se afla fabrica, uzina, ferma etc. în momentul când a fost preluată de administraţia românească (dacă e posibil să se anexeze şi fotografii);

ce sume de bani s-au cheltuit pentru punerea în stare de funcţiune a acestor bunuri;

dacă unele din ele au fost evacuate în ţară şi unde anume au fost duse, spre a putea fi identificate şi aduse înapoi după război."

Dispoziţiile acestea au fost date tuturor prefecţilor, pretorilor, directorilor. S-au găsit oameni localnici de bună credinţă şi la Guvernământ au început să sosească câte un exemplar din aceste procese verbale.

Un astfel de document este deosebit de concludent, motiv pentru care îl redau în întregime:"

PROCES VERBAL

Astăzi 9 noiembrie 1943

Noi, colonel Ioan D. Constantinescu, Prefectul Judeţului Oceacov din Guvernământul Transnistriei, asistat de domnul Vasile Dragomir subprefectul acestui judeţ.

Având în vedere ordinul Guvernământului Transnistriei, Direcţia Administraţiei şi Personalului, Cabinet nr. 1334 din 3 noiembrie 1943, am procedat la alegerea unei comisii locale, aleasă dintre localnicii cei mai proeminenţi din oraşul Oceacov, căreia i-am predat judeţul şi lucrările cele mai importante făcute sub administraţie românească.

În consecinţă, în urma investigaţiilor făcute şi datelor ce am cules prin informaţii personale, am constituit această comisie compusă din:

Agronov Arcadie – controlor la uzina electrică – prefect al judeţului, şeful comisiei.

Alexandru Rodin, inginer – ajutor subprefect.

Mihail Silvestru, contabil – membru, primarul oraşului.

Ştefan Deadic, şeful morii – şeful poliţiei.

Ion Dimcenco, şeful uzinei electrice – şeful raionului Oceacov.

Daniil Kolomeitov, şeful brutăriei – şeful raionului Vravarovca.

Vasile Luchin, conducător tehnic – şeful raionului Alexanderfeld.

Întrunindu-ne astăzi în localul Prefecturii din Oceacov, am procedat primul la predarea şi Comisia în plenul ei, la primirea judeţului Oceacov şi a lucrărilor importante făcute de noi, după cum urmează:

localul Prefecturii, în perfectă stare, cu toate anexele din curte;

uzina electrică, în perfectă stare şi în funcţiune, cu instalaţii la populaţie;

uzina de apă, în perfectă stare şi în funcţiune, cu instalaţii la populaţie;

moara oraşului, în perfectă stare şi în funcţiune;

brutăria oraşului, în perfectă stare şi în funcţiune;

localul Primăriei – construcţie monumentală, renovat în condiţii perfecte şi în funcţiune;

localul spitalului judeţean, renovat şi în perfectă stare de folosinţă;

biserica oraşului, refăcută din starea de ruină în care a fost găsită, sfinţită şi în folosinţă;

cinematograful orăşenesc, în perfectă stare de folosinţă;

parcul din zona fostei catedrale, cu crucea ridicată pe locul fostului altar al catedralei, curăţat şi reamenajat în

perfectă stare;

întreg oraşul, cu clădiri refăcute, renovate după calamităţile războiului şi locuite în condiţii foarte bune de populaţie;

localul poliţiei şi al jandarmeriei, refăcut în perfectă stare;

fabrica de unt din oraş, refăcută şi în perfectă stare;

localuri de şcoli, două renovate în întregime, restul reparate şi toate în perfectă stare de folosinţă;

şoseaua Oceacov-Niceainoe, 42 km pietruită în întregime de administraţia românească;

121 de obşti agricole din judeţ (colhozuri) corespunzând comunelor din judeţ, cu vitele şi uneltele agricole ce le posedau la venirea noastră, plus sporul normal de creştere în acest răstimp;

11 ferme (sovhozuri) cu vitele şi uneltele agricole ce au posedat la venirea noastră, plus sporul de creştere în acest răstimp şi cu toate construcţiile renovate sau refăcute;

58 de mori ţărăneşti, reparate, renovate, cu instalaţiile de măcinat completate şi în stare de funcţiune;

71 de comune de reşedinţă cu 94 de sate pendinte, conduse de primari localnici, cu localurile de primării peste tot refăcute;

106 localuri de şcoli, toate renovate, mobilate, în funcţiune;

9 localuri de biserică, construite din nou şi sfinţite;

9 case de rugăciuni, pentru diverse alte religii, greco-catolică, baptistă, mozaică, islamică, toate refăcute de administraţia românească;

2 comune model construite de noi, comuna Mareşal Antonescu, cu 26 de case şi comuna Guvernator Alexianu, cu 25 de case. Toate casele au fost realizate după model

tip, complet terminate cu instalaţii de apă şi lumină şi sobe de încălzit;

populaţia oraşului Oceacov, compusă din 15.021 de suflete, numai localnici, cu hrana asigurată şi toate utilităţile oraşului în funcţiune;

populaţia rurală din judeţ, compusă din 84.564 suflete, localnici cu hrana asigurată şi locuinţe şi spaţii de cazare suficiente şi în bună stare de folosinţă;

Activitatea noastră, în tot timpul ocupaţiei, s-a extins asupra reparaţiilor tuturor clădirilor publice şi locuinţelor localnicilor, cărora li s-au dat tot materialul necesar de care s-a dispus.

Am exploatat terenurile arabile cu mijloacele proprii de care am dispus şi am repus în funcţiune morile şi uleiniţile ce le-am găsit distruse, pentru a reda hrana necesară populaţiei locale, găsită complet lipsită de cele necesare hranei şi chiar muritori de foame.

Am avut deplina satisfacţie a constata în tot timpul administraţiei româneşti mulţumirea populaţiei locale, care s-a bucurat de un regim civilizat şi care n-a avut nimic de suferit în ce priveşte hrana lor şi a copiilor lor.

Privind judeţul, ne facem o plăcută datorie de conştiinţă şi onoare naţională că am făcut tot ce omeneşte a fost posibil, în vremuri de război, pentru a asigura buna convieţuire cu localnicii şi asigurarea celor necesare nevoilor populaţiei şi a liniştii în judeţ.

Rămâne ca Dvs. să conduceţi mai departe destinele acestei populaţii rămasă azi lipsită de protecţia şi grija noastră.

Drept care am încheiat prezentul proces verbal în 4 exemplare, din care 3 exemplare le-a luat predătorul şi un exemplar primitorii.

Întocmit şi redactat în limbile română şi rusă şi semnat de toate persoanele menţionate în preambul."

Între timp însă, prof. G. Alexianu a fost schimbat din funcţia de Guvernator Civil, fiind pus în locul său un comandant militar, generalul Gh. Potopeanu.

Noul comandant militar, generalul Gh. Potopeanu, când a aflat de această dispoziţie luată de prof. G.Alexianu de a preda administraţia la ruşi, a cerut fiecărui director câte o declaraţie, în care trebuia completată măsura luată şi dacă s-a executat sau nu.

Între timp s-au evacuat în ţară unele din aceste bunuri.

Prof. G. Alexianu l-a pus la curent pe Mareşal de această măsură, dând şi un raport scris în acest sens, iar mareşalul a fost de acord cu măsura luată. Astfel, dosarul întocmit de generalul Gh. Potopeanu contra prof. G. Alexianu, învinuit de *„înaltă trădare"*, nu a avut nici un efect.

Ce a fost evacuat în ţară, a fost salvat şi luat înapoi după război, iar ce a rămas, a fost distrus de nemţi şi de război.

Acesta este adevărul în legătură cu problemele menţionate.

Iar celor nepricepuţi, superficiali şi de rea credinţă, care au avut inspiraţia să formuleze întrebarea: „Dar samovarele şi alte obiecte casnice aduse din Transnistria, au fost tot captură de război?"

Pentru aceştia, răspunsul este următorul: activitatea comercială în teritoriul dintre Nistru şi Bug a fost lăsată liberă, fără restricţii, prin ordonanţele şi deciziile privind comerţul particular, date de Guvernământ.

Oricine putea să-şi procure, contra cost, din pieţele

organizate în acest scop şi care purtau denumirea de „talcioc" sau din magazinele de consignaţie autorizate, obiecte de uz casnic, covoare, piese, tablouri etc. Pentru ca funcţionarii şi militarii să-şi poată procura pe bani obiecte de ocazie de pe pieţe, s-au instituit birouri speciale compuse din funcţionari civili şi militari, care să verifice vânzările-cumpărările şi să elibereze adeverinţe, pe baza cărora se eliberau autorizaţii de trecere în ţară (decizia 102/1942).

Pentru că, printre aceste obiecte se găseau, în special pe piaţa Odessei, piese de maşini, aparate şi obiecte de artă, care nu se permitea să fie scoase din Transnistria, s-a instituit o comisie de achiziţionare pe lângă Primăria municipiului Odessa, cu atribuţii de a cumpăra tot ce este de seamă atât pentru instalaţiile industriale din acel teritoriu cât şi pentru muzeele municipale.

Pe de altă parte, aşa cum se precizează la punctul C „Comerţul", nici un obiect nu putea intra sau ieşi din Transnistria, decât în baza unei autorizaţii de import, respectiv export, eliberată de organele în drept.

Toţi cei ce ieşeau din Transnistria şi intrau în ţară, erau supuşi unui control vamal sever şi trebuiau să prezinte organelor vamale româneşti, potrivit decretului lege nr. 3345 din 4 decembrie 1941, o autorizaţie scrisă din partea Guvernământului că se aprobă importul în ţară a acestor obiecte, cu sau fără plata taxelor şi îndeplinirea formalităţilor de import.

Autorizaţia se elibera de Guvernământ pentru orice obiect, numai pe baza actelor de cumpărare prezentate de petiţionari (bonuri, facturi, adeverinţe).

Este oare acesta jaf?

Considerăm că nici o reglementare internaţională nu opreşte comerţul de acest fel şi posibilitatea de a cumpăra

şi aduce în ţară anumite obiecte neprohibite la export de unde provin, cu respectarea formalităţilor vamale de către cei ce intră în ţară.

În ceea ce priveşte toate aceste bunuri, cumpărate din Transnistria de către particularii, funcţionarii sau militarii români, cu acte în regulă, din magazine sau talcioc, în baza măsurii luată de organele de stat române după 23 august 1944, ele au fost predate obligatoriu de către populaţia noastră, fără nici un fel de despăgubire, la centrele indicate de autorităţi şi restituite integral U.R.S.S.-ului până la începutul anului 1945, în conformitate cu art. 11 din Convenţia de Armistiţiu.

*

* *

C. Comerţul

De la început s-a dat o deosebită însemnătate vieţii comerciale, continuându-se cu regimul comerţului de stat, dar permiţându-se în acelaşi timp comerţul particular, pe baza autorizaţiilor individuale eliberate de cei împuterniciţi de Guvernământ, atât localnicilor din Transnistria, cât şi unor comercianţi veniţi din ţară.

În vederea procurării de materiale şi efectuării unor lucrări urgente în Transnistria – necesare pentru funcţionarea serviciilor ca şi pentru reînceperea vieţii economice – se impunea aprovizionarea neîntârziată cu asemenea materiale şi mărfuri, din care unele din ele se găseau numai în parte în acest teritoriu, restul trebuiau să fie procurate din ţară, la vest de Nistru, cum ar fi carburanţii necesari agriculturii, sarea, petrolul lampant, tutunul, chibriturile, geamurile, etc. Pentru aceasta, era necesar ca Guvernământul să aibă două feluri de fonduri de cheltuieli: unul în R.K.K.S., pentru cheltuielile locale şi altul în lei,

pentru cheltuielile ce urmau să fie făcute în țară.

Prin ordonanța nr. 15 din 23 septembrie 1941 se dispune constituirea celor două feluri de fonduri.

Cheltuielile din aceste fonduri, pentru orice sume se făceau printr-o procedură simplificată, în baza aprobării scrise dată de Guvernator după prezentarea unui referat justificativ al cheltuielii propuse și fără nici o altă formalitate, indiferent dacă cheltuielile se făceau în Transnistria sau în țară.

Justificarea tuturor acestor sume se făcea prin acte.

Cât privește activitatea comercială în general, spre a o stimula și a da populației posibilitatea să se aprovizioneze cu articole de primă necesitate, alături de unitățile comerciale înființate de către prefecturi, raioane, municipii și primăriile orașelor și satelor, Guvernământul a permis particularilor exercitarea comerțului, a unei meserii sau înființarea unei industrii în baza autorizării primarului în municipii, a prefectului de județ în orașe și a pretorilor în sate.

Încă de la data de 7 septembrie 1941, prin ordonanța nr. 5 privind reglementarea strângerii și împărțirii recoltei anului 1941, s-a stabilit că primarii din orașe și sate sunt obligați să ia măsuri pentru deschiderea magazinelor de desfacere.

Fiecare oraș și sat important trebuia să aibă o brutărie și un magazin de desfacere a mărfurilor necesare populației; mărfurile urmau a fi aprovizionate prin grija Guvernământului, primarii trebuind să pregătească imediat localul și personalul de deservire.

Primarii orașelor și comunelor mai importante erau obligați să înființeze târguri săptămânale pentru desfacerea produselor locale și ale comunelor din împrejurimi.

În oraşele şi târgurile importante, s-au înfiinţat de primărie: un hotel, un restaurant, o măcelărie, o frizerie.

S-au deschis pieţele de alimente, ţăranii fiind liberi să aducă produsele la târg şi să le vândă fără nici o restricţie.

Satele şi oraşele, care se străduiau să realizeze în primul rând aceste obligaţii, erau ajutate şi li se dădea spre desfacere: zahăr, sare, ulei, gaz, benzină, chibrituri, tutun.

Primăriile au fost autorizate, ca timp de un an, să nu perceapă nici un fel de impozit şi nici o chirie, pentru cei ce ar începe un astfel de comerţ. În acelaşi scop, s-a înfiinţat un Oficiu Central al Comerţului – devenit mai târziu Direcţia Comerţului din Guvernământ – cu sucur – sale în toate capitalele de judeţ şi agenţii în raioane, care aveau obligaţia să raporteze cel puţin odată pe săptămână stocul de produse aflate în depozitele lor, vânzările făcute, precum şi nevoile de mărfuri şi produse necesare în acel judeţ.

Oficiul Central dirija mărfurile şi produsele după trebuinţă.

Oficiul exercita comerţul exterior, în conformitate cu convenţia de clearing cu ţara, şi încheia convenţii cu orice instituţie din ţară sau străinătate, acte care se aprobau de Guvernator.

Prin decizia nr. 2314/1942 se stabileşte modul de organizare şi funcţionare a magazinelor generale de cumpărare şi vânzare a produselor sau mărfurilor în Transnistria.

Magazinele de acest fel funcţionau în mod obligatoriu începând de la 1 noiembrie 1942, pe lângă fiecare raion, înfiinţându-se şi în comune, astfel că, după o scurtă perioadă de 6 luni, toate comunele aveau magazine.

În municipii şi oraşe, numărul magazinelor se stabilea

după nevoile locale, înfiinţarea şi supravegherea lor intrând în sarcina primarilor.

Fiecare unitate avea o secţie de cumpărare şi una de vânzare, prevăzute cu câte un depozit pentru păstrarea şi sortarea mărfurilor cumpărate, cât şi pentru cele ce urmau a se vinde.

Aceste magazine cumpărau produsele de la locuitori, din partea rămasă acestora şi anume: cereale, vite, ouă, păsări, porci, miere de albine, fructe, gogoşi de mătase, puf şi fulgi, zdrenţe, fier vechi, metale neferoase sau orice alte produse ce prezentau interes pentru Guvernământ.

Magazinele vindeau produsele de monopol ale Guvernământului, ca: ţigări şi tutun, sare, vin, spirt, băuturi spirtoase, chibrituri; produse cumpărate de Guvernământ din ţară spre a fi vândute populaţiei şi produse realizate în fabricile tutelate de Guvernământ.

Concomitent cu magazinele de stat, au funcţionat şi întreprinderi particulare, în baza autorizaţiilor eliberate de primăriile municipiilor şi ale oraşelor.

În acest scop, prin ordonanţa nr. 62/7 mai 1942 s-a înfiinţat un impozit de 10% asupra tuturor întreprinderilor particulare din Odessa, calculat la chiria pe care acestea o plăteau primăriei respective pentru localurile puse la dispoziţie.

Acest impozit se percepea de organele primăriei în folosul exclusiv al Direcţiei Sanitare a acelui municipiu.

Cu ocazia eliberării autorizaţiilor de funcţionare a întreprinderilor particulare, în afara impozitului de 10% specificat mai sus, se percepea şi o taxă de către primăria municipiului în cuantumul fixat după specificul activităţii întreprinderii particulare, sumele rezultate din încasarea acestor taxe unice putând fi folosite numai pentru întreţi-

nerea activităţii sanitare a municipiului Odessa, ele constituind împreună cu sumele realizate din impozitul de 10% încasat, fondul sanitar al municipiului Odessa.

Prin Ordonanţa nr. 134/13 septembrie 1943, taxele prevăzute pentru eliberarea autorizaţiilor de funcţionare a întreprinderilor particulare din municipiul Odessa au fost extinse şi în municipiul Tiraspol şi în celelalte oraşe reşedinţe de judeţ din cuprinsul Transnistriei, sumele realizate constituind fondul sanitar al primăriilor respective şi fiind întrebuinţate numai pentru întreţinerea activităţii sanitare.

Au fost eliberate autorizaţii şi au funcţionat, în paralel cu întreprinderile de stat, următoarele categorii de întreprinderi particulare:

magazine gastronomice şi de coloniale;
magazine de comision;
restaurante;
magazine de obiecte bisericeşti;
cafenele, birturi;
giuvaergerii;
hoteluri particulare;
magazine sanitare şi de igienă (farmacii);
hanuri;
ceasornicării, cizmării, croitorii, lăcătuşerii, etc.
frizerii;
cinematografe, circuri, teatre.

Asupra veniturilor realizate, s-au stabilit impozite anuale pentru patronii de ateliere, liber profesionişti şi comercianţi, astfel:

patroni de ateliere	20%
liber profesionişti	15%
comercianţi	20%

Veniturile mai mici de 360 R.K.K.S. anual nu se impozitau. Veniturile ce depăşeau 2000 R.K.K.S. anual erau supuse unei cote progresive, care se calcula la venitul global, după scăderea impozitului elementar, astfel:

-2% pentru veniturile de la 2000 - 5000 R.K.K.S.

-3% pentru veniturile de la 5001 -20000 R.K.K.S.

-5% pentru veniturile de la 20001 R.K.K.S. în sus

Stabilirea impozitului pe venit se făcea pe baza declaraţiilor de impunere făcute în luna ianuarie.

În conformitate cu Ordonanţa nr. 109 din 23 februarie 1943, nici o marfă, material sau obiect nu puteau intra sau ieşi din Transnistria, decât în baza unei autorizaţii de import, respectiv export eliberată de organele în drept.

Cei ce încercau să introducă sau să scoată din Transnistria materiale, mărfuri sau obiecte nedeclarate ce depăşeau trebuinţele personale, fără a avea autorizaţie legală, se făceau vinovaţi de contrabandă şi erau sancţionaţi ca atare.

Pentru procurarea din ţară a materialelor şi mărfurilor necesare Transnistriei, care nu se găseau în această provincie dar trebuiau aprovizionate pentru servicii, fabrici şi nevoile populaţiei, prin decizia nr. 2753/1942 s-a înfiinţat, în Bucureşti, un serviciu al acestui Guvernământ, care executa de urgenţă comenzile de procurări de materiale şi mărfuri.

În cazul când unele articole nu se găseau nici în ţară, serviciul era autorizat să le procure din străinătate.

Pentru achiziţionare, serviciul de procurări dispunea de personal de specialitate, necesar pentru diferite sorturi de materiale şi mărfuri, astfel:

materiale sanitare şi medicamente;

materiale metalurgice şi maşini de orice fel;

materiale chimice şi combustibili;
textile şi manufactură;
coloniale, obiecte de mare consum şi diverse.

Serviciul ce executa comenzi primea aprobarea de procurare de materiale şi mărfuri de la Guvernământ, prin direcţiile interesate, le achiziţiona de pe piaţă şi se îngrija de expedierea lor.

Pentru aceste achiziţionări, Guvernământul a pus la dispoziţia serviciului un fond de rulment necesar şi, pe măsura întocmirii, depunerii actelor justificative şi verificării lor, se reîntregea fondul.

Pentru procurările masive, a căror valoare depăşea posibilităţile fondului de rulment, Guvernământul acorda avansuri speciale.

Orice procurări de mărfuri şi materiale din ţară sau străinătate nu se făceau decât prin acest serviciu din Bucureşti.

Prin Ordonanţa nr. 45 din 10 februarie 1942, se dispune că toţi comercianţii sunt obligaţi să afişeze şi eticheteze în mod vizibil preţul mărfurilor.

Era interzis comercianţilor de a realiza la mărfurile vândute un beneficiu net mai mare de 30%. Oficiul Central al Comerţului avea sarcina să stabilească articolele şi produsele pentru care primăriile trebuiau să fixeze pe cale de ordonanţă preţuri maximale.

Ordonanţa interzicea executarea comerţului fără autorizaţie, depăşirea preţurilor maximale, vânzarea cu lipsă la cântar, refuzul de a vinde, dosirea mărfurilor şi vânzarea în altă monedă decât R.K.K.S.

Prin decizia nr. 3591 din 11 august 1943 se instituie o taxă de 10% asupra valorii mărfurilor importate de către importatorii particulari din ţară.

Taxa se plătea în lei, asupra valorii specificată în autorizația de export a Ministerului Economiei Naționale, eliberată pe baza autorizației de import aprobată de Guvernământ. În cererile de import trebuia arătată valoarea mărfurilor pe unitatea de măsură uzuală și anexate facturi în dublu exemplar, din care unul original.

Mărfurile pentru care nu se făcea dovada achitării taxei ad valorem erau reținute la vamă până la achitarea lor.

Totodată, prin decizia nr. 5015/1943 s-au instituit următoarele taxe, plătibile în natură asupra cantităților de mărfuri introduse în Transnistria de către importatorii particulari:

Taxă de 30% pentru: bicarbonat de sodiu, ciment, cherestea, hârtie, rechizite școlare și de birou, sodă caustică, vopsele, ultramarin, parafină, colofoniu, clei, cretă, carbid, geamuri, zinckweiss.

Taxă de 25% pentru: ace, ață ibrișin, sfoară, nasturi, articole de galanterie și mărunțișuri, lenjerie de orice fel, încălțăminte, articole electrice, coloniale, articole de toaletă, țesături de lână și alte articole de îmbrăcăminte.

Controlul predării mărfurilor se făcea prin delegatul Guvernământului la vamă.

Toate celelalte mărfuri neprevăzute mai sus rămâneau supuse taxei de 10% ad valorem.

*

* *

În scopul desfacerii în țară a unor produse alimentare și industriale trimise de Guvernământ, s-a înființat la București, prin decizia nr. 1022/1942, un serviciu pentru comercializarea produselor care se vindeau prin magazinele de desfacere înființate în acest scop. Magazinele erau

alimentate cu produse distribuite din depozitul ce a luat ființă odată cu înființarea centrului pentru comercializarea produselor.

Pentru a exemplifica una din modalitățile în care se putea face importul de produse din țară în Transnistria, voi menționa reglementarea exportului de vin de către particularii din țară.

Guvernământul importa în unele cazuri vin, cumpărat direct de la producătorii din țară, la prețurile și în condițiile stabilite, cantitățile respective distribuindu-se prin magazinele de desfacere ale Guvernământului în Transnistria.

Particularii din țară, care doreau să exporte vin în Transnistria, trebuiau să solicite aceasta spre a obține autorizații de export, arătând cantitatea, calitatea și prețul la care se obligă să vândă acest vin și depunând probe sigilate cu calitatea de vin ce prezintă.

Vinul introdus în Transnistria se vindea numai în R.K.K.S. Cei ce obțineau autorizația pentru export de vin în Transnistria aveau dreptul să cumpere cu R.K.K.S. produse de la locuitori, din cele ce stabilea Guvernământul că se pot cumpăra.

Ei erau obligați apoi să predea produsele Guvernământului, la prețurile oficiale stabilite, urmând ca în schimbul acestor produse să primească lei în țară, prin dispoziția Guvernământului.

D. Activitatea social-culturală

1. Unele aspecte ale vieții sociale privind oamenii muncii și populația în general au fost înfățișate în capitolele anterioare.

Așa precum am arătat mai înainte, prin Ordonanța nr.

20 din 4 octombrie 1941, toate proprietăţile clădite, care sub regimul sovietic au aparţinut unor proprietari, acum dispăruţi, au trecut în patrimoniul municipiilor, oraşelor sau comunelor respective, care aveau obligaţia să le inventarieze şi să le administreze.

Locuitorii oraşelor, care nu aveau locuinţe proprii, obţineau o casă de locuit cu grădină, sau un apartament, a cărui mărime era în raport cu numărul membrilor familiei, cu profesiunea şi necesităţile de viaţă socială, plătind chirie corespunzătoare.

Prin decizia nr. 966 din 9 martie 1943, se acordă o reducere de 50% pentru funcţionarii localnici din Transnistria, la preţul chiriei, iluminatului, apei şi combustibilului pentru încălzit.

Am menţionat încă de la început că, pentru reconstruirea clădirilor din oraşul Odessa, s-a înfiinţat un Comisariat al Guvernământului în acea localitate, care, lucrând într-un ritm accelerat, a reuşit să amenajeze locuinţele necesare pentru adăpostirea în termenul cel mai scurt a familiilor rămase fără adăpost, oferindu-le astfel posibilitatea reintrării într-o viaţă normală.

Locuitorii care aveau de la sovietici recunoscut dreptul de proprietate asupra imobilelor urbane au rămas în continuare proprietari deplini.

Toţi acei care au ridicat sau reclădit pe cont propriu case de locuit pe bază de contracte încheiate cu administraţia sovietică au dobândit dreptul de proprietate deplină asupra clădirilor şi terenului prevăzut în contractul de construcţie.

În sfârşit, prin Decretul nr. 9 din 11 iunie 1943 semnat la Odessa de Mareşalul Ion Antonescu privind împroprietărirea locuitorilor de la sate şi dezvoltat prin Ordonanţa nr. 138 din 6 octombrie 1943 a Guvernământului, s-a

reglementat şi repartizarea imobilelor urbane din Transnistria.

Toate imobilele de locuit, cu dependinţele lor, care în conformitate cu Ordonanţa nr. 20 din 4 octombrie 1941 au trecut în patrimoniul Guvernământului şi se administrau de municipii sau comunele urbane, urmau să fie atribuite în deplină proprietate locuitorilor îndrituiţi. Împroprietăriţii puteau folosi bunurile atribuite lor pe termen nelimitat, pentru nevoile lor şi ale familiei, putându-le închiria, înstrăina parţial sau în întregime, ori transmite prin succesiune.

*

* *

Până la stabilirea regimului de pensii în raport cu nevoile de viaţă locală – reglementare care constituia pentru administraţia românească o problemă de etică şi umanitate – pentru a li se asigura foştilor pensionari un minim de existenţă, la început s-a hotărât ca, de la data de 13 noiembrie 1941, să li se acorde acestor pensionari, lunar, un avans de 25% în ruble din pensia primită anterior.

Avansurile s-au calculat din momentul încetării plăţii pensiilor de către fostul regim, pe baza întocmirii de către Prefecturi a tabelelor nominale cu toţi pensionarii din cuprinsul judeţului.

Prin Ordonanţa nr. 78 din 21 august 1942, s-a fixat – până la reglementarea juridică a regimului de pensii – un minim de 10 R.K.K.S. în comunele rurale şi un minim de 20 R.K.K.S. în oraşe, ca drept de pensie cuvenită pensionarilor, limita maximă de pensie ajungând până la 200 R.K.K.S.

Constatarea drepturilor de pensie, stabilirea cuantumului cuvenit, sau revizuirea dreptului de pensie se făcea de

către Comisiile de pensii înfiinţate în acest scop pe lângă primăriile oraşelor şi comunelor.

S-au reglementat, de asemeni, pensiile de urmaş şi ajutoarele ce se acordau funcţionarilor şi muncitorilor, foşti şi actuali, ai statului, judeţului, raionului, comunei, ai întreprinderilor industriale sau agricole, ai tuturor unităţilor.

La naştere, femeia avea dreptul şi la o indemnizaţie egală cu de două ori retribuţia sau pensia lunară, dacă era beneficiară de pensie.

În caz de deces al muncitorilor, funcţionarilor sau pensionarilor, familia defunctului sau persoana care s-a îngrijit de înmormântarea sa avea dreptul la un ajutor de înmormântare egal cu de trei ori salariul, respectiv pensia lunară.

Pensionarii ale căror drepturi au fost stabilite sub regimul ţarist sau sub cel sovietic au continuat să le primească în cuantumul stabilit, socotindu-se 10 ruble = 1 R.K.K.S.

Prin aceeaşi ordonanţă s-a înfiinţat Casa de Pensii.

În sfârşit, prin ordonanţa nr. 132/1943 se stabileşte regimul de asigurări sociale, bazat pe nevoile reale ale muncitorilor.

Ordonanţa se ocupă de organizarea regimului legal de ocrotire şi asigurare a tuturor elementelor de muncă creatoare, aflate în serviciul administraţiei din Transnistria.

Guvernământul a luat asupra sa îndatorirea de a ocroti şi a asigura, din posibilităţile administraţiei, pe toţi acei cărora li se aplica regimul legal de asigurare, cu excluderea sub orice formă a obligaţiei de cotizare din partea celor asiguraţi.

Regimul legal de asigurare era obligatoriu şi erau

supuşi acestui regim toţi angajaţii Guvernământului, municipiilor, raioanelor, comunelor şi întreprinderilor de orice natură conduse de Guvernământ sau autorităţile locale.

Toţi cei care se bucurau de regimul legal de asigurare aveau dreptul la:

pensii de invaliditate din boală şi accidente, ca şi din cauze comune

pensii de bătrâneţe, de retragere pentru vechime în serviciu şi pentru urmaşi în caz de deces

ajutoare băneşti de boală, de accidente, la căsătorie, maternitate şi deces

îngrijire medicală, medicamente, pansamente şi accesorii medicale

Pentru merite excepţionale, fapte de curaj, eroism şi devotament în cadrul acţiunii de muncă a celor asiguraţi, se puteau acorda pensii speciale sau pensii personale.

Pensia specială se putea aproba pentru merite deosebite în domeniul producţiei economice, sau în domeniul activităţii ştiinţifice, după un stagiu de muncă de 35 ani.

Pentru calculul pensiei speciale se lua ca bază retribuţia medie pe ultimele 3 luni premergătoare ieşirii la pensie, cuantumul pensiei stabilindu-se în proporţie de 100% din retribuţia medie lunară.

Pensia personală se acorda persoanei care a pierdut în urma unor acţiuni de muncă excepţională capacitatea de muncă.

Cuantumul se fixa în raport de gradul de pierdere a capacităţii de muncă, numărul membrilor familiei şi în raport de alte împrejurări care ilustrau activitatea sa.

La căsătoria unui angajat, i se acorda un ajutor egal cu salariul pe trei luni, pentru a-şi putea înjgheba un cămin.

Asiguraţii *căsătoriţi* aveau dreptul la o lună de zile concediu.

Dacă ambii soţi erau salariaţi, ajutorul se acorda amândurora, în aceeaşi mărime.

Se menţin ajutoarele pentru naştere şi de înmormântare prevăzute de ordonanţa anterioară nr. 78 din 21 august 1942.

Femeia asiguratului la naşterea unui copil era primită şi năştea la maternitate, fără să i se ia vreo plată, primind toate îngrijirile şi medicamentele necesare gratuit.

Asiguratul avea dreptul, în caz de boală sau accident, la îngrijire medicală gratuită. Aceeaşi îngrijire medicală i se dădea în caz de boală soţiei şi copiilor asiguratului.

Prin aceiaşi ordonanţă, se stabilea un minim de pensie în sumă de 40 R.K.K.S. pentru comunele rurale, 60 R.K.K.S. pentru comunele urbane şi 100 R.K.K.S. pentru municipii.

Prin decizia nr. 3847/1943 se statorniceşte că lucrătorii din fabrici, întreprinderi, ateliere şi diverse întreprinderi industriale de orice fel, care depăşeau normele de producţie cu cel puţin 25%, în afară de participarea lor la supraproducţie, primeau drepturile de asigurare prevăzute în ordonanţa nr. 132/1943, *majorate astfel:*

la propunerea organului conducător al unităţii, *primeau la căsătorie un ajutor egal cu salariul lor pe 6 luni.* Soţia lucrătorului, dacă era şi ea lucrătoare, primea acelaşi ajutor

- lucrătoarea gravidă care depăşea norma de producţie, aşa cum s-a arătat mai sus, avea dreptul la un concediu de 3 luni înaintea naşterii şi 2 luni după naştere
- în caz de deces al unui lucrător în urma unui accident de muncă sau unei boli profesionale, soţia sa

care nu avea alt venit, avea dreptul la un ajutor de întreţinere egal cu salariul pe 6 luni, dacă avea copii minori inapţi pentru muncă şi la restituirea cheltuielilor de înmormântare

- în caz de boală gravă constatată de medicii specialişti, lucrătorul avea dreptul la un concediu cu salariul întreg plătit. Concediul nu putea fi mai mare de 3 luni într-un an şi nu putea depăşi un total de 3 ani, în timpul unui stagiu de lucru de 5 ani.

Copiii lucrătorilor erau scutiţi de orice taxă sau impozit în şcolile publice. Ei primeau gratuit cărţi de şcoală şi erau preferaţi la acordarea îmbrăcămintei şi încălţămintei necesare.

*

* *

Odată cu instalarea Guvernământului Civil al Transnistriei, s-a trecut la organizarea asistenţei medico-sanitare care era complet destrămată după jalnica distrugere provocată de război. În materie de instalaţii sanitare, distrugerile războiului au fost desăvârşite de populaţie, care şi-a însuşit tot ce reprezenta avutul spitalelor. Mobilierul luat se afla prin casele locuitorilor, instrumentarul înstrăinat, aparaturi, piese neînţelese de cei ce devastau cabinetele se găseau mai târziu prin bazaruri şi magazinele tehnice şi de instrumente ce au apărut în piaţa liberă, fiind comercializate.

Am văzut încă la începutul acestei lucrări că una din primele măsuri a fost aceea legată de apariţia repetatelor cazuri de febră tifoidă şi interdicţia ce a trebuit să o impună Guvernământul pe teritoriul municipiului Tiraspol cu privire la consumul apei de băut (Ordonanţa nr. 17/1941). Probleme sanitare importante au fost ridicate şi de municipiul Odessa.

Problema apei de băut a fost foarte grea, din cauza lipsei de carburanţi. Pentru a face faţă acestei nevoi, s-au întreprins acţiuni nebănuite, aducându-se carburanţii cu săniile de al Cetatea Albă la uzina de apă Bilaevca (lângă Odessa), străbătându-se în acest scop distanţa de peste 60 km cu caii.

După refacerea podului de cale ferată de la Tighina, s-au putut forma trenuri de carburanţi, iar municipiul Odessa a dispus de la acea dată de apă suficientă şi de calitate bună.

În celelalte oraşe au fost refăcute toate instalaţiile de apă de către autorităţile administrative, apa fiind controlată permanent de laboratoarele armatei prin analizele chimice şi bacteriologice efectuate periodic.

De la începutul instalării administraţiei româneşti până în martie 1942, s-au făcut procurări de materiale, mobilier spitalicesc şi materiale sanitare din ţară în valoare de 37 708 469 lei, după cum rezultă din raportările Direcţiei Spitalelor. Acesta a fost numai primul stoc de cumpărături, urmând apoi dotările masive cu tot ce era necesar şi în special medicamente.

În ce priveşte valoarea investiţiilor mobiliare şi construcţii ridicate, refăcute sau reînnoite, pentru cele 96 clădiri de spitale civile şi 26 clădiri ale spitalelor de Crucea Roşie, acestea reprezentă alte sume cheltuite de Guvernământ.

Punerea în funcţiune a instalaţiilor spitaliceşti din Odessa şi provincie, devastate de război, au reprezentat de asemeni însemnate investiţii.

Prin această devotată activitate de organizare, s-a ajuns ca după un an să se poată efectua lunar peste 100.000 consultaţii numai în spitale, fără dispensarele din

raioane şi la numărul de 120-150 internaţi lunar în fiecare spital, din cele 108 spitale, la care s-a ajuns după refacerea celor deteriorate.

2. Învăţământul de toate gradele a fost organizat prin ordonanţa nr. 94 din 14 octombrie 1942.

Întreg învăţământul avea caracter practic, asigurând elevilor o pregătire profesională minimă pentru a putea exercita, după orice an şcolar, o profesiune.

Învăţământul se realiza în Transnistria prin următoarele forme:

grădiniţă de copii
şcoală primară
şcoală secundară (gimnaziul de 3 ani + liceul de 4 ani)
universitatea şi şcolile superioare

Învăţământul în grădiniţele de copii era facultativ, dar şcoala primară era obligatorie şi gratuită pentru toţi copiii.

Învăţământul se preda în limba maternă.

Întreţinerea şcolilor primare şi secundare, precum şi a corpului didactic localnic se făcea conform deciziei Guvernământului, care stabilea cotele de retribuire ale corpului didactic.

Anul şcolar începea la 1 septembrie şi se închidea la 30 iunie. Cursurile încetau la 31 mai, iar luna iunie era rezervată pentru practică.

Anul şcolar în învăţământul superior era organizat pe semestre.

Pe lângă şcolile de orice grad, funcţionau şi următoarele instituţii anexe:

pentru sănătatea şcolarilor: cantină şcolară, farmacie şi echipe sportive

pentru educaţia muncii: atelierul, grădina, lotul şcolar şi cooperativa şcolară

pentru mintea şi sufletul elevilor: biblioteca, biserica şi corurile şcolare

Învăţământul de toate gradele era mixt.

Pentru şcolile secundare cu caracter profesional, s-au întocmit regulamente speciale de către Direcţia Culturii.

În vederea pregătirii şi calificării profesionale în diferite ramuri de activitate, s-au înfiinţat cursuri profesionale pentru ucenici, practice şi teoretice.

Pregătirea practică a ucenicilor se făcea în atelierele întreprinderilor şi meseriaşilor particulari, autorizaţi sau obligaţi a angaja ucenici.

Cunoştinţele teoretice se predau în cadrul cursurilor profesionale teoretice, ce se organizau de către Direcţia Muncii şi Direcţia Culturii pe lângă şcolile existente.

Nimeni nu putea fi angajat şi retribuit ca muncitor calificat într-o meserie, fără a avea o carte de lucrător calificat.

Nimeni nu putea fi conducător de atelier, fără a avea o carte de meşter, eliberată de oficiile de muncă, celor care dovedeau cu certificate că au dobândit o şcoală de meserii, o şcoală tehnică specială, sau un curs de perfecţionare, sau cei ce dovedeau prin examenul de calificare, că posedă cunoştinţele perfecţionate ce se cer acestui titlu profesional.

Nimeni nu putea exercita o meserie pe cont propriu şi nici nu putea deschide un atelier în care să utilizeze mână de lucru calificată, dacă nu poseda cartea de meşter în meseria respectivă şi autorizaţie eliberată de Oficiul de muncă, din municipiul sau reşedinţa de judeţ.

*

* *

Spre a contura începutul învăţământului în această provincie, menţionez că în anul şcolar 1941-1942, pentru deschiderea şcolilor, înzestrarea lor cu materiale didactice şi mobilier, s-au făcut mari eforturi. Mai toate localurile erau avariate din cauza operaţiunilor militare, dărâmate, murdare şi cu mobilierul distrus sau ars.

Peste tot au funcţionat şcoli primare cu 4 clase. În anumite centre mai mari, cum erau oraşele capitale de judeţ, au funcţionat şcoli de 10 ani şi şcoli de 7 clase – curs complimentar.

Conform datelor furnizate de Direcţia Culturii din Guvernământ, urmarea eforturilor depuse în acest an şcolar au funcţionat:

1312 şcoli cu 4 clase
613 şcoli cu 7 clase
126 şcoli cu 10 clase
4 licee

Numărul învăţătorilor care au fost încadraţi şi au lucrat în acest prim an de învăţământ s-a ridicat la 8959, iar numărul elevilor care au frecventat cursurile şcolilor menţionate a fost de 246 963.

Studenţilor moldoveni din Transnistria, care urmau să plece în ţară pentru desăvârşirea studiilor, Guvernământul le-a acordat, pentru anul şcolar 1942/1943, un număr de 30 burse a câte 5000 lei lunar, repartizate astfel:

10 la universitatea din Iaşi
10 la universitatea din Sibiu
10 la universitatea din Bucureşti.

În vara anului 1942, au luat fiinţă cursuri pedagogice

speciale, pe care le-au frecventat în serii, membrii corpului didactic primar şi secundar de la şcolile moldoveneşti – în total 1550 cadre.

Peste 400 de membrii ai Corpului didactic moldovenesc au fost deplasaţi la sfârşitul cursurilor într-o excursie de documentare la Iaşi, Bucureşti şi Vălenii de Munte, unde au fost primiţi de autorităţi cu multă dragoste arătându-li-se realizările în direcţia culturii şi frumuseţile ţării. Organizarea cursurilor de vară ca şi excursia au fost iniţiate şi conduse de prof. Andrei T. Niculescu, inspector general la Direcţia Culturii din Guvernământ, român din ţară originar din teritoriul de dincolo de Nistru – raionul Dubăsari.

Tot aici este cazul să menţionez că, spre a veni în ajutorul copiilor din tot cuprinsul Transnistriei, pentru anul şcolar 1942-1943 s-au întocmit, tipărit şi distribuit în acel teritoriu un număr de cca 100 000 exemplare abecedare, lecţiile fiind tratate fiecare atât în limba moldovenească, cât şi în limba rusă (pentru copiii ucraineni şi ruşi) şi degrevate pe cât a fost cu putinţă de latura politică. De asemeni, şcolile au fost înzestrate cu materiale didactice trimise din ţară: caiete, calendare, tablouri, creioane şi diferite alte rechizite.

Pe lângă fiecare prefectură de judeţ a luat fiinţă câte o cooperativă, care procura din ţară toate materialele didactice necesare şcolilor din teritoriu.

*

* *

Odată cu deschiderea Universităţii din Odessa, s-a inaugurat şi stagiunea teatrală a Operei din acest municipiu.

Trecând peste orice sacrificii, pentru a îngriji de partea administrativă a Operei, autoritatea românească

n-a precupeţit nimic pentru a menţine continuitatea spectacolelor.

A venit în acelaşi timp şi în sprijinul personalului artistic, care era destul de numeros. Reprezentaţiile se dădeau regulat şi încă cu sălile arhipline, cetăţenii Odessei ştiind să aprecieze la justa lor valoare manifestările artistice.

Începând cu data de 1 octombrie 1942, profesorii de la Conservatorul de muzică şi artă dramatică precum şi cei de la Academia de Arte frumoase au fost asimilaţi egal în grad şi salariu cu profesorii de la Universitate.

La 15 aprilie 1943 se înfiinţează în Odessa „Teatrul Naţional pentru copii şi adolescenţi" ca teatru naţional din Odessa, iar la 13 iulie 1943 se organizează şi dotează Teatrul Naţional din Odessa cu trupă proprie, având un studio românesc şi unul rusesc.

*

* *

Misiunea Ortodoxă Română în Transnistria

În acest ţinut unde toate bisericile au fost închise de regimul bolşevic, în parte dărâmate sau transformate în depozite sau magazii, activitatea misionară de redarea credinţei creştine a avut de întâmpinat destule dificultăţi organizatorice.

Principala activitate a misiunii a constat în redeschiderea bisericilor ce mai erau în picioare, refacerea celor ce mai puteau fi refăcute şi recrutarea clerului.

În primul an de activitate a misiunii, s-au redat cultelor peste 600 de biserici, iar până în 1944 fiinţau peste 1300 de lăcaşuri de cult şi rugăciune.

Încercările comuniştilor de a smulge credinţa poporului prin silnicie şi prigoană nu a reuşit. Firea religioasă atât de cunoscută a poporului rus a rămas nezdruncinată.

Chiar şi acei care, în diverse funcţii politice de partid, negau cu vehemenţă religia, o făceau numai pentru a-şi menţine privilegiile politice, una din condiţii fiind renunţarea la credinţa în Dumnezeu.

În toate judeţele au fost înfiinţate pe lângă fiecare parohie şcoli de catehizare, unde se ţineau regulat conferinţe apologetice, tratând subiectele religioase atacate de comunişti.

La Odessa şi Tiraspol, au fost invitaţi conferenţiari din ţară prin grija mitropolitului Visarion Puiu, primatul bisericii ortodoxe din Transnistria. Conferinţele, însoţite de concerte religioase, erau foarte apreciate de întreaga populaţie.

În şcoli şi licee a fost introdusă predarea religiei. De această nouă materie se ocupau, acolo unde se găseau, preoţii, iar în lipsa lor învăţătorii sau profesorii.

Pentru studenţi s-a creat, în cadrul Universităţii din Odessa, o catedră de Morală Creştină, catedră condusă de P.C. Arhimandrit Iuliu Scriban.

Pentru a suplini nevoia de preoţi, s-au adus din ţară nenumăraţi clerici, cei mai mulţi fiind aduşi din Episcopia Chişinăului şi a Cetăţii Albe-Ismail, căci ei cunoşteau pe lângă română şi limba rusă.

Pentru a constata realizările şi progresele făcute de misiune, au fost invitaţi din ţară ierarhi de frunte ca: I.P.S. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, I.P.S. Nifon, Mtropolitul Olteniei, I.P.S. Nicolae Colan, Mitrololitul Sibiului şi Făgăraşului, I.P.S. Efren, Arhiepiscopul Chişinăului, P.S. episcop Niculae al Oradei, P.S. Episcop Policarp al Cetăţii Albe-Ismail, P.S. Episcop Grigorie al Huşilor, P.S. Episcop Partenie al Armatei.

Pentru răspândirea Cuvântului Domnului în mijlocul

credincioşilor, secţia culturală a misiunii ortodoxe editează Foaia Duminicală şi Viaţa Creştină. Acestea, ca şi revista trimestrială Transnistria Creştină, erau coordonate şi apăreau sub îngrijirea neobositului Arhimandrit I.Scriban, atât în limba română cât şi în limba rusă.

În susţinerea vieţii religioase, la cererea localnicilor, s-au reînfiinţat o parte din mănăstirile existente în regiune până la apariţia bolşevismului, dintre care numai în Odessa s-au redeschis două.

Preoţii care au lucrat în Transnistria şi-au văzut în tăcere şi reculegere de misiunea lor vara, iarna, pe soare sau sub ger, au străbătut adesea pe jos satele cele mai îndepărtate, aducând tuturor credinţa, mângâierea şi alinarea. Râvna lor apostolică şi spiritul de jertfă a fost vrednic de toată preţuirea.

Dar, în afara misiunii ortodoxe, în Transnistria, cu aprobarea autorităţilor de la Odessa, au putut fiinţa şi 14 sinagogi în zonele unde s-au găsit evrei deportaţi de autorităţile militare ale ţării.

Activitatea acestor sinagogi a fost în grija proprie a celor aflaţi în Transnistria, căci Comunitatea evreiască din Bucureşti nu dorea să se afle despre existenţa unor atari lăcaşuri de cult, căci acest lucru contrazicea teza oprimării, genocidului şi al holocaustului evreilor duşi în Transnistria.

Unul din principalii contestatari ai sinagogilor ce au existat în Transnistria a fost Mişu Benevenisti, ordonatorul fondurilor ce soseau pentru Comunitate prin intermediul Joint-ului din America. Pentru el, existenţa acestora echivala cu periclitarea primirii fondurilor din America.

Iată încă o dovadă cum, în plin război, într-o lume dominată de furia nazismului, unde întreaga populaţie

evreiască era sortită lagărelor pentru „soluția finală", România știe, acolo unde măsuri de ordin militar au necesitat deportarea evreilor, să le permită, în numele omeniei proprii neamului, să-și țină lăcașe de cult.

În sprijinul celor afirmate mai sus, prezentăm, în continuare, un raport al ambasadei Franței la București, privitor la situația religioasă din Transnistria:

Bucarest, le 11 fevrier 1942

DIRECTION DES AFFAIRES
POLITIQUES ET COMMERCIALES ----------
EUROPE M. Jacques TRUELLE,
MINISTRE DE ---------- FRANCE EN ROUMANIE
No 33
A SON EXCELLENCE MONSIEUR
L'AMIRAL DE LA FLOTTE,
VICE-PRESIDENT DU CONSEIL,
MINISTRE SECRETAIRE D'ETAT
AUX AFFAIRES ETRANGERES.

Situation religieuse
en Transnistrie.

Au lendemain de la conquête des territoires situés au-delà du Dniester par les troupes germano-roumaines, le Saint-Siège a désigné un administrateur apostolique, Mgr Glaser, pour ces régions. Il y existe un certain nombre de catholiques romains, notamment parmi les éléments d'origine allemande qui y sont fixés.

J'ai eu confidentiellment connaissance d'un rapport adressé à la Nonciature de Bucarest par Mgr Glaser sur la situation religieuse en ces régions depuis l'occupation allemande. Il se plaint vivement de l'attitude des organisations allemandes S.S.. Celles-ci défendent qu'on enseigne la religion dans les écoles et, d'après les arrangements conclus entre les Gouvernements roumain et allemand, l'enseignement et l'administrtion des culte sont à leur charge.

L'administrateur apostolique indique que si elles n'ont pas dans beaucoup de cas attaqué directement la religion, elles ne laissent aucune liberté et ne permettent point la venue de prêtres qui seraient absolument indispensables. Mgr Glaser étant originaire de la région a pu facilement s'y rendre. La plupart des prêtres d'origine allemande qui ont quitté le pays depuis quelques années n'ont pas eu la permission d'y retourner.

Le Général allemand Lutz, commandant de la région, qui était à Odessa, a prêté ses bons offices à l'administrateur apostolique tout en le priant de renoncer à son projet d'enseigner la religion catholique dans les écoles. Dans un des villages, le chef des S.S. l'a convoqué et a élevé des objections contre sa mission en déclarant que le peuple avait complètement oublié le catholicisme ou le protestantisme, religions qui avaient été à l'origine de discordes en Allemagne. Après la guerre, elles devaient être supprimées au profit d'une seule religion, celle de la race et du parti national-socialiste. Les S.S. auraient célébré des fêtes paiennes dans églises déjà consacrées au culte, sous prétexte que ces édifices appartenaient au peuple.

D'une manière générale, l'administrateur apostolique

paraît découragé par cette attitude des S.S. envers sa mission.

Communiqué à:
M. CANET

Dar indiferent de observaţiile nu tocmai binevoitoare, necontrolate şi neverificate la faţa locului ale d-lui J. Truell de la ambasada Franţei din Bucureşti, raportul confidenţial al Mgr. Glasser este infirmat de realitatea din întreg Guvernământul, căci acolo unde localnicii au solicitat să aibă biserici catolice, acest lucru s-a permis, indiferent de poziţia germanilor, lucru verificat şi constatat de Mgr. Andreea Cassulo, nunţiul apostolic al Vaticanului în România, cu ocazia vizitei făcute în Transnistria în toamna anului 1942.

*

* *

În sfârşit nu pot să nu relev faptul că de sărbătorile Crăciunului se organiza în fiecare an, în colaborare cu personalul de la Crucea Roşie şi Consiliul de Patronaj, câte un pom de Crăciun în toate sectoarele din Odessa şi în oraşe, unde se distribuiau copiilor tot felul de jucării, bomboane, alimente, îmbrăcăminte, ciorapi, încălţăminte şi alte lucruri utile, toate frumos împachetate şi prezentate, eveniment care era aşteptat cu cea mai mare bucurie şi nerăbdare de copii şi întreg tineretul local şi la care participa întreg aparatul administrativ al Guvernământului.

CAPITOLUL V

ATITUDINEA GUVERNATORULUI FAȚĂ DE POPULAȚIA LOCALĂ

După ce am arătat modul cum s-a organizat şi înfăptuit întreaga operă de refacere a acestui teritoriu distrus de focul nimicitor al războiului şi readus la o viaţă normală de către administraţia românească, voi încerca să ilustrez în scurt atitudinea şi modul de comportare ca om al prof. G. Alexianu, faţă de populaţia locală.

În calitate de Guvernator al Transnistriei, prof. G. Alexianu a reprezentat în chip strălucit virtuţile neamului nostru, cu o putere de muncă neobişnuită, spirit de organizare şi aptitudini deosebite de conducere, generozitate şi bunătate omenească fată de nevoile populaţiei locale.

Cu nobleţea şi delicateţea sa, a cucerit sufletele muncitorilor, ţăranilor şi intelectualilor din acest teritoriu, pe care a reuşit să-i apropie şi să găsească o deplină înţelegere din partea lor şi tot sprijinul pentru marile împliniri şi realizări obţinute.

Din toate capitolele anterioare, legate de măsurile administrative şi economice concepute şi aplicate în teritoriul de dincolo de Nistru, reiese concepţia şi atitudinea plină de omenie a prof. G. Alexianu în orice împrejurare faţă de populaţia autohtonă.

În cele ce urmează, voi mai reda, doar exemplificativ, câteva împrejurări de felul cum trata şi cum se comporta în anumite situaţii faţă de locuitori.

Făcând inspecţie la o fabrică din Odessa, a găsit lângă un strungar copilul acestuia în vârstă de 11-12 ani, care stătea în preajma tatălui său, lucrător la acea uzină. Prin intermediul unui interpret, a stat de vorbă cu acel copil, foarte isteţ şi din răspunsurile acestuia a aflat că mai avea încă 8 fraţi acasă.

Copilul a fost luat de Guvernator în maşină şi dus la locuinţa guvernatorului, unde a luat masa cu toţi cei ai casei, apoi s-au pregătit pachete cu tot felul de alimente, dându-i-se şi bani, după care a fost trimis cu maşina la domiciliu.

De atunci, la fiecare sărbătoare mai mare, se trimitea maşina după copil, care era ospătat la masa guvernatorului şi apoi retrimis acasă, încărcat cu diferite alimente, îmbrăcăminte şi bani.

S-au înfiinţat cantine şcolare pe lângă şcolile primare, prin grija primăriilor şi a directorilor de şcoală, dându-se copiilor zilnic pâine, ceai, lapte, miere, marmeladă etc.

În sate şi oraşe, primarii au fost obligaţi să deschidă

magazine de desfacere, iar fiecare oraş şi sat important avea o brutărie şi un magazin de desfacere a mărfurilor necesare populaţiei.

În oraşele şi târgurile mai mari, s-au înfiinţat hoteluri, restaurante, măcelării, frizerii.

Ţăranii erau liberi să aducă produsele lor la târguri şi să le vândă fără nici o restricţie.

Prin luna mai-iunie 1942 – relatează av. Mihai Rotaru, director administrativ al Guvernământului – în judeţul Balta, armata din zonă intenţiona să organizeze represalii sub motiv că ar fi apărut partizani prin împrejurimi. Fiind puţini soldaţi, ceruseră şi sprijinul jandarmilor.

Când Guvernatorul Alexianu a aflat de această situaţie, i-a dat colonelului de jandarmi din acel judeţ, Iulian Popovici, o telegramă cu următorul conţinut:

„Interzic să daţi orice concurs armatei în materie de represalii, pe care nu le socot decât ca simple acte de sălbăticie. Guvernator G. Alexianu."

Această telegramă a avut ca rezultat imediat retragerea jandarmilor din echipele de represalii formate, iar armata a renunţat să le mai întreprindă.

Şi în continuare, relatează un alt caz: „Justiţia în acel teritoriu era exercitată de Curţile Marţiale şi de Pretorate. Cei condamnaţi de Curţile Marţiale aveau dreptul să facă cerere la Mareşalul Antonescu - în special cei condamnaţi la moarte – pentru comutarea pedepsei în închisoare pe viaţă sau graţiere.

În perioada anului 1943, unui lot de cca. 22 condamnaţi la moarte li s-a respins cererea de comutare a pedepsei şi urma să fie pusă în aplicare sentinţa şi să fie împuşcaţi. Familiile acestora, aflând de respingerea cererilor celor condamnaţi, s-au prezentat la Guvernator şi au cerut

îndurare. Prof. G. Alexianu a intervenit din nou la Mareşalul Ion Antonescu, personal – după ce în prealabil ceruse şi obţinuse de la Comandantul Militar al Odessei amânarea execuţiei – şi, după stăruinţele sale, a obţinut graţierea acestor condamnaţi, care au fost astfel salvaţi de la moarte".

Lista cazurilor care să ateste bunătatea şi omenia Guvernatorului este foarte lungă şi bogată, în toate domeniile şi evocarea lor în continuare ar evidenţia mai convingător starea de spirit şi înţelegerea ce a existat între administraţia românească şi populaţia localnică.

Considerăm însă că, şi din aceste câteva cazuri relatate cu titlu de exemplu, se poate trage o concluzie destul de semnificativă.

CAPITOLUL VI

UNELE PROBLEME DIN TERITORIUL TRANSNISTRIEI, DAR FĂRĂ LEGĂTURĂ DIRECTĂ CU ADMINISTRAȚIA CIVILĂ

Pentru o mai bună cunoaştere şi clarificare a unor probleme din cuprinsul teritoriului de sub administraţia românească, dar fără legătură cu administraţia civilă propriu-zisă, voi încerca să aduc unele lămuriri privind problema evreilor din Transnistria.

Istoria şi istoriografia de după 23 august 1944 şi până astăzi nu a căutat niciodată să disocieze problema evreilor deportaţi în această zonă, acţiune în întregime organizată şi pusă în practică de armata română (prin acţiunile specifice ale Marelui Stat Major), precum şi de jandarmeria ţării, de administraţia civilă a acestui teritoriu, care

nu a avut niciodată şi nici nu va avea cum să aibă vreun rol în această problemă.

Dar, independent de această subliniere, care sper că de această dată va fi înţeleasă, iar administraţia civilă va fi total şi complet exonerată de vreun amestec în această problemă, vreau să prezint unele considerente de ordin general necesare şi utile înţelegerii acestei situaţii.

Citându-l pe Alexandru Mihai Stoenescu, în al său studiu cronologic privind problema evreilor în România acesta apreciază că:

Pentru a înţelege exact raporturile evrei-români, sau cele dintre unii evrei şi unii români, aşezând pe o suprafaţă analitică largă atât atitudinile oficiale, cât şi cele particulare, găsesc potrivite câteva considerente de ordin istoric. Acestea mi se par necesare, deoarece situaţia conflictuală a diferitelor tipuri de relaţii nu a apărut peste noapte sau, şi mai corect, prin influenţarea directă şi unilaterală din partea nazismului. „Problema evreilor" din România are rădăcini vechi şi s-a format pe un fond psihologic, economic şi politic cu accente contradictorii. Afirmând unele drepturi inalienabile ale poporului român în teritoriul său naţional, nu putem ignora condiţia dramatică a populaţiei evreieşti, ca entitate fără stat, risipită într-o diaspora întinsă pe aproape tot globul şi urmărită de o tragedie multiseculară.

Aşezarea lor într-un spaţiu teritorial a reprezentat însă întotdeauna o decizie europeană, luată între marile puteri şi a fost soluţia de total provizorat vremelnic, o contradicţie între situaţia popoarelor europene stabile, constituite în naţiuni, state naţionale sau entităţi statale, esenţial definite şi o populaţie atipică, alogenă, privită, de regulă, drept extra-continentală. Altfel spus, nişte intruşi

de care fiecare caută să scape într-un fel. În cazul României chestiunea modificării statutului de străini şi acordării de drepturi evreilor nu a apărut ca o consecinţă a evoluţiei normale a societăţii româneşti în faza ei de modernizare, după modelul Europei occidentale, ci a fost impusă în mare măsură din afară de către puterile europene (Leon Volovici, *Ideologia naţională şi problema evreiască*, Bucureşti, Humanitas, 1995).

Secolul XIX, decisiv pentru întreg centrul şi estul Europei, a fost rupt în două de anul 1848, care a produs schimbări fundamentale în conceptul de imperiu laic sau ecleziastic, astfel că evoluţia politică a celei de-a doua jumătăţi a fost mult mai accelerată decât în primele cinci decenii.

Cauzele apariţiei problemei evreilor din România au fost în aceeaşi măsură interne şi externe. Populaţia evreiască era eterogenă social, fiind compusă din indivizi şcoliţi, cunoscători ai regulilor administraţiei, ai unor meşteşuguri, erau practicanţi ai comerţului şi cametei, de regulă bucovineni şi dintr-o majoritate săracă şi greu adaptabilă la activităţi agricole propriu zise, asociată cartierelor mărginaşe ale oraşelor, mahalalelor, sau satelor limitrofe. Şi unii şi alţii au găsit, mai ales în Moldova, o structură feudală, învechită şi conservatoare, o proprietate agricolă concentrată la vârf şi o masă ţărănească pauperă şi foarte slab alfabetizată.

În studiul istoric făcut de Ministerul pentru minorităţi în 1939, şi prin care se argumentau legile de românizare, exista recunoaşterea realistă a tabloului social-economic al României la acea dată.

Principatele Române se găseau la acea epocă la începuturile vieţii lor sociale şi politice datorită domi-

naţiei turceşti şi nesiguranţei în care se desfăşura viaţa lor naţională. Din această pricină nu existau decât două clase sociale bine determinate: clasa conducătoare formată din boieri, mari proprietari de pământuri rurale şi clasa ţărănească ce ducea o viaţă aspră de iobăgie fiind înfeudată marilor proprietari. O clasă intermediară, o burghezie propriu zisă nu exista. Nici nu avea cine să o formeze (Arhiva Naţională Istorică, Fond Ministerul pentru minorităţi, dosar 30/1939).

Practic nu se poate vorbi despre apariţia şi dezvoltarea comerţului şi industriei moderne în Moldova fără elementul evreiesc, acela care a reprezentat vectorul dinamic al evoluţiei economice provinciale.

S-a adus uneori argumentul că evreii practicau o camătă veroasă, dar lucrurile trebuie nuanţate. Ca să faci camătă ai nevoie de capital solid, dobândit sau adus. Nefiind angajaţi direct în principala activitate economică, agricultura, este de presupus că a existat o importantă parte de capital adusă în Moldova (individual sau al comunităţii) şi că, prin camătă, în lipsa unui sistem bancar coerent, s-au pus la dispoziţie sume destinate investiţiilor. Că este vorba de investiţii şi mai puţin de mari cheltuieli neproductive, pare cel mai probabil, deoarece a proliferat sistemul ipotecilor, evreii neputând deveni proprietari agricoli. Aşa s-ar explica inclusiv dobândirea proprietăţii imobiliare. Un studiu din 1946 arată: capitalul străin a venit sub formă de mărfuri aduse de negustori şi diverse firme, dar şi sub formă de numerar lichid. Printre primii bancheri, se aud nume consacrate: Derrusi, Halfon, fraţii Elias, Hilel Manoach, Iacob Marmoroş ş. a., toată opera de dotare, înzestrare şi

modernizare a ţării până în primul război mondial a fost subvenţionată, dacă nu în întregime, dar în cea mai mare parte datorată capitalismului străin.

Dar mai exista o componenta a problemei evreieşti, cea externă. Tratând România ca pe un spaţiu pentru debuşeul etnic, marile puteri au exercitat presiunile politice şi economice cunoscute, care într-adevar făceau din problema evreiască un „caz" inclusiv un subiect de reacţie. Un proces economic şi social lent, dar cu avantaje de ambele părţi, cu tendinţe asimilatorii şi integratoare vizibile, s-a transformat într-un caz „naţional" cu efecte negative atât pentru români cât şi pentru evrei. Tot ceea ce îi diferenţia a fost îngroşat, tot ceea ce depăşea firescul unei convieţuiri normale a fost hiperbolizat. Dinspre Occident veneau semnale alarmiste, exagerate, uneori scandalos de false, veneau mesajele unei prese de rea credinţă, alături de tot felul de insistenţe, în timp ce în ţară se construiau politici, platforme electorale şi deputăţii, care, lovind în statutul improvizat al evreilor, vizau sursele externe ale acelor presiuni.

Cu toate acestea, nu este corect să se afirme că statul român îşi făcuse din evrei un subiect de restricţii, vizând direct o atitudine naţională antisemită, deoarece afirmarea naţională a poporului şi statului român modern a cuprins un ansamblu de măsuri spectaculoase şi dure, care a atins sfere ce n-aveau nici o legătură cu evreii: lupta pentru unitate naţională şi teritorială, reforma agrară, reforma legislativă, secularizarea averilor mânăstireşti, sprijinirea mişcărilor revoluţionare bulgăreşti sau a colonizării bulgarilor, culminând apoi cu un război, toate acestea împotriva voinţei Marilor Puteri sau cu folosirea în interes naţional a intereselor acestora. Aşadar, problema

evreiască se înregistra doar într-o lungă listă.

Pe de altă parte, imaginea evreului opresat, miel al unui sacrificiu crud, este şi ea departe de realitate. Poporul evreu nu este fundamental diferit de alte popoare, are proprii săi nonconformişti, savanţi şi infractori.

Printr-o continuitate regretabilă, dar şi din cauza restricţiilor perioadei comuniste, istoriografia română a ocolit o realitate dură: recunoaşterea independenţei României în urma războiului ruso-turc din 1877-1878 şi a României Mari, după primul război mondial, au fost condiţionate direct, inflexibil şi pe alocuri brutal de acordarea cetăţeniei tuturor evreilor intraţi în România prin marile valuri imigraţioniste.

Sfârşitul primului război mondial a provocat în România un nou puseu antisemit, datorat exceselor coercitive ale Marilor Puteri învingătoare. Componenta externă a acestei probleme a avut întotdeauna un rol nefast, dând de cele mai multe ori impresia de for tutelar imixtionist.

O personalitate de primă mărime în cultura română, membru al comunităţii evreieşti din România, prezenta recent o cronologie a acestui fenomen. După războiul din 1877-1878, Marile Puteri au iniţiat o nouă campanie de presiuni asupra României, impunându-i prin Conferinţa de pace de la Berlin –1878 rezolvarea problemei evreieşti în sensul împământenirii. Ca reacţie, în faţa acestui dictat, s-a produs în ţară un val de împotrivire, pornit din mediile politice şi intelectuale cu extraordinare ecouri în presă.

Că această cerinţă a Conferinţei de pace era un amestec în treburile interne ale ţării, este incontestabil. Problema în sine ţinea de raportul dintre cadrul juridic internaţional definit prin Congresul de la Berlin şi prin

Conferinţa de pace de la Paris 1919-1920 în interiorul căreia România era recunoscută ca stat independent şi obligată să aplice dreptul pozitiv minoritar, aşa cum i se recunoscuse ei, care cauta cu încăpăţânare să se definească, în calitate de subiect de drept internaţional, fără evrei.

Analizând în continuare această atât de mult discutată problemă, care permanent a căutat din păcate să degenereze în altceva decât îndreptăţita căutare a adevărului absolut, adevărului istoric, după 1989 a apărut o intensă campanie internă şi internaţională, care continuă din păcate şi astăzi, iniţiată cu mână de maestru de către Şef Rabinul vândut comuniştilor, Moses Rosen şi continuatorii lui, campanie sprijinită şi de doi senatori din Congresul American, care au încercat să acrediteze în opinia publică internă şi internaţională imaginea unei Românii ai căror conducători din timpul celui de-al doilea război mondial poartă răspunderea morţii a 400.000 evrei, cifră aberantă şi ireală, scornită din mintea obtuză şi pătimaşă a unui Moses Rosen şi a agenţilor lui.

În realitate, ţara noastră, prin conducătorii ei, a fost unica ţară aliată Germaniei naziste care nu i-a predat pe evrei lui Hitler în vederea aplicării soluţiei finale. Ne place să ştim acest lucru şi acest fapt este total real, că la Auschwitz, unde se înalţă pentru o nu prea onorabilă prezenţă steagurile tuturor ţărilor ce şi-au predat evreii spre exterminare, steagul României lipseşte.

Ceea ce iese din făgaşul oricărei discuţii este procedeul adoptat, tipic propagandei comuniste, spre a acredita ideea că, în realitate, Mareşalul Antonescu nu numai că nu a fost salvatorul evreilor din România, dar a fost un călău al poporului evreu (calificativul aparţine lui Moses Rosen). Dacă evreii din România trăiesc, trăiesc graţie

Mareşalului Antonescu, declara cu curaj un martor la procesul din 1946.

Cum există totuşi realitatea masivă a celor 450.000 de evrei rămaşi în viaţă, după furtuna celui de-al doilea război mondial, cifră menită a impune atenţiei realitatea că România anilor 1940- 1944 a fost ţara europeană supusă dominaţiei naziste cu cel mai mare număr de evrei sustraşi soluţiei finale. De unde, astăzi, poate să existe în Israel o comunitate română, a doua ca mărime numerică după cea rusă.

În felul acesta s-a ajuns la situaţia ca, în timp ce se glorifică internaţional un sat danez - Gillelese - ai cărui pescari au trecut cu bărcile în Suedia un numar de 187 de evrei danezi, ce urmau să fie predaţi spre exterminare în octombrie 1943, gestul lor incontestabil nobil dă însă o idee despre numărul celor salvaţi şi în timp ce se sanctifică faptele diplomatului suedez Raoul Wallenberg cu merite incontestabile în aceeaşi operă de salvare a evreilor de data asta din Ungaria (numărul celor salvaţi circa 6.000, fiind total infim faţă de cel al victimelor circa 280.000), se îngroapă în tăcere fapta României.

De altfel, în ultimul timp, unele informaţii apărute din surse apropiate celor care au dus la arestarea şi asasinarea lui Wallenberg lasă să se înţeleagă că mult lăudatul şi sanctificatul diplomat suedez făcuse din salvarea evreilor o rentabilă afacere personală, eliberând paşapoarte contra unor frumoase şi importante sume de bani.

Iar în mărturia corectă a lui W. Fillderman, ce se află sintetizată în testamentul său din 1956 făcut la New York şi publicat de Kurt W. Treptow, în prefaţa scrisă de el la lucrarea „Populaţia evreiască în timpul celui de-al doilea război mondial", semnată de Sabin Mănuilă şi Wilhelm

Fillderman, acesta din urmă arată: „A fost mult acuzat regimul Mareşalului Antonescu ca fiind înfeudat nazismului şi Mareşalul însuşi a fost executat de agenţii Moscovei ca fascist. Adevărul este că Mareşalul Ion Antonescu este cel care a pus capăt mişcării fasciste din România, oprind activităţile teroriste ale Gărzii de Fier din 1941 şi suprimând toate activităţile politice ale acestei organizaţii. Eu însumi, răspunzând unei întrebări a lui Antonescu la procesul său montat de comunişti, am confirmat că teroarea fascistă de stradă a fost oprită în România la 21 ianuarie 1941 zi în care Mareşalul a luat măsuri draconice pentru a face să înceteze anarhia fascistă provocată de această organizaţie şi restabilirea ordinii în ţară. În timpul dominaţiei hitleriste în Europa eu am fost în contact permanent cu Mareşalul Antonescu Ion, care a făcut foarte mult bine pentru îndulcirea sorţii evreilor expuşi persecuţiilor rasiale naziste. Eu am fost martorul unor scene emoţionale de solidaritate şi de ajutor între români şi evrei în momentele grele din timpul imperiului nazist din Europa. Mareşalul Ion Antonescu a rezistat cu succes presiunilor naziste care cereau măsuri dure - soluţia finală - contra evreilor. El este cel care mi-a dat paşapoarte în alb pentru salvarea de teroarea nazistă a evreilor fugiţi din Ungaria, a căror viaţă era în mare pericol (diplomatul suedez Wallenberg, pentru aceeaşi activitate în aceeaşi perioadă, a fost sanctificat, după ce a fost omorât de sovietici).

Datorită politicii sale, averile evreilor au fost puse sub un regim de administraţie tranzitorie, care făcându-le pierdute le-a asigurat conservarea în scopul restituirii lor la momentul oportun. (Şi din acest punct de vedere, România este unica ţară faţă de care la terminarea ostili-

tăților comunitatea evreiască nu a revendicat restituirea averilor ce le-ar fi pierdut în timpul prigoanei naziste. Și comunitatea știe la fel ca toată lumea, cum totuși aceste bunuri au fost definitiv și total pierdute la venirea la putere a comuniștilor care fie le-au naționalizat fie le-au confiscat).

Am menționat aceste lucruri pentru a sublinia faptul că poporul român, chiar atunci când a avut într-o măsură limitată controlul țării, a demonstrat sentimente umanitare și de moderație politică.

Atașamentul meu pentru ideile democratice și refuzul meu pentru a face jocul comuniștilor a deranjat profund autoritățile de ocupație și când urma să fiu, asemenea multor altor personalități ale vieții publice românești, victima metodelor totalitare de lichidare, am fost obligat să părăsesc țara.

Mulți alți evrei au recunoscut această realitate atât de puțin cunoscută sau în mod intenționat ascunsă opiniei publice.

Astfel, profesorul universitar dr. Israel Gutman din Israel, într-un referat intitulat: *Situația evreilor din România pe fondul Europei cucerite sau dominate de naziști*, arăta că planurile naziste de a-i deporta pe evreii din România în lagărele de exterminare din Polonia au întâmpinat o opoziție energică din partea poporului român și a autorităților românești, inclusiv a Guvernului și a Mareșalului Antonescu. Refuzul de a-i preda pe evrei germanilor este factorul care a salvat majoritatea evreilor români de soluția finală de concepție nazistă.

Consider că aceasta nu a fost doar consecința unor poziții oportuniste sau a schimbărilor de pe front ci, în mare măsură și în mod decisiv, rezultatul deosebirilor de

concepţii care existau între Germania nazistă şi România sub conducerea lui Antonescu în privinţa evreilor.

Cu ocazia unui simpozion ştiinţific ţinut la Bucureşti, cunoscutul istoric evreu Jean Ancel declara: Dacă considerăm Stalingradul ca evenimentul hotărâtor în istoria celui de-al doilea război mondial, moment care marchează începutul sfârşitului dominaţiei naziste în Europa, atunci refuzul Guvernului Român de a-şi preda evreii poate fi considerat ca unul din marile acte de rezistenţă din Europa, într-un moment când Germania se afla în culmea puterii sale.

Istoricul american Randolph L. Braham, originar din Dej, un nume sonor în istoriografia Holocaustului, când, invitat fiind în 1988 la Muzeul de Istorie a Partidului Comunist Român, spre a ţine o conferinţă despre evreii din România în timpul celui de-al doilea război mondial, în finalul conferinţei a declarat că Antonescu a fost cel ce a salvat evreimea din România sau cea ajunsă în România, propunând să i se ridice un monument în semn de recunoştinţă.

În alocuţiunea sa, el afirma spre stupoarea şi nemulţumirea activiştilor din C. C., prezenţi în sală, în frunte cu Gaston Marin, că între anii 1940- 1944 au fost salvaţi ori s-au salvat zeci de mii de evrei prin trecerea lor prin România, venind din toate colţurile Europei spre a pleca mai departe în Palestina. Acesta, de altfel, spune R. L. Braham, este unicul lucru important ca un miracol, realizat de români în timpul guvernării lui Antonescu.

De altfel, spune tot el, nici un evreu nu şi-a salvat viaţa trecând din România în Ungaria sau U.R.S.S.

Iar Şef Rabinul Alexandru Şafran recunoaşte cu multă amărăciune că regimul comunist instalat în România ajunsese să distrugă tot ce se realizase şi păstrase cu

atâtea sacrificii în timpul regimului lui Antonescu: mă gândesc cu mare nostalgie la tot ce am realizat în domeniul educației, școlile primare Tarbuth, școli unde învățământul se facea în întregime în ebraică și care n-au încetat să se dezvolte. Îmi place să citez aici numele doamnei Dora Litman care conducea o foarte mare și importantă școală secundară, care a funcționat tot timpul războiului. De asemenea numele lui Leon Itcan, președintele comitetului școlii de agronomie, unde viitorii pionieri - în sensul de colonești - se pregăteau pentru viața în Eretz Israel. Aceste așezăminte au ajuns să suscite ura comandată, cuvântul nu este prea mare, a membrilor Comitetului Democrat Evreiesc, format din comuniști care nu mai aveau nimic de-a face cu comunitatea ebraică și care au sfârșit prin a distruge acest cuib al sionismului, confiscând întreaga avere și trimițând acasă pur și simplu pe cei peste șapte sute de elevi.

Exista de asemenea o prestigioasă școală de meserii „Ciocanul", pe care antisemiții vânduți noii orânduiri comuniste, au reușit să o transforme în clubul Dinamo.

În comparație cu ce s-a întâmplat peste tot în Europa, salvarea evreilor din România rămâne într-adevăr un miracol. Exemplele Șef Rabinului Șafran dovedesc încă o dată că minoritatea evreiască a fost folosită propagandistic de către comuniști împotriva României, că evreii au reprezentat o masă de manevră strategică, speculându-se aspirațiile legitime la viață și drepturile fundamentale ale acestei comunități.

Noi trebuie să retrăim trecutul cu gândirea și simțirea noastră, fiindcă istoria ca parte integrantă și vie a prezentului are și funcția de a instrui pe contemporani în beneficiul viitorului.

Evocând încă o dată barbariile anilor 1940-1944, este o datorie morală elementară ca să nu uităm şi să relevăm faptul că, în acei ani, în România a existat o rază de umanitate ca şi un mod de gândire şi de acţiune opus formulelor antisemite, dominante atunci în Europa.

În mod incontestabil, în spaţiul european, a existat o singură posibilitate pentru evrei de a ieşi din cercul de foc al teroarei naziste, o singură speranţă de a se salva: România!

Oricum ar fi privită această stare de lucruri, în orice fel s-ar analiza cele petrecute cu evreii în România, spune dr. Al. Şafran, din punct de vedere politic, juridic sau al situaţiei internaţionale, rămâne clar un lucru care nu se poate nega, faptul că atunci când lumea a privit insensibilă spectacolul nimicirii evreilor, România a fost dispusă să facă totul nu numai pentru evreii proprii, dar să şi primească refugiaţi evrei din toate colţurile Europei şi a deschis imediat pentru ei, porturile sale din Marea Neagră.

Astfel se explică drumul refugiaţilor de pretutindeni spre România. Veneau evrei din Polonia strivită de cotropitori germani şi din ţările baltice, din Austria şi Germania, din Cehoslovacia şi Ungaria, chiar şi din Franţa, pentru că aici exista singura cale de a pleca spre Palestina.

Cine va putea întocmi vreodată o listă completă a celor ce şi-au salvat viaţa pe această cale? Ar trebui poate să reţinem dintr-un referat din dosarul Evreii din Budapesta 1944 (culegerea J. Ancel, vol. X, pag. 417 cifra de 51.537 de vize de tranzit acordate în Ungaria evreilor de către autorităţile consulare româneşti, fără a mai pune la socoteală vizele acordate în anii anteriori, a căror evidenţă a dispărut, cât şi a trecerilor ilegale atât de numeroase.

Iar Ministerul de externe român avea date instrucţiuni ambasadelor de la: Roma, Berlin, Budapesta, Atena şi

altele să protejeze evreii care circulau cu pașapoarte românești.

David C. Wymann, scriitor și cercetător american de religie protestantă, a publicat în 1984 o lucrare cu titlul: The Abandonment of the Jews- America and Holocaust, 1941- 1945, Editura Panthenon, New York, 1984.

Această lucrare constituie cel mai grav rechizitoriu împotriva celor care ar fi putut să dea un ajutor în timpul tragediei evreilor europeni, dar nu au vrut să audă strigătele de durere ale celor aflați în valea morții.

Imensa literatură consacrată Holocaustului este preocupată în special, dat fiind interesele normale ale sponsorilor, în a analiza modul cum naziștii și aliații lor și-au săvârșit faptele antiumane și ne înfățișează pieirea evreimii europene, precum și comportamentul ei în acele momente greu de descris.

Au lipsit și lipsesc din păcate până astăzi lucrări elaborate pe baza unor serioase documentări, care să arate atitudinea Angliei, Elveției, Spaniei și Turciei ca și acțiunea acestor țări față de lupta pe viață și pe moarte a evreimii europene.

Dar mai ales lipsește o lucrare serioasă, cuprinzătoare, despre operațiile de salvare ce au avut loc în România cu ajutorul românilor. Dupa opinia noastră, ar merita ca toată această întreagă operă de ajutorare și salvare să fie cunoscută, nu atât datorită faptului implicării în realizarea ei a numeroși români, ci mai ales faptului că România, singura țară dintr-o Europă aflată sub dominație nazistă, a permis emigrarea evreiască în toți anii războiului fără excepție, ea fiind unicul culoar de refugiu pentru mii, zeci de mii de oameni hăituiți și izgoniți de peste tot, singura lor speranță de viață. Și mai

ales datorită faptului că însăşi evreii au dreptul să cunoască şi să ştie în perspectiva istoriei, nu numai pe duşmanii şi asasinii poporului lor, ci şi pe prietenii pe care i-au avut.

Iar o frază a lui Wymann exprimă foarte clar şi concis, în comparaţie cu ce .a fost în România, reacţia mondială în problema salvării evreilor „The real obstacle was the absence of a strong desire to rescue Jews" pag. 339 - (Obstacolul real în legatură cu salvarea evreilor a fost lipsa unei dorinţe adevărate de a o face!).

Iar Charles Kolb, delegatul Comitetului Crucii Roşii Internaţionale de la Geneva în România, referindu-se la refuzul Angliei de a da cuvenitele vize de emigrare în Palestina, pentru evreii aflaţi pe vasul Struma în rada portului Constantinopol, înainte de a fi scufundat de un submarin sovietic, spunea total adevărat şi deloc măgulitor pentru englezi că dacă pe acel vas s-ar fi aflat în loc de cei 900 de evrei, 900 de pisici, asociaţia engleză de protecţia animalelor ar fi făcut totul pentru ca aceste pisici să fie salvate.

S. U. A. şi Anglia, nu numai că şi-au astupat urechile nevrînd să audă strigătele disperate de durere ale evreilor, dar au împiedicat până şi cele mai modeste încercări de a interveni în favoarea lor.

Cunoscând acum aceste împrejurări pe care le menţionez în fugă, spune Moshe Carmilly-Weinberger, rabinul şef al Clujului, ni se lămureşte cu adevărat ce însemnătate a avut în acele vremuri atitudinea României, faţă de ajutorarea evreilor.

Dar, din păcate, independent de ce a declarat şi a scris J. Ancel despre aceste probleme din poziţia de profesor la Yeshiva University din New York, sau de cercetător onest şi imparţial, în cele 12 volume de „Documents concerning

the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust", la fundaţia Beate Klaerfeld din Ierusalim, acum după mai bine de 50 de ani vine şi, căutând să servească supus pe sponsorul ce l-a comanditat, prezintă o lucrare despre Transnistria în care, sperând ca nu va mai fi nimeni care să o cerceteze şi să o compare cu realitatea de atunci, se lansează fără nici o acoperire în a acuza şi a denigra obsesiv România, armata ei, conducerea de atunci şi administraţia civilă din acea zonă.

Surprinzător şi de neînţeles este că această carte total defăimătoare, plină de mistificări, falsificări şi neadevăruri, are girul Ministerului Culturii din ţara noastră, care, spune dl. J. Ancel, numai cu actuala echipă putea avea o asemenea deschidere pentru susţinerea unui proiect în care imaginea României câştigă prin capacitatea de a renunţa la festivism, minciuna şi manipularea informaţiilor!

Cum deschizi, însă, cartea, care se vrea să analizeze una dintre cele mai speciale şi imprevizibile epoci din istoria României şi poporului român, îţi dai seama la ce cruntă mistificare recurge J. Ancel, care, folosindu-se de sistemul sovietic de manipulare şi falsificare a adevărului, lasă să răbufnească o ură şi o patimă înverşunată împotriva acestei ţări. Analizând şi studiind contradicţiile mai mult decât evidente şi periculoase ale afirmaţiilor lui J. Ancel, realizezi odată mai mult că, devenind doctrinar al sionist-comunismului, el îşi pierde total calitatea de istoric, devenind un simplu scrib în solda unui sponsor care i-a comandat o critică oarbă, nedreaptă, plină de ură şi patimă împotriva celor pe care nu i-a cunoscut niciodată, trăgând concluzii aberante, total viciate, analize strâmbe, tendenţioase, anume comandate.

Iar în ceea ce priveşte eforturile dr. W. Fielderman,

preşedintele comunităţii evreieşti din România, de a apăra drepturile evreilor români, cât şi a acelora care în perioada interbelică, dar mai ales în timpul celui de-al doilea război mondial, şi-au găsit refugiul spre salvare în România, acestea sunt bine cunoscute şi recunoscute internaţional, deşi sunt acum contestate de J. Ancel.

Se ştie foarte bine că, atât activitatea lui Fielderman cât şi cea a Şef Rabinului Al. Şafran nu au mai convenit după 1946 noilor lideri sionişti, fapt care a dus la expulzarea lor din ţară. Noua conducere sionistă, total aservită comunismului, a continuat şi continuă chiar şi azi după prăbuşirea comunismului să susţină o propagandă ce vrea să escamoteze în mod grosolan adevărul privind atitudinea României faţă de evrei în timpul celui de-al doilea război mondial, pentru propriile lor interese sau a celor ce au comandat o asemenea lucrare.

Oare afirmaţiile corecte ale lui W. Fielderman sau ale Şef Rabinului Al. Şafran, care au trăit întreaga perioadă a războiului alături de comunitatea evreiască şi au cunoscut întregul mod de viaţă pe care l-a avut de întâmpinat acest neam, sau chiar afirmaţiile corecte şi oneste ale lui J. Ancel în ipostaza de adevărat istoric, dinaintea apariţiei cărţii comandate, nu mai au nici o valoare şi trebuie înlocuite cu acuzaţii incorecte făcute la comanda agenturilor sionist-comuniste?

Se merge chiar mai departe, R. Ioanid, directorul pentru România la muzeul Holocaustului din Washington, a refuzat să recunoască valoarea de document istoric a declaraţiei făcute în 1946 de către preşedintele comunităţii evreieşti din România, care spunea: „În nici o ţară dominată de nazism, n-a supraviţuit o aşa de mare proporţie din populaţia evreiască, ca în România", decla-

rație reluată tot de W. Fielderman, la Congresul Internațional de Statistică de la Stockholm în 1957.

În prezent, propaganda sionist-comunistă, la fel ca și J. Ancel, evită să constate existența, realitatea Holocaustului și a marilor pogromuri săvârșite de sovietici de-a lungul timpului și, lăsându-se influențați de cei ce au comandat o asemenea lucrare, caută să filtreze, să elimine și să impună în adevărul istoric numai părțile care le convin, ascunzând cu grijă cu ajutorul scribilor bine remunerați toate greșelile și crimele înfăptuite de sovietici și acoliții lor.

Iar Ancel a câștigat această postură nouă, invocând arhivele Transnistriei aflate în posesia Moscovei, care a avut prilejul să le cerceteze, face afirmații care vădesc ori o mare rea credință, ori o mare nepricepere, trăgând concluzii mai mult decât lipsite de cea mai elementară logică, vădind o dată în plus că modul tendențios și șovin în care tratează această pagină de istorie îi anulează total calitatea de istoric.

Arhivele Guvernământului Transnistriei nu conțin și nu puteau să conțină decât acte ce au privit refacerea și reorganizarea administrativă a unui ținut distrus de vitregiile războiului.

Dar, o dată în plus, vine R. Ioanid, să lămurească această problemă, afirmând din poziția pe care o are că Muzeul Holocaustului nu este interesat să afle câți evrei au murit în Uniunea Sovietică sau din cauza atrocităților sovietice în anii 1940-1945.

Deci în sistemul de evaluare istoric, după modelul propus de J. Ancel sau Ioanid, învingătorilor nu li se pot reproșa atari crime sau atrocități.

Atât în timpul procesului înscenat în 1946 Mareșalului

Antonescu, cât şi după aceea şi până în prezent, nimeni nu a putut să prezinte măcar o probă că în România a existat un ordin deliberat privind omorârea evreilor sau predarea lor naziştilor spre a-i fi supus „soluţiei finale".

Istoria nu este o ştiinţă exactă, susţine Şef Rabinul Comunităţii Evreilor din Cluj, M. Carmilly- Weinberger, profesor emerit la Yeshiva University din New York.

Punctul de vedere al istoricilor depinde foarte mult de educaţia, concepţia lor asupra lumii, orientarea lor politică. Afirmaţiile istoricilor nu pot fi supuse însă analizei de laborator pentru exactitatea lor. În istorie ne lovim, nu arareori, de *Damnatio memoriae*, atenuarea amintirii trecutului, sau deseori din anumite motive uşor de perceput câteodată cu totala sa trecere sub tăcere.

Antonescu nu este nici el scutit de acest fenomen dar între 1940-1944, cu toate că în România au murit evrei, trebuie totuşi să recunoaştem că Mareşalul nu a cedat presiunilor lui Hitler şi nu a permis deportarea sistematică a populaţiei sale evreieşti în lagărele de exterminare din Polonia. La Auschwitz, au fost omorâţi evrei din toate ţările Europei, cu excepţia României.

Mai mult, cu ştirea şi acordul lui Antonescu, România devenise în anii războiului o oază de salvare a mii de refugiaţi unguri, germani, polonezi, cehi, francezi, slovaci, ş.a., hărţuiţi de fiara germană.

Emigrarea populaţiei evreieşti din România, aruncă o lumină deosebită asupra atitudinii lui Antonescu şi a guvernului român, din acele timpuri, asupra acţiunilor şi deciziilor politice în privinţa problemei evreieşti în general din România şi, îndeosebi, a sprijinirii emigraţiei şi a călătoriilor mai departe a evreilor ce au reuşit să se refugieze în această ţară.

În realitate, singurul element generalizant care, dincolo de conjuncturi şi calcule politice sau personale, poate explica reacţia de respingere manifestată de aproape întreaga suflare românească faţă de soluţia finală este refuzul implicit faţă de silnicie, faţă de violenţă şi nedreptate, pe care îl presupune omenia, aşa cum o înţelege acest popor.

Ba mai mult România a menţinut deschise toate porturile sale permiţând şi înlesnind plecarea evreilor spre Palestina.

În adresa sa din 12 martie 1943, Antonescu comunica germanilor că, pentru rezolvarea problemelor evreieşti din România, există o singură soluţie, emigrarea. Acest punct de vedere a făcut posibil ca între anii 1940 şi 1944 diferite vase mari sau mai mici chiar şi vase comerciale pentru transportul minereurilor să părăsească Galaţiul, Brăila, Tulcea, Odessa, Mangalia sau Constanţa, cu refugiaţi evrei.

Iată numai câteva dintre ele:

- 1940 iunie; Sandu - 269 pasageri din portul Constanţa
- 1940 iunie; Colorado A - 370 pasageri din portul Constanţa
- 1940 iulie; Colorado B - 377 pasageri din portul Constanţa
- 1940 august; Colorado C - 377 pasageri din portul Constanţa
- 1940 august; Sabarith - 350 pasageri din portul Galaţi
- 1940 septembrie; Dora - 480 pasageri din portul Brăila
- 1940 septembrie; Parita - 850 pasageri din portul Constanţa

- 1940 octombrie; Pentoho- 729 pasageri din portul Tulcea

- 1941 martie; Dorian - 789 pasageri din portul Galaţi

- 1941 mai; Mihai - 18 pasageri din portul Mangalia

- 1941 august; Dor de val - 15 pasageri din portul Mangalia

- 1941 octombrie; Europa - 12 pasageri din portul Mangalia

- 1941 decembrie; Struma - 769 pasageri, scufundat de un submarin sovietic;[1]

- 1942 mai; Viitorul - 120 pasageri din portul Tulcea

- 1942 august; Milka A - 239 pasageri din portul Brăila

- 1942 aprilie; Maritza A - 244 pasageri din portul Odessa

- 1943 mai; Maritza B - 318 pasageri din portul Odessa

- 1943 iunie; Belassita - 150 pasageri din portul Odessa

---

[1] Discuţiile cu privire la scufundarea vasului Struma ar fi trebuit să se încheie încă de acum câţiva ani, când întâmplător a apărut un element neaşteptat, constituind dovada hotărâtoare pentru elucidarea acestei probleme (în realitate, discuţia se perpetuează, cel puţin în mediile mai puţin informate, doar pentru a face opinie). În 1978 au apărut la Moscova, în editura Voenizdat, amintirile unui comandant de submarin, în care se reproduce însemnarea din jurnalul de bord privitoare la scufundarea vasului inamic Struma. Data însemnării din jurnal coincide cu data scufundării vasului. Rămâne prin urmare definitiv stabilit că scufundarea Strumei se datorează acţiunii submarinului sovietic SC 213, o nefericită întâmplare sau a unei confuzii greu de crezut şi explicat, vasul Struma naviga în acea călătorie sub pavilion panamez.

- 1943 iulie; Kazbek - 735 pasageri din portul Odessa
- 1944 aprilie; Morina - 308 pasageri din portul Odessa
- 1944 iunie; Mefkure - 379 pasageri scufundat de un submarin german
- 1944 august; Bulbul - 410 pasageri

Deci, când autoritățile maghiare făceau pregătiri și treceau la deportarea spre Auschwitz a evreilor din Ungaria, printre care și a celor din Transilvania de nord, din porturile românești plecau, cu aprobarea autorităților acelor timpuri, vase cu evrei spre libertate.

Călătoria era plină de primejdii, submarinele germane și rusești împânzeau Marea Neagră și Marea Mediterană, plantând mine și scufundând vase (Struma și Mefkure). Ura antievreiască a germanilor, politica englezească favorabila arabilor, piedicile puse de turci, indiferența americanilor, lăcomia multor proprietari de vase, au constituit dificultăți în plus în calea refugiului plin oricum de primejdii.

Douăsprezece volume de „Documents concerning the Fate of Romania Jewry during the Holocaust" selectate și editate de J. Ancel, cu sprijinul Fundației Beate Klaeferld, aruncă o lumină nu numai asupra suferințelor evreiești din timpul războiului ci și asupra sprijinului important acordat de România lui Antonescu atât evreilor proprii cât și a celor ce găsiseră un refugiu în țara noastră.

Și ceea ce merită, de asemenea, remarcat în mod special, din acele timpuri, este că România lui Antonescu a știut și a găsit mijloacele ca prin intermediul episcopului Iuliu Hossu și a marelui om care a fost Emil Hațieganu, să trimită din acea Transnistrie administrată de români ajutoare alimentare în Ardealul de Nord, ajutoare ce au

fost împărțite la solicitarea expresă a reprezentantului Transnistriei întregii populații din regiune, fără nici o discriminare.

Ne-am exprimat întreaga recunoștință față de episcopul Iuliu Hossu și de Emil Hațieganu, atunci când în luna mai a anului 1988, revenind în România am depus coroane de flori la mormintele lor, spune Șef Rabinul M. Carmilly-Weinberger.

Este locul să subliniem aici un fapt cunoscut istoricilor, dar prea adesea trecut cu vederea și anume faptul că România, în ciuda stăruitoarelor presiuni germane, a continuat să îngăduie emigrarea în Palestina, care în special după declanșarea operațiunilor militare în Europa de Răsărit și după schițarea planurilor naziste privind soluția finală, reprezenta pentru foarte mulți evrei singura cale de salvare.

O analiză (care nu s-a făcut) a atitudinii adoptate față de emigrarea în Palestina, de către diferite țări europene din afară sau din zona de influență germană, în perioada 1939-1944, ar sublinia semnificația deosebită a faptului că România a rămas, după 1940, singura țară europeană din care s-au putut organiza acțiuni de salvare pe această cale.

Ea rămâne, de asemenea, singura țară în care autoritățile au tratat problema evreimii, cu reprezentanții autorizați ai organizațiilor sioniste și cu liderii comunitari cei mai autorizați. Așa se explica locul central pe care l-au căpătat organizațiile și conducătorii evreimii din România în cadrul rețelei comitetelor de salvare din Europa ocupată, în raporturile cu organizațiile evreiești internaționale.

În ciuda unor afirmații care pornesc fie de la necunoaș-

terea datelor problemei, sau de la o interpretare conjuncturală a lor, autorităţile româneşti au acordat o atenţie cu totul deosebită (fără analogii în epocă) realizării practice a operaţiunilor de salvare.

Toate elementele cunoscute ne îndreptăţesc să susţinem că în aceste condiţii modul cum au fost ajutaţi şi salvaţi evreii din ţară sau din întreaga Europă, de către români, în condiţiile cunoscute, este o reacţie proprie poporului nostru de sensibilitate şi omenie şi nu una de calcul politic, aşa cum continuă să afirme o seamă de istorici adesea interesaţi sau numai influenţaţi de interese revanşarde, puse în circulaţie de istoriografia comunistă.

Dar, oricât însă ar părea de ilogic, marea încercare a războiului i-a găsit pe evreii din România foarte divizaţi şi chiar şi, în prezenţa celui mai letal pericol, liderii evreimii române erau serios dezbinaţi de concepţii naţionaliste diferite, de interpretări asupra religiei dar şi de orgolii personale şi duşmănii.

Au existat grupuri şi asociaţii numeroase, un şir inexplicabil de uniuni, partide şi comitete cu eterne rivalităţi.

Zissu contra Şafran, Gingold contra Benevenisti, Benevenisti contra Zissu, Ana Pauker contra Şafran, Moses Rosen contra Filderman şi Şafran, apoi Şafran şi Filderman aliaţi şi Moses Rosen aliat cu Zissu.

La fel cum în 1946 la Conferinţa de pace de la Paris ni s-a ignorat contribuţia la scurtarea celui de-al doilea război mondial şi ni s-au şters de pe răbojul istoriei jertfele date pentru înfrângerea nazismului, refuzându-ni-se recunoaşterea cobeligeranţei, (efectul direct al înţelegerilor oculte de la Yalta şi Moscova), acum, iată, Muzeul Holocaustului de la Washington, inaugurat chiar

de preşedintele Clinton, reţine memoria vizitatorilor, în legătură cu România, doar cu cifra aberantă a celor 19.000 de victime ale represaliilor ordonate la Odessa de Antonescu, după aruncarea în aer a Comandamentului armatei române, fără a găsi nici măcar un colţişor unde să se inscripţioneze faptul că în condiţiile specifice României anilor 1940-1944 (dacă nu se ia în considerare structura sufletească şi morală a poporului român) a reuşit supravieţuirea celei mai numeroase populaţii evreieşti din ţările asupra cărora s-a extins dominaţia directă sau sfera de influenţă hitleristă.

Dar, despre victimele a ceea ce se consideră a fi crime de război, înfăptuite şi justificate prin raţiuni de război şi incriminate totdeauna numai învinşilor, nu se pomeneşte absolut nimic.

Gropile comune de la Katin şi lichidarea întregii ofiţerimi poloneze de către Stalin ca şi genocidul de la Hiroshima şi Nagasaki, bombardarea barbară a oraşului Dresda în februarie 1945, oraş deschis care nu purta nici o însemnătate militară, acţiune soldată cu zeci de mii de civili ucişi şi arşi de vii, sute de mii de prizonieri sovietici aflaţi în Germania occidentală, obligaţi mai ales de autorităţile britanice, să se întoarcă în URSS, unde au fost lichidaţi de NKVD, fiindcă foarte mulţi din aceştia constataseră şi înţeleseseră din propria experienţă că în Reich-ul nazist aflat în plin război se trăia mai bine ca în URSS, nu au fost calificate ca atare, fiind partea învingătorilor din ororile celui de-al doilea război mondial. Iar cei 100.000 de evrei deportaţi de Stalin din teritoriul românesc după anexarea lui în 1940, fie spre Siberia, fie spre a fi înrolaţi în Armata Roşie, nu-i vor fi niciodată imputate marelui stat învingător de la răsărit şi cei

acreditaţi spre adevăr în Muzeul Holocaustului devin amnezici.

Dar de milioanele de prizonieri de toate naţiile deportaţi şi lichidaţi în masă de către acelaşi mare aliat, în pofida tuturor legilor internaţionale, cine va ţine seama vreodată?

Şi din acelaşi tip de degradare a imperialismului extremist sovietic şi a urii de clasă vor apărea cele mai cumplite orori ale anilor 1947- 1964, neînregistrate în nici un muzeu al holocaustului şi nici supervizate de Congresul american, întemniţarea a milioane de oameni în numele ideologiei criminale a luptei de clasă şi omorârea a sute de mii de oameni în temniţele comuniste.

Regimul sovietic a respins însă permanent toate valorile şi principiile fundamentale ale democraţiilor occidentale, chiar dacă în război a fost aliatul lor, dar în realitate urmărea să-şi extindă dominaţia globală în numele internaţionalismului proletar.

Şi acest lucru l-a reuşit datorită mai ales atitudinii ambigue şi echivoce a Washingtonului şi a Londrei.

O dată mai mult s-a dovedit că împingerea deliberată a fiinţei umane pe panta degradării nu se opreşte în marjele dorite de manipulatorii ei, ci panta nu mai poate fi, adesea, oprită, iar efectele devin imprevizibile.

Şi în vremurile noastre asistăm la diferenţieri şocante între modul cum sunt sancţionate abaterile morale, chiar foarte grave şi în cadrul aceluiaşi sistem de valori, păstrând eternele diferenţieri între învinşi şi învingători, dar mai ales între interesele conjuncturale de moment.

Astfel, a existat un proces firesc al nazismului, dar nu a existat nici unul al comunismului. flagel mult mai grav şi oribil ca nazismul.

De asemenea lagărele de exterminare hitleriste sunt

permanent şi obsesiv popularizate, iar victimele lor sunt comemorate şi victimizate, în timp ce cumplitele crime sovietice şi ale întregului comunism global abia sunt pomenite.

În timp ce un dictator sud american este arestat la Londra, un şef de stat african, autor al unor genociduri înfiorătoare este primit cu onoruri în Franţa, iar un alt zbir comunist, ce-şi menţine sistemul de teroare cu arme şi lagăre, este vizitat de Papa.

Dar astăzi putem ştii în deplină cunoştinţă de cauză, datorită multitudinii cercetărilor efectuate, că în faţa acestei alunecări în barbarie şi în crimă, a unei minorităţi vinovate de ororile comise a existat în neamul nostru o zonă infinit mai mare peste care nu s-a putut propaga cangrena degradării, oferind alternativei la oroare şi crime, replica omeniei româneşti la neomenia veacului.

A existat, în istoria secolului nostru crâncen, un capitol ce face cinste speciei umane, unui pământ, unui popor. Un capitol care se cheamă salvarea evreilor din România şi în România a celor veniţi din alte părţi: Ungaria, Cheia, Slovacia, Polonia (inclusiv din teritoriul transilvănean cedat forţat Ungariei) să se salveze în România.

Bilanţul realizat nu mai poate fi prezentat de nici o ţară în faţa unui tribunal moral al veacului, cu atât mai mult cu cât România făcea parte din sfera de influenţă hitleristă.

*

* *

Încheind această lungă paranteză, absolut necesară pentru o mai bună înţelegere a problemei, revin la Transnistria.

În fapt în Transnistria a existat un singur lagăr, cel de la Vapniarca, înființat de Marele Stat Major al Armatei în octombrie 1941 și unde au fost mutați pentru început toți deținuții din lagărul de la Târgu Jiu. Au fost transferați circa 1.200 de deținuți cu condamnări politice, economice și de drept comun, români, comuniști, evrei, dar toți cu sentințe clare și definitive de condamnare.

Apoi, pe măsura mișcărilor frontului, din motive de siguranță militară, au fost aduși evrei din Bucovina, Basarabia sau Moldova. Parte din aceștia au căpătat regimul de domiciliu obligatoriu în zone special hotărâte de armată, pe întreg teritoriul regiunii.

Atât lagărul de la Vapniarca cât și coloniile amintite au fost înființate din dispoziția guvernului țării și au stat sub administrația directă, supravegherea și paza nemijlocită a armatei și jandarmeriei, care asigurau în zonă ordinea publică. Administrația civilă nu a avut nici un rol în acest caz.

Această situație este de altfel confirmată prin reglementările din diferite acte normative anterioare, editate de Guvernul Român, cum a fost cea stabilită prin Decretul-Lege nr. 3984 din 4.12.1940 care preciza în art. 8 că: „Pe tot timpul efectuării muncilor de interes obștesc, evreii sunt supuși atât regimului cât și jurisdicției militare", sau prin Decretul-Lege nr. 3.205 din 15.11.1941, care prevedea în art. 7 al. 2 că:

„Taberele și coloanele de muncă pentru evrei vor fi puse sub comandă militară".

Nici un funcționar civil al administrației nu avea acces în lagăre, iar în coloniile din unele orașe aveau acces numai pe baza unei autorizații scrise, semnată și

ştampilată de comandantul garnizoanei.

Pentru această populaţie evreiască evacuată de armată în acel teritoriu, Guvernământul, la cererea autorităţilor militare, a căutat să le creeze condiţii pentru traiul în comun. Astfel, prin Ordonanţa nr. 23 din 11.11.1941 s-au dat dispoziţii autorităţilor administrative ca evreii deplasaţi de armată în coloniile din centrele urbane sau rurale să fie cazaţi, ţinând seama de numărul membrilor familiilor, în locuinţele părăsite puse în bună stare, iar dacă aceste locuinţe ar fi insuficiente, să fie cazaţi în locuinţele particularilor ce vor fi desemnate de autorităţi, urmând a plăti chirie ce se va stabili de comun acord.

Profesioniştii, meseriaşii şi în general oamenii valizi puteau presta munca în raport cu specializarea lor, în schimbul lucrului efectuat, primind hrană şi întreţinerea zilnică, socotindu-se la început ziua de lucru la 1 R. K. K. S. pentru muncitorii necalificaţi şi 2 R. K. K. S., pentru profesioniştii calificaţi.

Muncitorii specialişti au fost utilizaţi în anumite cazuri şi la unele lucrări de reparare a instalaţiilor distruse de război sau a unor fabrici, cu plata corespunzătoare muncii de specialitate dar la un nivel mai ridicat. S-au acordat recompense celor ce s-au distins în această activitate.

Mai târziu, pentru evreii care prestau muncă calificată sau necalificată s-a stabilit că retribuţiile lor vor reprezenta 75% din salariile prevăzute pentru muncitorii localnici.

Evreii titraţi, bacalaureaţi şi universitari utilizaţi la munci corespunzătoare pregătirii lor aveau o retribuţie mai mare, diferenţiată substanţial de cea a muncitorilor.

Autorităţile administrative şi poliţieneşti din regiunea unde erau plasaţi de organele militare în colonii erau

obligate şi răspundeau de asigurarea bunei convieţuiri a acestora în mijlocul populaţiei locale.

Tot aici este cazul să reamintesc că măsurile de transferare a unor ţigani nomazi la Est de Nistru au fost ordonate de guvernul ţării şi aplicate de către organele de stat desemnate de guvern, administraţia civilă a Guvernământului neavând nici o contingenţă cu această acţiune.

CAPITOLUL VII

ÎNCETAREA ADMINISTRAȚIEI CIVILE A TERITORIULUI DINTRE NISTRU ȘI BUG ȘI INSTALAREA ADMINISTRAȚIEI MILITARE A ACESTUI TERITORIU

Solemnitatea instalării „Administației militare a Teritoriului dintre Nistru și Bug" în locul fostei Administrații Civile a avut loc la Odessa, în Palatul Voronțov, în ziua de 2 februarie 1944.

Au fost prezenți capii tuturor autorităților Civile și Militare, Directorii Guvernământului și prefecții de județe.

Festivitatea a început prin citirea de către Directorul Administrației și Personalului, a ordonanței de instituire a Administrației Militare a Teritoriului dintre Nistru și Bug și a scrisorii adresată prof. George Alexianu, Guvernatorul

Civil al Transnistriei de către Mareşalul Ion Antonescu, conducătorul Statului Român şi Comandantul de căpetenie al Armatei.

Au urmat discursurile prof. G. Alexianu şi general Gh. Potopeanu, reproduse mai jos.

După aceasta au luat cuvântul capii autorităţilor civile şi militare, de faţă la solemnitate: Em. Cercavschi, secretarul general al Guvernământului, din partea funcţionarilor: Gherman Pântea, primarul general al municipiului Odessa, colonel Popescu Corbu, prefectul judeţului Râbniţa, din partea prefecţilor de judeţe.

ORDONANŢĂ

INSTITUIND ADMINISTRAŢIA MILITARĂ A TERITORIULUI DINTRE NISTRU ŞI BUG, ÎN LOCUL ADMINISTRAŢIEI CIVILE

ANTONESCU,

Mareşal al României şi Comandant de Căpetenie al Armatei

Văzând Ordonanţele nr. 1 din 19 august 1941 şi nr. 4 din 17 octombrie 1941, date la Marele Cartier General al Armatei,

Având în vedere nevoile apărării naţionale şi considerând zona de operaţiuni militare, care cere că în teritoriul ocupat dintre Bug şi Nistru chestiunile de ordin operativ şi măsurile administrative şi de siguranţă să fie supuse unui singur comandament,

ORDONĂM

Art. 1. Domnul general de Divizie Gheorghe Potopeanu

este investit cu puteri depline pentru conducerea şi coordonarea întregii administraţii din teritoriul ocupat dintre Nistru şi Bug, precum şi a tuturor serviciilor administrative, unităţilor economice, exploatărilor şi întreprinderilor de orice fel, pendinte de acea administraţiune.

Art. 2. Domnul general de Divizie Gheorghe Potopeanu va putea lua prin ordonanţe orice măsuri socotite necesare pentru buna administraţie şi siguranţa teritoriului. Va lucra în comun acord, conform dispoziţiunilor mele, cu comandantul militar local.

Art. 3. Funcţiunea de Guvernator Civil de pe lângă Comandamentul de Căpetenie al Armatei din teritoriul ocupat dintre Nistru şi Bug, încetează pe data prezentei ordonanţe.

Dată în Bucureşti, la 29 ianuarie 1944

(ss) Antonescu
Mareşal al României şi
Comandant de Căpetenie al Armatei

SCRISOAREA ADRESATĂ D-LUI PROFESOR G. ALEXIANU, GUVERNATORUL CIVIL AL TRANSNISTRIEI, DE CĂTRE DOMNUL MAREŞAL ION ANTONESCU, CONDUCĂTORUL STATULUI ŞI COMANDANT DE CĂPETENIE AL ARMATEI

CONDUCĂTORUL
STATULUI ROMAN
Bucuresti, 27 ianuarie 1944
Domnule Alexianu,

Dată fiind situaţia militară actuală, care face ca zona de operaţii militare să se confunde cu teritoriul administrativ al Transnistriei, interesele generale cer ca situaţia Guvernământului Civil; pe care l-am instituit acolo, sub conducerea Domniei-Voastre, să fie reexaminată.

Problemele ce se pun acolo necesitând soluţiuni şi metode de execuţie rapidă, este nevoie de un Comandament unic sub comandă militară.

Hotărând această trecere a autorităţii şi administraţiei civile a Transnistriei în mâini militare, îmi întorc privirea spre tot ce aţi realizat bun şi temeinic în timpul administraţiei Domniei-Voastre în acest teritoriu, unde am ridicat din ruine o provincie înfloritoare şi am făcut dovada capacităţii de organizare şi conducere a spiritului românesc.

Nu uit nici sprijinul pe care Transnistria l-a dat economiei naţionale sub conducerea Domniei-Voastre, în cele mai grele încercări prin care a trecut Statul, pentru care vă aduc cele mai vii mulţumiri.

Primiţi, vă rog, DOMNULE ALEXIANU, asigurarea consideraţiunii mele.

Nr. 300.715/1944
(ss) ANTONESCU
MAREŞAL AL ROMÂNIEI
şi
CONDUCĂTORUL STATULUI

Iar ca răspuns la scrisoarea acestuia de mulţumire pentru cele realizate în Transnistria, profesorul Alexianu a adresat o scrisoare personală Mareşalului Ion Antonescu, în care referindu-se printre altele la situaţia evreilor din Basarabia şi Bucovina, deportaţi în Transnistria în urma

măsurilor ordonate de armată şi guvern spune:

„Este necesar, domnule mareşal, să nu uităm că suntem poporul care are acel cuvânt, fără egal în nici o altă limbă, omenia, care înseamnă nu numai bunătate şi înţelegere umană, acest cuvânt mai cuprinde şi sensul activ al ajutorării şi alinării aproapelui care este în suferinţă.

Nu din socoteli sau oportunităţi politice, ci dintr-o dorinţă de a reda poporului român în această încleştare şi dezlănţuire a urgii războiului, adevărata lui imagine, omenia, să duceţi la bun sfârşit lupta începută contra violenţelor unei politici impuse, străină omeniei neamului nostru."

DISCURSUL ROSTIT DE DL. PROF. G. ALEXIANU, GUVERNATORUL CIVIL AL TRANSNISTRIEI, CU PRILEJUL INSTALĂRII ADMINISTRAŢIEI MILITARE A TERITORIULUI DINTRE NISTRU ŞI BUG

Prin actul ce s-a citit azi, o pagină de istorie se închide. Administraţia Civilă a Transnistriei, dată fiind situaţia războiului şi nevoile Comandamentului Unic, încetează. Un comandament militar va prelua sarcina administrării militare a provinciei.

În clipa aceasta gândul meu se întoarce spre trecut, spre ceasurile trăite acum doi ani şi jumătate la Tighina.

La 19 august 1941, la Cartierul General al Armatei, sunt primit, în căsuţa modestă şi improvizat mobilată, de generalul Ion Antonescu, Conducătorul Statului şi Comandantul de Căpetenie al Armatei.

Cu aerul sever şi hotărât, începe să îmi vorbească de provincia dintre Nistru şi Bug, de misiunea încredinţată Ţării noastre, de condiţiile în care trebuie să facem administraţia.

Am scris în grabă, ajutat de generalul C. Z. Vasiliu, pe atunci inspectorul general al Jandarmeriei, astăzi subsecretar de stat la Interne, pe o hârtie destul de proastă şi cu o maşină de scris la fel - aşa cum se putea găsi la de abia instalata prefectură de Tighina de sub conducerea prefectului de atunci, vrednicul inspector general Hodoroabă -, textul Decretului nr. 1 şi al instrucţiunilor ce s-au dat; au fost imediat semnate de Generalul Conducător al Statului şi totul era terminat.

Iată-mă Guvernator al Provinciei dintre Nistru şi Bug.

Mă prezint îndată Generalului Ioaniţiu, Comandantul Marelui Cartier General şi Generalului Hauffe, ataşat pe lângă Comandantul de Căpetenie al Armatei, spre a face legătura dintre Armata Română şi cea Germană. Cunosc apoi pe generalul Ciupercă, Comandantul Armatei a 4-a şi pe mulţi ofiţeri de la Cartierul General.

Trebuie să plec la noul post. Dar nu am nici un mijloc de transport. Drumul era greu şi mijloacele de transport nu sosiseră din ţară, şi n-avea mijloc de transport nici colonelul Broşteanu, numit de curând inspector al Jandarmeriei în aceasta Provoncie şi care venise la Tighina să mă întâmpine.

Profit din nou de bunăvoinţa Generalului Vasiliu, care-mi împrumută maşina până la Tiraspol. Plec pentru întâia oară, în provincia care avea să se cheme pentru totdeauna Transnistria, în după amiaza zilei de 19 august 1941, însoţit de colonelul Broşteanu şi de un locotenent de jandarmi al cărui nume îmi scapă.

Trec Nistrul pe un pod de vase; în stânga lui se începuse construirea unui pod de lemn, ce avea să devină mai târziu „Podul Mareşal Ion Antonescu".

Santinela de la pod, văzându-mă însoţit de ofiţeri, salută şi ne lasă să trecem fără zăbovire. Nistrul e lat şi plin de apă tulbure. Din când în când ochiuri mari de apă se învârtesc în loc, înspumegate. Gândurile mele zboară departe şi nu ştiu când ne pomenim pe malul celălalt. Fiori de emoţie mă stăpânesc. Iată pământul şi lumea despre care nu ştiu nimic sau aproape nimic, unde totul plutea în legendă şi basm. Mă simţeam în altă lume.

Tiraspolul, plin de soldaţi germani şi români şi de populaţie locală venită din toate satele dimprejur cu saci şi căruţe spre a scoate din locuinţe şi magazine tot ce se putea lua, prezenta înfăţişarea unui oraş în plină distrugere. Predomina, în special, puful de la perne şi lâna din saltele; pretutindeni vedeai ţărănci cu sacii în spate umblând după sare, după conserve, după tot ce se putea găsi în magazine. Nu era nici o posibilitate de rămas în timpul nopţii acolo.

Pe înserate pornesc înapoi spre Tighina, numai cu locotenentul de jandarmi; colonelul Broşteanu care n-avea maşină, rămâne la Tiraspol. Trecerea se făcea pe un al doilea pod de vase, la nord de podul de cale ferată, aruncat în aer. La intrarea pe pod se instalase Jandarmeria Germana care făcea controlul tuturor persoanelor ce treceau la Tighina. Puteau trece toţi militarii dar n-avea voie să treacă nici un civil fără să aibă asupra sa un Passier-Schein. Cum nu posedam această hârtie am fost opriţi să trecem. Toate parlamentările şi toate intervenţiile locotenentului de jandarmi ce mă însoţea, au rămas zadarnice. Am fost nevoiţi să ne întoarcem la Tiraspol la Ostkommandatur.

Se înserase şi căldura era totuşi intolerabilă. Comandatura germană era pe vremea aceea în casa din colţ, din faţa liceului Duca-Vodă şi vis-a-vis de clădirea, ce-am restaurat-o apoi pentru Cartierul Mareşalului Antonescu.

Ofiţerii de la Comandatură, numai în cămaşă, cu mânecile suflecate, ieşiseră în curte şi luau masa.

La intrarea noastră apare imediat un subofiţer cu o lumânare în mână, o pune tacticos pe birou şi ne întreabă ce dorim. Înainte de a răspunde intră în sală un grup de soldaţi germani şi doi ofiţeri care cer „quartier". Suntem lăsaţi să aşteptăm şi în două minute se dă celor veniţi bilete de cartiruire. Toţi pleacă de îndată la locurile repartizate în tăcere şi ordine impresionante.

Venim la rând spre a da răspunsul. Locotenentul explică subofiţerului, într-o germană destul de aproximativă, motivul vizitei noastre.

Sunt Guvernatorul Transnistriei, venit de la Tighina şi nu pot trece fiindcă nu am Passier-Schein.

Subofiţerul stă, se gândeşte şi nu pricepe nimic. Se ridică de la birou şi-l aduce pe locotenent, puţin cam plictisit că l-am deranjat de la masă. Are loc atunci următorul dialog:

„Sunt Guvernatorul Transnistriei, numit azi pentru a institui administraţie românească în provincia dintre Nistru şi Bug".

„Ce spui dumneata, domnule, Transnistria! Ce este Transnistria? Nu cunosc".

„Transnistria se numeşte provincia dintre Nistru şi Bug, care s-a dat în administraţie românească".

„Nu cunosc o astfel de denumire. Trebuie să vă duceţi la O. K. W. la Poltava spre a lua autorizare de trecere." Şi apoi locotenentul începe o serie de întrebări

cu gândul de a descoperi dacă nu urmărim alte scopuri nermărturisite.

În timpul acesta intră în birou căpitanul, şeful lui Ostkommandatur. Locotenentul îi cedează locul. Îi explică în câteva cuvinte că sunt profesor universitar, că am fost numit Guvernator al Transnistriei, adică a provinciei dintre Nistru şi Bug, că am venit să văd Tiraspolul şi mă întorc la Tighina, neavând unde dormi. Stă, se gândeşte şi nu se poate dumiri. Transnistria. Ce este Transnistria? Scoate o hartă şi un dicţionar şi nu găseşte nimic. Nume necunoscut.

Recurg atunci la un ultim argument. Îl rog pe căpitan să dea un telefon Generalului Hauffe la Tighina. Se uită căpitanul la mine, se uită în carnetul meu de identitate, trece la maşina de scris şi întocmeşte următorul Passier-Schein: „Ostkommandatur Tiraspol, 19 august 1941. Profesorul român G. Alexianu din Bucureşti este şeful Administraţiei Române în provincia dintre Nistru şi Bug. În această însărcinare este îndreptăţit să călătorească nestingherit în provincia ocupată. Toate posturile de trecere sunt rugate să-l lase să călătorească nestingherit şi în caz de nevoie să-i dea sprijin şi ajutor. Der Ostkommandant Schrottl Hauptman".

Întărit cu acest act de trecere pornesc spre Tighina. La podul de vase subofiţerul de jandarmi care ne oprise ne aştepta. Citeşte Passier-Schein-ul şi salută cu mult bucurie, dar trecerea nu se poate face. Trebuie să aşteptăm o oră, căci s-au scos două portiţe de la pod. Ruşinat însă, subofiţerul de jandarmi, că nu ştiuse adineaori ce este Transnistria şi din cauza lui trebuia să aşteptăm acum, se urcă repede pe motocicletă, ne face semn să-l urmăm, trece la podul celălalt de vase unde se făcea trecerea în

Transnistria, opreşte o clipă trecerea şi ne dă drumul să ne întoarcem.

Pe drum, în întunericul viu punctat de farurile a sute de maşini şi pătat până spre ceruri de norii de praf, stăteam şi mă gândeam: Transnistria: nume necunoscut; ţară necunoscută.

Până la jumătatea lunii septembrie vremea s-a menţinut secetoasă.

Praful încărca atmosfera; o căldură înăbuşitoare ne sufoca până seara târziu. Nici la zece noaptea nu începea să se simtă răcoare.

În jumătatea a doua a lunii septembrie, hotărăsc să fac primul drum de cunoaştere a provinciei.

Plec într-o dimineaţă cam friguroasă şi cu vreme ce începea a se mohorî, înspre Dubăsari, cu intenţia de a ajunge la Birzula. Sunt însoţit de colonelul Broşteanu, de colonelul Matei Velcescu ce trebuia să fie prefect al Odessei, de directorul de cabinet Verenca şi de doi jandarmi.

De la Grigoriopol începe să burniţeze; încetul cu încetul ploaia se înteţeşte. La Dubăsari, după ce vizităm primăria plină de fum, miros, mucuri de ţigări şi mulţi oameni, toţi cu căciulile în cap, plecăm mai departe spre Birzula. S-a făcut noroi bine, dar maşinile tot pot străbate până într-o vale. Începem să urcăm coasta; roţile patinează. Ne străduim, ne dăm jos, împingem, dar nu se poate. O luăm atunci pe alături de drum, prin iarbă şi reuşim cu mare greutate să urcăm până în vârf. Înaintea noastră se deschideau alte coline şi mai înalte şi mai lungi. Era imposibil de mers mai departe.

Din urmă ne ajunge un camion german, care se aventurase şi el pe urmele trasate de maşina noastră prin

iarbă. Nu poate merge mai departe. Închide îndată motorul, se dă jos un tânăr soldat german, scoate o bucată de pâine unsă cu unt şi vine la noi mâncând.

Ne spune să facem la fel cu dânsul, căci nu-i chip să mergem mai departe. El face regulat drumul acesta până la Golta, aprovizionând armata ce înaintează. Când plouă, opreşte maşina şi stă până încetează ploaia. După 2 - 3 ore drumul se usucă şi se poate merge. Acum, pe nesimţite, ploaia a început să se transforme în ninsoare. Un vânt rece biciuie creasta. Ne uităm în vale, unde un grup numeros de camioane germane au renunţat să mai încerce de a merge mai departe. Colonelul Velcescu urca pe jos creasta spre noi. Maşina sa a intrat în şanţ în vâlceaua unde stau toate maşinile.

Soldatul german intră prietenos în vorbă cu noi. Colonelul Broşteanu deschide o valiză mică, pe care o luasem ca precauţie; îi oferă un ou, o bucată de pateu de iepure şi o ceaşcă bună de ţuică. Germanul se înveseleşte îndată; ne povesteşte că a fost la Paris, care i-a plăcut enorm. Şi ca să ne facă dovada, aduce de îndată din lada camionului o sticlă de şampanie franceză pe care o avea trofeu. Acolo, în ploaie şi în ninsoare, împotmoliţi pe creasta unui deal, bătuţi de şfichiul aspru al unui vânt ce anunţa iarna, am întâlnit un camarad german ce nu era impresionat de vreme şi avea timp să aştepte să se facă frumos, fiind convins că va merge mai departe la ţel.

Plecăm înapoi. După ce ieşim la drum mai bun, colonelul Broşteanu îşi aprinde o ţigară şi răsuflând adânc îmi spune: „Câmpuri mari, Domnule Guvernator, nu sunt case, nu sunt oameni, mergem cale bună şi nu întâlnim pe nimeni. Ce ne facem noi? Cum arăm şi semănăm atâta întindere? Nu reuşim, Domnule Guver-

nator. Cădem la examen, cădem sigur.".

Maşina aleargă acum ceva mai repede parcă. De o parte şi de alta, câmpie nesfârşită şi tristă. Nimic nu-ţi opreşte privirea.

Deodată, în dreapta, pe un mal înalt al drumului se văd crucile unui cimitir proaspăt de război. Soldaţi români dorm somnul de veci alături de camarazii lor germani.

Vorbesc ca pentru mine, căci nu vreau să fiu auzit de nimeni:

„Ei şi-au dat viaţa pentru ca să reuşească. De ce n-am putea face şi noi la fel?"

18 octombrie 1941. A treia zi după căderea Odessei, plec însoţit de domnul Gherman Pântea, pe care-l numisem primar general, să fac instalarea domniei sale ca primar la Odessei. O zi plină de soare de toamnă, cu şoseaua gemând de praf, cu camioanele care alergau în toate părţile stârnind nori sălbatici şi sufocanţi. Cu cât te apropiai de Odessa, o lume veselă de militari se îndruma în toate direcţiile spre a intra în oraşul care costase atât de mult sânge românesc şi unde vitejia soldatului nostru crestase în cartea istoriei nestimată slovă de mărire.

Iată întăriturile de apărare ale Odessei, şanţurile contra carelor, iată câmpurile sfârtecate de obuzele ce căzuseră unul după altul, iată în sfârşit Vacarjanii, cu măreţul şi impresionantul cimitir al eroilor grăniceri din stânga, cu movila unde a fost postul de observaţie şi comandă al generalului erou Potopeanu, acela care vine azi să conducă mai departe destinele Administraţiei din Transnistria.

Emoţia creşte pe fiecare clipă. Iată bariera oraşului: magazii şi fabrici sunt în flăcări. La fiecare pas cadavre omeneşti; cu cât înaintăm, mişcarea şi îngrijorarea e mai

mare; oraşul n-are un geam, pretutindeni ruinele bombardamentului apar. În cartierul Moldovanca şi pe bulevarde, caii ce n-au putut fi evacuaţi au fost împuşcaţi de ruşi şi au început să se umfle. Un furnicar de lume militară pretutindeni; baricade temeinic ridicate la fiecare colţ de stradă; pietre de pavaj scoase şi puse de-a curmezişul; tractoare, maşini, căruţe, fiare vechi, tot ce mintea omenească poate improviza, fuseseră ridicate în grămezi în mijlocul străzilor spre a împiedica trecerea; gropi adânci de obuze, şanţuri, tranşee, coloane, tunuri, camioane, indicatoare, comandamente, gărzi, un zgomot şi o mişcare asurzitoare.

Portul, un furnicar de fiare vechi, de maşini arse, de resturi ale unui dezastru fără precedent, de tunuri rămase neatinse, de fum ridicându-se din magaziile ce ardeau, de cheiuri pârjolite, de vase scufundate.

Şi prin toată această lume de mişcare şi de zgomot, printre tristeţe şi jale, populaţia locală, ieşită din ascunzători, scăpată de prima spaimă a ocupaţiei, stătea credincioasă şi tăcută, la rând, cu găleţile în mână, spre a primi apa sălcie şi sărată a puţurilor ce se improvizaseră.

Cufundat în contemplarea acestui spectacol, aproape uitasem de domnul Pantea, care mergea lângă mine tăcut, fără să scoată o vorbă.

Într-un târziu, îi spusei: „Iată Odessa, în care vei fi primar. Ştii unde este Primăria? Nu ştiu. Am putea găsi oare primăria? Cred că da, dar nu e bine să intrăm într-o clădire devastată, fără geamuri, necontrolată de nimeni. Bine, te las aici domnule primar general; trebuie să facem din Odessa un oraş".

Doi ani mai târziu, de la 5 - 15 iunie, Mareşalul Antonescu, întors de pe front, inspectează întreaga Trans-

nistrie şi dă următorul ordin de zi prin care se citează pe Naţiune:

„Guvernământul Transnistriei, sub luminoasa şi energica conducere a domnului profesor G. Alexianu şi cu ajutorul unor colaboratori demni de toate elogiile, a adus în stare înfloritoare o provincie dezorganizată şi devastată de război. Se citează în special:

- domnii Em. Cercavschi şi O. Verenca, din serviciile centrale;

- personalul căilor ferate transnistrene de sub conducerea domnului director Nicolae Codreanu;

- inginerii şi conducătorii obştilor de sub conducerea domnului director al agriculturii, ing. Al. Murtaza, pentru desăvârşita împlinire a planului de cultură;

- agronomii îndrumători ai fermelor şi livezilor de pomi roditori de sub conducerea domnului director al horticulturii, ing. Chiriac Dragomir;

- personalul drumurilor, care sub direcţia domnului ing. Mladenovici a pus căile de comunicaţie în stare de reală folosinţă, stăruind cu multă iniţiativă în noua campanie de lucru;

- instructorii şcolii de pilotaj creată de Guvernământ, foarte bine organizată şi condusă de doamna Irina Burnaia;

- personalul Direcţiei Economiei Generale, de sub conducerea domnului ing. Constatin Andrei, pentru rezultatele obţinute în exploatarea bunurilor;

- personalul Direcţiei Comercializării produselor din Guvernământ de sub conducerea domnului Eugen Vinogrotchi, care a izbutit să organizeze instituţii înfloritoare;

- medicii şi auxiliarii lor din Direcţia Sanitară, ajunsă la înălţimea celor mai înaintate aşezări de igienă

occidentală, datorită conducerii domnului dr. Petre Nicolescu;

- primarul general al oraşului, care cu ajutorul celor doi primari de sectoare, domnii Vladimir Chiorascu şi Elefterie Sinicliu, dă marelui port un aspect din zi în zi mai frumos, ştergând urmele distrugerilor suferite;

- colonelul Matei Velcescu, prefectul sub a cărui gospodărească autoritate judeţul Odessa a ajuns un model de rânduială, cu deosebire în domeniile de mai jos;

- agricultura, sub conducerea domnului inginer Alexandru Heghes, a depăşit prevederile, cu toate lipsurile acestui ţinut devastat de război;

- fermele din judeţ, sub neobositul impuls al domnului inginer Păpuşoi Timotei, sunt toate în plin progres. Pot fi date ca model pentru rânduiala şi înfăptuirile lor: ferma viticolă „Regina Maria", condusă de agronomul Ion Anton; ferma viticolă „Avangarda" condusa de agronomul H. Gladun şi centrul de culturi forţate, condus de agronomul Codrescu Ion;

- învăţământul cu însufleţire condus de domnul inspector şcolar Eugen Harea, în necontenit progres;

- spitalele şi dispensarele pilduitor organizate sub conducerea domnului dr. Andrei Cercavschi;

- institutele de selecţie şi genetică de sub conducerea domnului ing. agronom Bujor Gheorghe şi în special Institutul „Lisenco" condus de domnul ing. agronom Soloviev, dovedesc temeinicia pregătirii elementelor româneşti în domeniul agrar şi marea lor râvnă înfăptuitoare;

- colonelul Popescu Corbu Constantin, prefectul judeţului Râbniţa, ţinut de veche datină moldovenească şi de grai curat românesc a realizat în ultimul an uimitoare

progrese cu concursul merituoşilor săi colaboratori, domnii: Lepădatu Mirică şi Vernescu Mihai, pretori; inginerul agronom Soroceanu Ion, şeful fermelor; dr. Corneliu Constantinescu, medic primar al judeţului şi Harea Petre, inspector şcolar, ale cărui realizări româneşti cu concursul Societăţii A. C. T. R. sunt demne de toată lauda;

- colonelul Nica Vasile, prefectul judeţului Balta, a îndrumat pe aceeaşi cale a progresului în administraţie, gospodărie şi igienă, cu ajutorul unor colaboratori preţioşi printre care se disting domnii: dr. Gheorghe Alexandru, medicul primar al judeţului şi conducătorul agronom Ştefănescu Constantin, şeful fermelor din judeţ;

- colonelul Năsturaş Constantin, prefectul judeţului Tulcin, cu egale merite de trudă de propăşire gospodărească. Cu ajutorul domnilor ing. agronom Blidaru Pavel şi Baltă Ion a realizat una din cele mai frumoase ferme de pruni, dovedind de ce admirabile împliniri este capabilă priceperea românească, prin plantaţiile de pomi roditori, vii, zarzavaturi, prin producţia stupăriei şi rânduiala grajdurilor de vite;

- colonelul invalid Georgescu Pompiliu, prefectul judeţului Tiraspol, care într-un ţinut cu o populaţie exclusiv românească, a făcut nu numai administraţie rodnică şi ordonată, dar o operă de însufleţire culturală. Ca realizări gospodăreşti se citează ferma „Frunza", devenită o roditoare grădină sub conducerea domnului ing. agronom Mateescu Alexandru;

- centrul de motocultură de la Ciulniţa - unul din cele 10 centre organizate ca prim lot dintr-un program ce se va dezvolta progresiv - îşi desăvârşeşte construcţiile şi instalaţiile model, sub supravegherea directorului N. Ivan din

administraţia Guvernământului, care stăruie cu vrednica competenţă la împlinirea acestui program.

Şi lista acestor nume, atât de scumpă mie, ar fi continuat mai departe în acelaşi ritm, dacă domnul Mareşal ar fi avut posibilitatea să vadă la lucru pe toţi bunii, vrednicii şi credincioşii mei colaboratori.

Dar, în ziua de 15 iunie 1943, în această sală care va rămâne istorică, Mareşalul semnând decretul de împroprietărire a ţăranilor şi orăşenilor şi de aşezarea vieţii muncitoreşti, act atât de important, a cărui sarcină de a-l aplica în ce priveşte pământurile şi casele vă rămâne dvs., a declarat:

Domnilor,

„Pentru mine şi pentru dvs. este o întâmplare şi o surpriză faptul că, aflându-mă azi aici, amintim de aniversarea zilei mele de naştere.

În trecerea mea dinspre front spre ţară, am socotit de a mea datorie să mă opresc în acest vechi ţinut, spre a-mi da seama personal de munca şi realizările dvs.

Am urmărit această muncă şi înfăptuirile zilnice, din actele şi rapoartele care mi se prezintă săptămânal şi lunar. Eram - v-o pot spune cu convingere - edificat că aici se munceşte în mod sănătos.

În acest scurt popas, am cercetat aproape întreg ţinutul trasnistrean.

Am constatat că, datorită muncii dvs. el s-a făcut din ruină într-o grădină şi este de aşteptat ca, prin purtarea noastră faţă de băştinaşi, s-o transformăm într-o veselă grădină.

Socot că este un act de onoare şi dreptate românească, să dăm acestei populaţii, ceea ce aştepta de la noi, dreptul de folosinţă a proprietăţii şi la libertate.

Nu sunt omul marilor cuvântări politice şi al laudelor deşarte.

Faptele sunt cele care vorbesc şi faptele dvs. vorbesc îndeajuns pentru dvs. Îndrumările mele au fost numai principiale; execuţia a fost admirabilă - pot s-o spun răspicat - întrecând cu mult aşteptările mele.

Dvs. aţi făcut o provincie în care viaţa a renăscut. Aţi făcut o provincie care de azi înainte poate servi şi va servi drept model al puterii de creaţie românească.

Rostul prezenţei mele în mijlocul dvs. astăzi, aici, nu este altul decât acela de a mă informa asupra unor amănunte. În ceea ce priveşte însă realizările mari, eu sunt pe deplin edificat.

Mă pot întoarce liniştit acum în ţară, asigurând pe colaboratorii mei că aci, în Transnistria, se face o operă românească ursită să cinstească numele de român.

Pot sta liniştit în ţară, acum, de vreme ce ştiu că drumurile luminoase sunt bine croite şi că ele vor călăuzi la cel mai rodnic sfârşit, prin munca, dragostea şi credinţa dvs. dacă veţi continua tot astfel opera începută la 19 august 1941, când dând Decretul de la Tighina, am avut fericita inspiraţie să numesc în fruntea acestei provincii pe domnul Alexianu.

Folosesc prilejul de astăzi spre a-i aduce în mod public, în faţa dvs. şi a întregii ţări, mărturisirile mele de mulţumire pentru toată această operă pe care a înfăptuit-o. Pentru această acţiune românească, sunt sigur că domnul Alexianu va binemerita de la Patrie, ca toţi bunii Români."

Iată cartea de vizită cu care vă prezint azi Administraţia Transnistriei. Izvorâtă din negura de veac, călită în foc de luptă, încercată vitejie şi credinţă, ea se prezintă

cu marginile împodobite de aurul bogăţiei şi nu de zădărnicirea trufiei, ci de jertfa unui gând închinat din adânc de suflet Patriei şi onoarei.

Dar această carte de vizită mai are o latură.

Când în ziua de 26 ianuarie acest an m-am întors la sediul Guvernământului, de la Bucureşti şi le-am spus directorilor mei, care erau adunaţi acolo, că mandatul meu de Guvernator a încetat, la început nu au putut crede şi apoi, când au văzut că nu glumesc, am observat un fenomen curios. Rând pe rând intra la mine câte un director cu ochii plini de lacrimi şi pleca plângând. Am rămas nedumerit şi uimit. Cum? Bunii mei colaboratori, care au înfruntat vremuri şi situaţii atât de grele, care trăiesc azi clipe în care viaţa le este ameninţată la tot pasul, pot avea lacrimi în ochi? Ce poate însemna aceasta?

Seara, retras în mine însumi, m-am dus să mă sfătuiesc cu bunul şi credinciosul meu prieten de totdeauna, biblioteca mea, lumea cărţilor mele.

Şi acolo, la şoapta prietenilor buni, mi-au răsărit deodată în minte cuvintele lui Byron: „proba unei afecţiuni curate este o lacrimă", care se împletesc atât de bine cu acele ale lui Stendhal: „Lacrimile sunt câteodată surâsul extrem al iubirii".

Iată cealaltă latură a cărţii de vizită cu care vă prezint Administraţia Transnistriei. Iată sufletul acestor oameni: întreg, cinstit, sănătos, plin de avânt şi de credinţă, suflet care e în stare să răscolească adâncurile pentru a împlini o chemare. Vi-l las întreg, aşa cum s-a format aici, în şcoala muncii şi a iubirii, în marea răspundere pe care Patria i-a pus-o în aceste ceasuri pe umeri. El a fost aici credinţa şi onoarea Patriei; el a fost păstrătorul sigiliului ce ne-a fost încredinţat de Mareşal în august 1941, sigiliu

cu care vom înscrie pecetea în Istorie.

Transnistria a devenit astăzi, dintr-un nume necunoscut, o provincie bogată şi fertilă cunoscută în toată Europa şi în toate celelalte ţări civilizate. Este un nume de istorie.

Dacă am ajuns aici e numai graţie ajutorului, sprijinului şi încrederii ce am primit din toate părţile.

În primul rând, gândul meu se întoarce azi spre Maiestatea Sa Regele Mihai I, pe care în primele zile dupa 19 august 1941, am avut cinstea să-l conduc la Tiraspol şi în toată regiunea românească până la Grigoriopol. Ştiu cât interes a pus pentru toată lumea şi stările de lucruri de la noi. De aceea gândul meu se întoarce azi cu recunoştinţă spre Regele Ţării, spre Maiestatea Sa Mihai I.

Dar acel care a fost pentru noi protectorul şi ctitorul Transnistriei, acela care s-a bucurat cu noi de fiecare bucurie şi s-a întristat de fiecare durere a noastră, acela care în fiecare ceas a avut inima şi sufletul pline de gânduri pentru Transnistria, a fost Mareşalul Antonescu. Mareşalul a avut încredere în noi şi noi am crezut adânc în el. Mareşalul ne-a trasat liniile generale şi ne-a lăsat libertatea de a lucra; ne-a descătuşat de forme, dar ne-a făcut sclavii bunului simţ şi răspunderii personale.

Dacă am reuşit în Transnistria este numai graţie sprijinului de fiecare ceas şi înţelegerii Mareşalului. Dacă rămâneam pe seama birocraţiei refractare şi învechite, eram pierduţi şi opera era compromisă. Patria nu s-ar fi bucurat de-o pagină de istorie atât de frumoasă ca aceea pe care o întoarcem noi azi. Mareşalul ne-a dat tinereţe, a crezut în noi şi a simţit din primul moment că vom birui.

Timpul va aşterne în jurul numelui său, pe lângă alte

mari nestemate şi această mică şi scânteietoare piatră de preţ. Ea va fi însă, cea mai strălucitoare, fiindcă a fost făcută cu încetul şi a fost clădită din spirit, din muncă şi răbdare, ceea ce reuşeşte de obicei atât de greu.

De aceea, gândul meu întreg se îndreaptă spre Mareşalul Ion Antonescu, împreună cu care şi din îndemnul căruia lăsăm Ţării mândria Administraţiei din Transnistria. Mulţumirea mea întreagă, adâncă şi recunoscătoare i-o datorez azi de aici.

Armata Română mi-a fost în tot acest timp un preţios colaborator în opera de refacere a Transnistriei. Pretutindeni unde a trecut dânsa ne-a ajutat, a refăcut, a creat. Mulţumirile mele se îndreaptă spre toţi marii comandanţi, spre ofiţerii şi ostaşii ce au fost şi sunt azi în Trasnistria.

Un cuvânt de mulţumire deosebită trebuie să aduc aici Consiliului de Patronaj, condus de Doamna Mareşal Antonescu, care prin doamnele Lucia Pantea, general Stoenescu, Atanasiu, d-ra Stâlpeanu au contribuit atât de mult la îngrijirea răniţilor şi ajutorarea populaţiei locale.

Crucea Roşie, prin doamna Maria Zablovschi, doamna Mariella Saulescu, doamna Georgeta Ghica şi toate celelalte valoroase şi vrednice doamne şi domnişoare, a fost în acest război, scutul de siguranţă morală şi de îndemn pe care s-a sprijinit Ţara.

Şi un cuvânt de sinceră mulţumire trebuie să adresez Societăţii Ortodoxe a Femeilor Române, reprezentată prin principesa Cantacuzino, marea româncă, care reluând o veche tradiţie românească a înfiinţat şi condus Liceul Ortodox din Odessa.

Gândul meu de mulţumire se îndreaptă şi spre populaţia din Transnistria, spre profesorii, artiştii, intelectualii, inginerii, orăşenii, muncitorii şi ţăranii, care în tot acest

timp s-au purtat loial şi demn cu noi şi ne-au ajutat din toate puterile la împlinirea marii opere de civilizaţie ce am înfăptuit. Explicaţia acestei atitudini nu poate fi decât una singură: administraţia română a arătat acestei populaţii calea care i se clădeşte în Europa nouă. Oamenii au devenit liberi, au fost judecaţi după meritul fiecăruia, personalitatea fiecăruia a fost recunoscută şi consacrată, au trăit liniştiţi şi nesupăraţi, şi-au deschis atunci sufletul, au început să cânte şi să joace, s-a deschis Opera, s-au deschis teatre, şcoli şi conservatorii, au început să înţeleagă un alt sens al vieţii.

Întregii acestei populaţii care a înţeles, a ascultat şi a ajutat la Administraţia românească, îi trimit azi salutul meu de mulţumire.

Trec azi, după doi ani şi jumătate, torţa de lumină şi credinţă, în mâinile vrednice ale Generalului Potopeanu, cavaler al Crucii Albastre a Ordinului Mihai Viteazu: o prezentare care n-are nevoie de un cuvânt în plus. Dar, pe lângă vitejia militară, generalul Potopeanu aduce cu sine o vastă cultură, o mare experienţă administrativă făcută nu numai ca ministru al economiei naţionale, dar în toate marile însărcinări ce a avut şi un suflet de o nobleţe şi o delicateţe care vă vor impresiona de la început.

Sunt încredinţat că torţa ce o luaţi azi în mână va străluci de o lumină nouă şi mai vie şi mai puternică şi toţi colaboratorii mei de până azi, se vor strădui să stea în jurul dvs.

Şi când această torţă va lumina, de aici de la Odessa, până departe în toată Transnistria, fie pe deasupra mormintelor vitejilor ce dorm somnul de veci la marginea tuturor câmpurilor de bătălie, fie pe deasupra sutelor de mii de pomi pe care mâna românească i-a plantat în

marea livadă a eroilor la Dalnic, pe bulevarde, în parcuri, la aeroportul Tatarca, la Balşoi-Fontan, pe bulevardul România, pe marea şosea Mareşal Antonescu dintre Odessa şi Tiraspol şi pretutindeni aiurea, sau când această torţă va străluci în bătaia nopţii pe luciul de lumină al lacului de la Cerneatin, unde goticul castel medieval a fost restaurat iar stejarul legendar al lui Puşchin aşteaptă invitaţii să se adune iar pentru a asculta noul poem, pretutindeni unde veţi ridica această torţă, veţi vedea apărând înaintea ochilor minţii dvs. cuvintele acestea:

„ROMÂNIA, PATRIA MEA"

Discursul pronunţat de domnul general de divizie Gheorghe Potopeanu, cu prilejul instalării Administraţiei militare a teritoriului dintre Nistru şi Bug

Ordonanţa nr. 1 din 29 ianuarie 1944, a Domnului Mareşal Conducător, pe care aţi auzit-o, este atât de clară şi precisă, iar expunerea Domnului Guvernator atât de cuprinzătoare şi luminoasă, încât, pentru a nu cădea în greşeala de a le micşora efectul şi valoarea, îmi rămâne mie să adaug numai câteva cuvinte, foarte puţine la număr, ceea ce îmi va servi, de altfel, să maschez şi una din slăbiciunile mele: lipsa talentului oratoric.

Domnilor,

În compartimentul de Sud al frontului de Răsărit, vreau să zic între mlaştinile Pripetului şi Marea Neagră, O. K. W. a imprimat în ultimul semestru, precum ştiţi, operaţiunilor militare un caracter de continuă devenire, care a apropiat, pentru moment, atât de mult câmpurile de bătălie, de teritoriul afectat administraţiei române, încât centralizarea măsurilor administrative şi a celor de siguranţă militară, s-a impus de la sine.

Numai aşa vă rog să vă explicaţi schimbarea - oare-

cum intempestivă - a caracterului Adminstrației române dintre Nistru și Bug, schimbare căreia a trebuit, din nenorocire, să i se sacrifice una din primele condițiuni ale progresului: continuitatea.

Această administrație va avea de acum înainte - precum ați putut deduce din ordonanța Domnului Mareșal - un caracter eminamente militar. De azi înainte, în locul Guvernământului Civil, vom avea - precum ați auzit - în teritoriul dintre Nistru și Bug o administrație militară, al cărei titular nu va mai purta titlul de Guvernator, ci numai pe acela de general.

Domnilor,

Am cinstea să fi colaborat în cariera mea, de mult și în repetate rânduri, cu Domnul Mareșal Antonescu. Știu după câte verificări se hotărăște să aducă laude cuiva.

Îmi dau deci, perfect de bine seama ce valoare și ce semnificație are citarea pe Națiune a domnului guvernator și a Guvernământului Transnistriei.

Îmi dau, pe de altă parte, tot așa de bine seama, ce obligațiuni suplimentare nasc de aici, pentru mine.

Și nu pot spera să le fac față, decât scontând pe devotamentul domniilor voastre, viitorii mei colaboratori.

Acest devotament a fost - o știu bine - potențat de afecțiunea ce ați purtat-o fostului dvs. șef: la oameni de valoarea dvs. el trebuie să fi avut, însă, rădăcina lui cea mai profundă, nu în devotamentul către o persoană, ci în devotamentul pentru cauza pe care ați servit-o.

Pe deasupra persoanelor, această cauză rămâne. Pe ea- adică Țara noastră - vă rog să continuați a o servi, prin și alături de mine, cu lumina competenței și cu toată căldura sufletelor dvs., conduși cu toții de deviza că, ceea ce este al Țării și al nostru, al Țării este.

CAPITOLUL VIII

PERSONALITATEA PROFESORULUI GHEORGHE ALEXIANU

Eminent jurist, profesor universitar, om de ştiinţă şi avocat, cu remarcabile realizări pe plan administrativ.

Date biografice

Profesorul Ghorghe Alexianu s-a născut la 1 ianuarie 1897 în comuna Străoanele- Panciu din jud. Putna.

Tatăl său Ion Alexianu, învăţător în acea comună, era invalid de o mână pierdută în timpul Războiului pentru Independenţă din anul 1877, căsătorit cu Adela Teodoru fiica preotului din comuna Faraoanele, cu care a avut patru copii.

Gheorghe Alexianu şi-a făcut studiile secundare la Liceul „Unirea" din Focşani, iar cele universitare la

Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti.

În anul 1916, la vârsta de 19 ani pleacă voluntar la Şcoala Militară creată în timpul războiului în oraşul Dorohoi, iar la 1 aprilie 1917 este avansat sublocotenent şi repartizat la Regimentul 2 Grăniceri, cu care face campania războiului pentru întregirea neamului.

Se distinge în luptele de pe frontul de la Mărăşeşti, pentru care este decorat cu Ordinul „Virtutea Militară", cl. II, conform brevetului nr. 3100/27.101917 al Ministerului de Război.

În anul 1925, la vârsta de 28 de ani îşi ia doctoratul în Drept la Facultatea Juridică din Bucureşti, cu teza „Instituţia jurătorilor în vechiul nostru drept".

A întreprins apoi frecvente călătorii de studii în Franţa, Italia, Austria, Ungaria şi Cehoslovacia.

La 1 octombrie 1926 este numit profesor suplinitor la catedra de drept constituţional comparat de la Facultatea de Drept din Cernăuţi, iar la 1 aprilie 1927 este înaintat la aceiaşi catedră ca profesor agregat. Pe data de 1 aprilie 1930 este numit titular şi mai târziu profesor titular cu 3 gradaţii, apoi în aceiaşi calitate a fost transferat la Facultatea de Drept din Bucureşti la 1 octombrie 1940.

La Facultatea de Drept din Cernăuţi, cuvântul său cântărea greu în rezolvarea problemelor mai importante ce se puneau în faţa Consiliului profesoral.

Cât priveşte prelegerile sale, ele nu aveau nimic din răceala unora din expunerile făcute de la înălţimea catedrei, ci erau calde, frumoase, şi chiar şi problemele cele mai aride înfăţişându-le temeinic, documentat, într-o formă simplă şi atrăgătoare.

Prof. G. Alexianu era apropiat de studenţii săi nu numai la cursuri şi seminarii, ci era în mijlocul lor şi în

afara acestora, interesându-se de nevoile şi aspiraţiile lor.

Arătăm doar un caz din anul 1932, când studenţii au înfiinţat Soc. „Tinerimea Universitară"- al cărei scop printre altele era cunoaşterea şi cercetarea organizării statelor străine - şi l-au ales preşedinte de onoare al Societăţii.

Printre mijloacele realizării scopului acesteia, era şi organizarea de călătorii de studiu.

La stăruinţele şi cu sprijinul permanent al preşedintelui de onoare, s-au strâns fondurile necesare, prin organizarea de manifestări culturale şi s-a realizat o interesantă excursie în Franţa şi Italia, în 1935.

Pentru completarea fondurilor adunate s-au mai obţinut ajutoare de la Facultatea de Drept şi Casa Şcoalelor, nu însă fără a se face apel, cum îi scria profesorul G. Alexianu preşedintelui activ al Societăţii: „E de dorit ca studenţii care sunt mai bogaţi să fie solidari cu cei mai lipsiţi de mijloace şi să majoreze contribuţia lor, spre a se putea face excursia", exemplu de contribuţie specială dându-l însuşi prof. G. Alexianu, împreună cu alt profesor de la Facultatea de Drept, anume Gălăşescu Pyk.

O altă ilustrare că profesorul era legat de studenţii săi este aceea că şi după terminarea studiilor acestora, în toate însărcinările şi funcţiile ulterioare care i-au fost încredinţate, prof. G. Alexianu şi-a luat drept colaboratori apropiaţi, numai din rândul foştilor săi studenţi.

Ca exemplu, în calitate de Rezident al Ţinutului Suceava, a numit 21 de licenţiaţi ai Universităţii din Cernăuţi în posturile vacante de la Ţinut, 19 licenţiaţi în drept ca notari comunali şi 20 de licenţiaţi la Administraţiile financiare din Ţinut.

A. Activitatea juridică şi ştiinţifică

a. Încă din tinereţe prof. G. Alexianu a avut vocaţia pentru munca de cercetare ştiinţifică şi a fost atras de publicistica de specialitate. Astfel, pe când îşi pregătea încă teza de doctorat, a tradus şi publicat, „Economia politică" de Ch. Gide în 2 volume (1924-1925) scriind totodată un studiu despre „Viaţa şi opera lui Ch. Gide" (1925).

A mai tradus şi publicat apoi „Istoria doctrinelor economice" de Ch. Gide şi Ch. Rist (1926).

De formaţie jurist, concomitent cu diverse lucrări cu caracter juridic, activitatea sa principală şi-o consacră pasiunii vieţii sale: dreptul juridic public şi în special, dreptul constituţional.

Paralel cu colaborările la editarea unor legi şi coduri importante adnotate: „Codul contribuţiunilor directe" (1926), „Legea contabilităţii publice" (1929), „Codul Învăţământului" (1929), „Codul Administrativ" (1930), prof. G. Alexianu abordează şi examinează diverse probleme ale dreptului public, dintre care notăm cu titlu exemplificativ, în afara „Dreptului Constituţional" din 1926 apărut în „Biblioteca C. Hamangiu" câteva studii aprofundate consacrate „Statutului funcţionarilor publici" (1926), „Răspunderii puterii publice" (1926), „Recursului în Casare", „Contenciosului Administrativ" şi altele, adunate într-un volum intitulat „Studii de drept public" (1930).

Opera principală, fruct al cursurilor sale de la Facultate, în care sunt sintetizate toate problemele Dreptului Constituţional, este monumentalul său „Curs de Drept Constitutional" în 3 volume - apărut în 5 fascicole - în

1930 şi anii următori (vol. I-489 pag.; vol. II din 2 fascicole - 477 pagini şi vol. III în 2 fascicole cu 718 pag.).

Format la şcoala democraţiei burgheze franceze, ale cărei principii de bază îşi au izvorul în Marea Revoluţie franceză din 1789 cu a ei „Declaraţie a drepturilor omului", prof. G. Alexianu, pătruns de aceste principii şi convins de caracterul progresist al acestor forme democratice de Guvernământ - desigur pentru acea vreme - a apărat-o şi susţinut-o în toate împrejurările.

Dovadă sunt, în afara paginilor cursului său, şi titlurile, dar mai ales conţinutul studiilor sale, ca de exemplu: „Controlul constituţionalităţii legilor",- acel remarcabil şi apreciat studiu, intitulat: „La suprematie de la Constitution, assurée par le juges en Roumanie" în colaborare cu Paul Negulescu, Bucureşti 1935; „Statutul funcţionarilor publici şi apărarea drepturilor cetăţenilor împotriva încălcării acestora de către administraţie", apărare asigurată efectiv prin Contenciosul administrativ (uneori el însuşi apărând în faţa instanţelor drepturilor cetăţenilor şi obţinând anularea actelor ilegale); „Răspunderea puterii publice" ş.a.

Toate acestea sunt o mărturie a convingerilor sale de apărare a principiilor democratice înscrise în Constituţia şi legile ţării.

Doar ultima sa lucrare, scrisă în colaborare cu prof. Paul Negulescu (Tratat de Drept Public, 1942) constituie excepţie de la lucrările sale precedente, ea fiind scrisă în cadrul unui program nou de învăţământ impus, străin de convingerile sale anterioare.

b. Legată de activitatea sa ştiinţifică este şi aceea desfăşurată în cadrul Institutului de Ştiinţe Administrative al României din Bucureşti, al cărui membru fondator a fost de la înfiinţarea acestuia în 1926, ca şi la „Revista de

drept public" editată de Institut şi al cărei colaborator principal şi membru în colectivul de conducere era.

A fost de asemenea:

- membru al Institutului de filozofie a dreptului;
- membru al Institutului de cercetări sociale;
- membru al Institutului Internaţional de Ştiinţe Administrative din Bruxelles.

La Congresul Institutului Internaţional de drept administrativ ţinut la Viena în anul 1937 a prezentat raportul din partea României asupra „Statutului funcţionarilor publici în România", raport publicat în „Revue internationale de l'administration" - Bruxelles 1937.

La Congresul Institutului Internaţional de drept public ţinut la Bucureşti în 1938, a fost ales împreună cu prof. Anibal Teodorescu, raportor general pentru toate ţările din Europa în problema funcţionarilor publici ce trebuia să se discute în septembrie 1939 la Congresul din Berlin, care însă nu a mai avut loc din cauza evenimentelor internaţionale.

Pe linie publicistică a condus publicaţia „Codul general al României" şi „Pandectele săptămânale", ambele fondate de Constantin Hamangiu şi lăsate apoi spre a fi conduse de prof. G. Alexianu.

Personal a înfiinţat şi condus „Colecţia Legilor României" adnotate cu jurisprudenţele Curţii de Casaţie. A mai colaborat la „Pandectele române" şi la alte reviste de specialitate cu articole şi note de jurisprudenţă.

c. Ca specialist în materie de drept public, prof. G. Alexianu a mai funcţionat şi ca membru al Consiliului legislativ, participând la coordonarea şi avizarea din punct de vedere tehnic-legislativ, a legilor din domeniul constituţional şi administrativ.

Dar prof. G. Alexianu era însă nu numai un strălucit specialist în dreptul public, ci şi un bun cunoscător al celorlalte ramuri ale dreptului, aşa că de cunoştinţele sale de jurist erudit au mai beneficiat şi justiţia şi bara, ca avocat al Statului (Casa Şcoalelor) dar şi ca avocat pledant la Casaţie, la Curţile de Apel şi Tribunalele din capitală şi provincie, pretutindeni evidenţiindu-se prin pledoariile sale documentate, elegant şi convingător expuse, fiind astfel un preţios auxiliar al justiţiei.

B. Remarcabilele realizări pe plan administrativ

1. Consilier juridic al Fondului Bisericesc

Prima dintre aceste importante realizări ale profesorului G. Alexianu este rezultatul activităţii sale neobosite de Consilier juridic al „Fondului Bisericesc" din Bucovina, calitate pe care o exercită concomitent cu aceea de profesor la Facultatea de Drept din Cernăuţi.

În această funcţie a sa, prof. G. Alexianu a contribuit mult la redresarea stării dezastruoase în care ajunsese Mitropolia Bucovinei şi la instaurarea în locul ei, a unei situaţii înfloritoare.

Trecuseră mai bine de 6 luni de la înscăunarea Mitropolitului Visarion şi cu toate repetatele sale stăruinţe depuse pe lângă Consiliul Eparhial ca să întocmească un proiect de Regulament, care să satisfacă cerinţele legalităţii şi apoi pe baza acestuia, Fondul Bisericesc să poată purcede la o „gospodărească şi chibzuită administraţie", toate aceste stăruinţe au rămas fără rezultat.

În faţa acestei situaţii, la solicitarea Mitropolitului, Consilierul juridic G. Alexianu a întocmit el acest proiect de regulament, care a fost înaintat forului în drept şi aprobat.

În cele ce urmează, reproducem doar câteva aprecieri consemnate din volumul „Fapte şi gânduri pentru Biserica Bucovinei" (Imprimeriile Naţionale, Bucureşti, 1937) în care se arată, printre altele, importantele rezultate obţinute datorită modului cum a fost întocmit şi aplicat Regulamentul elaborat de prof. G. Alexianu:

„Iar dacă azi în toate colţurile Bucovinei se înalţă biserici, dacă catedralele se repară şi reînnoiesc, dacă salariile preoţilor şi funcţionarilor s-au mărit şi se achită la timp, dacă văduvele, orfanii şi pensionarii îşi primesc pensiile la timp, dacă populaţia ţărănească se bucură de o largă reducere la preţul lemnului de lucru, dacă s-au iertat toate amenzile provenite din delictele silvice, dacă în Cernăuţi se înalţă azi măreţul palat cultural al Românilor, aceasta se datoreşte numai noului Regulament, care a pus la îndemâna chiriarhului nostru, posibilitatea de a realiza o parte din programul înfăptuirilor sale" (pag. 17).

„Iată că dintr-o singură atitudine dreaptă şi energică, dusă cu toată convingerea de I. P. S. Mitropolitul Visarion, ajutat de Consilierul său juridic prof. G. Alexianu, Biserica Bucovinei dobândeşte aproape 12 milioane de lei, sumă la care nu s-a gândit niciodată, şi care, altfel, ar fi luat o cu totul altă destinaţie.

Dar suntem de abia la începutul marilor realizări; ele vor urma de acum încolo în serie." (aceiaşi lucrare pag. 35)

Cele reproduse mai sus se referă la activitatea profesorului în legătură cu verificarea contractelor oneroase încheiate anterior de către conducătorii Fondului Bisericesc, contracte care sufocau această instituţie socială din Bucovina şi din care foarte multe au fost reziliate, iar comercianţii beneficiari ai contractelor, au acceptat în final majorarea preţurilor la contracte.

În aceeaşi lucrare sus amintită, la pag. 41 se menţionează: „Biserica Învierii Domnului din Suceava, ctitoria Doamnei Elena, soţia lui Petru Rareş-Vodă, fusese smulsă cu forţa în timpul dominaţiei austriece cultului ortodox şi afectată mai întâi cultului catolic, iar după ce catolicii şi-au construit o mare catedrală în Suceava, biserica a fost dată de stăpânirea austriacă ucrainenilor uniţi - care o deţineau până în zilele noastre".

„Cu toate transformările ce i-au făcut catolicii, cu toată dărâmarea turlelor ortodoxe, pentru ca biserica să ia forma celor catolice, ei au uitat să schimbe un singur lucru, pisania de la uşa de intrare, care stăruie şi azi să vestească tuturor: „Cu bunăvoinţa Tatălui şi conlucrarea Fiului şi săvârşirea Sfântului Duh s-a început această biserică cu numele lui Hirstos, o au făcut şi săvârşit Elena Doamna lui Petru Voievod, fiica ţarului Ioan Despotul, pentru sufleţia Domnului ei Petru Voievod şi a sa în anul 7059 (1550) luna ianuarie 15 zile".

„...şi totuşi biserica Învierea Domnului continua să fie folosită de ucraineni".

În urma intervenţiei Mitropolitului Visarion, Ministerul Cultelor ia măsura restabilirii situaţiei istorice, prin trecerea bisericii la Mitropolia Bucovinei. Ucrainenii au introdus acţiune în Contencios la Curtea de Apel din Cernăuţi, pentru anularea actului de predare a Bisericii, acţiune care a fost respinsă în urma concluziilor puse de Consilierul juridic G. Alexianu în numele Ministerului Cultelor şi tot acesta a susţinut şi obţinut şi rectificarea întabulării în Cartea Funduară din Suceava".

„Iar azi, în Biserica „Învierea Domnului" din Suceava, se slujeşte în limba română şi după ritualul cultului ortodox".

Numele prof. G. Alexianu mai este legat şi de construirea Palatului Cultural din inima Cernăuţilor „o podoabă arhitectonică care reprezintă geniul şi puterea de realizare a românilor" (pag. 89).

Prof. G. Alexianu este acela care a avut o contribuţie de seamă la stingerea litigiului şi aplanarea neînţelegerilor existente între Universitatea din Cernăuţi şi Societatea pentru cultură, cu privire la terenul pe care urma să se construiască acest palat.

Nu mai puţin importante sunt şi contribuţiile sale la rezolvarea altor probleme, printre care, de pildă cele financiare. În această privinţă în lucrarea mai sus citată, la pag. 75, aflăm că: „pentru construirea Palatului Cultural din Cernăuţi, prof. G. Alexianu a dat ideea unui împrumut garantat cu această creanţă a Statului, pentru ca în schimbul unei dobânzi cât mai reduse ce-am fi plătit, să putem înfăptui cu un ceas mai curând o lucrare care să rămână.

Împrumutul a fost contractat la Casa de Depuneri."

Printre alte numeroase acţiuni ale prof. G. Alexianu, mai amintim aici doar încă două, altele putându-se găsi consemnate în lucrarea amintită.

Astfel: „La stăruinţa Cons. juridic prin prof. G. Alexianu s-a acordat Societăţii Studenţeşti „Junimea" de către Mitropolia Bucovinei, un ajutor de 500 mii lei, cu care şi-a construit o casă, unde s-a instalat căminul studenţilor."

La 26 septembrie 1937, cu acelaşi sprijin, dat „Casei Naţionale" Suceava s-a creat Asociatia „Societatea culturală din Suceava" şi tot atunci s-a înfiinţat în Suceva un azil de bătrâni şi o cantină pentru săraci, pe str. V. Bumbac.

2. Importante realizări în calitatea sa de Rezident Regal al Ţinutului Suceava şi apoi al Ţinutului Bucegi

a. Ca rezident al Ţinutului Suceava

Legea administrativă din 14 august 1938 este incontestabil unul din cele mai importante acte de sub imperiul noii Constituţii din februarie 1938, piatra unghiulara a acestei reforme administrative stabilită de lege fiind descentralizarea administrativă.

Profesorul G. Alexianu, care a fost unul dintre specialiştii - tehnicieni ce a contribuit la elaborarea acestei legi, a fost numit şi instalat la 29 august 1938, în funcţia de Rezident Regal al Ţinutului Suceava.

Prin numirea sa, profesorul Alexianu a ajuns să poată traduce în fapte, să aplice practic în viaţa administrativă, principiile care stau la baza acestei legi.

Cu prilejul instalării prof. G. Alexianu ca Rezident Regal, au fost rostite mai multe discursuri, din care vom spicui doar câteva fraze mai reprezentative, care ne par a fi caracterizări ale personalităţii sale, discursuri consemnate în volumul „Un an de aplicare a Legii Administrative din 14 august 1938" (Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, 1939 - 777 pag.).

Astfel, Armand Călinescu, pe atunci Ministru de interne şi ad interim la Educaţia Naţională, care venise însoţit de miniştrii Mihail Ghelmegeanu şi Dr. N. Marinescu, a remarcat printre altele:

„Domnul Alexianu este un distins profesor, care de la catedra universităţii din Cernăuţi, ani de zile a pregătit serii după serii de tineri bucovineni, câştigându-şi simpatia şi prestigiul în acest Ţinut.

Domnul Alexianu este, de asemenea, unul din tehni-

cienii care au lucrat şi au contribuit la toate legiuirile administrative din ultimii ani. În asemenea condiţii, D-Sa prezintă o chezăşie de reuşită în greaua şi însemnata misiune ce i s-a încredinţat" (pag. 10).

I. P. S. S. Mitropolitul Visarion al Bucovinei, în cuvântarea ţinută cu acelaşi prilej spunea: „Distins fruntaş al baroului, eminent jurisconsult al înaltului guvern, strălucit şi productiv profesor universitar, Excelenţa Sa şi-a adăugat de curând meritele unei acţiuni de colaborare şi sprijinire a celei mai însemnate instituţii sociale din acest colţ de ţară, adică a Administraţiei Fondului Bisericesc al Mitropoliei noastre, într-un chip excepţional, superior. Iar prin alesele sale însuşiri sufleteşti şi-a câştigat de mult toată dragostea clerului şi a poporului, deci posedă chezăşia valoroasă a îndeplinirii tuturor nădejdilor obşteşti locale şi garanţia că prin noua lege administrativă, la a cărei conlucrare a luat parte însemnată, va aduce în Ţinutul a cărui înfiinţare a sprijinit-o, în cea mai scurtă vreme şi spre binele tuturor, cele mai strălucite rezultate". (pag. 13-14).

Generalul Dr. N. Marinescu, Ministrul Sănătăţii Publice şi al Asistenţei Sociale, în aceeaşi împrejurare a remarcat în discursul său:

„Pentru Ţinutul Sucevei, demnitatea de Rezident Regal a revenit Domnului Profesor Alexianu ale cărui înalte calităţi sufleteşti, intelectuale şi morale, sunt tot atâtea garanţii pentru prestigiul pe care va trebui să-l aibă în noua şi înalta demnitate ce i s-a încredinţat" (pag. 27).

În numele magistraturii din Ţinutul Suceava, prim-preşedintele Curţii de Apel din Cernăuţi, dr. C. Bruma a subliniat: „Domnul Alexianu fiind răpit de la bara justiţiei, magistratura din Bucovina pierde pe unul din cei

mai distinşi colaboratori ai ei, căci natura, pe cât de vitregă este cu alţii, pe atât de darnică a fost cu dl. prof. Alexianu; tot ce a avut mai bun, mai curat, mai select, i-a dăruit; înţelepciune sclipitoare, cultură generală profundă, neobosit de harnic, blând, corect şi cuviincios". (pag. 29)

Înzestrat cu alese calităţi intelectuale, profesionale, morale şi sufleteşti, menţionate la începutul acestui capitol, calităţi completate şi de altele, reliefate cu prilejul instalării sale ca Rezident Regal cu o putere de muncă extraordinară şi cu o dorinţă de realizări cât mai grabnice, frumoase şi de durată, prof. G. Alexianu a pornit de îndată la desfăşurarea unei activităţi intense şi fără nici o clipă de răgaz.

Printre primele preocupări ale Rezidentului Regal al Ţinutului Suceava, după crearea serviciilor, întocmirea bugetului şi punerea în funcţiune a noului organism creat, a fost aceea a unificării legislative, adică a extinderii dupa 20 de ani de la Unire, cu începere de la 15 octombrie 1938, în tot cuprinsul Bucovinei, a: Codului Civil Român din 4 decembrie 1864, Codului de procedură civilă din 14 martie 1900, Codului Comercial din 10 mai 1887.

Cu aceeaşi dată, toate celelalte legi austriece, care continuau să se aplice în cele cinci judeţe din Bucovina, au fost abrogate, urmând să rămână în vigoare numai legile din Vechiul Regat.

O altă preocupare prioritară a Rezidentului Regal a fost instituirea noilor autorităţi administrative în toate judeţele Ţinutului.

Din solemnităţile de instalare a primarilor nu vom reţine aici, decât pe aceea de la Rădăuţi, la 18 octombrie

1938 unde Prof. G. Alexianu a rostit o cuvântare din care merită să reproducem un fragment deosebit de interesant pentru expunerea noastră.

Astfel, prof. Alexianu spune:

„Domnule primar, te pun în fruntea acestui oraş, cu credinţa şi nădejdea că nu vei fi preocupat decât de un singur gând, gândul că acest voievodal şi episcopal oraş să prospere. Noi te considerăm drept omul pe care acest oraş să se bizuiască la nevoie.

Nu am făcut nici un fel de politică, decât aceea care a fost pentru binele ţării - politica catedrei mele. Sunt chemat astăzi într-un serviciu comandat. Trebuie să realizăm un program, lucrând ca un singur suflet, pentru o singură activitate. Avem nevoie să sporim puterile de viaţă ale naţiunii noastre mai mult ca oricând. Este timpul suprem ca fiecare să-şi pună la contribuţie sufletul şi surplusul de energie pentru această parte de pământ, crescută cu sufletul şi nădejdile noastre de azi şi de mâine".

Deşi de scurtă durată, activitatea sa ca Rezident Regal al Ţinutului Suceava este plină de înfăptuiri şi îmbunătăţiri în toate domeniile: economic, industrial, agricol, social, cultural, sănătate publică, şcoală, biserică, etc. până la 31 ianuarie 1939, când a fost transferat pe data de 1 februarie ca Rezident Regal al Ţinutului Bucegi, înfăptuiri ce se află consemnate în lucrarea sus amintită.

Am menţiona totuşi, cu titlu exemplificator:

- s-a înfiinţat cooperativa din Sarul Dornei jud. Câmpulung pentru industrializarea laptelui;

- şcoala profesională de fete din Cernăuţi a fost ridicată la nivel de „Liceu industrial de fete" cu opt clase şi cu ateliere pentru învăţământul practic în specialităţile:

croitorie, rufărie, cusutul mecanic şi ţesătoria de covoare;

- s-a înfiinţat Banca de Nord;
- s-a înfiinţat cooperativa „Ovidenia" din Suceava.

Prof. G. Alexianu a manifestat o grijă deosebită pentru tineretul universitar studios, asigurându-l că talentul, valoarea, energia şi munca îşi vor găsi cuvenita răsplată în noua societate şi pe care-l va sprijini cu toată dragostea.

Astfel, pentru traducerea în fapte a acestor gânduri a acordat, din Bugetul Ţinutului, elementelor tinere, sârguincioase şi capabile de la Universitatea Cernăuţeană, burse şi ajutoare pentru a-şi putea desăvârşi studiile în străinătate, printre care şi burse unor eminenţi licenţiaţi ai Universităţii din Cernăuţi spre a-şi lua doctoratul în Franţa. Ba chiar mai mult, le-a plătit şi costul biletului până la Paris.

Burse şi diverse ajutoare a mai acordat şi studenţilor cernăuţeni pentru a-şi putea continua studiile, iar diverse ajutoare copiilor săraci şi cantinelor şcolare, cu ocazia vizitelor pe care le făcea în judeţe (pag. 87- 89).

Cu prilejul plecării de la Ţinutul Suceava, profesorul universitar Romulus Cândea a scris în ziarul Suceava un articol intitulat: „Ne pleacă un om" în care printre altele arată:

„Domnul Rezident Regal a adus o concepţie în viaţa administrativă şi i-a pregătit în toate domeniile, realizarea.

Departe de demagogia politică, departe de incompetenţa clamatorilor de bâlciuri electorale şi profitorilor pe urma linguşirilor degradante, domnul Rezident Alexianu a inaugurat o nouă politică economică, politica de întărire a elementului autohton, de hotărâta întărire a acestui element cu toate riscurile unei impopularităţi personale".

O inteligenţă vie, pururea activă, o putere de muncă ce i-a uimit pe toţi care nu-l cunoşteau pe Rezident, o energie dispreţuitoare a tuturor zvonurilor de cafenea, atât de frecvente la noi; o caldă iubire pentru elementele tinere pe care le-a sprijinit în toate împrejurările, uneori cu o discretă eleganţă, ce mă face să spun lucruri care nu-i servesc Domnului Alexianu decât spre cea mai mare cinste, iată ce a adus primul Rezident în acest Ţinut pentru folosul obştesc" (pag. 159- 160).

b. Ca Rezident al Ţinutului Bucegi

Cu data de 1 februarie 1939 prof. G. Alexianu este instalat ca Rezident Regal al Ţinutului Bucegi, cel mai mare, cel mai important şi cel mai bogat dintre Ţinuturile Ţării. El era format din 10 judete. Suprafaţa totală a Ţinutului: 40.879 kmp. Populaţia Ţinutului: 3.806.744 locuitori. Chiar de la începutul instalării sale ca Rezident Regal al Ţinutului Bucegi, prof. G. Alexianu le-a transmis tuturor prefecţilor şi primarilor din oraşele aparţinând Ţinutului, directive în vederea alcătuirii unui plan de activitate pe 5 ani şi care se referea la următoarele probleme şi măsuri:

„1. Întocmirea planului de sistematizare, întrucât orice activitate edilitară, urbană sau rurală, este în funcţie de planul de sistematizare.

Nimic nu se poate face fără existenţa acestuia.

Procedaţi deci, de îndată la începerea întocmirii sale, în conformitate cu normele ce vi s-au transmis.

2. Studiaţi de aproape nevoile administrative ale unităţii ce conduceţi, stabiliţi nevoile de localuri ale administraţiei şi ordinea în care trebuie construite într-un răstimp de 5 ani.

3. Examinaţi toate obligaţiile care decurg din legea administrativă sau legi speciale privitoare la: şcoală, biserică, justiţie, aviaţie, sănătate publică, serviciu social, străjerie, premilitari, societăţi sportive şi culturale etc., şi rezervaţi pentru fiecare din ele, activitatea stabilită prin lege.

4. Îngrijiţi în special de sănătatea populaţiei, proiectând înfiinţarea unei băi săteşti, alimentarea comunei cu apă potabilă, înfiinţarea unui dispensar comunal şi propuneţi, acolo unde este cazul, asociaţii de comune pentru crearea unui spital, pe lângă medicul de plasă.

5. Studiaţi de aproape posibilităţile de a introduce lumina electrică în comună, de a face trotuare şi a folosi curentul electric în industria ce se va înfiinţa.

6. Stabiliţi programul de refacere a drumurilor dându-i o deosebită importanţă. Stabiliţi programul de plantare a drumurilor, dar o plantare serioasă şi durabilă. Tot ce se plantează trebuie să fie apărat de tutori.

7. Alegeţi în regiunea dvs. un munte care a fost tăiat, ras, o albie de râu care e nevoie să fie corectată, o operă care să reclame o înfăptuire obştească, unde vom concentra premilitarii, în cadrul muncii de folos obştesc în mari tabere de lucru.

8. Luaţi măsuri şi indicaţi sumele necesare să putem face educaţia populaţiei în privinţa foloaselor ce aduc pomii roditori. Ar trebui ca în fiecare sat să plantăm cu premilitarii, în curtea sau în grădina fiecărui locuitor câţiva pomi fructiferi, să îngrijim de prinderea lor şi să-i învăţăm pe săteni să-i iubească.

9. În planul de activitate stabiliţi în mod necesar prezenţa unui agronom în fiecare comună, care să-i înveţe pe săteni, cum să-şi cultive câmpul, cum să îngrijească

pomii, cum să-i cureţe, ce măsuri să ia împotriva insectelor şi bolilor etc.

10. Îngrijiţi de aproape de crearea centrelor pentru conservarea sau prepararea fructelor. Trebuie create cuptoare sistematice, uscătorii, fabrici de marmeladă, altminteri toată munca e zadarnică.

11. Prevedeţi în planul de activitate, crearea de cimitire comunale sau puţuri absorbante pentru animale. Azi, marea majoritate a islazurilor sunt infectate de antrax, din cauza lipsei acestor cimitire.

Gândiţi-vă la înfiinţarea unor spitale de animale şi la începerea de construire a grajdurilor sistematice.

12. Atenţia cea mai deosebită trebuie îndreptată pentru ridicarea posibilităţilor de viaţă ale populaţiei rurale. Această populaţie aproape şase luni pe an rămâne în neactivitate. Populaţia rurală trebuie să aibă o ocupaţie şi în timpul iernii. Trebuie create fabrici ţărăneşti, trebuie create industrii, trebuie valorificate produsele animale sau vegetale (ţesături, împletituri, uleiuri, conserve, unt, brânză, mătase, miere, etc).

Administraţia trebuie să intervină pretutindeni, să stimuleze, să dirijeze, să controleze. Sprijiniţi aceste iniţiative pe ideea cooperatistă. Nu trebuie uitat că o naţiune este cu atât mai puternică, cu cât membrii ei se bucură de o stare materială mai bună .

Iată cadrul general pe care-l stabilim pentru activitatea dvs. Umpleţi acest cadru cu tot ceea ce credeţi că nevoile locale o reclamă.

Mai ales nu uitaţi că în tot ce faceţi, să plănuiţi şi să creaţi larg, pentru o ţară mare, pentru un popor mare, cu viitor strălucit. Ţara noastră este în plină transformare.

Creaţi cu gust, din larg, fără pripeală, să poată folosi şi generaţiilor viitoare munca noastră". (pag. 178-181)

Aceste programe întocmite au fost analizate şi discutate la faţa locului, în capitala fiecărui judeţ, cu o participare largă a tuturor autorităţilor locale şi cu specialişti din fiecare ramură şi aduse, înainte de a fi decretate, la cunoştinţa opiniei publice, după care au devenit programul de activitate al fiecărui judeţ, pentru o perioadă de 5 ani.

În fiecare judeţ s-a ales câte o comună, ca sat model, cu drumuri aliniate şi modernizate, cu plan de sistematizare, extindere şi înfrumuseţare, cu clădiri publice în raport de nevoile de atunci, cu stadioane, cu baie comunală şi apă potabilă, cu lumină electrică, etc."

Iată câteva din înfăptuirile după primul an de administrare:

Planul pe 5 ani al Ţinutului Bucegi a fost definitivat şi au început să se realizeze obiectivele prevăzute, el cuprinzând printre altele modernizarea căilor de comunicaţie pe toate arterele principale şi refacerea majorităţii drumurilor; construirea atelierelor liniei căilor ferate Ploieşti - Văleni (C. F. P. V.), înfăptuirea pasajului la gara de Sud din Ploieşti care să lege şoseaua naţională Bucureşti - Ploieşti cu Bulevardul Gării, pentru a continua apoi pe Calea Câmpinei, drumul spre Sinaia.

Pentru sănătatea publică s-au construit fântâni moderne în comunele rurale bântuite ani de zile de febră tifoidă şi asanarea Dâmboviţei pe porţiunea de la Vitan la Budeşti.

Pentru învăţământ, de la un buget cu prevederi de 16 milioane în anul precedent, s-au prevăzut 60 milioane lei, adică de 4 ori mai mult.

S-a intensificat plantarea şoselelor din Ţinut, în care

scop s-a creat şi un „Serviciu al plantaţiilor drumurilor judeţene şi comunale".

S-au construit grupurile şcolare Predeal - Prahova, comuna Spătărel - judeţul Teleorman şi comuna Bolintinul din Vale - Ilfov.

S-a construit abatorul în oraşul Buzău.

Iar în oraşul Sf. Gheorghe se porneşte realizarea impunătoarei Catedrale ortodoxe, atât de importantă în zonă pentru români.

La ceremonia de sfinţire a pietrei de temelie, profesorul G. Alexianu, Rezidentul Regal al Ţinutului Bucegi a spus:

„Am venit aici să aprind flacăra stinsă a trecutului nostru românesc, prin sfinţirea temeliei unui nou altar al credinţei noastre strămoşeşti.

Viitoarea Sfântă Catedrală, ce pornim a realiza, să devină farul călăuzitor al tuturor lucrurilor înfăptuite de azi şi de mâine.

Exemplul dragostei de aproape şi ajutorul dat celor în nevoie şi suferinţă să ilustreze întotdeauna marea calitate a omeniei poporului nostru."

Lucrările de alimentare cu apă potabilă a staţiunii climaterice Predeal, ca şi pavarea şi gudronarea străzilor din Predeal, cum şi construirea de noi artere.

Terminarea construirii liniei ferate Ploieşti - Târgovişte.

La şcoala primară nr. 2 din Câmpina - Prahova s-au construit ateliere de croitorie, ţesătorie şi gospodărie, unde copii să-şi facă lucrările practice.

De asemenea, s-au afectat fonduri pentru construcţii mai mici, întreţinere şi reparaţii a numeroase şcoli din toate cele 10 judeţe ale Ţinutului Bucegi.

S-a executat totodată modernizarea a numeroase dru-

muri existente, construcţii de poduri noi peste Teleajen, peste Argeş la Căscioara, peste Ialomiţa lângă Târgovişte şi alte poduri mari.

S-au procurat şi s-a dotat administraţia drumurilor cu maşini rutiere (compresoare, scarificatoare, maşini de bituminat la cald şi rece, betoniere, etc).

O serie întreagă de alte mari realizări în toate domeniile încununează activitatea prof. G. Alexianu în calitatea sa de Rezident Regal al Ţinutului Bucegi, în perioada de peste un an de zile.

Pentru a veni în ajutorul funcţionarilor Ţinutului, care după un an de muncă au nevoie de o lună de odihnă, a dispus să se amenajeze de urgenţă Vila Ţinutului la Eforie - Constanţa, cu 28 de camere, bine mobilate şi tot confortul.

Funcţionarii care aveau nevoie de odihnă la munte au primit pe baza avizului medical însemnate ajutoare materiale, cu care să poată face concediul, în oricare localitate de munte.

De la data de 6 septembrie 1940, odată cu venirea la putere a legionarilor, sistemul de administraţie descentralizată a ţării, prin Ţinuturi, a fost desfiinţat.[1]

---

[1] Aceste date precum şi altele în legătură cu activitatea de la Ţinutul Bucegi sunt consemnate în lucrarea "Un an de aplicare a legii administrative din 14 august 1938". (pag. 174- 284).

CAPITOLUL IX

UNELE MOMENTE GRELE DIN VIAȚA PROF. G. ALEXIANU în perioada 1938 - 1941

Iar acum, voi încerca să reconstitui prin mărturia unuia dintre colaboratorii săi apropiați - av. Mihai Rotaru, decedat în anul 1987, fost director de cabinet al Rezidentului G. Alexianu în perioada de referință - un episod nefast din viața profesorului, cu urmări tragice, care ar fi putut deveni fatale.

Acesta relatează astfel:

„ Deşi prof. G. Alexianu nu a făcut politică, nefiind înregistrat în vreun partid politic şi fiind iubit de studenţi şi apreciat ca unul din eminenţii profesori ai Facultăţii de Drept din Cernăuți, acceptând însă ca specialist funcția de

Rezident al Ținutului Suceava, în calitatea pe care o avea, a trebuit să ia parte în luna septembrie 1938, la inaugurarea deschiderii cursurilor universitare, ocazie în care o mână de legionari au profitat şi au manifestat pentru eliberarea legionarilor arestați şi aflați în închisori.

Prof. G. Alexianu a cerut în aceeaşi zi prim ministrului - într-o convorbire telefonică - să i se primească demisia din funcția de Rezident, pentru că el nu poate să ia nici un fel de măsuri împotriva acestor studenți care au manifestat. Prim ministrul, Armand Călinescu, i-a răspuns pe loc, „să nu aibă nici o grijă, toate măsurile vor fi luate de guvern şi nu-l privesc cu nimic pe Rezidentul Ținutului Suceava". Bineînțeles că guvernul, prin organele sale, a ordonat arestări în rândul studenților şi în acelaşi timp a dispus desființarea tuturor societăților studențeşti din Cernăuți.

Atitudinea prof. G. Alexianu luată în această situație şi încercarea sa de a demisiona, nu a fost cunoscută decât de câteva persoane din anturajul prof. G. Alexianu şi, ca atare, legionarii crezând că arestările se fac de către Rezident, l-au condamnat la moarte ăi i-au trimis sentința dată în acest sens de Tribunalul legionar din Bucureşti.

Venirea legionarilor la putere în 6 septembrie 1940, a însemnat pentru prof. G. Alexianu, scoaterea lui din funcția de Rezident, suspendarea din funcția de profesor universitar de la Facultatea de Drept din Bucureşti, unde între timp îşi făcuse transferul şi aşteptarea punerii în aplicare a sentinței de condamnare la moarte dată de Tribunalul legionar, care nu a întârziat. La Iaşi, aceeaşi soartă îl aştepta pe prof. P. Andrei, care însă n-a mai aşteptat să fie chinuit de legionari şi s-a sinucis. La Bucureşti erau asasinați prof. N. Iorga şi V. Magearu.

Când legionarii au intrat în ferma de la Plumbuita pentru a-l ridica, în fermă se aflau ostaşii unei baterii antiaeriene amplasată pentru apărarea oraşului.

Cum profesorul a refuzat să urmeze echipa care venise să-l ridice şi cum a cerut protecţie ofiţerilor care comandau bateria, legionarii au deschis focul rănindu-l grav în plămânul stâng. Cum intervenţia ostaşilor de la baterie a fost promptă, legionarii au abandonat lupta părăsind în grabă ferma. Profesorul G. Alexianu a fost transportat imediat la un spital, unde a fost operat şi unde i-a fost extras glontele oprit lângă inimă. A urmat o perioadă cumplită, trebuind permanent să fie mutat pe furiş dintr-un spital în altul pentru a nu fi găsit de legionari şi executat.

Acum începe cea mai grea perioadă din viaţa profesorului G. Alexianu: rămas fără serviciu - fiind căsătorit şi cu 3 copii mici - cu datorii care constau în ratele ce trebuiau restituite la împrumutul făcut pentru casa de la Plumbuita şi cea din Costineşti, pentru o parcelă de pământ în Colentina unde-şi plantase vie.

Eu cunoşteam toată situaţia materială a prof. G. Alexianu, pentru că mă ocupam de plata acestor rate. Singurul venit era cel provenit din tipărirea „Colecţiilor legilor României"- care era însă insuficient - şi din cel al Colectiei Hamangiu, lucrare care mergea foarte încet şi pe care o scotea în colaborare cu prof. Stoicescu, de la Iasi. De profesarea avocaturii nu mai putea fi vorba.

Şi în această situaţie, cu o rană mare în organism - care puroia şi nu se mai vindeca - familia era presată de Conducerea Ministerului Învăţământului, care îi cerea să-şi justifice atitudinea faţă de legionari.

Întocmirea memoriului cerut a fost un chin pentru el,

pentru că nu putea vorbi tare, avea o voce stinsă şi nu avea voie să se obosească.

Trebuia să fiu foarte atent, să reţin cuvintele rostite, să le prind sensul şi să construiesc frazele potrivite, pentru a reda gândurile acestui mare om. Bineînţeles că memoriul a rămas fără vreun rezultat şi a rămas şi el fără catedră".

Între timp s-a produs rebeliunea legionară care a fost înăbuşită de subsecretarul de stat Al. Rioseanu de la Ministerul Afacerilor Interne, după care legionarii au fost îndepărtaţi de la putere. Prof. G. Alexianu a rămas în continuare fără catedră."

Mai târziu, prof. G. Alexianu a fost numit Consilier la Ministerul Educaţiei Naţionale.

După începerea războiului şi ocuparea teritoriului de dincolo de Nistru, ţinându-se seama de calităţile excepţionale de administrator şi bun gospodar dovedite la conducerea Ţinutului Suceava şi a Ţinutului Bucegi, prof. G. Alexianu a fost considerat ca cel mai capabil om pentru administrarea şi refacerea teritoriului dintre Nistru şi Bug, distrus de război.

El a fost recomandat Generalului Ion Antonescu, conducătorul statului şi guvernului, de către Ministrul Economiei Naţionale, Ion Marinescu, ca un eminent specialist în materie de organizare şi administrare, pentru a fi numit în funcţia de guvernator al Transnistriei.

Se poate afirma oare în aceste împrejurări că prof. G. Alexianu a avut vreo contingenţă cu politica fascisto-legionară, sau că era un vechi colaborator şi sprijinitor al politicii totalitare de dictatură?

Evident că nu poate fi vorba de aşa ceva!

După cum am arătat, profesorul G. Alexianu nu a făcut niciodată politică - de partid - iar funcţiunile pe care le-a deţinut pe linie de stat, i-au fost încredinţate în calitatea sa de tehnician specialist şi le-a socotit cum o spunea el însuşi ca un „serviciu comandat" cu atât mai mult, pe aceea din timpul războiului ca guvernator, pe care nu avea voie să o refuze.

Poate ar fi interesant de evidenţiat exact contrariul în ceea ce priveşte atitudinea şi sentimentele sale faţă de politica la modă în acea vreme.

Format şi pătruns de principiile culturii şi democraţiei franceze, prof. G. Alexianu a păstrat legăturile sale, în special cu oamenii de ştiinţă-jurişti din Franţa.

Înainte de a arăta materializarea unor astfel de legături chiar în timpul războiului, aş remarca, că mai ales în cursul anului 1943 au fost oaspeţi ai Guvernământului Civil, ambasadorul Franţei Paul Morand (cu soţia), ambasadorul Elveţiei René de Weck (cu soţia) şi un delegat al Crucii Roşii Internaţionale elveţiene, care au stat fiecare timp de o săptămână la Odessa.

Aceste legături ale prof. G. Alexianu, ale personalităţilor române cu personalităţi franceze, dintre guvernul român şi francez, s-au manifestat mai ales spre sfârşitul anului 1943, printre altele, prin trimiterea de ajutoare în alimente.

Trimiterea acestor alimente din Transnistria se făcea în numele guvernului român prin grija guvernatorului G. Alexianu, care folosea Societatea ortodoxă a Femeilor din România, întrucât numai aşa se putea înşela vigilenţa Wermachtului german, fiind vorba de expedierea unor vagoane de alimente dintr-un teritoriu ocupat de germani în răsărit, în alt teritoriu ocupat de trupele germane în

apus, în Franța, vagoane care astfel puteau ajunge la destinație, nestingherite și nevătămate.

În felul acesta, în afara unor trimiteri răzlețe la Facultatea de Drept din Paris, către sfârșitului anului 1943 s-au expediat 67 vagoane cu alimente în Franța ocupată de germani, dintre care 5 la Bordeaux, la dispoziția primăriei pentru școli și populație, unul dintre acestea fiind destinat Facultății de Drept. Aceasta, la solicitarea prof. G. Alexianu, întrucât la acea facultate mai mulți studenți ai profesorului de la Universitatea din Cernăuți își făcuseră studiile de doctorat, ca bursieri ai acestei facultăți.

Atât de la Paris, cât și de la Bordeaux s-au adus mulțumiri recunoscătoare.

Redăm mai jos textul unei scrisori de mulțumire trimisă de primarul orașului Bordeaux, A. Marquet, unui fost student al prof. G. Alexianu - ultimul bursier care și-a luat doctoratul la Facultatea de Drept din Bordeaux – și prin intermediul căruia aducea mulțumirile sale personale ca și cele ale populației orasului Bordeaux, prof. G. Alexianu Guvernatorul Transnistriei.

CABINET DU MAIRE DE
BORDEAUX
ETAT FRANÇAIS
29 Novembre 1943

MONSIEUR,

J'ai bien reçu votre lettre du 30 Octobre écoulé, par laquelle vous m'annoncez que M. ALEXIANO, Gouverneur de Transnistrie, a bien voulu, sur votre demande, consentir à l'envoi de cinq wagons de denrées alimentaires destinées aux enfants et nécessiteux de notre Ville.

Je vous serais obligé de vouloir transmettre au M. le Gouverneur et recevoir vous-même, tant en mon nom personnel qu'en celui de la population bordelaise, mes bien vifs remerciements pour cet envoi très généreux qui, dès réception, sera réparti selon votre désir.

Il m'a été par ailleurs très agréable d'enregistrer l'évocation aimable de votre séjour à Bordeux et du souvenir que vous en avez conservé.

Veuillez agréer, Monsieur, l'assurance de ma considération distinguée.

La Maire de Bordeaux

(ss) A. Marquet

Bucarest, le 27 novembre 1943

PRESIDENT LAVAL - MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES - VICHY No 703 - 704

Pour le Comité de la Reconnaissance française et le Dr. Menetrel.

Les 14 premiers wagons offerts par la Princesse Cantacuzène au nom du Conseil National des Femmes roumaines et dont j'ai doné le contenu et le numéros par ma lettre no 19 du 20 novrembre, ont quitté la Roumanie. Ils arriveront à Paris (et non à Vichy) via Mulhouse, entre le 8 et le 15 décembre.

La Princesse Cantacuzène me prie de vous indiquer que le Gouverneur de Transnistrie, province d'ou proviennent les aliments en question, a exprimé le désir que 5 wagons (un de sucre, un d'huile et les autres à votre

choix) soient mis à la dispozition du maire de Bordeaux pour les oeuvres d'assistance de cette ville, en reconnaissance de l'accueil qu'elle a réservé aux étudiants roumains.

Les autres wagons sont en cours d'expedition.

Je vous serais reconnaissant d'accuser réception par télégramme de la bonne arrivée des premiers wagons, et au besoin de les faire chercher à la frontière. Je vais tâcher de connaître le lieu d'entrée en France./.

MORAND

Bucarest, le 14 decembre 1943

PRESIDENT LAVAL - MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES - VICHY No 799 - 800

Les derniers wagons de vivres destinés aux enfants de France viennent de quitter la Roumanie. Dès qu'ils seront arrivés à Paris, je serais obligé à Votre Excellence de m'avertir. Il me serait utile de savoir le jour où la nouvelle sera annoncée à la presse et à la radio nationale afin de synchroniser avec l'information roumaine. J'envoie lundi prochain par valise au Docteur Ménétrel et à M. de Laboulaye la liste des produits et les no de wagons.

Je prends la liberté, pour éviter tout froissement ici, de rappeler les points suivants:

1) Mentionner, en tête des remerciements, le Conducator, le Vice-Président du Conseil, le Gouvernement

roumain et M. Alexiano, Gouverneur de Transnistrie.

2) Signaler que les produits viennent de cette province.

3) Parler ensuits de la Princesse Alexandrine Cantacuzène et de l'Union des Femmes roumaines (notices envoyées par valise).

4) Associer M. Hiott et M. Pavelesco, Consul Général de Roumanie à Paris, à l'arrivée et à la distribution, notamment dans *France- Actualités.*

5) Rappeler que les autorités allemandes ont facilité le transit (important pour les futurs envois).

6) Enfin, j'aurais plaisir que cette Légation, et notamment l'Attaché militaire qui a suivi diligemment l'affaire dès son début fusent mentionnés./.

MORAND

Recunoştinţă şi mulţumiri îi adresează Guvernatorului Alexianu, prin acelaşi bursier la Bordeaux, şi prefectul judeţului Gironde, Boucoiran (scrisoarea din 21.12.1943).

Despre acest gest mărinimos al ţării noastre s-a vorbit mult şi după război, după reluarea legăturilor culturale cu Franţa, mai ales cu ocazia întâlnirilor juridice româno - franceze care se ţineau în principiu din aprilie 1967 tot la doi ani şi unde, de mai multe ori, prof. H. Solus, preşedintele Societăţii de Legislaţie Comparată, *a subliniat cu emoţie acele momente de solidaritate româno - franceză.*

La fel, acest gest privitor la vagonul special, destinat Facultăţii de Drept din Bordeux a fost ovaţionat şi la solemnitatea de aniversare a Centenarului acestei facultăţi (1975), când a fost evocat în discursul oficial ţinut cu

acest prilej.[1]

Iar Mareşalul Petain, adânc impresionat de faptul că într-o Europă a urii şi a morţii şi a tragediilor cumplite pe care le creiază războiul, dintr-un colţ îndepărtat al ei, prof. G. Alexianu, Guvernatorul Transnistriei, a găsit mijloacele şi puterea de a face să parvină ca un simbol al prieteniei un ajutor umanitar nesperat pentru condiţiile grele din acele zile ale Franţei. În faţa ministrului român de la Vichy şi a doamnei Cantacuzino, a spus:

„Cea mai mare glorie a dvs. se poate considera modul civilizat şi uman în care aţi administrat Transnistria şi realizările obţinute".

---

[1] Centenaire de la Faculté de Droit, Annales de la Faculté de Droit, des Sciences sociales et politique. Numéro spécial 1976, p. 21.

PARTEA II

CAPITOLUL X

PROCESUL DIN MAI 1946 – TRIBUNALUL POPORULUI

Procesul politic, mai puţin judiciar, înscenat Mareşalului Antonescu şi colaboratorilor săi, s-a desfăşurat în luna mai 1946, în condiţiile total deosebite în care se afla România la sfârşitul celui de-al doilea război mondial.

Atunci era perioada în care se bucura de mare publicitate judecarea adevăraţilor criminali de război, fie de către tribunalele internaţionale, fie de către tribunalele naţionale.

Noţiunea de „crime de război" nu avea o definiţie clară şi unitară printr-o legislaţie anterioară războiului. Această situaţie a făcut posibilă definirea crimei de război de către ţările învingătoare, în funcţie de interesele

forțelor politice aflate la putere.

Aşa se face că s-a ajuns să fie considerate crime de război, în afara faptului de încălcare a normelor internaționale referitoare la purtarea războiului, şi alte acte de guvernare ale conducătorilor țărilor învinse sau care au fost considerate învinse.

Este semnificativ faptul că nici o personalitate din țările învingătoare nu au fost condamnate pentru crime de război (masacre, ucideri nejustificate, represalii).

România, după 1944, a intrat în sfera de influență şi ocupație rusească, influență şi ocupație care s-a materializat printr-o dominație şi înrobire absolută pe toate planurile. Noile forțe comuniste, care se înfiripau cu sprijinul Moscovei şi a tancurilor ruseşti, au organizat toate procesele judiciare împotriva aşa numiților criminali de război (lista acestora fiind întocmită tot de Moscova), urmărind prin aceasta două obiective majore:

- în primul rând, s-a urmărit ca prin aceste procese să se dea satisfacție deplină ruşilor, ai căror conducători nu-i puteau ierta pe cei care au luptat împotriva lor, chiar dacă au făcut-o în virtutea dreptului sacru al apărării integrității teritoriale a țării;

- în al doilea rând, prin procesele politice intentate împotriva tuturor celor care au luptat contra bolşevismului, ori aveau alte concepții politice, noile forțe au urmărit şi realizat într-o bună măsură, monopolizarea puterii în țară şi lichidarea tuturor celor care se opuneau sau care s-ar fi putut opune noii orânduiri.

Lucrarea de față, completată şi întregită cu date noi şi interesante față de prima ediție, reprezintă doar o cronică a modului cum în timp de război şi în condiții specifice războiului, administrația românească a teritoriului dintre

Nistru şi Bug, Transnistria, a reuşit refacerea şi punerea în stare de funcţionare a întregii provincii.

Din păcate, o analiză de specialitate a ce a însemnat administraţia propriu-zisă şi a modului cum a fost ea înfăptuită în intervalul august 1941 – martie 1944, nu s-a făcut încă.

Accesul la arhivele existente în ţară, încă mai este obstrucţionat, iar la cele aflate la Moscova, Odessa sau Kiev, nu a existat posibilitatea materială să se ajungă şi nici certitudinea permiterii cercetării lor.

Capitolul Transnistria încă mai aşteaptă să fie cercetat şi analizat dincolo de afirmaţiile aberante, specifice tipologiei comuniste, făcute în actul de acuzare din mai 1946 de către Tribunalul Poporului.

În afara analizei pertinente şi de înaltă specialitate făcută de magistratul Ioan Dan, din cadrul Curţii Supreme de Justiţie, Secţia Parchetelor Militare, care a avut posibilitatea să analizeze întreg dosarul acestui simulacru de proces, trăgând concluziile de rigoare, nu a existat până la această lucrare, nici o preocupare de cercetare ştiinţifică şi la obiect. Las la o parte măsluielile de tip moscovit, comandate anume de oligarhia iudeo-comunistă, care nu au nici o valoare.

Este de reţinut, analizând aşa zisul proces al Tribunalului Poporului, că în 6 zile, de luni 6 mai şi până sâmbătă 11 mai, s-a realizat efectuarea cercetării judecătoreşti – interogarea acuzaţiilor şi audierea martorilor.

În perioada celor 6 zile, au fost interogaţi 17 acuzaţi prezenţi în stare de arest şi audiaţi 57 de martori. Ţinând seama că în perioada celor 6 zile interogatoriul Mareşalului Ion Antonescu a durat o zi şi jumătate, iar audierea martorilor Maniu şi Brătianu tot o zi şi jumătate, rezultă

că pentru restul de 16 acuzaţi şi 55 de martori au mai rămas doar 3 zile. Cum Tribunalul Poporului a lucrat zilnic cca. 10 ore, înseamnă că din restul celor 30 de ore avute la dispoziţie pentru cei 16 inculpaţi şi 55 de martori, au revenit doar 25'21" pentru ascultarea fiecărui inculpat sau martor.

Când Tribunalul Poporului dă 13 condamnări la moarte, 3 la muncă silnică pe viaţă, 3 la 20 ani muncă silnică, 2 la 15 ani muncă silnică şi 2 la 10 ani muncă silnică, a rezerva inculpaţilor şi martorilor doar 25'21" timp de audiere pentru fiecare, înseamnă a-i lipsi practic de posibilitatea de a răspunde în mod complet la multiplele acuzaţii ce li s-au adus şi care priveau o activitate desfăşurată pe parcursul a 4 ani.

Iar în continuare g-ral. magistrat Ioan Dan spune în lucrarea sa – „Procesul Mareşalului Ion Antonescu" – Ed. Tempus, Bucureşti 1993 -:

„Îmi permit să fac unele precizări. Că judecata a fost pătimaşă şi nedreaptă este o realitate. Această judecată nu a fost făcută de poporul român. Un tribunal neconstituţional, oricât s-ar autodenumi al poporului, nu putea judeca în numele poporului. Acel aşa zis tribunal a judecat în numele învingătorului, nu al poporului român, învingător orbit de ură şi patimă împotriva unei mari personalităţi care a refuzat să se plece în faţa lui."

Că judecata a fost pătimaşă şi că sentinţa era dată înainte de aşa zisa judecată, rezultă cu prisosinţă din cele expuse. Nici nu putea fi altfel în condiţiile date. Ar fi suficient să observăm numai unele aspecte formale ale procesului, pentru a ne convinge de faptul că procesul nu a putut fi judecat.

După cum se ştie, s-a dat cuvântul în fond, în ziua de

duminică 12 mai 1946, înţelegând prin aceasta: cuvântul acuzării, care a trebuit să analizeze situaţia fiecărui inculpat în parte, apoi cuvântul apărătorilor, care trebuiau să dezvolte susţinerile în apărare, pentru fiecare acuzat şi pentru fiecare din numeroasele infracţiuni ce li se puneau în sarcină, eventualele replici ale acuzării şi contra replici ale apărătorilor şi, în final, ultimul cuvânt al acuzaţilor.

Într-un proces de o asemenea amploare, toate cele menţionate mai sus nu puteau să se desfăşoare şi să se termine într-o singură zi, decât dacă, timpul acordat apărării şi ultimului cuvânt, a fost limitat în aşa măsură încât să nu poţi să faci decât referiri cu caracter general. Aşa s-a şi întâmplat.

Operaţiunea următoare, acea de deliberare a completului de judecată, a putut avea loc în ziua de 16 mai 1946, deoarece pronunţarea s-a dat în ziua de 17 mai. O zi pentru deliberare s-ar putea aprecia ca suficientă, dar numai de cei care nu au judecat ori soluţionat nici un dosar penal complex. Un profesionist îşi dă seama că, la un număr mare de inculpaţi şi de infracţiuni ce li se puneau în sarcină, o zi era insuficientă pentru deliberare, care presupune o analiză a situaţiei fiecărui acuzat şi a fiecărei infracţiuni pusă în discuţie, comparând susţinerile acuzării cu cele ale apărării şi o trecere în revistă a probelor administrate.

Presupunând că, în ziua de 17 mai, imediat după deliberare, a început operaţiunea deosebit de importantă şi anevoioasă a redactării hotărârii, judecătorii poporului au continuat însă seria recordurilor şi în ziua de 19 mai era gata redactată o sentinţă compusă din 135 pagini dactilografiate. Acest record de timp, explică de ce

hotărârea nu a fost motivată sub nici o formă şi de ce a ieşit, de fapt, o caricatură de sentinţă.

În ziua de 20 mai 1946, dosarul a fost înaintat la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, înregistrat la nr. 009209, stabilindu-se ca termen de judecare a recursurilor declarate de acuzaţi la 25 mai 1946. Lăsăm la o parte faptul că instanţei de recurs nu i s-a trimis din dosar decât vol. 1, compus din 496 file şi vol. 11, compus din 186 file, din care 135 pagini reprezintă sentinţa. Lăsăm la o parte şi faptul că dreptul de recurs a fost restrâns, contrar prevederilor constituţiei şi ale codului de procedură penală, numai la două motive formale: reaua compunere a instanţei, ori greşita aplicare a pedepsei.

Trecând deci peste aceste chestiuni formale, dacă le putem numi astfel când în joc era viaţa unor oameni, constatăm că Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie – Secţiunea 11-a – a judecat recursurile la 25 mai 1946 şi a pronunţat la 27 mai decizia nr. 1134 prin care au fost respinse toate recursurile aşa zis ordinare, dispunându-se trimiterea cauzei la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie – Secţiunile Unite – pentru judecarea motivelor de neconstituţionalitate invocate de toţi apărătorii, unde cauza este înregistrată în aceiaşi zi, stabilindu-se termen la 30 mai 1946.

Motivele de neconstituţionalitate au fost multe şi pe larg dezvoltate în scris de apărători: neconstituţionalitatea Legii 312/1945, neconstituţionalitatea trimiterii în judecată de către guvern, neconstituţionalitatea instanţei extraordinare de judecată, neconstituţionalitatea retroactivării Legii penale, neconstituţionalitatea pedepsei cu moartea şi a confiscării averii, neconstituţionalitatea limitării dreptului de recurs la două motive formale şi altele.

Toate aceste motive deosebit de clare şi reale nu au

fost în măsură să determine Secțiunile Unite să nu le respingă prin Decizia nr. 21 din 31 mai 1946. Judecătorii nu mai aveau protecția inamovibilității.

Toate în acest proces au fost în afara legii, dar o împrejurare întrece orice imaginație. La judecarea recursului de neconstituționalitate au participat și doi magistrați decedați la data respectivă – Dimitrie Apostolide și I. Mureșeanu. În numele lor a semnat prim-președintele colonel Gh. Cireș, atât pe Jurnalul din 30 mai 1946, prin care s-a amânat pronunțarea pentru a doua zi, precum și pe Decizia de respingere. Acceptând că cei doi magistrați au putut deceda imediat după terminarea judecării recursurilor, ei nemaiputând participa la deliberare, nu mai puteau figura în decizia prin care au fost soluționate recursurile. După cum am văzut însă, au participat la judecată și doi magistrați decedați. În România începuse era tuturor posibilităților.

Rezultă deci că, în decurs de 20 zile, între 12 și 31 mai, această cauză deosebit de complexă a fost „judecată" de trei instanțe diferite, iar în a 21 zi sentința de condamnare la moarte a și fost executată, după ce au fost „rezolvate" și cererile de grațiere. Operativitate, nu glumă, la toate nivelurile! În aceste condiții numai cineva complet străin de problemele justiției poate crede că această cauză a fost judecată cu adevărat.

La procesul Mareșalului Ion Antonescu și colaboratorilor săi am participat pe data de 11 mai 1946, ca martor al apărării profesorului universitar Gheorghe Alexianu, fostul Guvernator Civil al Transnistriei în condițiile pe care le voi arăta mai jos.

Dacă e să mă refer mai întâi la modul de desfășurare a procesului și la fundamentarea sa juridică făcută de

Tribunalul poporului, trebuie să afirm aşa cum a făcut-o toată lumea, că toate probele şi mărturiile administrate la judecată, cât şi actele depuse în acest proces nu numai că nu au fost analizate cum era firesc de instanţă şi combătute prin dovezi de vinovăţie - dacă ar fi existat - toate probele nu au fost luate în considerare de Tribunal, deşi ele constituiau dovada clară a nevinovăţiei acuzaţilor din boxă.

O parte din actele şi probele depuse, care nu au convenit acuzatorilor public, nu numai că nu au fost analizate sau amintite în timpul procesului sau în cuprinsul sentinţei, dar au şi dispărut. Nenumărate acte probatorii cerute de inculpaţi şi de apărători, cu precizarea locului unde se găseau, în arhivele Marelui Stat Major, al Preşedinţiei sau în Arhivele Statului, deşi s-a insistat să fie aduse şi prezentate la dezbateri, nu au fost prezentate căci ar fi contribuit la anularea acuzaţiilor nedrepte formulate de Tribunal.

Însăşi audierea mea ca martor, la fel cu cea a celorlalţi martori propuşi de profesorul universitar Gh. Alexianu, nu a fost luată sub nici o formă în considerare, cu toate că din ea şi din a celorlalţi martori se desprindea cu claritate că administraţia realizată în cei doi ani şi cinci luni în Transnistria a fost competentă, omenească, benefică mai ales pentru populaţia locală, reuşind să se refacă o provincie total distrusă de urgia războiului, într-o zonă prosperă în care viaţa a renăscut.

Dintre izvoarele de relatare obiectivă care au condus la lămurirea astăzi a înscenării şi desfăşurării procesului din 1946, aş menţiona pe cele făcute de Centrul European de cercetări istorice – Veneţia, sub îngrijirea lui I.C. Drăgan, în care col. G. Magherescu, cel care a făcut

parte din cabinetul Militar al Mareşalului oglindeşte fidel epoca profund dramatică din viaţa României acelor timpuri, în lucrarea: „Antonescu, Mareşal al României şi războaiele de reîntregire" apărută în 1991 la Veneţia.

O vastă lucrare de atentă şi minuţioasă cercetare istorică, lucrarea profesorului Marcel Ciucă, „Procesul Mareşalului Antonescu – Documente" însumează, în cele 3 volume apărute până acum, încercarea de reconstituire pe bază de documente de arhivă, în majoritatea lor inedite, date despre procesul intentat Mareşalului Ion Antonescu şi miniştrilor săi.

Lucrarea lui M. Ciucă, spre deosebire de alte scrieri, redă procesul în desfăşurarea lui şi zilele care au urmat condamnării până la execuţie şi după, cu ajutorul documentelor oficiale, mai directe şi riguroase, refăcând pe zile şi ore dramatica existenţă a ultimelor douăzeci şi cinci de zile a celor ce au fost atât de nedrept sacrificaţi spre satisfacţia Moscovei.

O altă sursă de cunoaştere şi desfăşurare amănunţită a procesului, care poate fi considerată cea mai documentată şi analitică sub aspect juridic, este lucrarea prestigiosului jurist Ioan Dan, „Procesul Mareşalului Antonescu", apărută la Editura Tempus din Bucureşti în 1993, în care autorul, pe baza datelor probelor şi documentelor găsite în dosarele inculpaţilor, pe care le-a avut la îndemână din arhiva acelui proces, face cu o deosebită competenţă juridică o analiză completă, în primul rând a cadrului politic şi a reglementărilor legislative existente până atunci, precum şi a celor elaborate în grabă de puterea executivă din acea perioadă, pentru a da satisfacţie prietenilor noştri de la Răsărit şi pentru a le înlesni deplina reuşită a scopurilor ce urmăreau: introducerea şi consoli-

darea în țara noastră a nedoritei doctrine comuniste, care să le garanteze hegemonia politică și economică în această parte a răsăritului european.

Însă cel mai important aspect al acestei lucrări este analiza din punct de vedere strict juridic a procesului, pe baza actelor ce le-a avut la dispoziție, selectate și redate nealterat în conținutul lor, așa cum s-au regăsit în dosarele acelui proces.

Autorul însuși precizează la pag. 145 din lucrare că: „Am dat în mod fidel conținutul probelor din dosar, pentru ca cititorul să-și facă propriile convingeri".

De asemenea, mai scoate în evidență și unele declarații și documente, care până acum nu au fost dezvăluite și cunoscute de opinia publică românească, ca să-și formeze o părere adevărată și completă și care cu toate celelalte probe atestă în final, așa cum punctează Ioan Dan, că „acest erou al neamului nu a comis nici una din crimele ce i s-au pus în sarcină, că și-a dedicat întreaga viață slujirii cu credință a intereselor poporului român și a României"- pag. 295.

Așa cum rezultă din analiza tuturor documentelor existente în dosarele celor judecați, cei are au studiat înscenarea așa zisului proces au relevat procedural gravele carențe ale întregii dezbateri, dar mai ales ale sentinței nr. 17 din 17 mai 1946.

Nu s-a ținut seama nici de declarațiile inculpaților, nici de depozițiile martorilor, nici de notele explicative depuse de apărare și nici de memoriile detaliate depuse de acuzați după terminarea dezbaterilor judiciare, întru completarea apărării lor. Unele probe, mărturii și acte depuse de apărare nu au fost reținute sau luate în considerare, întrucât ar fi contribuit la infirmarea unor acuzații

nedrepte, formulate de acuzare. Instanța a tratat întregul capitol al administrării dovezilor și probelor de nevinovăție sau cerute în acest scop de apărare cu un total dispreț. Faptele ce au fost puse în sarcina acuzaților nu au fost dovedite cu nimic, ele constituind simple afirmații preluate din actul de acuzare.

Chiar și stenogramele ședințelor Consiliului de miniștri au fost prezentate trunchiat de acuzatorii publici, deformând înțelesul, iar interpretarea datelor nu corespunde adevărului.

Așa cum declara Mareșalul la proces: „Citez, ca dovadă, răspunsul la memoriul Garoflid. Se încearcă să se demonstreze că eram total în serviciul nemților, spunând că am afirmat că dau până la maximum nemților. Ori, începutul frazei este: După ce satisfac total nevoile noastre economice, din ce va mai rămâne, dau până la maximum nemților. Astfel fraza capătă un cu totul alt înțeles, diferit de cel al acuzării. La fel s-a procedat și cu declarația dată la cabinetul de instrucție de colonelul Davidescu, (op. citat la pag. 260), precum și cu multe alte declarații ale diverșilor martori".

Trebuie menționat însă că la 12 septembrie 1944 a fost semnată la Moscova Convenția de armistițiu, iar după semnarea ei, Mareșalul Malinovschi, din ordinul lui Stalin, a declarat că toate tratativele purtate înainte de arestarea Mareșalului Antonescu nu mai pot fi luate în considerație, din moment ce noile condiții au fost semnate la Moscova, prin Convenția de armistițiu.

În baza art. 14 din Convenție, Guvernul și Comandamentul român se obligă să colaboreze cu Comandamentul sovietic la arestarea și judecarea persoanelor acuzate de crime de război, iar lista așa zișilor criminali de război a

fost alcătuită la Moscova.

În baza acestor prevederi Guvernul Groza emite Decretul - Lege nr. 312/1945, pentru urmărirea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război.

Însă Decretul - Lege 312/1945, prin prevederile sale, a depășit cu mult obligațiile pe care guvernul și le-a asumat semnând Convenția de armistițiu prin aceea că: guvernul și-a creat organe proprii de cercetare penală prin înființarea corpului Acuzatorilor Publici și înființarea Tribunalului Poporului, adică o instanță specială de judecată, ca instanță extraordinară, deși Constituția din 1923, repusă în vigoare după 1944 prevede limitativ în art. 101-107 care sunt organele judecătorești prin care se realizează justiția, iar Convenția nu prevedea înființarea acestui tribunal.

S-a introdus o procedură specială, care nu ținea seama de prevederile legale procedurale în vigoare și prevăzute de Constituție, ci de dispozițiile primite de la guvern.

Dacă țara ar fi considerat absolut necesar ca Mareșalul Antonescu și colaboratorii săi să fie judecați, ei trebuiau deferiți instanțelor de judecată prevăzute de Constituția țării și judecați pe baza legilor în vigoare în România și a normelor internaționale recunoscute de Statul Român, de la data comiterii faptelor.

Ca un corolar al măsurilor absurde luate, guvernul Groza, atunci la putere, ca să poată domina și manevra cu ușurință corpul judecătoresc, a emis Decretul nr. 2443 din 18 decembrie 1944, devenit apoi Legea 640/1944 care prevedea ca până la 1 septembrie 1945, numirile, transferările și înaintările în magistratură se vor face fără a lua avizul Consiliului Magistraturii și de la aceeași dată se

suspenda inamovibilitatea membrilor corpului judecătoresc, inclusiv stabilitatea lui pe timp de patru luni. Termenul de patru luni a fost prelungit apoi de nenumărate ori, până la permanentizarea pe toată perioada guvernării comuniste.

Datorită acestui fapt, cei 28 de consilieri ai Înaltei Curţi de Casaţie nemaifiind apăraţi de inamovibilitate au confirmat arbitrarul Legii 312/1945, pentru pedepsirea Mareşalului şi a colaboratorilor săi, respingând recursul de neconstituţionalitate introdus de apărători.

Ceea ce mai remarca Ioan Dan în privinţa modului incorect de judecare a procesului Mareşalului Antonescu este faptul că, la judecarea recursului de neconstituţionalitate de către Înalta Curte de Casaţie în Secţiile Unite, care a respins prin decizia 21 din 31 mai 1946 acest recurs, au participat şi doi magistraţi decedaţi la data respectivă, iar în numele lor a semnat prim-preşedintele Gh. Cireş, atât pe jurnalul din 30 mai prin care s-a amânat pronunţarea pentru a doua zi, cât şi pe decizia de respingere. Este vorba de Dimitrie Apostolide şi I. Mureşanu, decedaţi la data respectivă. Şi pentru a dovedi şi a se verifica această faptă, Ioan Dan specifică unde a găsit cele două documente care atestă constatarea de mai sus, precizând că se află în vol. 5 al actelor procesului, la filele 115 si 117, unde sunt menţionaţi membrii prezenţi care au luat parte la dezbateri. (I. Dan pag. 280).

Popoarele au dreptul singure să-şi judece personalităţile conducătoare, dar această judecată nu a fost făcută de poporul român, ci de acel tribunal al răzbunării învingătorului denumit Tribunalul Poporului, care a aplicat după bunul său plac acele monstruoase pedepse, prevăzute de total neconstituţionala lege moscovită 312/1945.

La 27 aprilie 1945 Regele Mihai emite Decretul de numire a acuzatorilor publici de pe lângă Tribunalul Poporului, iar prin Decizia din 25 iunie 1945 a ministrului justiţiei L. Pătrăşcanu a fost constituit primul complet de judecată din 9 membri din care doar doi erau judecători: Alexandru Voitinovici, care a îndeplinit şi funcţia de preşedinte al Tribunalului şi Costache Balcu, judecător, care l-a înlocuit pe Vasile A. Bâzu, decedat.

Dezbaterile au fost conduse de A. Voitinovici care, făcând conform ordinelor primite o judecată sumară, fără respectarea principiilor juridice şi fără răspunderea etică a unui magistrat de profesie, a dictat acele nedrepte şi samavolnice pedepse, hotărâte la Moscova, de comunismul biruitor.

Judecata care s-a făcut a urmărit răzbunarea cruntă şi pedepsirea celor care au îndrăznit prin arme să reia teritoriile româneşti acaparate de sovietici, iar nu dreptatea şi omenia. Hotărârea nr. 17 din 17 mai 1946 dată de Tribunalul Poporului din Bucureşti, Completul I de judecată condamnă la pedeapsa cu moartea pe următorii:

- Mareşalul Ion Antonescu, Conducătorul Statului;
- Conferenţiar universitar Mihai Antonescu, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri şi Ministrul Afacerilor Externe;
- Profesor universitar Gheorghe Alexianu, Guvernatorul Transnistriei;
- General Constatin Z. Vasiliu fost subsecretar de stat în Ministerul de Interne - Comandantul Jandarmeriei.

Restul inculpaţilor din lot au fost condamnaţi la moarte în contumacie sau la închisoare pe diferite termene.

Inculpaţilor General Pantazi Constantin, Radu Lecca

şi Eugen Cristescu, condamnaţi şi ei la moarte, li s-a comutat pedeapsa cu moartea în detenţie grea pe viaţă.

Executarea sentinţei de condamnare la moarte a avut loc la închisoarea Jilava la 1 iunie 1946.

Dacă Tribunalul Poporului ar fi reprezentat într-adevăr poporul român atunci hotărârea lui ar fi fost sigur dreaptă, dar cum nu a fost aşa, hotărârea aceasta ca şi altele a fost o crimă împotriva poporului român.

Toată perioada dintre anii 1940-1944 ca şi actele de guvernare ale României din această perioadă sunt prezentate în actul de acuzare drept crime de război şi acte de trădare a intereselor ţării, după felul cum a fost concepută Legea 312/1945.

Analizând în continuare în cartea sa, Ioan Dan arată: într-adevăr din depoziţiile celor 57 de martori audiaţi nu rezultă săvârşirea nici uneia din infracţiunile pentru care erau judecaţi cei în cauză. Dimpotrivă, toţi martorii, indiferent că au fost propuşi de acuzare sau de apărare, au făcut depoziţii în favoarea acuzaţilor. Un fapt deosebit de semnificativ acela că un număr mare de martori au fost evrei, evident nu din cei care ocupau funcţii importante în regimul comunist. Fără excepţie şi aceştia, dând dovadă de o deosebită corectitudine, au făcut multe referiri favorabile acuzaţilor, referiri care înlătură cu desăvârşire posibilitatea de a aprecia guvernarea mareşalului ca fiind fascistă ori antisemită. Hotărârea tribunalului pronunţată în această cauză a ignorat pur şi simplu toate apărările formulate de acuzaţi.

Iar mai departe, tot Ioan Dan precizează: spre deosebire de sentinţa pronunţată în această cauză, care de fapt este o caricatură juridică, nu o sentinţă, pe care orice magistrat adevărat s-ar fi ruşinat să o dea şi să o publice,

expunerea mareşalului face trimiteri la documente oficiale, care lesne ar putea fi procurate şi ataşate la dosar, precum şi la martori care puteau fi audiaţi şi în mod cert ar fi dus la confirmarea situaţiei expuse. Cu toate acestea, nici una din probele menţionate nu au fost administrate de instanţa de judecată, ceea ce demonstrează odată în plus că nu s-a urmărit aflarea adevărului, ci numai condamnarea. În această situaţie se aplică principiul: apărarea care nu poate fi combătută cu probe, trebuie acceptată ca exprimând adevărul.

Mareşalul a mai declarat: pentru a acoperi Ţara şi organele noastre administrative de eventualele plângeri ce ni s-ar fi putut aduce, am autorizat şi am invitat pe toţi miniştrii acreditaţi la Bucureşti, inclusiv pe cei care reprezentau interesele Rusiei, pe toţi ziariştii străini şi reprezentanţii Crucii Roşii internaţionale, să meargă când vor şi unde vor în Basarabia, Bucovina, Transnistria şi Odessa şi în toate lagărele, cu însoţitor român sau fără, pentru a se informa şi constata situaţia de fapt. Aceeaşi invitaţie şi autorizaţie a fost făcută şi dată şi oamenilor politici români.

S-au organizat trenuri speciale pentru aceste vizite.

Nunţiul Apostolic, preşedintele Crucii Roşii Internaţionale, ministrul Elveţiei şi al Franţei mi-au spus că au constatat stări de lucruri foarte bune. Dacă nu mă înşel, copia unor rapoarte făcute de ministrul Elveţiei şi de şeful Crucii Roşii Internaţionale, venit în acest scop la Bucureşti, se găsesc în arhiva Ministerului de Externe, iar copia aceluiaşi raport făcut de reprezentanţii Crucii Roşii Internaţionale a fost trimis şi la Geneva.

Cu toate acestea, deşi s-a cerut de apărare aducerea acestor probe în instanţă şi ataşarea lor la dosarul cauzei,

acest lucru nu s-a întâmplat, fapt care demonstrează încă o dată că nu s-a urmărit aflarea adevărului, producerea acestor probe infirmând categoric acuzațiile formulate de cei care acuzau.

Extrase din raportul Crucii Roşii Internaționale se regăsesc în anexele acestei lucrări.

La proces am luat parte, aşa cum am menționat la început, ca martor al apărării profesorului Gheorghe Alexianu, fost Guvernator al Transnistriei. Am fost citat la Tribunalul Poporului din Calea Ştirbei Vodă nr. 115 pe data de 11 mai 1946.

Era o zi frumoasă de primăvară timpurie, cu soare mult, strălucitor. Dar într-un singur loc, oameni ce se considerau stăpâni îndreptățiți ai naturii pregăteau cu ură moartea altor semeni ai lor, căutând în acelaşi timp să dea procesului o formă şi o aparență de legalitate care să justifice într-un fel actul odios înscenat şi să-l considere ca o măsură de dreptate.

Era clădirea Tribunalului Poporului din Calea Ştirbei Vodă, unde se derula procesul, numit de comunişti al Marii Trădări Naționale.

Peste tot era pază aprigă, cu cordoane militare supravegheate de mai nou înființatele gărzi patriotice. Întreaga atmosferă îți trezea durere, teamă şi oroare, numai când luai contact cu modul brutal de acționare.

Se permitea accesul unei galerii anume selecționate, care era dirijată să susțină cu aplauze şi mulțumiri faţă de acuzele aduse, sau strigăte de protest, huiduieli şi nelipsitul slogan „La moarte, la moarte!", împotriva celor ce încercau să arate adevărul în favoarea nevinovaților din boxă.

Din sala de şedință răbufneau deseori strigătele sălbatice

ale celor aleşi să reprezinte voinţa şi revolta poporului, mai ales pentru a demonstra puţinilor ziarişti străini admişi la dezbaterile de înscenare juridică. Totul era regizat ca la teatru şi-ţi inspira groază şi silă, gândindu-te la ce se puteau preta nişte oameni ce se numeau slujitori ai justiţiei populare, dar care în realitate nu erau altceva decât uneltele criminale ale Moscovei. Ideea de dreptate şi adevăr devenise o noţiune necunoscută acestei specii de judecători, ea era înlocuită cu ordinul precis de a se condamna la moarte şi la cele mai grele pedepse privative de libertate a aşa zişilor inculpaţi.

Celălalt martor al profesorului Alexianu a fost Aurel Râmniceanu, fost director al Direcţiei finanţelor publice, din Guvernământ.

S-a întâmplat ca în aceeaşi zi de 11 mai să mai fie citat şi audiat de Tribunal, încă de la deschiderea lucrărilor, Iuliu Maniu, secretar general al P. N. Ţ. Audierea lui a durat până târziu după amiază spre orele cinci. Noi, martorii, stăteam nervoşi şi sub tensiune pe holul tribunalului aşteptând să ne vină rândul.

Din sală străbătea un vacarm de nedescris, comandat de agitatori special instruiţi, care prin huiduieli, apostrofări şi fluierături încercau să înfiereze depoziţia lui Maniu şi mai ales gestul de a fi strâns mâna mareşalului la terminarea depoziţiei.

Copleşit şi extenuat de încordare şi oboseală, Maniu a ieşit peste câteva minute din sală, sprijinit de amândouă braţele de câţiva colaboratori, sub protecţia ostaşilor din paza tribunalului.

După depoziţia martorului Râmniceanu mi-a venit şi mie rândul. Se lăsa înserarea, toată lumea era obosită şi fără chef, aşa că depoziţia mea a fost un simulacru de

depoziţie, fiind oprit de nenumărate ori de a dezvolta până la capăt întrebarea ce-mi fusese adresată. Ba mai mult, după primele întrebări şi răspunsuri ale mele consemnate ca atare de grefier, acuzatorul Săracu, văzând că declaraţiile mele răstoarnă complet acuzaţiile aduse profesorului Alexianu, a găsit de cuviinţă să mă oprească din nou, adresându-i-se de data asta preşedintelui, spunând că propune să nu mai fiu audiat ca martor, căci şi eu trebuia să fiu în boxa acuzaţilor de la început.

Avocatul Miron Eliade, apărătorul profesorului Alexianu, s-a ridicat şi a protestat pentru faptul că acuzatorul public caută să intimideze martorul. Tentativa de obstrucţionare era atât de evidentă, încât Voitinovici s-a văzut obligat să atragă atenţia lui Săracu să nu-l mai deranjeze pe martor.

Toată depoziţia mea, atâta cât a fost permisă, a fost bineînţeles în van; ea nu a fost cu nimic luată în considerare. La terminarea depoziţiei, plecând spre ieşire, am fost şi eu imediat înconjurat de o bandă de huligani special instruiţi, care m-au huiduit, ameninţat şi bruscat, până la intervenţia gărzii militare sub a cărei protecţie am putut ieşi din tribunal. Am suportat tot acest afront cu o nesfârşită durere, dezamăgire şi resemnare pentru că îmi dădeam seama că justiţia încetase să mai existe, iar ideea de adevăr şi dreptate fusese înlocuită cu oarba şi degradanta ură de clasă, începuse opera de lichidare a elitelor neamului.

Revin la cartea lui Ioan Dan şi remarc încă o dată modul magistral în care i-a analizat dosarul de acuzare, probele existente la dosar şi cum a reuşit fără nici un dubiu să probeze nevinovăţia profesorului Alexianu cel pe care l-am însoţit zi de zi pretutindeni în timpul celor

trei ani şi jumătate cât a fost Guvernator al Transnistriei. Aşa i-am putut cunoaşte întreaga-i muncă şi activitate excepţională la care şi eu mi-am adus contribuţia funcţie de îndatoririle mele.

În această situaţie pot să afirm fără nici un dubiu că analiza juridică făcută procesului, argumentele de data asta bazate numai pe adevăr şi dreptate, duc la ideea că Mareşalul Ion Antonescu a fost un erou al neamului, care a salvat ţara în cele mai grele împrejurări prin care trecea în preajma războiului şi că atât el cât şi colaboratorii săi au fost condamnaţi nevinovaţi la moarte.

Întrucât partea de proces a Mareşalului a fost magistral analizată de Ioan Dan, eu voi încerca să completez numai partea din proces în ceea ce-l priveşte pe profesorul Alexianu, Guvernatorul Transnistriei, deşi şi în acest caz, analiza formulată este deosebit de documentată şi combate prin probele existente în dosar acuzaţiile ce i s-au adus, scoţând la lumină adevărul curat şi nu învinuirile înveninate de ură ale acuzatorilor publici, aserviţi noilor forţe politice comuniste.

Personalitatea şi activitatea fostului Guvernator al Transnistriei, distins profesor de drept constituţional, cunoscut şi elogiat de facultăţile de drept pe plan internaţional, am evidenţiat-o deja în prima parte a acestei lucrări şi nu voi mai insista asupra acestei laturi. Dar, voi arăta şi menţiona situaţii pe care le cunosc datorită participării mele efective la activitatea desfăşurată de profesorul Alexianu în administrarea acelei regiuni, pentru a lămuri şi combate mai bine acuzaţiile ce i s-au adus la proces, unde de altfel s-au depus şi au existat toate aceste probe de nevinovăţie, dar care nu au fost luate în considerare de aşa zisul tribunal al poporului condus de magistraţi ce

începeau să reprezinte justiţia comunistă în ţara noastră, şi datorită căreia profesorul Alexianu a fost condamnat la moarte şi executat odată cu Mareşalul Ion Antonescu, la 1 iunie 1946 la închisoarea Jilava.

Analiza capetelor de acuzare o voi face după sentinţa nr. 17 din 17 mai 1946, reprodusă în diverse lucrări care au studiat acest proces, alte posibilităţi de cunoaştere neavând la îndemână, volumele şi documentaţia procesului fiind încă şi astăzi interzise cercetării.

Profesorului Alexianu, arăta Ioan Dan la pag. 211 din lucrarea sa, nu i se poate reproşa decât că a administrat în condiţii foarte bune un teritoriu sovietic.

Este interesant de a prezenta unele păreri exprimate de profesorul Alexianu cu privire la situaţia politică a ţării, păreri date la interogatoriul ce i s-a luat.

Acuzatorul Gr. Stroescu îl întreabă pe profesor despre faptul că Germania a provocat războiul şi că la noi în ţară s-a sprijinit pe mişcarea legionară.

Profesorul Alexianu răspunde: Guvernarea noastră din 1920, 1921 şi până astăzi a fost o crimă politică împotriva României căci toate partidele politice şi-au bătut joc de această ţară. Aceasta este convingerea mea pe care am spus-o atât studenţilor cât şi legionarilor, am spus-o de la catedra mea de la Cernăuţi.

Legionarii sunt o creaţie a nemulţumirilor ţării de activitatea proastă a celorlalte partide politice. Dacă partidele politice şi-ar fi îndeplinit răspunderile lor faţă de ţară, nu ar fi putut exista mişcarea legionară. Această mişcare a fost o speranţă că se va da ţării organizarea şi viaţa de care avea nevoie. Germanii au profitat de această situaţie, exploatând-o în folosul lor. Ce putea face România, putea ea singură şi părăsită de aliaţi să reziste Germaniei?

Dacă ne ocupau germanii vă dați seama ce ar fi însemnat patru ani de ocupație. A apărut Mareșalul Antonescu, scos de împrejurări la iveală, nu printr-un fapt deosebit al lui, cât din cauza absurdei și criminalei guvernări a partidelor politice cât și a Regelui Carol. Desigur, intrarea în război se datorește Germaniei. Cine avea interes în Europa să poarte război decât Germania? În felul acesta ea justifica o dictatură care altfel nu putea să existe multă vreme. Național-socialismul a căutat să-și justifice existența prin acest război, este o chestiune internă a Germaniei nu numai una externă.

Antonescu a făcut războiul și pentru a recăpăta Basarabia și Bucovina de Nord. Dacă nu-l făcea, el nu putea să rămână la putere, l-ar fi înlocuit germanii, aducând fie pe Horia Sima, fie pe altcineva. Atitudinea împotriva evreilor nu a fost opera lui, a fost supapa de siguranță prin care s-au salvat marea majoritate a evreilor din țară. Dacă Mareșalul cădea de la putere, nu mai rămânea nici un evreu în țară. Antonescu nu a salvat numai evreimea din țară, ci pe toată lumea. Dacă intram pe mâinile legionarilor, nu scăpa nimeni, nici chiar românii, nu numai evreii. Aceasta era concepția germană. Eu nu am văzut o ură mai înspăimântătoare și o intoleranță în discuții în ceea ce privește atitudinea germanilor împotriva evreilor.

Iar în declarația luată în continuare de acuzatorul public Stroescu, cu privire la activitatea organelor serviciului secret ce au activat în Transnistria, profesorul Alexianu a menționat:

„Mi s-a spus de Mareșalul Antonescu că organele înființate pentru siguranță în Transnistria vor fi de trei feluri:

Primul va aparţine armatei, dirijat de serviciile specializate ale Marelui Stat Major; al doilea, Serviciul Secret de Siguranţă, organ de sine stătător dirijat de Bucureşti, era condus de Mircea Cristescu, fratele lui Eugen Cristescu, iar al treilea, aparţinea jandarmerie, la dispoziţia unui subsecretariat din Ministerul de Interne.

„S-au prezentat când au venit să lucreze, în cunoştinţa dvs., aceste servicii de siguranţă?"

Nu s-au prezentat oficial niciodată! Mă trezeam din când în când cu câte o informare ce-mi parvenea prin filiera Consiliului de Miniştri. Principalele rapoarte ce ni se aduceau la cunoştinţă vizau problema Odessei şi în special cele legate de existenţa catacombelor. Se inventau tot felul de situaţii deosebite, de cele mai multe ori ireale sau mult exagerate. Ele vădeau dacă nu o rea credinţă, în mod precis o necunoaştere a realităţilor. În mod precis aceste rapoarte erau astfel făcute - un fel de complezenţă - pentru ca cei însărcinaţi cu aceste probleme să fie oricând apăraţi de răspundere, pentru a nu mai avea de suportat acuzele şi neplăcerile pe care le-au avut, după atentatul din clădirea NKVD-ului.

Se făceau rapoarte imaginare că în Transnistria operează partizani sau elemente infiltrate în rândul evreilor dislocaţi din alte zone ale ţării, sau diverse tipuri de sabotori, lucruri care s-au dovedit a fi total inexacte. Totul era un gen de tendenţioasă exagerare şi o preocupare permanentă de a alarma Bucureştiul. Eu am lăsat peste tot populaţia liberă, fără a impune nici un fel de restricţii, după modelul administraţiilor germane din zone învecinate. Nu am avut niciodată vreun motiv ca să procedez altfel, mai ales că nu am avut nici cea mai mică neplăcere cu această problemă.

La 7 decembrie 1941 am deschis Universitatea cu toate facultățile ei, unde studiau peste 3000 de studenți ucraineni, ruşi, evrei, moldoveni.

La redeschiderea Operei şi a Teatrului Mare din Odessa a luat parte întreaga populație în frunte cu obștea locală, fără a exista nici cel mai mic incident. Gestul nostru a fost apreciat cum nu se poate de bine de toată lumea.

Nu au existat atentate directe sau sabotaje cu toate că paza şi protecția noastră erau mai mult decât minime.

Au fost unele atentate nesemnificative petrecute mai ales în ultima parte a anului 1943, care au vizat însă trupele germane.

Întreaga populație era îngrozită că românii se vor retrage şi germanii le vor lua locul.

Însăşi comunitatea evreiască locală, când a văzut că s-a ordonat retragerea evreilor dislocați din Basarabia şi Bucovina, a cerut prin memorii şi solicitări care au parvenit până la reprezentanții Crucii Roşii Internaționale care vizitau Transnistria, să fie şi evreii luați în România, chiar cu statut de ostatici în lagăre de concentrare, decât să revină sub administrație sovietică.

Când am văzut că militar situația se agravează şi va trebui să părăsim Transnistria, am propus Mareşalului şi am primit acordul de a preda localnicilor toate bunurile refăcute de noi, în starea în care se aflau.

S-au creat pe lângă toate prefecturile comisii care au trecut la predarea totală a tuturor bunurilor existente, pe bază de inventar şi procese verbale de predare primire. (vezi procesul verbal în cauză de la pag 132).

Când administrația civilă a fost înlocuită cu una militară, din cauza replierii frontului, locul meu a fost

luat de g-ral. Potopeanu. El nu a ţinut cont de ceea ce predasem localnicilor şi a început să demonteze fabrici şi industrii fie pentru a le aduce în ţară, fie să le predea germanilor. Mă cheamă M. Antonescu şi-mi spune: Potopeanu spune că nu poate păstra administraţia - aceasta se întâmpla prin martie 1944 - şi vrea să o predea germanilor. Bine, zic, dar de ce mă chemaţi pe mine pentru problema asta? Îi arăt totuşi lui M. Antonescu ce implicaţii va avea în timp acest act şi că normal era să se meargă mai departe pe măsura luată de mine de a preda întreg patrimoniul localnicilor. Se arătă convins şi ştiu că a dat acest ordin lui Potopeanu de a preda întreaga administraţie ruşilor. Potopeanu însă, pentru a-şi completa decoraţiile şi cu cele germane care-i lipseau, a predat în continuare întreaga administraţie care valora peste 15 miliarde de lei germanilor. Noi am investit în Transnistria pentru producerea acestor bunuri cel puţin 7 miliarde lei.

Apoi tot în martie 1944 a apărut telegrama cifrată trimisă de pe front de Ion Antonescu, care suna aşa: „Sunt informat că g-ral. Potopeanu predă fără ordin întreaga administraţie a Transinistriei germanilor, g-ral. Auleb. Imediat să fiu informat cine a dat acest ordin şi de ce se părăseşte Transnistria."

Administraţia română a luat în primire Transnistria treptat, funcţie de cum acceptau trupele germane să se retragă. Astfel, zona Moghilev a fost părăsită de trupele germane permiţându-ne să o luăm în primire de abia la sfârşitul lui martie 1942.

Cât timp trupele germane au staţionat în Transnistria au cărat de acolo tot ce au găsit, în special cereale şi animale, iar în momentul în care au aflat că vor trebui să

predea tot ţinutul nouă, au demontat părţi din fabrici, luând motoare şi tot ce era mai de valoare.

În faţa acestei situaţii a venit Mareşalul Antonescu şi a spus: „Bine, dacă germanii iau în felul ăsta din Transnistria, vom lua şi noi în ţară".

Din această situaţie, în luna noiembrie 1941 s-a instituit, printr-un jurnal al Consiliului de Miniştri, noţiunea de captură de război. Astfel, pe lângă Armata a 3-a se instituie o comisie de capturi de război, condusă de g-ral Arbore, iar pe lângă Armata a 4-a, una condusă de g-ral. Ghineraru. Fiind civil şi deloc agreat de militari, raporturile mele cu armata erau de aşa natură încât în primele luni am putut şti şi controla foarte puţin cum lucrează şi ce iau aceste comisii.

Redau în continuare din interogatoriul luat între 14 şi 16 aprilie 1946.

Săracu: Aţi vorbit la început de un jurnal al Consiliului de Miniştri din noiembrie 1941, în care se arăta ce sunt capturi de război şi ce nu sunt. S-au adus vagoane cu pietre funerare. Erau încadrate în categoria capturilor de război?

Gh. Alexianu: Nu erau capturi de război. Nu mai eram Guvernator în Transnistria; am auzit că s-au adus şi m-am interesat de acest lucru. Erau cumpărate de la primăria Odessei ca pietre de construcţii. Odessa era un oraş foarte bogat şi sovieticii n-au vrut să mai lase în cimitire toate aceste monumente funerare. Fuseseră desfăcute din cimitire şi erau întrebuinţate la repararea unor construcţii. Primaria Odessei le-a vândut şi au fost aduse în ţară. Personal am găsit în gara Obor vagoane întregi cu asemenea pietre. S-a făcut atâta caz că s-au adus acele pietre funerare pe care sovieticii le foloseau la reparaţii,

că Mareşalul a dat ordin lui Potopeanu să le ducă înapoi.

Săracu: Când populaţia evreiască a fost evacuată din Odessa, s-a dat o dispoziţie că în 24 de ore, populaţia trebuie să depună toate lucrurile de preţ. Ce s-a făcut cu aceste bunuri?

Gh. Alexianu: Tot ce s-a luat în primire se află la Banca Naţională.

Săracu: În legătură cu acţiunea de curăţire a catacombelor de la Odessa?

Gh. Alexianu: Ca să liniştesc lumea că nu se afla nimic în catacombe am făcut depozite de legume şi am crescut ciuperci.

Săracu: Consideraţi pe cineva vinovat, în lumina obiectivă?

Gh. Alexianu: Eu cred că România, o ţară atât de mică, prinsă între două puteri atât de mari, nu mai putea să aibă, în acel moment, o opţiune şi o voinţă proprie şi deci, obiectiv vorbind, nu se putea spune că cineva anume poartă sau nu poartă vinovăţia acelei situaţii. Dacă nu era presiunea germană şi cea legionară care permanent ameninţau cu răsturnarea guvernului, n-ar fi fost omorât nici un evreu. Eu le vorbeam germanilor deschis şi ajunsesem să fiu apreciat, iar presa străină care era la Odessa, printre care americani şi elveţieni, în afara germanilor, italienilor şi ungurilor şi întreg Corpul Diplomatic care în diverse ocazii vizitaseră Transnistria, au fost uimiţi de ce s-a realizat.

Ică Antonescu era cel care împiedica să se vorbească de realizările Transnistriei. Am cerut să se publice în ziare articole despre realizările înfăptuite, dar a refuzat acest lucru. Expoziţia Transnistriei deschisă la Bucureşti, în care am arătat tot ce am realizat menţinând organizarea

economică existentă, şi care a fost foarte apreciată, a fost închisă după trei săptămâni pe motiv că se face voalat propagandă comunistă.

După 1943 a început lupta pentru înlăturarea mea.

Antonescu trebuia să dea mai multă atenţie militarilor, căci dispăruse alternativa legionară. Generalul Dobre se gândea la succesiunea Mareşalului, la fel Ică, Pantazi şi Neagu. Toţi s-au coalizat contra mea crezând că aş vrea să iau locul Mareşalului.

Acuzatorul Stroescu: Cunoaşteţi cazuri de ofiţeri români superiori care au jefuit şi adus lucruri aici?

Gh. Alexianu: Tot ce a stat în putinţa Mareşalului ca să împiedice aceste lucruri, a făcut-o. Din nenorocire neamul nostru are înclinări ancestrale pentru aceste lucruri. Când a fost găsit un prefect făcând contrabandă, a fost destituit şi condamnat la 8 ani închisoare. Am avut contrabandă la punctele de frontieră şi într-o parte şi în alta. Ca să legitimez această situaţie şi pentru a împiedica furturile şi contrabanda am instituit birouri de vânzare, fiindcă nu aveam convingerea că oamenii cumpără lucrurile, prin aceasta putând controla provenienţa lucrului. O mare parte din ceea ce se încerca să se treacă în ţară provenea din casele părăsite. Pianele care au intrat în ţară erau transportate cu maşini militare care erau exceptate de la control. Nu se putea schimba o mentalitate de la o zi la alta şi un singur om să facă totul. Dar cel mai mult au jefuit germanii şi aproape toată contrabanda le-a aparţinut. (Fond documentar S. R. I. dosar 40.010 vol. 45).

Redau capetele de acuzare după sentinţa nr. 17 din 17 mai 1946, cu aprecierile juridice ale lui I. Dan şi comentariile mele:

1. Acest acuzat a fost Guvernatorul Transnistriei de

la 17 august 1941 până în februarie 1944.

În această calitate, după data de 6 septembrie 1940 a militat pentru desăvârşirea intrării armatelor germane pe teritoriul ţării, prin participarea sa în Consiliul de Miniştri, începând de la 7 iulie 1941 şi până la 26 ianuarie 1944.

Pentru această acuzaţie i s-a aplicat detenţie grea pe viaţă şi 10 ani degradare civică.

În afara enunţării textului din lege, nici un fel de argumentare sau motivare doveditoare.

Profesorul universitar Gheorghe Alexianu a fost Guvernatorul Transnistriei de la data de 19 august 1941 şi nu de la 17 august 1941, aşa cum apare în sentinţă.

Cu toate că în actul de acuzare se spune la pag.10: „Pătrunderea armatelor germane pe teritoriul român începe la 12 oct. 1940, ca urmare a convenţiei din 15 sept.1940", iar la paragraful A 4 se spune: „Propunerile guvernului român pentru trimiterea unei Misiuni militare germane în România au loc la 10 august 1940", deci înainte de abdicarea lui Carol al II-lea şi numirea lui I. Antonescu conducător al statului.

Lăsând la o parte faptul că intrarea trupelor germane în România, în condiţiile date, nu putea constitui o infracţiune, judecătorul poporului merge cu absurditatea până acolo că îl face culpabil pe Gheorghe Alexianu pentru fapte pe care le-ar fi comis în calitate de administrator al Transnistriei, fapte petrecute într-o perioadă în care el nu era numit în acea funcţie. Probabil că, în viziunea judecătorilor, Gheorghe Alexianu, ştiind că va fi numit într-o anumită funcţie la 18 august 1941, a început încă de la 6 septembrie 1940 să militeze pentru aducerea trupelor germane în ţară. La data de 7 iulie 1941, invocată în sentinţă, nu numai că trupele germane erau venite în

România cu mult timp în urmă, dar începuse şi războiul contra U.R.S.S., de mai bine de două săptămâni.

Nimic însă nu avea importanţă şi nimic nu putea să stea în calea tribunalului poporului de a pronunţa condamnări.

2. Având în vedere că, după cum rezultă din stenogramele Consiliului de Miniştri, acuzatul Gheorghe Alexianu a fost prezent şi în şedinţele de la 19 iunie 1941, când s-a hotărât declararea războiului împotriva U.R.S.S.- ului, iar apoi, prin concursul ce l-a dat guvernului Antonescu, a sprijinit continuarea războiului atât împotriva U.R.S.S.-ului cât şi a Naţiunilor Unite.

Că acest fapt constituie în totul crimă de dezastrul ţării prevăzută de art. 2 lit. a din Legea 312/1945 şi sancţionată de art. 3 aliniatul 2 din aceeaşi lege, texte pe care Tribunalul Poporului le aplică în cauză.

Pentru această îndrăzneală de a fi sprijinit războiul antisovietic i s-a aplicat pedeapsa cu moartea şi 10 ani degradare civică sub denumirea de crimă de dezastrul ţării.

Vedem din actul acuzării, care spune la pag.18: „Trimiterea armatei române în războiul contra U.R.S.S.-ului, s-a făcut în urma unei serii de convorbiri secrete ale lui I. Antonescu cu Hitler".(deci nu cu avizul sau participarea lui Gh. Alexianu)

Că a sprijinit războiul contra U.R.S.S. este real, dar că acest război a fost purtat pentru apărarea libertăţii poporului român şi pentru alungarea cotropitorilor de pe teritoriul ţării este la fel de real. Pentru asemenea fapte, poporul român nu îşi putea condamna conducătorii şi nu a făcut acest lucru. Cei ce au făcut-o nu au nimic comun cu poporul român.

Este important de reţinut, aşa cum am mai arătat, faptul că profesorul Gh. Alexianu nu a făcut parte niciodată din guvernul Antonescu.

La 19 august 1941, data când, în Consiliul de Miniştri, s-a hotărât declanşarea războiului, el se afla acolo ca simplu specialist fără a avea vreo funcţie anumită.

3. Având în vedere că, după cum rezultă din şedinţa Consiliului de Miniştri din 13 noiembrie 1941, rezultă că acuzatul Gheorghe Alexianu a ordonat şi desăvârşit acte de teroare, cruzime şi de suprimare asupra populaţiei din teritoriul unde s-a purtat războiul. Din stenograma acestui consiliu rezultă convorbirile ce au avut loc între Ion Antonescu şi Gh. Alexianu cu privire la represaliile ce au avut loc la Odessa, ocazie cu care acuzatul Gheorghe Alexianu a răspuns la întrebarea Mareşalului că represiunea de la Odessa a fost destul de severă, că au fost împuşcaţi şi spânzuraţi pe străzile Odessei populaţie civilă din acest oraş.

Că acest fapt se încadrează în dispoziţiunile art. 2 lit. d din Legea 312 şi sancţionată de art. 3 alin. 2 din aceeaşi lege, texte pe care Tribunalul Poporului le aplică în cauză şi care au fost enunţate în şedinţă publică. Pentru această pretinsă infracţiune **i s-a aplicat pedeapsa cu moartea şi 10 ani degradare civică.**

Lăsând la o parte că represaliile de la Odessa au fost justificate, nu numai de aruncarea în aer sau vătămarea gravă a integrităţii corporale a întregului comandament român, dar şi de asasinarea zilnică a unor militari români.

Acele mult trâmbiţate represalii de la Odessa, ordonate în urma aruncării în aer a comandamentului Diviziei a zecea, din punct de vedere militar şi al cutumelor războiului au fost perfect justificate şi îndreptăţite. Represalii au

făcut tot timpul şi americanii şi englezii prevalându-se de aceleaşi convenţii internaţionale privind purtarea războiului. Crimele monstruoase comise de sovietici sunt trecute cu vederea cu multă abilitate, căci peste tot şi în toate timpurile învingătorilor nu li se reproşează niciodată nimic.

Dar astăzi, din cercetarea noilor documente apărute în istoriografia Mareşalului Antonescu avem o nouă dovadă, de prim ordin, datorită lucrării colonelului Alexandru Mihai Stoenescu, „Armata, Mareşalul şi Evreii".

În această lucrare col. Stoenescu, având posibilitatea să cerceteze arhivele marilor unităţi militare care au luat parte la luptele de la Odessa, în timpul celui de-al doilea război mondial şi apoi, după căderea oraşului, au staţionat în oraş, tratează în volumul sus amintit şi problema aşa numitului caz Odessa.

Este pentru prima oară când asupra acestui subiect, atât de discutat şi exploatat atât de partea sovietică cât şi de acuzatorii publici ai procesului din 1946, se lămuresc lucrurile cu acte oficiale indiscutabile.

Din cercetările făcute minuţios şi cu migală de col. Stoenescu, în arhivele Ministerului Apărării Naţionale şi ale Marelui Stat Major şi după ce a cercetat jurnalele de front ale unităţilor ce s-au aflat în acea perioadă la Odessa, pe zile şi ore, reiese clar că în 22 octombrie 1941, dată când clădirea fostului NKVD, în care se instalase comandamentul militar al Diviziei a X, a sărit în aer, au fost omorâţi peste o sută de ofiţeri militari români şi germani.

În urma ordinului perfect legal nr. 3161 (562) dat de Mareşal în 23 octombrie 1941, s-au executat de regimentele aflate în oraş 417 civili. (Arhiva M. Ap. N. fond Divizia a X, dosar 830 fila 487)

Interesant de reţinut este că la interogatoriul luat de ruşi la Moscova, Mareşalul a fost obligat să semneze că au fost omorâţi în urma aruncării în aer a Comandamentului Diviziei a X circa 220.000 de oameni, pentru ca la al doilea interogatoriu să fie pus să semneze pentru 100.000 de oameni, iar la proces să fie acuzat pentru omorârea a 60.000 de oameni, pentru ca apoi să se ajungă la 25.000, 20.000, iar în actul final de acuzare şi condamnare să se reţină cifra, şi aşa aberantă, de 5.000 de oameni. S-a menţinut fără nici o justificare sau probă această cifră, doar pentru că şeful partizanilor din Ucraina, într-un articol publicat la Stockholm, anunţa că ar fi omorât 15.000 de prizonieri români de război, în contul cifrei total neserioase de 5.000 de oameni omorâţi ca represalii la Odessa. Permanent şi tot timpul, joc de cifre propagandistice, numai şi numai pentru a se mistifica adevărul şi realitatea şi pentru a culpabiliza armata şi conducătorii ei. Realitatea aşa cum am arătat, izvorâtă din cercetările minuţioase ale istoricului Al. M. Stoenescu, arată că represaliile de la Odessa au dus la omorârea a 417 oameni.

Mergând pe ideea cifrelor aberante trebuie reţinut că în Muzeul Holocaustului din Washington se reţine cifra de 19.000 de oameni!

Trebuie însă să spun că Gh. Alexianu nu a avut nimic comun cu acele represalii. Nu avea calitatea nici să le organizeze, nici să le ordone şi cu atât mai puţin să le execute. Mai mult, el nici nu se afla la Odessa, Guvernământul avea în acea perioadă sediul la Tiraspol. De altfel, în sentinţă nu se arată decât că Gh. Alexianu i-a comunicat Mareşalului impresiile sale în legătură cu represaliile pe care le-a considerat destul de severe.

Dar dacă şi Alexianu trebuia asasinat era necesar să

se găsească cât mai multe pretexte chiar dacă toate erau mai mult ca absurde. Nu-şi făcea nimeni însă probleme că va veni şi timpul când această aşa numită sentinţă va putea fi văzută şi analizată şi de alţii.

De altfel, cu privire la represaliile de la Odessa, Mareşalul a declarat în instanţă:

„După intrarea trupelor noastre în Odessa şi abandonarea oraşului de către trupele ruseşti o mică parte din populaţia oraşului sub haina terorismului şi protejaţi şi ascunşi de labirintul catacombelor pe care era aşezat oraşul a continuat atât cât au putut lupta, asasinând, incendiind sau punând maşini infernale. Aceste atacuri au produs în primele zile multe victime în rândul ofiţerilor sau ale soldaţilor români din Odessa. Apoi, la câteva zile de la ocuparea oraşului, o maşină infernală a făcut să sară în aer o clădire a NKVD-ului, lăsată în perfectă stare. Comandamentul Diviziei a X-a împreună cu tot Statul Major a căzut victimă acestei acţiuni teroriste. Câteva ore mai târziu, am fost înştiinţat de cele întâmplate şi în acelaşi timp mi se cerea autorizarea represaliilor.

Cererea de represalii venea după avertismente succesive date populaţiei din Odessa şi rugăminţilor ce li s-a făcut de a nu se asocia cu teroriştii şi de a-i denunţa.

Eram într-o stare de spirit specială, pentru că vizitasem în dimineaţa aceleiaşi zile un spital, în care am găsit printre alţii un ofiţer şi trei soldaţi din grupa lui, amputaţi total de braţe şi picioare şi orbi. Au povestit că fuseseră victime ale unei maşini infernale plasate pe clanţa unei uşi de şcoală.

Mai primisem în acelaşi timp date prin care guvernatorul Basarabiei raporta că în timpul ocupaţiei ruseşti se deportaseră din zonele rurale peste 50.000 de ţărani

români şi unele fotografii însoţite de numele celor care au fost găsiţi omorâţi în pivniţele ocupate de autorităţile ruse. Toate acestea m-au determinat să dau aprobarea cerută, deşi Comandamentul local nu avea voie să-mi ceară aprobarea, pentru că de la începutul războiului am dat anumite ordine de principiu, prin care atrăgeam atenţia să se respecte dreptul internaţional şi convenţiile internaţionale semnate de România la Haga.

Subliniez însă că am dat ordin de represalii, dar nu de masacre, ele nici nu au fost în realitate.

„Răspunderea de fond", precizează Mareşalul, „o au aceia care au provocat războiul şi care au întrebuinţat în război mijloace şi acţiuni neîngăduite de legile războiului (terorism, partizani, înarmarea populaţiei civile, maşini infernale).

Însăşi Conferinţa de la Haga autoriza statele beligerante în astfel de cazuri să aplice represalii. De altfel, cutumele războaielor au stabilit în toate timpurile folosirea represaliilor în astfel de cazuri, căci numai aşa se poate pune capăt acţiunilor de război incorecte şi neloiale care provoacă pierderea de vieţi în imposibilitate de a se apăra.

Responsabilitatea formală o are comandantul local, în cazul în care a depăşit limita în aplicarea acestor represalii.

Cer, ca atunci când se va judeca acţiunea de la Odessa, sub aceleaşi aspecte să se judece şi acţiunile adversarilor noştri. Dar niciodată învingătorii n-au fost chemaţi să dea socoteală pentru nici una din faptele lor."

La interogatoriul luat profesorului Gh. Alexianu de acuzatorii Stroescu şi Nicolschi, acesta a precizat:

„La 22 octombrie 1941 s-a întâmplat atentatul petrecut în clădirea fostului NKVD din Odessa unde se afla Comandamentul militar al Odessei, în frunte cu generalul

Glogojanu şi unde au murit 106 militari români şi germani şi câţiva civili. Eu nu aveam încă nici o legătură cu Odessa, guvernământul funcţiona la Tiraspol. Câteva zile mai târziu, col. Broşteanu mi-a spus cele petrecute şi că s-au aplicat sancţiuni. Peste două sau trei zile l-am întâlnit la Tiraspol pe generalul Macici care fusese trimis de Marele Cartier al armatei la Odessa după moartea generalului Glogojanu şi, întrebându-l ce s-a întâmplat, el a refuzat să îmi dea vreo explicaţie.

Mai târziu, prin relatările primarului Pântea am luat cunoştinţă de cele întâmplate. Eu am avut o situaţie deosebită în Transnistria, căci faptul că eram civil nemulţumea pe cei din armată, mai ales că atât în Basarabia cât şi în Bucovina guvernatorii erau militari. Prin statutul meu eu nu aveam dreptul să mă amestec în treburile militarilor."

Aceasta fiind situaţia şi ţinând cont şi de faptul că Mareşalul a recunoscut că i s-a cerut şi a dat aprobarea acestor represalii, cum mai poate fi acuzat Gh. Alexianu de comiterea acestora?

Gh. Alexianu, nu a avut nimic comun cu acele represalii. Nu avea calitatea nici să le ordone, nici să le organizeze şi cu atât mai puţin să le execute. Mai mult, el nici nu luase încă în primire zona Odessa, guvernământul fiinţând la Tiraspol. De altfel motivarea sentinţei de condamnare la moarte, reţine doar faptul că Gh. Alexianu i-a comunicat Mareşalului Ion Antonescu impresiile pe care şi le făcuse în legătură cu acele represalii numai după cele aflate de la col. Broşteanu şi primarul Pântea, represalii pe care le-a considerat destul de severe.

Dar dacă şi Alexianu trebuia omorât, era necesar să se găsească orice pretext, indiferent de cât de absurd ar fi fost.

4. Având în vedere că acuzatul Gh. Alexianu în calitatea sa de Guvernator al Transnistriei a ordonat şi organizat munci excesive, deplasări şi transporturi de persoane, în scopul exterminării acestora, fapt ce rezultă din Ordonanţa nr. 26 prin care dispune instituirea muncii obligatorii pentru toţi locuitorii Odessei, între 16 - 60 ani, sub sancţiunea internării lor în lagăr, ceea ce în realitate constituie un mijloc de exterminare, iar prin Ordonanţa nr. 35 din 2 ianuarie 1942 dispune deportarea tuturor evreilor din Odessa în regiunea Berezovca unde sunt masacraţi în masă.

Că acest fapt astfel stabilit (cum? doar prin enunţarea acuzaţiei, altă dovadă nu se află la dosar, spune Ioan Dan, cel care analizează acuzaţiile pe baza actelor şi probelor din dosar) constituie elementele crimei prevăzută de art. 2 lit. f din Legea 312/1945 şi sancţionată de art. 3 alin. 2 din aceeaşi lege, texte pe care Tribunalul Poporului le aplică în cauză.

Pentru aceste sancţiuni, Gh. Alexianu a fost condamnat la moarte şi 10 ani interdicţie corecţională.

Cu privire la organizarea muncii obligatorii, pentru moment mă rezum în a menţiona că în timp de război, când bunurile de primă necesitate sunt raţionalizate, este firesc şi legitim să nu fie hrăniţi paraziţii, ba chiar să fie obligaţi toţi cetăţenii să muncească. Cu toate astea sentinţa mergea până acolo încât consideră obligaţia de a munci un mijloc de exterminare. Oare o muncă în vreme de război, care se plăteşte pentru un regim de lucru de 8 ore, iar pentru orele suplimentare cu o plată majorată, poate fi socotită ca muncă de exterminare, când fiecare cetăţean apt de muncă este dator să-şi câştige existenţa.

Profesorul Alexianu s-a apărat de această acuzare

susţinând că, prin ordonanţa ce a dat, nu a făcut altceva decât să dea continuitate prevederilor art. 12 din Constituţia U.R.S.S., potrivit căruia: „munca în U.R.S.S. este o datorie şi o chestiune de onoare a fiecărui cetăţean capabil de muncă, după principiul cine nu munceşte acela nu mănâncă".

În continuare voi prezenta date din cele două ordonanţe puse în discuţie aşa cum au fost ele emise:

Ordonanţa nr. 26

Noi, Ion Antonescu, Mareşal al României şi Comandantul de Căpetenie al Armatei, prin profesor universitar Gheorghe Alexianu, Guvernatorul Civil al Transnistriei, în virtutea deplinelor puteri acordate prin decretul nr. 1 din 19 august 1941, dat la Tighina,

ORDONĂM:

Art. 1: Se instituie munca obligatorie de folos obştesc, pentru toţi locuitorii de la 16 la 60 de ani, domiciliaţi pe teritoriul municipiului Odessa.

Art. 2: Numai cei ce muncesc se vor bucura de concursul autorităţilor pentru procurarea celor necesare existenţei.

Art. 3: Pentru organizarea muncii şi raţionalizarea distribuirii hranei şi cartelelor, pentru cele necesare existenţei, se înfiinţează un Comisariat al Guvernământului la Odessa, depinzând direct de Guvernator.

Art. 4: Pentru evidenţă, toţi cei ce se încadrează în prevederile art. 1 din prezenta ordonanţă sunt obligaţi a se prezenta spre a fi luaţi în evidenţă la circa de poliţie în

raza căreia domiciliază, în termen de 10 zile de la afişarea prezentei ordonanţe.

Art. 5: Repartizarea pe diferite munci a celor înscrişi se va face de către Comisarul Guvernământului.

Art. 6: Plata muncii efectuată se va face în bani şi în natură de către instituţia sau întreprinderea în folosul căreia se prestează munca.

Art. 7: Celor ce prestează munca în conformitate cu prezenta ordonanţă li se vor elibera cartele de alimente şi articole de primă necesitate în raport cu numărul membrilor familiei.

Art. 8: Sunt scutiţi de obligativitatea prestării muncii instituite prin prezenta ordonanţă: bolnavii, infirmii declaraţi ca atare de serv. Sanitar al municipiului Odessa, bătrânii în vârstă de peste 60 de ani, femeile gravide cu începere din luna a V-a, femeile cu copii mai mici de cinci ani, precum şi cele cu mai mult de trei copii sub 10 ani.

Sunt, de asemenea, scutiţi toţi cei care prestează o muncă efectivă în serviciile publice sau private.

Art. 9: Cei ce nu se vor supune îndatoririlor prevăzute în prezenta ordonanţă vor fi internaţi în lagăre.

Identificarea lor se va face de organele de poliţie şi jandarmerie, iar internarea în lagăre se va dispune de către Prefectura Poliţiei Odessa.

Art. 10: Domnul Director al administraţiei este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a prezentei ordonanţe.

Dat în Cabinetul nostru astăzi, 21 noiembrie 1941

Guvernator

Gh. Alexianu

De unde rezultă, deci, intenţia de exterminare ? Faptul că fiind vreme de război, toţi cei apţi de muncă au fost

obligaţi să muncească şi să nu fie hrăniţi ca paraziţi.

În art. 7 se specifică că celor ce prestează munca în conformitate cu prevederile ordonanţei li se vor elibera cartele de alimente şi articole de primă necesitate în raport cu numărul membrilor de familie, adică prin munca unui singur membru de familie, se asigură existenţa întregii familii. Scutirile prevăzute pentru cei bolnavi, bătrâni, infirmi, femei gravide sau cu mai mulţi copii sunt dovezi de modul corect cum a fost reglementată această problemă şi nicidecum intenţia de exterminare.

Prin ordonanţa 64 din 27 mai 1942, se stabileşte durata zilei de muncă la 8 ore pe zi,. iar atunci când nevoile producţiei o reclamă, poate fi prelungită până la 10 ore, pentru ore suplimentare retribuţia fiind majorată cu 20%.

Trebuie adăugat că şi în ţară ca şi în U.R.S.S. sau celelalte ţări aflate în conflict, existau reglementări similare, pe care nimeni nu le-a considerat acţiuni de exterminare. Astfel, în ţară regimul de muncă era reglementat prin Decretul Lege nr. 335 din 17 februarie 1941 precum şi prin Decretul Lege 2741 din 2 octombrie 1941.

În decursul dezbaterilor s-a lămurit şi problema ridicată de actul de acuzare care spune că în teritoriul ocupat s-au săvârşit crime asupra populaţiei civile. Asemenea acte nu au fost săvârşite de trupele române şi cu atât mai puţin de organele de administraţie românească. Însuşi Mareşalul Antonescu a precizat în instanţă: „Afirm că aceste crime comise în zonele de-a lungul Bugului sunt operă germană. Administraţia românească nu a intrat în funcţiune în judeţele limitrofe Bugului decât târziu, prin martie - aprilie 1942, când toate aceste fapte erau deja înfăptuite".

Este ştiut că, pe măsura înaintării frontului, germanii intrau cu formaţiunile S. S. şi E. G. şi nu au permis accesul administraţiei româneşti decât după ce au luat tot ce considerau mai de valoare şi făceau un fel de triaj al populaţiei autohtone pe care o găseau în locurile respective. Trupele acestea au săvârşit cu adevărat acte de teroare, în special contra populaţiei evreieşti. Tot în instanţă s-a dovedit că omorârea evreilor la Golta, Mostovoi, Moghilev, Scazinet, Pecioara şi Râbniţa au fost executate de trupele S. S. (Ioan Dan, pag. 183).

Dar indiferent sau independent de ce s-a spus sau s-a scris, puţini sunt aceia care au încercat şi încearcă să lase adevărul să iasă la lumină.

Detractorii plătiţi, aflaţi în slujba comunismului, sau cei care urmăresc cu obstinaţie culpabilizarea autorităţilor române, în ideea de a scoate mai pregnant în evidenţă suferinţele şi martiriul comunităţii evreieşti din România, oricât de mult ar vrea să acuze, o fac tendenţios fără nici o bază reală.

Este foarte adevărat însă că, indiferent de ceea ce s-a întâmplat, au murit oameni care nu aveau altă vină decât aceea de a fi evrei.

Dar nimeni nu vrea să recunoască pentru că o asemenea recunoaştere le-ar dărâma definitiv edificiul de acuzaţii clădit din cărţi de joc, că în România nu a existat nici o lege, nici o dispoziţie, nici o ordonanţă care să hotărască explicit omorârea evreilor.

Tot la proces, Mareşalul a făcut următoarea declaraţie: „Când am ajuns pentru prima oară la Odessa, în primăvara anului 1942, am convocat pe toţi şefii de autorităţi ruseşti, de la Rectorul Universităţii şi până la şefii celorlalte instituţii mai mici, în prezenţa domnului

Alexianu şi a generalilor germani şi italieni aflaţi cu diferite misiuni la Odessa şi le-am declarat: 'Nu am venit aici drept cuceritori, nu ne amestecăm în ideologiile dvs. politice sau sociale, sunteţi liberi să vă închinaţi la orice zeu doriţi, vă dăm posibilitatea să vă câştigaţi existenţa ca şi înainte sau chiar mai bine; nu vă cerem servicii de nici un fel pentru noi, pentru că nu vreau să vă expunem represaliilor mai târziu. Vă cer servicii numai pentru populaţia dumneavoastră. Viaţa şi libertăţile vă sunt asigurate, garant pentru acestea sunt eu; vă cerem numai un singur lucru: să nu faceţi acţiuni contra noastră. Le-am cerut să-mi arate toate nemulţumirile şi doleanţele lor.' Dacă nu mă înşel, Rectorul Universităţii a luat cuvântul şi mi-a spus că sunt foarte mulţumiţi, administraţia, armata şi jandarmeria purtându-se foarte bine.

Operaţiunea evacuării evreilor era cerută de comandanţii militari. Se ştie că toate armatele evacuează populaţia din spatele frontului pe o adâncime de 30 - 40 km. Am făcut această operaţie şi cu românii."

Măsura de scoatere a evreilor din Odessa a fost ordonată de Mareşal la 16 decembrie 1941, la cererea Marelui Stat Major. Măsura a fost luată datorită rezistenţei pe care o opuneau ruşii la Sevastopol, facilitând o eventuala debarcare la Odessa.

Tot Mareşalul Antonescu declara: „Eu credeam că Sevastopolul va cădea mult mai curând. Astăzi, însă, datorită faptului că flota rusească mai are posibilitatea să folosească încă Sevastopolul, ne putem aştepta la o surpriză neplăcută." (arhiva M. A. E. fond 71, dosar U.R.S.S. vol. 129 fila 115- 116)

În executarea acestei dispoziţii Marele Stat Major a dispus evacuarea evreilor din Odessa.

La interogatoriul luat de acuzatorul Săracu, în legătură cu evacuarea evreilor din Odessa, profesorul Alexianu a declarat: „S-a întocmit raportul generalilor Iliescu şi Dăscălescu din Marele Stat Major. Cu toată opunerea mea, s-a dispus în Consiliul de Miniştri peste voinţa mea această măsură. Din această cauză a izbucnit un conflict între mine şi armată, Pantazi obţinând de la Mareşal scoaterea evreilor din oraş. Mai târziu am aflat că o parte din evrei au fost predaţi oamenilor lui Hoffman (organizaţia Todt) care îi duceau la munci la Rostov pe Don de unde nu s-au mai întors. Nu există nici o dovadă că autorităţile militare române i-ar fi ucis pe evrei.

În legătură cu această deportare din Odessa, rezultă că a fost dispusă din raţiuni de ordin militar. Ea nu s-a făcut în scop de exterminare, cum se susţine în sentinţă şi cum prevede textul aplicat, nu a fost exterminată nici o persoană. Nu există la dosar nici un fel de probă care să confirme această acuzaţie, deşi în anii 1945 - 1946 ar fi fost foarte simplu să se facă investigaţii la Berezovca. Sovieticii ar fi fost bucuroşi să ajute Tribunalul Poporului, dacă ar fi existat dovezi. Şi cât de uşor era în anii 1945 - 1946 să fie elucidată această problemă, dacă se dorea şi era reală, ne-o demonstrează numărul mare de evrei repatriaţi din Trasnistria şi care puteau foarte bine să relateze despre cele petrecute la Berezovca. Cine vine astăzi, după 50 de ani şi face diverse afirmaţii necontrolate, care nu s-au făcut la timpul respectiv o face cu rea credinţă.

Iar în Consiliul de Miniştri din 6 noiembrie 1941, M. Antonescu spune: „Domnule Alexianu, întrucât armata impune pentru siguranţa regiunii de sud, evacuarea şi comasarea sub control a evreilor din Odessa şi împrejurimi

şi pentru a nu se mai repeta şi confrunta cu neplăcerile avute cu ocazia evacuării elementului evreiesc din Basarabia şi Bucovina de nord, te rog să iei măsuri ca evacuarea pe care o va executa armata şi jandarmeria, să fie bine organizată cu instrucţiuni clare şi eficiente."

Permanent sentinţa accentuează că totul se făcea în scop de exterminare. Expresia „în scop de exterminare" este folosită în mod obsedant, pentru că una din condiţiile pentru existenţa infracţiunilor prevăzute de Legea nr. 312/1945 era săvârşirea faptelor în scop de exterminare ori de persecuţii pe motive rasiale. Aceste condiţii - imixtiuni de sorginte sovietică - au fost pur şi simplu afirmate,.fără nici o dovadă sau argumentare. Asemenea scopuri au fost străine guvernării Mareşalului Antonescu aşa încât nici nu puteau fi argumentate.

Revenind la problema deportărilor, nu pot omite împrejurarea că, în momentul în care autorităţile române au început evacuarea Transnistriei, nu i-au părăsit pe puţinii evrei care mai existau în regiune, marea majoritate fusese repatriată anterior. Îi pot uita evreii pe jandarmii români care în retragere au luat în căruţele lor familii de evrei. Nu pot şi nu au dreptul să uite nici faptul că militarii români i-au apărat împotriva aliaţilor lor germani, iar când a fost cazul chiar şi cu focuri de armă. Declaraţiile scrise date de evrei şi existente în dosarele de la Tribunalul Poporului confirmă cele de mai sus şi nu intenţiile obsedante de exterminare reţinute fără nici o probă în hotărârea de condamnare.

Pentru a lămuri pe de-a întregul această acuzaţie, redau articolele din menţionata ordonanţă nr. 35 precum şi instrucţiunile de aplicare a ei:

Art. 4: Evreii evacuaţi îşi vor lua cu dânşii efecte de

îmbrăcăminte, gospodărie şi hrană.

Art. 5: În regiunea de plasare evreii evacuaţi vor trăi liber şi pe cont propriu.

Ei vor putea fi folosiţi pentru orice muncă de folos obştesc, în întreprinderi agricole, industriale sau ateliere profesionale, în schimbul unei plăţi în mărci RKKS sau în schimbul hranei şi a întreţinerii, conform ordonanţei nr. 26.

Art. 6: Autorităţile poliţieneşti şi administrative din regiunea de plasare le vor asigura buna convieţuire în mijlocul populaţiei băştinaşe.

Iar:

Instrucţiunile de aplicare a ordonanţei nr. 35 din 2 ianuarie 1942, privind evacuarea populaţiei evreieşti din municipiul Odessa şi împrejurimi, prevăd:

Pentru aplicarea şi executarea ordonanţei nr. 35 din 2 ianuarie 1942, privitoare la evacuarea populaţiei evreieşti din municipiul Odessa şi împrejurimi, se stabilesc următoarele:

1. Se instituie în municipiul Odessa un birou central de evacuare, cu reşedinţa în Prefectura Poliţiei Odessa şi 6 birouri de circumscripţii, care vor lucra în fiecare circumscripţie poliţienească, în ordinea ce se va stabili de biroul central.

2. Biroul central este format din:

- prefectul judeţului Odessa ca preşedinte
- primul procuror al Tribunalului Militar Odessa
- prefectul poliţiei Odessa
- un ofiţer superior delegat al comandamentului militar Odessa

- primarul municipiului Odessa.

3. Este admis ca fiecare evreu evacuat să-şi transporte:

- alimentele de care dispune; fiecare evacuat este obligat să-şi ia hrana necesară pe timpul transportului;

- efecte de îmbrăcăminte şi uz gospodăresc, precum şi sculele proprii pentru practicarea profesiunii sau a meseriei;

- sume de bani, în RKKS, proprietatea lor ca şi cele rezultate din valorificarea tuturor obiectelor de preţ, preluate de comisie;

- medicamente şi articole de igienă;

- fiecăruia îi este permis a-şi închiria pe cont propriu un mijloc de transport, acolo unde transportul se face pe jos.

4. Este interzis a se reţine şi duce în regiunea de plasare:

- obiecte de artă, bijuterii sau orice alt obiect de valoare;

- orice altă monedă în afară de RKKS;

- orice fel de armă de foc sau armă albă;

- vehicule auto;

- orice fel de material explozibil sau inflamabil, în general;

- orice material de război.

Contravenienţii vor fi pedepsiţi după legile militare în timp de război.

5. Bijuteriile, obiectele de valoare sau de artă, monedele străine vor fi cumpărate în favoarea Băncii Naţionale, de birourile anume instituite.

6. Prefectura judeţului Oceacov şi cea a judeţului Berezovca vor proceda la:

- recunoaşterea comunelor din regiunea de plasare;

- stabilirea capacității de cartiruire a comunelor;

- recunoașterea și stabilirea itinerariilor de marș, precum și a localităților unde se vor face popasurile de noapte.

Toate acestea se vor face cunoscute Biroului Central de evacuare de la prefectura Odessa.

Prefectura Odessa, Primăria municipiului Odessa și prefectura poliției Odessa vor avea grijă să rechiziționeze și să pună la dispoziția evacuaților vehiculele necesare pentru transportul bagajelor, bătrânilor, femeilor și copiilor.

Convoaiele constituite vor fi conduse de organele polițienești al căror efectiv va fi în raport cu mărimea convoiului. Escortele se vor schimba la fiecare popas de noapte.

La ajungerea la destinație convoaiele vor fi primite de autoritățile județene și comunale respective, care vor proceda la cazare.

7. Evacuarea evreilor se va face pe jos până la gara Odessa triaj, sau cu mijloace de locomoție pentru bătrâni, femei, copii și bagaje, pe care le va pune la dispoziție primăria și poliția în conformitate cu dispozițiile de mai sus.

În gara Odessa triaj, evacuații, sub pază, vor fi îmbarcați în trenuri care-i vor duce până la Berezovca. De acolo ei vor continua drumul pe jos sau cu mijloace de transport pentru bătrâni, femei, copii și bagaje rechiziționate din regiune și puse la dispoziție de prefectul județului.

8. Nici un evreu nu are dreptul să ia asupra sa mai mult de 25 de kg, bagaje cuprinzând obiecte personale, din acelea specificate în instrucțiunile de față. Dacă bagajele depășesc această cantitate, cei evacuați sunt îndreptățiți să le transporte în localitățile unde au fost repartizați, transportându-le prin mijloace închiriate.

9. Este interzis oricărui evreu a părăsi localitatea în care i s-a fixat domiciliul, fără autorizația specială eliberată de prefectura județului.

Orice evreu găsit în alt loc decât cel fixat prin autorizație va fi considerat ca spion și pedepsit conform legilor militare în timp de război.

10. Organizarea interioară de conducere și administrare a evreilor va fi aceea prevăzută de ordonanța nr. 23.

11. Pentru executarea în condițiile hotărâte a evacuării evreilor, se detașează pe teren, pentru control, îndrumare și supraveghere pe tot timpul acestei operațiuni, pe dl. col. Petala, inspector general al jandarmeriei din Transnistria și dl. C. Ciurea, inspector general administrativ.

12. Aceste instrucțiuni vor fi traduse și în limba rusă și vor fi vizibil afișate alături de ordonanța 35.

Ordonanța și instrucțiunile de aplicare se vor publica și în Gazeta Odessei.

Guvernator,

S-a urmărit oare prin aceste măsuri exterminarea populației evreiești? Comit o mare infamie cei ce susțin azi acest lucru care niciodată nu a putut fi dovedit sau demonstrat.

Conchizând se poate trage concluzia că evreii nu au stat închiși în ghetouri, ci în sate sau comune unde erau liberi, dar cu limitarea libertății de circulație în alte locuri. Dar și această limitare de circulație avea corectivele ei, unitățile de jandarmi însărcinate cu supravegherea ordinii în acele localități, eliberau lesne autorizații de circulație, chiar și până la București.

Evreilor li s-a permis să-și organizeze viața cum doresc: și-au creat ateliere de producție, au început să

facă negoţ, şi-au organizat şcoli, cantine, spitale, farmacii, lăcaşuri de cult.

Deosebit de concludentă în acest sens este declaraţia doamnei Estera Litman din Dărăbani - Dorohoi, din care aflăm că din retribuţia primită de fiul său cel mare, singurul din familie care a muncit, a reuşit să-şi întreţină întreaga familie compusă din şapte persoane, în condiţii foarte bune. (Ioan Dan pag. 246) Toate aceste mărturii se află în dosarul procesului dar nu au fost cu nimic luate în seamă, preferându-se acuzarea nefondată de exterminare.

În tot acest proces nu a fost audiat nici un martor care să relateze un caz concret. Mai mult, martorii audiaţi, din care mulţi evrei, au căutat să-i apere pe jandarmii judecaţi, sub autoritatea cărora au intrat în perioada de deportare. Au fost şi unii martori ai acuzării care nu au făcut decât declaraţii cu caracter general, neputând indica vreun caz concret.

Nu a existat vreun ordin de ucidere a vreunui evreu, nu s-au comis acte de violenţă, tortură ori exterminare aşa cum aminteşte sentinţa.

La întrebările puse de acuzatorul Săracu, în timpul anchetei, profesorul Alexianu declara:

„Noi am găsit Transnistria ocupată de germani care puseseră mâna pe tot ce se afla acolo: hrană, producţie, industrie şi cărau după sistemul lor.

Abia la 30 august 1941 se încheie Convenţia de la Tighina, între Marele Cartier General Român şi cel German pentru predarea Transnistriei. Luarea în primire a decurs greoi, se intra într-un ţinut distrus de război, fără mijloace de transport, pe drumuri desfundate de ploile ce nu au încetat în acea toamnă, în regiunile cele mai greu accesibile intrarea noastră nu s-a făcut decât foarte târziu în

martie - aprilie 1942.

În 1941, când evreii din Basarabia şi Bucovina au fost trecuţi peste Nistru, nimeni nu-şi dădea seama de complicaţiile şi de amploarea unei atari operaţiuni. Statul Major al Armatei a tratat mai mult decât superficial această problemă. Jandarmeria nu avea nici priceperea şi nici experienţa unei atari operaţiuni şi mai ales îi lipsea dotarea logistică.

Fără a fi vorba de intenţii criminale, doar nepriceperea şi dezinteresul celor care au organizat atari deplasări de populaţii a dus la pierderi de vieţi omeneşti.

Primele convoaie de evrei care au început să sosească erau dirijate conform ordinelor Marelui Stat Major, peste Bug către germani. Drumurile erau în marea lor majoritate impracticabile şi coloanele înaintau greoi. Colonelul Dimitriu şeful acestor transporturi a făcut o înţelegere cu germanii ca aceştia să-i transporte cu camioanele lor contra cost. S-a strâns un fond şi a început transportul. Prima coloană de evrei din Basarabia şi Bucovina, cum mi s-a spus, a trecut Bugul şi a fost luată în primire de comisarul german instalat acolo. Zona era plină de trupe germane, nu existau nici un fel de legături telefonice sau telegrafice ale guvernământului ci numai cele militare la care noi nu aveam acces.

Colonelul Isopescu, prefectul judeţului, a reuşit să ia legătura cu guvernământul transmiţând că germanii, imediat ce i-au luat în primire i-au omorât pe toţi. În această situaţie, fără a avea dispoziţia Mareşalului am oprit toate convoaiele să rămână în zonele unde se găseau până va decide Mareşalul ce se va face cu ei. Am raportat în scris această situaţie şi la intervenţia mea s-a dispus să nu mai fie predaţi nemţilor ci să rămână în Transnistria. Se

găsesc în arhiva guvernământului toate actele şi cer să vă fie puse la dispoziţie. Am avut multe neplăceri din partea germanilor, care-i cereau permanent pentru a-i ucide. Noi, administraţia, nu aveam decât obligaţia să le înlesnim posibilităţi de cazare şi hrană.

Paza, jurisdicţia asupra lor era numai a armatei (Marele Stat Major şi trupele de jandarmi). Am dat ordonanţe pentru a le organiza viaţa şi a le crea posibilitatea să muncească, să câştige şi să trăiască. Le-am creat cantine, spitale, farmacii, şcoli pentru copii, cămine pentru orfani, au deschis ateliere de producţie, au început să facă comerţ. I-am folosit la fabrica de zahăr din Moghilev şi la atelierele de acolo. Situaţia era destul de grea pentru marea majoritate pentru că veniseră fără bagaje, le lipseau încălţămintea şi medicamentele şi într-o măsură mai mică îmbrăcămintea. Am arătat situaţia Mareşalului care a dispus să li se trimită ajutoare din ţară. S-a înfiinţat Centrala evreilor de către guvern, care a început să lucreze cu guvernământul în sensul că depuneau diverse sume de bani la Banca Naţională şi guvernământul, în schimbul acestor bani, le dădea alimente, îmbrăcăminte şi încălţăminte. Am hotărât să vină o delegaţie din partea Centralei să verifice unde au ajuns ajutoarele şi cum au fost ele împărţite. Aveam contacte permanente cu Centrala evreilor prin domnii Filderman, Zisu, Moses Zimmer, Ocneanu şi alţii. Se găseau evrei în cazărmile de la Scazineţ, departe de centrele de aprovizionare fără legături directe cu guvernământul. Ştiind care este situaţia le-am propus să vină la Moghilev. Marea majoritate au venit, dar o parte au preferat să rămână pe loc. La sfârşitul lui septembrie am aflat că au venit peste Bug germanii, însoţiţi de bande de ucraineni purtând brasarde

albe, care după ce i-au jefuit, i-au omorât pe toţi, fără ca jandarmii să poată face ceva. Nu aveam dreptul a le spune germanilor ceva, veşnic eram ameninţaţi că îi tolerăm pe evrei."

La proces, profesorul Alexianu a mai fost acuzat că ar fi instituit instanţe de judecată represive - pretoratele şi Curţile Marţiale.

Aceste instanţe nu au fost înfiinţate de guvernator, ele au fost înfiinţate prin Decretul nr. 3476 din 20 decembrie 1941 al Mareşalului Antonescu iar Curţile Marţiale erau organe de judecată ale armatei care se găseau pe întregul teritoriu al ţării acolo unde era armata, ele funcţionând pe lângă marile unităţi militare deci şi în Transnistria.

A fost, de asemenea, acuzat de criminalitate sălbatică. La Cernăuţi, în săptămâna cât a stat acolo, a refuzat să predea germanilor 400 de evrei, drept pentru care a fost rechemat la Bucureşti.

La Odessa, în scopul acordării unor graţieri şi reduceri de pedepse a insistat şi obţinut semnarea decretelor nr. 5 din 19 decembrie 1942 şi nr. 8 din 16 aprilie 1943 semnate de Mareşal.

A propus şi obţinut aprobarea de comutare a pedepsei cu moartea şi graţieri individuale.

A salvat de la moarte un număr de 18 partizani condamnaţi la moarte de Curtea Marţială din Odessa, intervenind şi obţinând comutarea pedepsei după ce acestea fuseseră respinse iniţial.

Peste atribuţiile ce le avea a luat măsuri, după sesizarea făcută de dr. Tătăranu din serviciul sanitar al guvernământului şi a majorat alocaţiile de hrană pentru deţinuţii din lagărul de la Vapniarca, de la 0, 5 RKKS pe zi la 1 RKKS pe zi, deşi directorul lagărului V. Dogaru, ceruse

majorarea la numai 0, 8 RKKS pe zi.

A mai fost acuzat că deşi a ştiut că şi românii au omorât evrei nu a fost luată nici o măsură. Profesorul Alexianu mărturiseşte şi susţine adevărul că nimeni nu a declarat acest lucru şi nu există nici o mărturie concretă care să-l învinovăţească.

În ceea ce priveşte mărturia evazivă pe care o face dr. Filderman în sensul că nu se poate şti exact cine i-a omorât pe evrei la Golta, am arătat mai sus adevărul despre această problemă, redând în întregime testamentul dr. Filderman făcut la New York în 1956. Dar tot Filderman declară că profesorul Alexianu a refuzat la presiunile germane să mai permită trecerea coloanelor peste Bug, salvând viaţa a circa 120.000 de evrei care apoi s-au întors în Basarabia şi Bucovina (I. Dan, pag. 223)

5. Având în vedere că acuzatul Gh. Alexianu în calitatea sa de Guvernator al Transnistriei şi-a însuşit abuziv din acest teritoriu bunuri precum şi datorită faptului că a făcut şi acte de generozitate trimiţând în ţară diverselor persoane nenumărate daruri de mare valoare, acesta este sancţionat prin crimă prevăzută de art. 2 lit. k din Legea 312/ 1945 şi art. 3 alin 3 din aceeaşi lege dată de Tribunalul Poporului. De aceea i s-au mai aplicat muncă silnică pe viaţă şi 10 ani degradare civică.

Acuzaţia de profit personal este total nefondată. La cererea acuzatorilor publici, toate băncile, casele de schimb, instituţiile economice au confirmat că nu s-au făcut niciodată operaţiuni de bursă, de schimb, sau orice alte operaţiuni financiare pentru sau în numele prof. Alexianu; n-a avut seif, nu are nici un depozit în bănci cu excepţia Băncii Naţionale a României, unde are 261.500 lei şi la C.E.C. suma de 12.000 lei, pe care îi are dinainte

de a fi guvernator, provenienţa fiind găsită justă de Comisia pentru Controlul averilor la verificarea din 1940.

Că a făcut donaţii Consiliului de patronaj! Este exact că Guvernământul a dat diferite bunuri Consiliului de patronaj, cum a dat şi Crucii Roşii a României, Societăţii Doamnelor Române, românilor din Ardealul de nord, copiilor din Grecia şi a celor din Franţa ocupată.

Toate aceste donaţii au fost făcute cu acte în regulă, trecute în scriptele contabile, avizate şi aprobate de guvern. Gestiunea Transnistriei a fost verificată până în martie 1944, cu aprecieri pozitive de Înalta Curte de Conturi a ţării.

Lipsa de argumentare şi de motivare de probe continuă, numai că oricât de nenumărate ar fi fost darurile făcute de acuzat, dacă le consideri infracţiuni, este obligatoriu ca în instanţa de judecată să încerci să le enumeri, ori în cel mai rău caz, să enumeri măcar câteva din ele - pe cele mai grave -, pentru a vedea concret ce cadouri s-au făcut şi cui s-au făcut. În caz contrar, apărarea nu are obligaţia de a dovedi ceva, căci faptele ce nu pot fi probate nu există. Ele rămân simple afirmaţii fără alte consecinţe decât cele rezultate din calomnie.

În contextul acestei acuzări i s-a mai pus în seamă faptul că ar fi organizat jaful Transnsitriei. La aceasta, profesorul Alexianu a răspuns:

„La intrarea administraţiei române în Transnistria, situaţia era următoarea: provincia era distrusă atât de purtarea războiului în sine, cât şi de retragerea Armatei Roşii, care a aruncat în aer sau demontat sau descompletat majoritatea fabricilor şi a industriilor, după ce o parte din ele apucaseră să le demonteze şi evacueze în interiorul U.R.S.S.

Ceea ce mai rămăsese era risipit şi la îndemâna jafului localnicilor.

În această situaţie a apărut administraţia militară germană, iar ceva mai târziu, serviciul militar al etapelor române, şi fiecare, cum a apucat, a început să ridice drept capturi de război tot ce era la îndemână: alimente, cereale, vite.

De abia după căderea Odessei, s-a constituit Comitetul de capturi al armatei, care după ce a terminat de evacuat ceea ce s-a considerat captură de război, a început să predea teritoriul administraţiei civile.

În atari condiţii şi-a început activitatea Guvernământul civil şi într-un timp relativ scurt a reuşit să refacă cea mai mare parte a fabricilor, uzinelor şi întreprinderilor aducând regiunea la nivelul dinaintea războiului."

Şi tot în timpul procesului profesorul Alexianu declara:

„Am refăcut şi pus fabricile în funcţiune cu o uimitoare repeziciune. Acest lucru s-a datorat mai ales faptului că populaţia a acceptat modul în care am înţeles să o tratăm, reieşind din aceasta o foarte bună colaborare.

Am făcut investiţii mari pe care Mareşalul le-a acceptat. Am cumpărat, graţie ajutorului dat de localnici, piese de schimb din Ucraina, refăcând în cele mai bune condiţii părţi din industria ce fusese distrusă sau prădată.

Cu un vagon de sare ce îl duceam peste Bug, luam tot ce ne trebuia. Am dat de asemenea, şi petrol şi benzină pentru motoare şi piese de schimb.

Contrar părerii specialiştilor din ţară am reuşit să facem să funcţioneze industria şi economia destul de repede şi eficient, acoperind într-o primă fază nevoile proprii şi cele ale armatei, apoi ajutând şi ţara şi făcând chiar donaţii în diferite părţi ale Europei, unde situaţia

alimentară era extrem de precară (copiii din Grecia şi Franţa au primit astfel de donaţii).

Părerile specialiştilor din ţară privind posibilităţile noastre de a reface şi pune pe picioare Transnistria erau mai ales determinate de ştirile ce la parveneau de la partea germană, care întâmpinau, în zonele ocupate şi administrate de ei, toată ostilitatea şi lipsa de colaborare din partea localnicilor.

În ceea ce priveşte agricultura am menţinut, în ideea de a nu pierde timp şi bunuri, întreg sistemul sovietic de lucru, făcându-l însă mult mai atractiv, cointeresând într-o proporţie mult mai mare populaţia rurală la repartizarea producţiei obţinute.

Am găsit în stare de funcţionare 232 de tractoare, iar până în martie 1942, am reparat şi pus în stare de funcţiune pentru campania de primăvară 2300 de tractoare şi când am plecat din Transnistria existau peste 4.000 de tractoare.

În privinţa vitelor şi animalelor, am găsit o situaţie mai mult decât gravă. Aproape toate animalele, cu foarte mici excepţii, au fost luate de germani din colhozuri şi sovhozuri. Cele mai bune au fost luate pentru nevoile de hrană ale armatei, iar restul împărţite populaţiei în ideea renunţării la colhozuri şi sovhozuri. A trebuit să preluăm puţinele vite ce mai rămăseseră, înapoi de la populaţie, căci aceasta nu avea cu ce le hrăni şi întreţine, neavând nici spaţiile sau amenajările necesare pentru adăpostirea lor.

A trebuit ca timp de aproape doi ani de zile să nu facem tăieri, decât cele strict necesare, pentru a reface şeptelul distrus de germani şi de război. Am reuşit cu destul de mari greutăţi să înlătur şi să stopez jaful

sistematic pe care-l făceau germanii, care în multe situaţii n-au ţinut seama de autorităţile române, atât în Transnistria cât şi cam peste tot, în aşa fel că la predarea administraţiei în ianuarie 1944, după 2 ani şi jumătate de administraţie civilă, autorităţii de administraţie militară, şeptelul de animale mari bovine era aproape identic cu cel găsit ca existent în scriptele anului 1941, iar cel de ovine şi porcine depăşit.

Dar a venit anul 1943 şi presentimentul celor ce aveau să urmeze. Din ordinul guvernului s-a hotărât că bunurile în care s-a investit capital românesc să fie aduse în ţară, iar restul să fie distruse conform planului de război.

Pentru a preveni distrugerea unor bunuri puse cu atâta trudă în funcţiune şi a dovedi buna credinţă a administraţiei româneşti din acest teritoriu, guvernatorul Alexianu a dat dispoziţia secretă, cu acordul Mareşalului, tuturor prefecţilor, ca din timp să caute localnici de încredere care să preia inventarul a ceea ce s-a realizat în acest răstimp.

S-a dispus încheierea de procese verbale de predare – primire* în ambele limbi, în care să se arate: ce se predă şi în ce stare se află uzina, fabrica, întreprinderea, atelierul, ferma, specificându-se cum a fost găsită şi cum este predată. Despre cele evacuate în ţară, s-a precizat unde au fost duse, pentru a putea fi mai uşor identificate şi preluate."

Între timp, datorită apropierii frontului, a fost necesar ca administraţia civilă să înceteze fiind înlocuită cu una militară, având la comandă pe generalul Potopeanu.

---

* Vezi pag. 132.

Despre atitudinea lui Potopeanu şi acuzaţiile nefondate pe care a încercat să le aducă fostului guvernator, am arătat mai înainte, fapte care, în situaţia de atunci, au surprins pe toată lumea părând de neînţeles. Mai târziu, după 23 august 1944 s-a înţeles că şi Potopeanu a fost angrenat în acţiunea de complot a generalului Sănătescu, care l-a numit în primul guvern subsecretar de stat la economia naţională.

6. Că datorită participării sale în guvernul Antonescu, în calitatea sa de Guvernator al Transnistriei, acuzatul Gh. Alexianu a realizat averi în mod ilicit, profitând şi de legătura cu ceilalţi conducători antonescieni şi de legiuirile şi măsurile de fapt cu caracter hitlerist sau rasial.

Că şi acest fapt constituie elementele crimei de dezastrul ţării, prevăzută de art. 2 lit. l din Legea nr. 312/1945 şi sancţionată de art. 3 alin. 3 din aceeaşi lege, texte pe care, de asemenea, Tribunalul Poporului le aplică în cauză şi care au fost enunţate în şedinţa publică.

Pentru această crimă s-a aplicat muncă silnică pe viaţă şi 10 ani degradare civică.

Este atât de monstruos, spune Ioan Dan, cum Tribunalul Poporului reţinea infracţiuni, prin simpla enunţare a textelor de lege, încât pare incredibil. Chiar văzând această sentinţă nu îţi vine să crezi că a fost posibil aşa ceva şi o citeşti şi reciteşti crezând că vei găsi motivarea şi analiza probelor către sfârşit. Dar, absolut nimic! Ce averi a realizat licit sau ilicit Gheorghe Alexianu, profitând de... şi de... nu ştie nimeni şi nu spune nimeni nimic.

Se ştie că între 7 şi 14 septembrie 1940, Mareşalul Antonescu face o serie de reforme printre care şi Legea pentru cercetarea averilor foştilor demnitari. Ca urmare a apariţiei acestei legi şi profesorul Alexianu a fost supus

acestui control, deci cu mult înainte de a fi numit guvernator, de o comisie care a constatat că toate bunurile imobile ce le deţinea erau cu provenienţă justificată.

Iar de când a devenit guvernator şi până la 23 august 1944 averea lui a fost diminuată prin vânzarea unei părţi din terenul din comuna Colentina datorită nevoilor de tratament special în urma rănii făcute de legionari.

Dar în optica magistraţilor Tribunalului Poporului, adevărul şi realitatea nu au contat nici o clipă, ci doar efortul de a înşira textele din lege şi în baza simplului enunţ al ei, nesusţinut de nici o probă, să aplice pedeapsa.

7. Având în vedere că, după cum se constată din actele aflate în Dosarul nr. 55/ 1945 vol. 11 al Cabinetului de Instrucţie (care acte? se întreabă Ioan Dan, care a cercetat absolut toate dosarele şi nu a găsit atari înscrisuri, acte sau alte dovezi), acuzatul Gh. Alexianu a ordonat şi iniţiat înfiinţări de ghetouri, lagăre de internare şi deportări din motive de persecuţie politică şi rasială, fapt prevăzut de art. 2 lit. m şi sancţionat de art. 3 alin. 1 din Legea nr. 312/ 1945, texte pe care Tribunalul Poporului le aplică în cauză.

O nouă enunţare fără nici o acoperire a unui text de lege şi o nouă pedeapsă, de data aceasta detenţie pe viaţă şi eternul 10 ani degradare civică.

Nu mai este nevoie de o argumentare deosebită, de altfel am arătat mai înainte cine şi cum a organizat toate acestea. Guvernatorul civil nu avea calitatea nici de a ordona şi nici de a înfiinţa ghetouri sau lagăre. Nu a luat, de asemenea, măsuri iar cei ce le-au luat (Marele Stat Major al Armatei) nu au avut în vedere motive de persecuţie politică sau rasială, ci motive de ordin militar şi raţiuni privind siguranţa statului şi a trupelor sale.

8. Din actele dosarului mai sus indicat se constată, de asemenea, că acuzatul Gh. Alexianu a ordonat măsuri nedrepte de concepţie hitleristă şi rasială, practicând cu intenţie o execuţie excesivă a legilor derivate din starea de război şi a dispoziţiunilor cu caracter rasial, fapt prevăzut de art. 2 lit. n din Legea nr. 312/ 1945 şi sancţionat de art 3 al 1 din aceeaşi lege, texte pe care Tribunalul Poporului la aplică în cauză.

O nouă detenţie grea pe viaţă şi 10 ani degradare civică.

În sfârşit, găsim o recunoaştere că au existat şi legi derivate din starea de război, dar se afirmă că ar fi fost aplicate excesiv. Despre ce legi este vorba şi despre ce excese, sentinţa nu precizează, crezând că este suficient să se enunţe doar un text de lege, fără dovedirea culpabilităţii sau măcar enumerarea unor excese ce ar fi aplicat şi, de asemenea, enumerarea măsurilor nedrepte ce a luat. În opinia judecătorilor poporului era suficientă o simplă afirmaţie cu caracter general.

Am arătat, de altfel, mai sus, cum Gh. Alexianu a propus şi obţinut semnarea unor decrete de graţiere şi reduceri de pedepse, comutarea pedepsei cu moartea pentru 18 partizani condamnaţi de instanţele militare, îmbunătăţirea condiiţiilor de viaţă şi hrană în lagărul de la Vapniarca, peste solicitările oficiale ale directorului lagărului. Acestea reprezintă în ochii judecătorilor de atunci, o execuţie excesivă a legilor şi măsurilor nedrepte pe care le-a luat.

9. Că, în fine, numitul acuzat s-a pus în slujba hitlerismului şi fascismului, contribuind prin fapte proprii la realizarea scopurilor sale politice şi la aservirea vieţii economice a ţării, în detrimentul intereselor poporului

român şi în interesul Germaniei hitleriste şi pentru sprijinirea războiului de agresiune contra U.R.S.S.

Că acest fapt constituie crimă de dezastrul ţării prevăzută de art. 2 lit. o din Legea nr. 312/ 1945 şi sancţionată de art. 3 alin 1 din aceeaşi lege, texte pe care Tribunalul Poporului le aplică în cauză.

Tot detenţie grea pe viaţă şi tot 10 ani degradare civică.

Nu se poate să nu sesizăm faptul că profesorul Alexianu a mai fost condamnat o dată pentru susţinerea războiului antisovietic şi în baza art. 2 lit. a, dar la moarte.

Dar ca să fie cât mai multe infracţiuni se condamnă de mai multe ori pentru aceeaşi faptă, aşa cum s-a procedat şi în cazul Mareşalului Antonescu.

Cum se poate afirma că profesorul Alexianu s-a pus în slujba fascismului, când el a fost condamnat la moarte de Tribunalul legionar, iar încercarea de aducere la îndeplinire a hotărârii, făcută de aceeaşi echipă a morţii care-l ucisese pe profesorul Madgearu, a eşuat graţie intervenţiei unor ostaşi de la o baterie antiaeriană amplasată în imediata vecinătate a fermei profesorului din comuna Colentina. Pentru că la cererea profesorului de a fi protejat de legionarii care veniseră să-l ridice şi pentru că ofiţerii bateriei s-au opus pretinzând prezentarea unui act oficial, legionarii au deschis focul rănindu-l grav, rană prin care şi-a pierdut plămânul stâng.

Că s-ar fi pus în slujba hitlerismului şi a fascismului ca să-şi realizeze scopurile sale politice din nou nu este adevărat, pentru că profesorul Alexianu nu a fost un politician, nu a făcut nici un fel de politică şi nu a fost înregimentat niciodată în vreun partid politic.

În privinţa aservirii vieţii economice în interesul

Germaniei hitleriste, este cazul să arăt că, din însăşi cercetările Tribunalului Poporului, s-a constatat că nu s-a dat nimic din Transnistria fără bani germanilor, că ei au cumpărat din acest teritoriu mărfuri, produse şi cereale în valoare de peste 1.500.000 mărci germane, sumă evidenţiată în contul Guvernământului de la Banca Naţională.

În ceea ce priveşte recolta, ţăranii au primit jumătate din ceea ce s-a realizat, cu mult mai mult faţă de ceea ce luau de la colhoz, iar cealaltă jumătate a fost trimisă în ţară, deşi Convenţia Hauffe - Tătăranu de la Tighina, din 30 august 1941, prevedea că prisosul se va împărţi în mod egal între români şi germani.

Dacă ar fi existat intenţia de jaf şi aservire a economiei provinciei faţă de germani, atunci nu s-ar fi procedat la predarea către localnici aşa cum am arătat mai înainte a întregii avuţii existente.

Care este aprecierea distinsului jurist Ioan Dan, cel care a analizat întreg procesul din punctul de vedere al unui specialist.

Aceste procese verbale le consider de o importanţă covârşitoare; ele ne oferă posibilitatea unor concluzii şi aprecieri deosebite. În primul rând, ca profesionist, nu pot să nu constat cât de uşor era pentru un organ de anchetă adevărat şi corect să reconstituie întreaga perioadă de guvernare românească pe teritoriul Transnistriei şi să concluzioneze cu probe, dacă există sau nu vinovăţii. Era suficient să fie cercetată arhiva guvernământului. Nu s-a făcut acest lucru, deci apare evident faptul că nu s-a dorit aflarea adevărului, ci numai incriminarea cu orice preţ a Guvernatorului Alexianu.

Putem, de asemenea, să constatăm că Transnistria a fost găsită de români în ruine şi a fost predată cu acte în

regulă, complet refăcută. Mai mult s-au construit case de locuit, s-au refăcut biserici, s-au reparat şosele, canalizări şi alimentări cu apă, s-au cumpărat din străinătate tractoare şi motoare pentru industrie. Populaţia a fost găsită înfometată şi a fost lăsată cu existenţa asigurată.

În care ţară din lume şi când, cel ce cucerise temporar un teritoriu şi a fost pus în situaţia de a se retrage din el, a purces la predarea, cu acte în regulă, a tuturor obiectivelor principale, industriale, agricole şi gospodăreşti pe care le-a găsit la intrarea în teritoriu distruse şi de nefolosit şi acum le lăsa în bună stare de folosinţă, complet refăcute?

Zadarnic au căutat cei ce-şi zic români - dar în realitate s-au dovedit a fi cei mai înverşunaţi duşmani ai neamului nostru, cozile de topor ale comunismului moscovit - să găsească administraţia Transnistriei pivotul tuturor relelor, pe care să-şi grefeze acuzaţii nefondate şi inventate, care să justifice condamnarea la moarte a strălucitei personalităţi a profesorului universitar Gheorghe Alexianu.

Documentele pe care am putut să le dau acum la iveală, extrem de puţine şi sărace, pentru a pune definitiv în lumină ce a însemnat administrarea civilă a Transnistriei, scot la iveală acţiunile generoase care s-au manifestat din plin în opera de guvernare a profesorului Alexianu, dovedite şi confirmate în scris şi de reprezentanţii cei mai de seamă ai populaţiei ruse dintre Nistru şi Bug, atestare care poate servi ca model oricărei naţiuni din lume şi înlătură atâtea neadevăruri inventate din ură şi rea credinţă.

A mai fost acuzată administraţia că a făcut donaţii Consiliului de Patronaj. Este absolut adevărat şi nimeni nu a contestat acest lucru, dar s-au făcut donaţii nu numai

Consiliului de Patronaj ci şi Crucii Roşii a României - beneficiara celor mai mari donaţii -, Societăţii Doamnelor Ortodoxe din România, societate care asigura asistenţa orfanilor şi a copiilor abandonaţi, românilor din Ardealul de Nord de sub ocupaţie ungară, copiilor din Franţa ocupată, din zona Bordeaux şi zona Paris, copiilor din Grecia, etc. etc.

Toate aceste donaţii au fost făcute cu aprobarea guvernului şi au fost înregistrate în gestiunea guvernământului. De altfel, gestiunea guvernământului era permanent verificată de Curtea de Conturi a ţării.

A menţinut, cu mici excepţii, sistemul economic general al sovieticilor, forţat de nevoia de a repune tot ce era distrus în funcţie, cu toate părerile contrare ale consilierilor germani, care cereau desfiinţarea colhozurilor şi sovhozurilor şi a magazinelor generale. Prin ordonanţa nr. 5 din 7 septembrie 1941, hotărăşte menţinerea vechii organizări în întreaga producţie şi stabileşte pentru muncile agricole modul de împărţire al recoltei, care se repartiza în mod egal între cei ce o produceau şi guvernământ. Prin ordonanţa nr. 18 din 7 octombrie 1941 stabileşte regimul terenurilor ocupate cu vii, pomi fructiferi şi grădini de legume care se împărţeau tot pe acelaşi criteriu.

Folosirea cu unele corecţii în favoarea muncitorilor băştinaşi a dat roade neaşteptat de bune, lucru care, în final, a fost recunoscut şi de consilierii germani, care nu au reuşit, pe nicăieri pe unde au administrat zone din teritoriul sovietic, să obţină asemenea rezultate.

Şi este cazul să arăt din nou, aici, un lucru ştiut de noi, cei care am suportat fericirea şi binefacerile comunismului atâţia amar de ani, direct sau mai ales prin neamuri sau rude, am cunoscut munca şi binefacerile

C.A.P.-urilor, că nicăieri, nici în sistemul sovietic de retribuire a muncii, nici în ţara noastră nu s-a dat niciodată ţăranului care muncea pe ogor jumătate din ce producea!

Începerea învăţământului de toate gradele, şcolii primare şi secundare, deschiderea Universităţii, a Conservatorului, a Academiei de arte, reluarea spectacolelor la Opera din Odessa, începerea activităţii teatrului din Odessa - de abia refăcut - s-au făcut în limba rusă cu profesori şi artişti ruşi, împotriva faptului că în teritoriile administrate de germani, polonezi, unguri, estoneini, măsurile de administrare erau cele tipic germane.

Şcolile primare şi secundare s-au deschis pe data de 1 octombrie 1941, când Odessa nu căzuse încă. Primarii şi directorii de şcoli aveau obligaţia să se îngrijească a înfiinţa cantine şcolare, pentru a se putea da copiilor din şcoală, lapte sau ceai, pâine, marmeladă sau miere (Ordonanţa nr. 6 din septembrie 1941).

Cum am mai spus, în primăvara anului 1942, prin intermediul Centralei Evreilor, a Crucii Roşii şi a Consiliului de Patronaj, au început să sosească ajutoare pentru evreii din Trasnistria, printre care îmbrăcăminte şi medicamente, în special. Acest fapt a fost controlat atât de delegaţia Crucii Roşii Internaţionale cât şi de Monseniorul Andrea Casullo, Nunţiul Apostolic al Vaticanului, care, în prezenţa oficialităţilor locale cât şi a celor militare şi în prezenţa generalului german Hoffmaier, şeful S. S. din Ucraina, i-a înmânat Guvernatorului Alexianu medalia Suveranului Pontif Urbis et Orbis.

Existau şi situaţii mai grele, în ceea ce privea comunitatea evreiască, cum era cea de la Moghilev. Acolo se strânseseră un mare număr de evrei, cu mult peste numă-

rul care fusese repartizat acolo şi nu vroiau în nici un chip să-şi părăsească locuinţele, situaţia lor fiind sub toate aspectele mai convenabilă, atât datorită climei mai blânde, cât şi faptului că aveau spaţii bune şi suficiente de locuit, cât mai ales libertatea deplină de organizare a comerţului, industriei şi producţiei.

Pentru că exista pericolul german, atunci când se afla că urmează să sosească sau să treacă diverse coloane germane, fusese dat ordin din partea guvernământului, fără ştirea oficialităţilor militare de la centru, ca evreii să fie încărcaţi în camioane şi scoşi în afara oraşului pentru a se evita orice fel de neplăceri cu germanii.

Şi pentru a exemplifica o dată în plus modul în care fuseseră organizaţi şi ajutaţi pentru a-şi duce viaţa evreii în Transnistria, redau tot din Raportul delegaţiei Crucii Roşii Internaţionale de la Geneva câteva concluzii: „În toată Transnistria şi în toate zonele unde locuiau evrei li s-a creat posibilitatea să aibă 17 spitale cu 386 de paturi, 22 de farmacii ce primeau medicamente din ţară, 11 dispensare, toate dotate cu personal de specialitate din rândul comunităţii, 53 de cantine care asigurau hrana pentru copii, bătrâni, orfani, cu mâncăruri specifice, 13 orfelinate cu o capacitate de 987 de locuri, şcoli şi trei sinagogi improvizate, fără a le pune la socoteală pe cele de la Odessa: 4, Tiraspol: 2, Moghilev: 2, Jmerinka, Ananiev şi Berezovca câte una."

Şi nu putem să nu subliniem concluzia raportului Crucii Roşii Internaţionale de la Geneva care remarcă pentru populaţia deportată, că a putut, cu sprijinul autorităţilor române din Transnistria să aibă o existenţă destul de satisfăcătoare. O spune destul de satisfăcătoare, semna-

tarul raportului, elveţianul Charles Kolb[1], care trăind în austera şi izolata Elveţie, nu putea înţelege, până la un punct, dispoziţiile datorate în principal războiului, care a lovit o anumită populaţie, din cauza originii sale.

Dar cu toate că în întreaga lume se ştia modul de tratament aplicat de nazişti evreilor, raportul conchide:

„O viaţă în exil, cu toate dificultăţile rezultate din aceasta, o astfel de viaţă nu poate fi considerată şi calificată decât satisfăcătoare, indiferent de cât de bune au fost condiţiile de viaţă, pentru că această populaţie a avut de suferit şi suferă de pe urma măsurilor luate de guvernul român, ce au vizat pe evrei, dar în comparaţie cu ce s-a aflat din informaţii neverificate, despre soarta evreilor din Germania sau din teritoriile ocupate sau administrate de germani, unde asupra etniei israelite se aplică sistematic exterminarea totală, Transnistria a reprezentat o oază unde populaţia evreiască a fost salvată de flagelul nazist."

Apoi, faţă de cele 12 capete de acuzare, după ce în primele nouă s-au dictat trei pedepse cu moartea, patru cu detenţie grea pe viaţă şi două cu muncă silnică pe viaţă, au urmat trei achitări:

10. Având în vedere că în ceea ce priveşte faptul că acuzatul Gh. Alexianu nu a respectat regulile

---

[1] Charles Kolb (1885 - 1961) născut la Ober - Mumf Argovie; comerciant, căsătorit, un copil, a lucrat în perioada 1908 - 1914 ca reprezentant al Societăţii Petroliere Steaua Română la Constantinopol, iar între 1916 - 1918 ca secretar general al acestei societăţi la Bucureşti; în septembrie 1943 revine în România ca reprezentant permanent al Delegaţiei Comitetului Crucii Roşii Internaţionale de la Geneva; îşi încetează activitatea în 1945.

internaţionale cu privire la conducerea războiului, fapt prevăzut de art. 2 lit b din Legea 312/ 1945, Tribunalul Poporului constată că acuzatul nu se face vinovat de această crimă, deoarece nu el a fost acela care a condus efectiv războiul ci conducătorul statului de atunci, de aceea îl achită pe acuzat pentru această faptă.

Analizând atent această achitare, îţi vine greu să pricepi în ce fel a judecat acest aşa zis tribunal, când pentru acuzaţiile de la punctele 2, 3 şi 4 sinonime cu cele de la punctul 10 îl condamnă la moarte.

11. În ce priveşte faptul că a supus la un tratament inuman prizonierii de război (art. 2 lit. c), tribunalul, de asemenea, urmează a pronunţa achitarea sa, întrucât nu se constată că aceştia au fost supuşi la munci şi un tratament inuman din actele dosarului rezultând că Gh. Alexianu, ca guvernator civil, nu avea nici un amestec cu deţinerea şi folosirea prizonierilor de război, iar faptul că au fost întrebuinţaţi de armată la munci în minele de cărbuni, ceea ce în mod normal erau obligaţi să facă, nu constituie un cap de acuzare.

12. Având în vedere faptul că acuzatul ar fi ordonat sau săvârşit represiuni colective sau individuale în scop de persecuţie politică sau din motive rasiale asupra populaţiei civile (art. 2 lit. e) tribunalul urmează a pronunţa achitarea acuzatului Gh. Alexianu, din lipsă de dovezi.

Rămâi iarăşi consternat când vezi cu câtă uşurinţă este condamnat la moarte pentru acelaşi motiv în acuzaţia de la punctele 3 şi 7 pentru ca la punctul 12 să se recunoască lipsa oricăror dovezi şi să fie achitat.

Văzând aceste trei achitări, la fel de absurde ca restul de nouă condamnări, s-ar putea crede că „judecătorii" au apreciat ca suficiente pentru un administrator al Trans-

nistriei cele nouă pedepse dictate şi au achitat celelalte trei infracţiuni susţinute de acuzare, lăsând impresia că ar fi „judecat" în acest proces.

S-a scăpat din vedere, însă, faptul că argumentele invocate la pronunţarea celor trei achitări sunt valabile şi pentru multe din condamnările pronunţate. Este vorba în primul rând de lipsa de dovezi. Apoi se recunoaşte că în condiţiile de război a pune pe cineva să muncească nu înseamnă o crimă şi nici o exterminare, uitându-se că se afirmase cu puţin timp înainte că obligarea populaţiei apte de muncă să muncească este o crimă.

S-a recunoscut şi faptul că nu se poate pronunţa condamnarea unei persoane pentru unele măsuri pe care nu le-a luat ea şi nici nu avea competenţa să le ia.

Dar astăzi, apar din ce în ce mai des izvoare şi mărturii care arată că la data procesului anumite dovezi majore au fost ţinute ascunse judecăţii, ele neconvenind acelui aşa zis tribunal.

Se ştie astăzi că la data terminării războiului Stalin a dat ordin special să fie găsiţi, arestaţi şi judecaţi în faţa poporului toţi cei 11 guvernatori care în perioada 1941 - 1944 au administrat diverse zone din teritoriul sovietic, ocupat de trupele Axei.

Printre cei 11 guvernatori s-a aflat şi un român, profesorul Gheorghe Alexianu, guvernatorul Transnistriei, ţinutul dintre Nistru şi Bug.

Cei 11 guvernatori au fost judecaţi în 1945 în zonele ce le-au aparţinut ca activitate, de către populaţia rusă locală şi numai unul a fost găsit nevinovat şi acela a fost Gheorghe Alexianu- vezi şi achitarea conf. art. 2 lit. e din Legea 312/1945 care confirmă într-un fel achitarea de la Odessa. Pentru ceilalţi populaţia locală a cerut pedeapsa

capitală şi au fost executaţi pe loc. Singurul căruia populaţia locală nu a avut ce să-i reproşeze a fost românul Gheorghe Alexianu.

CAPITOLUL XI

SFÂRŞITUL VIEŢII UNUI OM DEOSEBIT

Un sfârşit neaşteptat al unui om care nu şi-a făcut decât datoria faţă de ţară într-un serviciu comandat în vreme de război, iar realizările sale îi fac cinste lui şi Ţării, căci le-a înfăptuit cu bună credinţă, pricepere, devotament şi cu multă omenie.

După lovitura de stat de la 23 august 1944, înainte de a fi arestat, profesorului Gheorghe Alexianu i s-a oferit posibilitatea de a pleca din ţară cu un avion gata pregătit ce-l aştepta la aeroport.

A refuzat însă să plece, să-şi părăsească familia şi ţara, pe care le-a iubit atât de mult.

Analizându-şi faptele şi activitatea întreprinsă în ultimii

ani, era sigur că nimic nu i se va putea imputa şi că nimeni nu-l va putea acuza de vreo faptă infamantă sau nedemnă, incriminată de legile ţării sau cele internaţionale.

Avea o încredere totală în hotărârile imparţiale ale justiţiei, pe care a slujit-o în întreaga sa viaţă, atât de la catedra profesorală cât şi de la bară ca avocat.

Justiţia însă, încetase să mai existe, devenise o armă a urii şi a răzbunării pătimaşe comuniste - lupta de clasă - iar destinul; implacabil a hotărât altfel. Fostul guvernator civil al Transnistriei, profesorul universitar Gheorghe Alexianu a fost condamnat la moarte.

Din mijlocul sinistrelor ziduri ale închisorii Jilava, unde a fost întemniţat, prof. Gh. Alexianu a făcut şi i-a înaintat Regelui, cererea de comutare a pedepsei cu moartea în închisoare pe viaţă.

Redau mai jos textul acestui material, pus la dispoziţia noastră în anul 1985 de către Amarillys Alexianu, fosta soţie a profesorului, decedată în luna mai 1988:

„MAIESTATE,

Prin verdictul din 17 mai 1946, Tribunalul Poporului m-a condamnat la moarte, socotind că aceasta este sancţiunea legală ce mi se cuvine pentru modul în care m-am comportat în calitate de Guvernator al Transnistriei.

În faţa instanţei am declarat dintr-un început că sunt gata să primesc pedeapsa capitală, dacă interesele Ţării mele o cer, dar socotesc că este o datorie să mă apăr de faptele puse în sarcina mea prin actul de acuzare, întrucât aceste fapte pătau onoarea mea şi a familiei mele.

Prin probele invocate şi prin explicaţiile date am

reuşit să înlătur acuzaţiile ce mi-au fost aduse, înţelegând ca, prin apărarea ce mi-am făcut, să apăr onoarea Ţării mele cât şi cinstea mea.

De aici, din închisoarea în care mă aflu, nu pot cunoaşte motivele care au îndreptăţit totuşi Tribunalul Poporului să înlăture apărarea mea şi nici consideraţiunile care au determinat această instanţă să-mi aplice pedeapsa capitală.

Cu resemnarea omului ce nu mai are decât câteva momente de trăit, am trecut în revistă întreaga mea activitate şi întreg procesul meu, fără să-mi pot da seama de temeiul condamnării mele.

De aceea sunt nevoit să cred că mă aflu în faţa unei erori, pe care conştiinţa şi răspunderea mea de român şi de tată a trei copii nu o poate accepta, deşi prin moartea mea aş pune capăt zbuciumului meu sufletesc, lăsând istoriei sarcina de a mă reabilita.

În dorinţa mea, însă, de a lupta pentru adevăr până la ultimul moment, îmi îndrept cel din urmă gând spre Maiestatea Voastră, pentru a ruga să dispună comutarea pedepsei mele, pentru ca în lungile zile de închisoare ce voi mai avea de trăit, să pot ajunge pentru prestigiul numelui de român şi pentru onoarea familiei mele să dovedesc că administraţia Transnistriei nu a desfăşurat o activitate nefastă şi nemiloasă, ci din contra, că a căutat să aline cât mai mult rănile acestei provincii, ce a avut atât de mult de suferit de pe urma luptelor armate ce au avut loc pe teritoriul ei.

Cu sufletul împăcat că am făcut tot ceea ce era omeneşte posibil pentru stabilirea adevărului istoric, îmi îndrept gândul meu de pe urmă spre Cel Atotputernic, rugându-l să ocrotească Regele şi Ţara mea, să le aducă

liniştea şi pacea mult dorită şi totodată să ia în paza sa copiii mei nevinovaţi."

Regele Mihai, supus presiunii guvernului Groza, nu a făcut uz de una din prerogativele regale, aceea de a comuta pedeapsa capitală la închisoare pe viaţă.

Nu a trecut mult timp şi nici el nu a putut să-şi salveze tronul şi nici să ridice prestigiul Coroanei, printr-un act de clemenţă de care putea face uz în această împrejurare.

Astfel, cererea de comutare introdusă de profesorul Gheorghe Alexianu şi prezentată de fostul ministru al justiţiei Lucreţiu Pătrăşcanu a fost respinsă.

În această situaţie s-au luat măsuri de executare a sentinţei Tribunalului Poporului dată în 17 mai 1946.

Procurorul de serviciu, intrând în celula în care era profesorul Alexianu şi întrebându-l care îi este ultima dorinţă înainte de execuţie, a primit de la el un răspuns simplu şi din inimă, aşa cum i-a fost toată viaţa:

„Doresc neamului românesc să-şi îndeplinească idealurile pentru care cad eu astăzi aici".

Execuţia a avut loc la 1 iunie 1946, orele 18, la închisoarea Jilava.

Acestea au fost împrejurările în care au fost judecaţi, condamnaţi şi executaţi Mareşalul Antonescu şi o parte din colaboratorii săi.

Urmărind desfăşurarea procedurală a acestui ultim act, nu se poate să nu reţinem următoarele:

L. Pătrăşcanu, ministrul justiţiei, a supus regelui Mihai – sau nu – cererile de graţiere ale celor condamnaţi de Tribunalul Poporului.

Pe acest document nu există nici o rezoluţie, nu există număr de înregistrare la Casa Regală.

Deci, ori documentele nu au fost aduse la cunoştinţa regelui şi, în consecinţă, a fost încălcată procedura legală a justiţiei, ori Palatul nu a vrut să se implice în aşa zisul proces al Tribunalului Poporului.

Este greu de stabilit astăzi realitatea, dar, cunoscând modul de a proceda al comuniştilor, este de presupus că şi atunci, într-un moment atât de tragic, când se punea problema vieţii şi a morţii a şapte oameni, regulile procedurale au fost nesocotite cu bună ştiinţă de comunişti.

Nu mai era nevoie de semnătura regelui, pentru că Groza primise deja de la Moscova ordinele în acest sens.

La Arhivele Statului, Fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, se află un document intitulat „Condamnaţi la moarte": Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Gheorghe Alexianu, Constantin Vasiliu, în care în dreptul fiecăruia este scris „exec" (execuţie); Radu Lecca, Eugen Cristescu şi Constantin Pantazi, aceste nume sunt reunite printr-o acoladă, în dreptul căreia scrie „comutare".

Scrisul şi semnătura aparţin lui P. Groza. (dosar nr. 1092/1945 –1946)

Într-o relatare făcută de Ion Pantazi (fiul generalului Const. Pantazi, fost ministru al Apărării Naţionale) în volumul „Am trecut prin iad"- Editura Stindardul Românilor"- München, 1986 - pag. 302 – 305 - acesta descrie astfel ultimele momente dinaintea execuţiei Mareşalului Antonescu şi a principalilor condamnaţi:

„Cea mai dramatică a fost despărţirea dintre Alexianu, fostul Guvernator al Transnistriei şi copiii săi, care plângeau în hohote şi nu se puteau despărţi".

Iar în textul dinspre sfîrşitul relatării menţionează: „Mai târziu am aflat că tatăl meu fusese graţiat de către

Rege, la cererea armatei; Eugen Cristescu fusese grațiat de către comuniști pentru a le organiza Securitatea; Radu Lecca fusese grațiat de către evrei drept mulțumire pentru felul cum se purtase cu ei și le salvase averile.

Tot mai târziu am aflat că Alexianu, fostul Guvernator al Transnistriei fusese judecat și achitat la Odessa de către ruși, pentru a fi ucis de români și nu de ruși, dar tot din ordinul rușilor".

Și pentru a arăta, o dată în plus, modul cum a fost perceput profesorul universitar Gh. Alexianu de un ziarist american, unul din puținii ziariști din occident acreditați la acest proces – mai 1946 - redau opinia exprimată de Thomas I. Marcham, în 1948, la plecarea definitivă din România, în articolul apărut în New York Herald Tribune: „Am lasat în urmă comunismul din România."

Părerea despre prof. univ. Gh. Alexianu, Guvernatorul Transnistriei, unul din cei 4 condamnați la moarte de Tribunalul Poporului la 1 iunie 1946, a fost următoarea:

„Într-adevăr, era un om care, prin poziția adoptată, s-a detașat net de toți ceilalți acuzați, fiind singurul care, cu demnitate și onestitate, l-a sprijinit pe Mareșalul Antonescu, mai mult și mai bine, chiar, decât unii martori propuși de apărare. Gândirea logică, facilitatea de a-și exprima ideile, calmul desăvârșit în fața unei săli pline de ostilitate comandată, care vuia, în special, împotriva Mareșalului, puterea de a domina această mizeră adunătură; era adevăratul profesor care, de la catedră, dădea lecții, fără a face nici un moment caz de situația în care se afla.

A reușit, împreună cu apărătorul pe care-l avea, să-și realizeze o apărare perfectă, fără nimic neclar, fără nici o fisură, conștient fiind mai ales de faptul că se știa nevinovat.

Acest om m-a fascinat pur şi simplu. A fost singurul acuzat care, în ultimul cuvânt, a spus cu linişte şi fermitate: Îmi asum întreaga răspundere a actelor şi faptelor mele, săvârşite în timpul guvernării mele, alături de Domnul Mareşal .

Sovieticii, care aveau experienţa juridică a procesului de la Nürnberg şi cunoşteau foarte bine gravitatea faptelor puse în seama căpeteniilor naziste, au cerut verdictul populaţiei din Transnistria asupra actelor şi faptelor petrecute în timpul administraţiei româneşti, în ideea că se vor descoperi vinovăţii majore. Profesorul Alexianu a fost singurul, dintre toţi care au administrat teritorii ruseşti în timpul războiului, găsit nevinovat şi achitat în judecata făcută în faţa localnicilor din Odessa.

Asta nu i-a împiedicat, însă, pe sovietici să dea ordine românilor să-l condamne la moarte."

Şi, după cele ştiute azi şi în mod intenţionat ascunse marelui public, pentru a menaja fals anumite interese, atunci când în fine toate aranjamentele încheierii armistiţiului cu ruşii fuseseră perfectate la Stockholm şi Stalin îşi dăduse consimţământul, Palatul, camarila din jurul Palatului şi anumiţi politicieni inconştienţi încearcă, prin lovitura de stat de la 23 august 1944 şi prin arestarea Mareşalului, să preia armistiţiul convenit, pe motiv că Antonescu ar intenţiona să-i anunţe pe germani.

Cei care au săvârşit acest fapt incalificabil au comis cea mai gravă infracţiune contra Ţării. Trădarea de ţară !

Consecinţele trădării şi arestării Mareşalului au fost deosebit de grave pentru ţara noastră. În urma acestui fapt incalificabil, singurii beneficiari au fost bolşevicii, căci, dispărând singura personalitate a României, aşa cum însuşi Stalin o recunoştea, Stalin nu s-a mai văzut nevoit

să respecte condiţiile de armistiţiu pe care le acceptase, iar armistiţiul s-a transformat într-un act de supunere totală a României faţă de sovietici. Din această situaţie a apărut şi statutul de ţară învinsă, statut care nu a mai putut fi schimbat nici la Conferinţa de Pace.

Iar predarea la inamic a Mareşalului – Şeful Statului – este indiscutabil un act de înaltă trădare.

Cei care au săvârşit acest fapt incalificabil îşi atribuie un grav vot de blam şi sunt pe vecie descalificaţi.

Predarea la ruşi a Mareşalului şi a colaboratorilor săi a fost făcută la iniţiativa guvernului român şi a regelui, aceasta constituind cel de-al treilea punct din planul arestării: capturarea, predarea către comunişti şi predarea către sovietici.

Felul cum a privit inamicul acest act este lesne de înţeles şi se poate foarte bine deduce din tratamentul aplicat ţării după 23 august 1944.

Absurda arestare şi predarea la inamic aduce o insultă uniformei şi dezonorează armata. Dar cel mai grav lucru săvârşit prin aceasta este că se blama lupta legitimă a poporului nostru pentru dobândirea provinciilor pierdute, se blama armata care dăduse nenumărate jertfe, lăsase nenumăraţi ostaşi pe câmpiile de luptă de dincolo de Prut.

Istoria nu înregistrează, în întreaga-i existenţă, nici un caz asemănător !

Acum însă, naţiunile din Europa de centru, est şi sud-est, încep să-şi privească propria lor istorie, mai ales cea care a început din 1939, fără resentimente, blamări, reacţii emoţionale şi acuze reciproce.

Ele mai aşteaptă însă, de la învingătorii din 1945, un gest de reparaţie morală.

Liderii germani au avut tăria de a-şi exprima regretul

pentru represiunile din 1939-1945. Au efectuat toate gesturile reparatorii.

Aceste cuvinte de autentic regret pentru destinul celor 100 de milioane de europeni din Estonia, Lituania, Letonia, Polonia, Cehia, Slovacia, Germania de est, Ungaria, România, Bulgaria, Iugoslavia, Albania, supuşi regimului politic al luptei de clasă, cu milioane de întemniţaţi şi genocidul ce l-a însoţit, sunt aşteptate şi acum ca un gest de reparaţie morală de la învingătorii din 1945.

De la Londra şi Washington, învingătorii de acum 53 de ani ar putea recunoaşte ceea ce s-a întâmplat cu adevărat în Europa de centru, est şi sud-est.

Ar fi cea mai bună dovadă că şi în politica globală există totuşi respectul pentru adevăr şi pentru un minim de moralitate.

POSTFAȚĂ

Motto:

„...desfid ca cineva din generația mea să fi servit patruzeci de ani și să servească cu atâta pasiune și cu atâta dezinteres țara și armata noastră. Cât mine au putut servi și alții. Îi fericesc. Mai mult ca mine nimeni, fiindcă nu se poate ca un om să pună în serviciul statului, în toate ocaziile și mai ales în momentele lui tragice, când mulți, foarte mulți îl părăseau, atâta râvnă, atâta conștiință și atâta efort fizic și intelectual cât am depus eu".

Ion Antonescu

Și a urmat cumplita trădare, arestarea mișelească și începutul tragediei și golgotei neamului românesc.

Pâna miercuri 23 august orele 16-17, gândul Mareșalului a rămas împărțit între imperativele situației militare, prioritatea absolută a unei soluții politice și onorarea cuvântului său de ostaș.

Și a fost asasinat de comuniști și cu asentimentul celor care-l arestaseră în țara sa, pe care a iubit-o și a slujit-o cu atâta pasiune și credință.

Mareșalul Antonescu, alături de ceilalți colaboratori ai săi, au murit ca niște EROI ai neamului românesc.

PARTEA III

ANEXE

ADDENDA

I. Raportul Delegației Comitetului Internațional de Cruce Roșie – Geneva, întocmit de Carles Kolb, asupra vizitei în Transnistria.

COMITETUL INTERNAȚIONAL AL CRUCII ROȘII
DELEGAȚIA DIN ROMÂNIA

Raport asupra călătoriei în Transnistria
efectuată în perioada 11-21 dec. 1943

La cererea CICR din Geneva şi cu asentimentul Guvernului Regal al României, ne-am deplasat în Transnistria în misiune de control, atât în legătură cu condițiile de trai ale deportaților evrei, studiind eventualele ame-

liorări care ar putea fi aduse modului în care sunt tratați, cât și pentru a constata buna repartizare a hainelor trimise ca donație celor nevoiași.

Am avut la dispoziție un tren special și am fost însoțiți de dna. Ioan, directoarea Secției de Prizonieri a Crucii Roșii Române, de lt. col. Ștefan Rădulescu, șeful secției Transnistria din cadrul Președinției Consiliului de Miniștri, împreună cu suita de însoțitori și o parte din translatori.

Am părăsit Bucureștiul în seara zilei de 10 decembrie și am revenit în ziua de 21 decembrie. Am parcurs în Transnistria cca. 3500 km, din care cca. 1220 km cu mașina.

Am vizitat pe 11 Tiraspolul și Odessa, pe 12 Odessa, pe 13 Balta, pe 14 Râbnița, pe 15 Tulcin, pe 16 Djurin, Șargorod, Cernevici, Moghilev, pe 17 Mogilev, Cernăuți, pe 18 Mogilev, Jmerinka, pe 19 Odessa, pe 20 Odessa, iar pe 21 înapoierea la București.

Îmi fac datoria de a constata că totul a fost făcut pentru ca noi să putem vedea tot ce-am fi putut dori; în plus am avut deplina libertate de a discuta cu toți reprezentanții deportaților din localitățile vizitate fără martori și fără oprelişti.

Este adevărat că numărul de orașe și sate vizitate a fost destul de mic și că unele zone pe care am fi vrut să le vizităm nu au putut fi parcurse din cauza programului nostru foarte limitat, dar condițiile de trai ale deportaților fiind, în mare, aceleași peste tot unde am putut merge, putem presupune că ceea ce am fi putut vedea în celelalte zone nevizitate n-ar fi diferit cu nimic de condițiile de trai constatate.

Deportații evrei din Transnistria provin, aproape în totalitate, din 2 provincii, Bucovina și Basarabia, anexate

la patria-mamă în urma războiului din 1916-1918. Aceste provincii au fost ocupate în 1940 de către ruşi şi reocupate de români în 1941.

CONSTATĂRI

Tiraspol 11 dec.

Comandant de Jandarmi col. Iacobescu

În Tiraspol se găsesc cca. 230 evrei, 185 bărbaţi, 60 femei şi 15 copii.

Mi s-a afirmat că toţi erau destul de mulţumiţi, aveau munci bune cu retribuţii suficiente, că hrana era îndestulătoare, locuinţele la fel şi erau asiguraţi cu lemne de foc.

Persoanele pe care le-am rugat să-mi spună ce mai aveau nevoie nu mi-au cerut nimic, mi-au declarat că sunt mulţumiţi de viaţa lor şi de modul cum sunt trataţi de autorităţi.

Odessa 12 dec.

Guvernator al Transnistriei dl. Alexianu

General comandant al oraşului dl. Trincu

Şef de birou col. Dumitrescu

Prefect dl. Veltescu

Primar dl. Pântea

Am fost foarte bine primit de dl. guvernator şi de ceilalţi domni mai sus menţionaţi, ca pretutindeni de altfel şi am avut ocazia să aduc la cunoştiinţă dl. Alexianu câteva cereri privind modul în care sunt trataţi deportaţii şi în primul rând în legătură cu grabnica repatriere a orfanilor evrei, aproximativ 4400 la număr. Dl. Alexianu, mi-a promis că o să facă tot ce poate pentru facilitarea acestei repatrieri.

Duminică, am vizitat câteva case din Odessa care servesc drept locuinţă pentru cei 62 de evrei de aici şi în

acelaşi timp şi drept ateliere de croitorie şi cizmărie. Clădirile sunt recent amenajate, în bună stare, bine aerisite şi luminate, cu posibilităţi bune de încălzire.

Munca constă în confecţionarea de uniforme şi încălţăminte pentru Căile Ferate şi alte nevoi ale guvernământului.

Evreii declară că ei câştigă atât cât să le acopere cheltuielile necesare traiului, nu au plângeri de formulat, nu au adresat cereri cu excepţia celor privind repatrierea originarilor din Dorohoi, chestiune deja rezolvată.

Balta 13 dec.

Prefect col. Nica

Delegatul comunităţii dl. Paul Moscovici

Există un spital cu 20 de paturi, din care 17 ocupate;

Două orfelinate: unul pentru băieţi, 97 de locuri, şi altul pentru fete cu 104 locuri;

Farmacie care o duce greu cu medicamentele ce sosesc cu mari întârzieri din ţară.

Cantină pentru 300 de porţii gratuite pe zi.

Atelierele diverse dau de lucru locuitorilor, munca fiind plătită în conformitate cu ordonanţele guvernului cu modificările aduse la 1 august. Membrii conducerii comunităţii din Balta mi-au afirmat că se află în relaţii foarte bune cu jandarmii şi autorităţile locale. Corespondenţa circulă destul de regulat.

Berşad

un spital cu 50 de paturi, cu personal necesar, un orfelinat pentru 160 de copii şi o cantină pentru 1800 de porţii.

Obodovka un spital cu 10 paturi şi o cantină care distribuie 100 de porţii zilnic.

Verhovka un spital cu 5 paturi mediocru şi cantină pentru 150 de porţii.

Cicelnic un spital cu 10 paturi, curat bine întreţinut, cantină pentru 200 de porţii.

Râbniţa 14 dec.

Prefect col. Popescu-Corbu

Delegatul comunităţii Helfmann, medicul comunităţii Sandler.

Cartierul evreiesc al oraşului, bine întreţinut, se circulă liber de la 8 la 20. La intrarea în cartier sunt postaţi jandarmi, pentru a-i împiedica pe soldaţii germani să pătrundă.

Conducătorii comunităţii mi-au afirmat că au relaţii foarte bune cu toate autorităţile române şi că sunt foarte mulţumiţi de viaţa lor.

Evreii pot cumpăra alimente în piaţă, la preţurile oficiale, pâinea fiind furnizată de primăria oraşului.

Există o cantină care serveşte masa pentru 200 de porţii, o infirmerie cu farmacie, 20 de ateliere de lucru, dintre care 3 de croitorie, 2 de cizmărie şi 2 pentru blănărie. Evreii au dreptul să folosească baia municipală de două ori pe săptămână.

Centrala din Bucureşti nu le-a trimis fonduri de trei luni. Corespondenţa circulă regulat prin intermediul jandarmeriei.

Prefectura furnizează lunar: 5000 kg făină, 500 l ulei, 10000 kg cartofi, 500 kg brânză, 1000 kg varză şi 250 kg săpun.

Tulcin 15 dec.

Prefect col. Năsturaş

Căpitan de jandarmi Fetecan

Delegatul comunităţii Scholem Fichmann

O şcoală pentru 100 elevi, în condiţii bune, un orfelinat pentru 112 copii. Cartierul evreiesc nu este

închis, nu are jandarmi sau poliţie şi arată destul de bine. Evreii cu care am discutat mi-au declarat că sunt foarte mulţumiţi de autorităţile liberale şi binevoitoare. Corespondenţa destul de regulată. O cantină pentru 250 de porţii pentru adulţi şi regim special alimentar pentru cei 112 copii de la orfelinat. Cumpărarea alimentelor la preţuri maximale, de exemplu preţul maximal al uleiului este de 2,87 M litrul, iar la piaţa liberă ajunge la 20 – 25 M litrul.

Colonia din Tulcin face o impresie destul de bună, ea situându-se pe o poziţie de mijloc, între Balta – slabă şi Jmerinka – foarte bună.

Djurin 16 dec.

Şef de post dl. Georgescu

Delegatul comunităţii Max Rosenstrauch

Farmacist Elias Pariser

Un spital cu 32 paturi – 18 ocupate; 3 surori de specialitate, 3 ajutoare

Un orfelinat cu 56 orfani

Cantină pentru 1100 de porţii pe zi

Un ambulator, un oficiu de muncă, un tribunal şi 8 dentişti.

Cartierul nu este închis, are propria sa poliţie, nu se poate ieşi din el decât cu permis special. Corespondenţa soseşte regulat. Lipsesc cărţile! Autorităţile manifestă, după spusele evreilor, multă înţelegere şi bunăvoinţă.

Şargorod

Pretor dl. Dumitru Rusu

Delegatul comunităţii Meir Teich

Şeful spitalului dr. Schafer

Şeful orfelinatului dr. Rosa Loevy ajutată de Frie Brecher

Colonia mi-a făcut o impresie foarte bună, astfel se demonstrează ce poate face omul când are voinţă în situaţii grele şi fără ajutor. Toate dotările publice sunt bine întreţinute, curate, superioare tuturor celor pe care le-am văzut anterior. Toate acestea trebuie atribuite, după părerea mea, lui Teich, un om cu mari calităţi, precum şi înţelegerii şi ajutorului autorităţilor române. Dl. Teich mi-a afirmat în mai multe rânduri şi din proprie iniţiativă că lucrează în condiţii foarte bune cu autorităţile române şi că lor li se datorează faptul că a putut obţine rezultatele aşa de bune.

Un orfelinat pentru 152 de copii, unde sunt cazaţi şi hrăniţi în condiţii optime prin grija dnei. Rosa Loevy.

Cantina serveşte masa pentru 1500 de persoane.

Comunitatea duce lipsă de fonduri, ea speră că va fi tratată de Centrala de la Bucureşti în acelaşi mod ca şi celelalte comunităţi.

Moghilev 17 dec.

Prefect col. Loghin

Şeful jandarmeriei maior Hodoroabă

Delegatul comunităţii Mozes Katz

Un spital cu 130 de paturi, 8 medici plus 60 în colonie

3 orfelinate cu 302+203+150=655 orfani

1 policlinică, 4 cantine pentru cca. 4000 de porţii

11 ateliere, o asociaţie de caritate a femeilor evreice

1 şcoală primară cu 7 clase pentru cca. 900 de elevi, 1 şcoală la fabrică pentru copii din zonă şi 1 şcoală industrială cu cca. 150 de elevi.

Spitalul se prezintă în condiţii foarte bune, la fel şi orfelinatele. Am vizitat atelierele, turnătoria şi fabrica de ţevi de fier cu cca. 700 de muncitori. Aici tinerii sunt

instruiţi în clase speciale şi în fabrică pentru a învăţa temeinic meseria.

Colonia este închisă şi are patru intrări, circulaţia este liberă, neputându-se ieşi din ea fără permis. Corespondenţa ajunge destul de regulat.

Jmerinka 18 dec.

Pretor dl. Groza

Delegatul comunităţii dr. Herşmann

Colonia este deschisă, fără restricţii pentru locuitorii săi. Starea de sănătate a populaţiei evreieşti şi în special cea a copiilor pare bună. Relaţiile cu autorităţile româneşti, mai ales cu jandarmeria sunt excelente, conform spuselor evreilor înşişi.

Un spital cu 14 paturi, cu secţia de ginecologie, terapie, chirurgie şi un pavilion separat pentru bolile contagioase.

O farmacie, o baie rusească şi deparazitor. O casă de copii cu 84 de locuri.

O grădiniţă cu 55 de locuri, o cantină pentru 500 de porţii şi o sinagogă.

CONCLUZII

Trebuie avute în vedere două lucruri:

1. situaţia actuală a deportaţilor din Transnistria, şi

2. problema repatrierii în căminele lor şi eventuala emigraţie.

Pentru perioada imediat următoare, arăt următoarele probleme: lipsa de combustibil pentru încălzit şi lipsa parţială a îmbrăcăminţii groase de iarnă. Lipsa unor alimente de bază şi fondurile necesare din ţară.

Repatrierea tuturor deportaţilor proveniţi din jud. Dorohoi, parţial realizată.

Repatrierea tuturor orfanilor şi facilitatea emigrării.

Repatrierea anumitor categorii de privilegiaţi, ca militarii decoraţi, foşti funcţionari publici, văduvele militarilor.

Repatrierea integrală.

În cursul vizitelor menţionate, am putut discuta cu un mare număr de evrei originari din Transnistria, cetăţeni ruşi. După spusele lor, trăiesc în condiţii foarte bune cu deportaţii, cărora le-au acordat permanent sprijin. Din proprie iniţiativă, ei au lăudat administraţia română şi pe reprezentanţii acesteia. Am fost mereu abordat de aceşti evrei ruşi, care mi-au cerut să intervin pe lângă guvernul român pentru a li se acorda autorizaţia de a părăsi Transnistria împreună cu coreligionarii lor români şi a se stabili în România. Ar accepta chiar să fie ţinuţi ostatici, în lagăre de concentrare, mai degrabă decât să revină sub administraţie sovietică. Se înţelege de la sine că eu nu pot face o astfel de propunere Guvernului Român şi că trebuie să mă mulţumesc a o cita doar cu titlu informativ.

Ca atare, îmi permit să invit înaltul Guvern Român să-i repatrieze fără nici o excepţie pe toţi cei care au fost obligaţi să-şi părăsească domiciliile, măsură echitabilă şi spre binele ţării.

Am decis să adresez un apel urgent, printr-o scrisoare, dlui. Preşedinte Antonescu şi am primit promisiunea dlui. de Weck, ministrul Elveţiei, că va sprijini din toate puterile cererile mele. (documentul 108, arhiva CICR, G59/2) – Editura Hasefer, 1998

II. Extras din articolul apărut în Revista Centrului de Documentare evreiască Contemporană din Paris

Printre primele şi multele acuzaţii, total nefondate, ce

s-au încercat a fi aruncate asupra României, nu pot să nu relev pe aceea semnalată de col. Gh. Magherescu, fost şef al Biroului 2 de operaţii la cabinetul mareşalului Ion Antonescu, în vasta lucrare apărută sub egida Centrului European de Cercetări Istorice – Veneţia, în care în vol. 1 se arată:

Guvernul Israelului şi-a permis să înscrie în piatră, la al său Muzeu al Holocaustului din Ierusalim, cifra total aberantă şi cu nimic justificată de 400.000 de evrei pieriţi de furia fascistă în România.

La protestul Patriarhului României, în vizită la Ierusalim, care, văzând această inscripţie, a fost pur şi simplu revoltat, autorităţile evreieşti au venit imediat cu o nouă explicaţie, anume că nu ar fi vorba numai de evreii ucişi de români, ci şi de evreii din teritoriul României, trimişi la moarte de autorităţile ungare care puseseră stăpânire pe partea de nord a Ardealului.

Dar indiferent de corectarea de circumstanţă, tipică cercurilor revanşarde iudeo-comuniste, orice vizitator, care citeşte acea inscripţie, rămâne cu convingerea că 400.000 de oameni nevinovaţi au fost exterminaţi de români.

Pentru a combate cumplita acuzaţie care vizează România, un vajnic şi neobosit cercetător al adevărului a făcut să apară în nr. 105 al revistei „Le monde Juif" din ianuarie-martie 1982, articolul „România şi salvarea din holocaust".

El spune printre altele:

În zilele noastre, în unele publicaţii asupra holocaustului au fost menţionate mai multe mii de victime căzute în România, fără a se preciza că provinciile de unde s-au făcut deportări spre lagărele morţii, cele ale soluţiei finale, aparţineau la acea epocă Ungariei şi că adminis-

trația ungară este aceea care trebuie să răspundă pentru aceste crime.

Aceasta este o mare nedreptate făcută în mod intenționat de anumite cercuri României și una din cauzele care m-au determinat să fac prezenta punere la punct.

Denunțarea unor fapte criminale și prezentarea lor obiectivă nu pot decât să servească marea cauză a umanității, la fel cum și recunoașterea acțiunilor de mare curaj, întreprinse pentru combaterea acelor forțe îngrozitoare care urmăreau exterminarea poporului evreu, constituie de asemenea un act de justiție obligatorie, cât și un suport moral în eforturile necesare pentru a pune definitiv capăt tiraniei criminale.

Convingerea că orice contribuție la stabilirea și arătarea adevărului constituie o datorie morală și cunoscând direct situația exactă, m-a determinat să relatez despre fapte și evenimente care dovedesc că, în România, nu a existat nici o manifestare a intenției unui genocid sau holocaust, ci, din contră, s-a salvat viața miilor de evrei din teritoriu cât și din a celor care, fugind din întreaga Europă de groaza și furia nazismului, și-au găsit refugiul în România de unde a existat, cu aprobarea autorităților de atunci, posibilitatea și singura cale care mai exista – drumul pe mare din porturile românești spre Palestina.

Și pentru a arăta încă odată cât de puternic este încă falsificată și prezentată cinic, distorsionat istoria, este că în Ungaria zilelor noastre, s-au făcut, cu aprobarea autorităților, funeralii naționale lui Horty, cu ocazia reînhumării lui, pe când faptele umanitare de ajutorare și salvare a mii de evrei în timpul războiului, sub regimul mareșalului Antonescu în România, sunt negate și prezentate sub forma inscripțiilor anacronice din diverse muzee.

În anii 1970 am traversat Maramureşul şi ţara Crişurilor, spune în continuare autorul articolului şi peste tot am întâlnit oameni care mi-au declarat că în mai-iunie 1944, un mare număr de evrei şi ţigani, nu numai din oraşe dar şi din sate (statistica a dovedit că 82 % din populaţia mai sus menţionată), au fost deportaţi în lagărele din Polonia, din dispoziţia guvernului ungar, de unde nu s-au mai întors.

Deportările făcute de unguri spre lagărele morţii au cuprins laolaltă şi populaţia din teritoriul românesc al Ardealului de nord. Această regiune a rămas sub ocupaţie maghiară până în 1944, când trupele româno-ruse au eliberat-o, ea revenind înapoi României oficial după tratatul de pace din 1945.

După condamnarea la moarte a Mareşalului şi a colaboratorilor săi, Maniu ar fi intervenit la P. Groza, şeful guvernului comunist instalat de sovietici în România, amintindu-i că salvarea evreilor şi a comuniştilor s-a datorat Mareşalului, cerându-i comutarea pedepsei capitale.

Groza ar fi răspuns că el nu poate face nimic, pentru că marile puteri aliate (respectiv sovieticii care organizaseră totul) se opuneau la comutarea pedepsei capitale.

Acestea sunt câteva puncte de vedere apărute în revista „Le monde Juif" în 1982 la Paris.

III. Studii de Drept Românesc nr. 4537 – 1992

Juristul Gheorghe Alexianu

dr. Dragoş Rusu, dr. Barbu B. Berceanu

1. În complexul raport dintre politică, uneori simplă voinţă a celui puternic, şi drept se consideră că omul

politic e mai expus, riscând chiar câteodată să fie mai nedreptățit, în timp ce juristul, la adăpostul unei ordini de drept dată de puterea politică, e ferit, cel puțin când nu e vorba de vreo lege criptică împotriva căreia societatea nu i s-ar fi putut opune.

Cu cât această aserțiune e mai întemeiată, cu atât excepțiile de la ea ne apar mai tragice. Uneori dramatismul e prea evident, ca în cazul eminentului magistrat care a fost George P. Docan, sinucis în momentul arestării lui de regimul comunist, ca unul ce fusese delegat, la 27 ianuarie 1941, a conduce Ministerul Justiției sub guvernarea Antonescu, fără să țină seama că n-a răbdat să fie ministru decât câteva zile, până în momentul în care i s-a cerut o atitudine contrară a ceea ce el socotea că încălcând demnitatea persoanei umane, parte a drepturilor naturale ale omului; atunci, el a părăsit de bună voie fotoliul ministerului pe care abia se așezase. Alteori, dramatismul cere o cercetare complexă, ca în cazul eminentului publicist Gheorghe Alexianu, condamnat la moarte de Tribunalul Poporului, ca fost guvernator civil al Transnistriei, la 17 mai 1946, și executat , la Jilava, la 1 iunie al aceluiași an.

2. Într-adevăr, Gheorghe Alexianu a fost un jurist și nu un om politic. Născut la 1 ianuarie 1897 în comuna Străoanele – Panciu, județul Putna (azi Vrancea), el a urmat – după Liceul „Unirea" din Focșani – cursurile Facultății de Drept din București, unde și-a luat licența și, în 1925, doctoratul, cu teza *Instituția jurătorilor în vechiul nostru drept* (București „Tip-le Române Unite", 1925, 44p.). La 1 octombrie 1926 a fost numit conferențiar suplinitor la catedra de Drept constituțional comparat a Facultății de

Drept din Cernăuți, devenind apoi, succesiv, profesor agregat, la 1 aprilie 1927, şi titular, la 1 aprilie 1930, la aceiaşi facultate, de unde e transferat, la 1 noiembrie 1940, la Facultatea de drept din Bucureşti, predând în tot acest timp dreptul public, în primul rând cel constituțional, pasiune a întregii sale vieți.

Încă din 1926 Gheorghe Alexianu publicase Dreptul constituțional (Bucureşti, Edit. Librăriei Socec, 1926, XII + 526 p.), cu o prefață de C. Hamangiu, ca prim volum din Biblioteca universitară de drept condusă de acesta. Autorul îşi prezenta lucrarea ca „simplă sinteză" a chestiunilor mai importante ale disciplinei, aportul personal constând, „poate, din a fi înfățişat această materie altfel de cum au înfățişat-o alții" (p.X).

Corespondentul tipărit al prelegerilor sale este însă marele său *Curs de drept constituțional* (Casa Şcoalelor, 3 vol.: I, 1930, XV + 487 p.; II, în 2 fasc. (1, 1931, 292 p.; 2, 1932, 190 p.); III, în 2 fasc. (1, 1934, 238 p.;2, 1938, 576 p.)), prefațat de fostul său profesor, Paul Negulescu, curs pe care acesta îl apreciază ca având „multă claritate şi preciziune" şi „calități remarcabile de metodă". Pe lângă faptul că e cel mai voluminos tratat românesc de drept constituțional de până acum, el are calitatea de a prezenta un drept constituțional comparat şi de a prezenta nu numai teorii străine, cum se uzita, ci şi româneşti – autorul reținând teoriile profesorilor C. Dissescu, Paul Negulescu şi Anibal Teodorescu, cum şi proiectele constituționale R. Boilă, C. Berariu şi C. Stere.

Aici, Gheorghe Alexianu consideră că nu se poate ieşi din marea criză morală în care se află omenirea decât prin reîntoarcerea la idealismul juridic (I. p. 12-13). În primul rând, prin respectul dreptului natural, care pentru

el e „totalul de postulate, care se desprind din raţiunea umană şi care se impun legiuitorului, omului politic şi magistratului, ca elemente esenţiale de viaţă" (p. 12); în al doilea rând prin adoptarea unor doctrine realiste: „Numai acele instituţii se menţin şi durează, care sunt plămădite din suferinţele şi sforţările proprii de progres ale fiecărui popor", popor care reprezintă astfel o primă realitate: „Ori de câte ori se încearcă să se înfăptuiască ceva împotriva realităţii, o luptă începe între noua organizaţie artificială şi elanul de viaţă care pulsează în chip firesc din profundele izvoare sufleteşti ale naţiunei. Lupta dintre aceste două elemente constituie criza politicii"; iar remediul nu poate fi decât înlăturarea antagonismului prin înlăturarea artificialului: „Opera legiuitorului nu constă decât în verificarea acelei realităţi şi concretizarea ei în formule pozitive" (p. XII-XIII). .

Gheorghe Alexianu subliniază, ca orice jurist, necesitatea statului de drept (cf. I, p. 137-144), în virtutea căruia „toate organele Statului trebuie să funcţioneze în baza unei ordini de drept, ale cărei limite sunt fixate prin lege [în principal prin Constituţie – B.B.] şi care determină sfera de libertate a cetăţenilor şi posibilitatea de activitate a autorităţii administrative [în general, a Executivului – B.B.]" (p. 138). Iar „Guvernul nu este decât un corp intermediar, însărcinat cu executarea postulatelor voinţelor generale, legile" (p. 138).

Tocmai instituţiile care garantează juridic statul de drept formează obiectul stăruitor şi aproape exclusiv al studiilor lui Gheorghe Alexianu, (monografii şi articole, cele mai multe în „Dreptul", „Pandectele române" şi „Revista de drept public", în parte adunate în volumul *Studii de drept public*, Bucureşti, Inst. a. g.

„Vremea", 1930, 4 f. + 199 p.), anume privind: responsabilităţile puterii publice[1], statutul funcţionarilor publici[2], supremaţia constituţiei şi controlul constituţionalităţii legilor[3], contenciosul administrativ[4], recursul în casare, etc.

Apoi, Gheorghe Alexianu a preluat prin revedere şi adăugire, editarea manualelor de curs secundar ale cunoscutului autor de manuale juridice M. A. Dumitrescu: Instrucţia civică, ed. XII – XVII, Bucureşti (ultima ediţie -programa 1939: Edit. Socec & Co, f.a., 100 p.); *Dreptul*

---

[1] *Răspunderea puterii publice,* Bucureşti, edit. ziarului "Adevărul", 1926, 71 p.; prefaţa la lucrarea lui Corneliu Popescu, *Răspunderea publică ministerială,* studiu politic-juridic, Edit. "Gazeta Orheiului", 1937, p. 5-7.

[2] Statutul funcţionarilor publici, Bucureşti, Cultura Naţională, 1926, 43 p.; Observaţii asupra statului funcţionarilor pubilci, în St. dr. publ., p. 117-139 ; Le statut des fonctionnaires publics, în La Vie juridique des peuples, IV, Roumanie, Paris, Libr. Delagrave, 1933, p. 82-110; Le statut des fonctionnaires publics en Roumanie, rapport présenté au V-e Congrès intrenational des Sciences administratives à Vienne, Bucarest, Impr. du journal "Universul", 1933 (Institut international des Sciences administratives, Section nationale Roumanie) 30 p., republicat în „Revue intrenational des Sciences administratives", n° 1/1935 (în extras : Bruxelles, Etabilsments d'Imprimerie „l'Avenir", 1935, 36 p.) ; note jurisprudenţiale, în St. dr. publ., p. 187-198.

[3] Supremaţia Constituţiei, în St. dr. publ., p. 1-85; La suprématie de la Constitution assurée par les juges en Roumanie, în Mélanges Paul Negulesco, Bucureşti, M. of. şi Impr-le Statului, Impr. Naţională, 1935, p. 1-81 (şi în extras, 83 p.).

[4] Sup., n.1.

constituţional şi administrativ, ed. XII – XVII, Bucureşti (ultima ediţie - programa 1939: Edit. Socec & Co, f.a., 151 p.); Economie politică, Bucureşti, Edit. Librăriei „Universala" Alcalay & Co, 1935, 143 p.

3. În regimul Constituţiei din 1938, profesorul Alexianu nu şi-a mai republicat cursul, dar a publicat nişte *Principii de drept constituţional* – sub formă de adnotări la fiecare articol al acelei Constituţii (Bucureşti, Edit. Librăriei „Universala" Alcalay & Co, f.a.,(Colecţia legilor României 100), 191 p.).

4. În regimul Antonescu, Gheorghe Alexianu a publicat, împreună cu fostul său profesor Paul Negulescu şi, dacă facem abstracţie de participarea acestuia, o variantă a tratatului său de drept constituţional, sub titlul *Tratat de drept public* (Casa Şcoalelor, 2 vol.: I, 1942, VIII + 611 p.; II, 1943, 495 p.), adăugând două noi titluri, mai puţin juridice, şi anume: IX, *Politica rasială* (II, p. 309 – 357), şi X, *Viaţa socială, politică şi economică* (II, p. 359 – 408). La o privire superficială, am putea spune că autorii au plătit, cu această ultimă sută de pagini a tratatului, dreptul de a expune, în acel regim totalitar, întreaga realizare de drept constituţional a omenirii fără a uita nici aportul anglo-saxon, nici Revoluţia Franceză, de ale cărei principii rămăsese pătruns, nici istoria constituţională a Statului român, expuse în prima mie de pagini a tratatului. Lăsând cititorului plăcerea de a lua cunoştinţă direct de partea comună cu primul său curs, ne vom opri la acele ultime două titluri, ele fiind în primul rând obiectul criticii aduse celor doi autori.

Evident, juriştii nu pot fi criticaţi dacă prezintă situa-

ţiile de fapt şi de drept din ţară şi din lume, şi nici dacă prezintă temeiurile juridice – multe, puţine, câte sunt – ale unui regim sau altul, şi în primul rând ale celor din ţara şi timpul lor, - ci chiar dimpotrivă. Criticabilă ar fi fost tocmai unlateralitatea de prezentare.

Iar adeziunea, aparentă cel puţin, a autorilor pentru regim trebuie judecată după temeiurile pentru care îşi dă adeziunea şi după viitorul pe care i-l sugerează, - fără a mai adăuga că e vorba de un regim legitim, întărit prin plebiscitele din 1941, numai după care a apărut tratatul.

În această privinţă, autorii ne apar destul de ponderaţi. Ei văd în noul regim „nu numai un experiment momentan, destinat să înlăture o criză politică", ci – şi aici trec de la aserţiunea juridică la responsabilitatea politică creatoare – „trebuie să aibă menirea de a crea o eră nouă cu o ideologie politică şi socială potrivite cu nevoile simţite ale ţării", în care direcţie detectează la noul regim „vădite tendinţe solidariste, egalitare şi democratice" (p. 386).

Pe plan intern, autorii militează, în aceste titluri, pentru primatul naţiunii române faţă de populaţiile conlocuitoare (statul fiind naţional) şi pentru menţinerea şi îmbunătăţirea nivelului biologic al românilor, în dauna principiului egalităţii cetăţeneşti, în acest sens evocând teoria lui Arthur Gobineau şi datele eugeniei (p. 313 şi urm.), aşadar îmbrăţişând în anumite limite rasismul, teză total depăşită azi. În sfârşit, pornind de la principiul inegalităţii de fapt a oamenilor („Faimoasa aptitudine a maselor, de a-şi desemna cei mai buni conducători, nu mai este susţinută de nimeni" – p. 379), ei militează pentru „formarea unei elite cu adevărat românească" (p. 315), în acest sens Gheorghe Alexianu respingând, la Tribunalul poporului, calificarea de democrat, adăugind, totodată, că „nu m-am

făcut, pentru ocazie, democrat"[1]. El optează pentru menţinerea statului corporatist, iniţiat de Constituţia din 1938 şi, teoretic, menţinut şi sub regimul Antonescu.

Adeziunea parţială a autorilor la comandamentul politic impus în acea vreme a fost făcută, desigur, ca şi aceea a lui Traian Ionaşcu şi colaboratorilor săi în regimul ce a urmat, mutatis mutandis, cu intenţia de a salva valorile juridice, de a ţine cât mai mult acţiunea politică totalitară în limitele principiilor dreptului.

Pe plan intern, Paul Negulescu şi Gheorghe Alexianu s-au pronunţat, în acest tratat, pentru „restabilirea vechilor hotare încălcate în 1940 prin actele de violenţă ale Rusiei, ca şi prin arbitrajul de la Viena" (p. 306) – nici vorbă aşadar de vreo anexare a Transnistriei de către România - cum şi pentru o confederaţie a statelor Europei (p. 399) – altceva deci decât Pactul Tripartit.

5. Gheorghe Alexianu a avut şi o bogată activitate editorial-juridică, el fiind prim redactor al „Pandectelor României", director al „Pandectelor săptămânale" şi făcând parte din comitetul de redacţie al „Revistei de drept public". A continuat, împreună cu C. St. Stoicescu, vestita colecţie *Hamangiu*, intitulată *Codul general al României* (vol. XIX – XXXI, 1931 – 1943), mai editând o completare a volumelor II şi III (vol. IV, 1941); a înfiinţat şi condus „Colecţia legilor României" (1933 – 1943), în care au apărut peste 200 de volume de legi adnotate cu jurisprudenţa Curţii de Casaţie şi circa 10 volume de colecţii lunare de legi. Aceste două colecţii au

---

[1] *Procesul marii trădări naţionale* (stenogramă incompletă şi părtinitoare a desfăşurării procesului), 1946, p. 149.

fost preluate, ca urmare a confiscării averii lui G. Alexianu, de Ministerul Justiției, care, datorită valorii lor, și-a propus să le continue, oficializându-le astfel, prin decizia 75217/1946 (29 iul.), ceea ce practic nu s-a mai realizat. Separat, Gheorghe Alexianu a editat, în colaborare, legi și grupări de legi adnotate, de cea mai bună calitate: *Codul contribuțiilor directe,* București, Edit. Librăriei Pavel Suru, 1926, VII + 320 p.; *Codul învățământului (primar, secundar, superior),* I, București, Edit. Librăriei Pavel Suru, 1929 (Bibl. Institutului de Științe Administrative no.16), VII + 856 p.; *Organizarea administrației școlare,* București, Inst. a.g. „Vremea", 1931, XII + 304 p.; *Codul administrativ adnotat,* București, Inst. a.g. „Vremea", 1930 (Bibl. Institutului de Științe Administrative no. 26), XV + 880 + XV p.; *Codul civil în vigoare în Ardeal și Bucovina,* București, Edit. Librăriei „Universala" Alcalay & Co., f.a. (Colecția Legilor României 100), 457 + XIX p. A înființat, împreună cu Paul Negulescu, „Colecțiunea vechilor legiuiri administrative", din care a apărut, ca prim număr, *Regulamentele organice ...,* în 1944. A înființat, adăugăm, „Biblioteca juridică, socială și politică", începută cu valorosul *Tratat de drept internațional, public și privat* de M. Hacman (București, Edit.„Universala" Alcalay & Co, 1935, VII + 606 p.).

În sfârșit, a întocmit *Repertoriul general alfabetic al tuturor legilor, decretelor-legi, convențiuni [lor], decrete [lor], regulamente [lor], etc., pentru perioada 1 ianuarie 1860 – 1 ianuarie 1940,* 1812 p. (în două volume, 1940 și 1941), amplă sursă de documentare legislativă, care, cu toate lipsurile ei, n-a fost până acum întrecută în documentaristica legislativă românească.

6. Ca activităţi juridice prin excelenţă mai amintim că Gheorghe Alexianu a făcut parte din conducerea Institutului de Ştiinţe Administrative, că a fost membru al Institutului de Studii Administrative de al Bruxelles, ca şi al altor instituţii ştiinţifice din ţară şi străinătate, că a fost consilier temporar al Consiliului Legislativ, că a fost consilierul juridic al Fondului Bisericesc al Bucovinei şi, în sfârşit şi că a fost avocat şi a redactat note jurisprudenţiale, aplicând în fiecare din aceste activităţi, la un nivel de generalitate sau altul, cunoştinţele şi punctele sale de vedere în dreptul public.

7. Prezentându-l ca profesor, nu ar fi suficient să amintim cât de viguros şi convingător a exprimat ideile, concepţiile şi principiile democratice în frumoasele sale prelegeri de la catedră, prelegeri documentate şi atrăgătoare, prezentându-le într-o formă simplă şi clară, spre a fi cât mai bine înţelese. Profesorul nu ar fi prezentat complet dacă nu am sublinia alesele sale calităţi profund omeneşti – şi totuşi, atât de rare – de a fi fost un adevărat părinte sufletesc, îndrumător şi sprijinitor al tinerilor studenţi; iar aceasta, nu numai prin vorbe, ci şi cu fapte: interesându-se de nevoile şi de năzuinţele lor, stăruind să le satisfacă pe cele dintâi şi să contribuie la realizarea acelor aspiraţii, rămânând în mijlocul lor şi în afara obligaţiilor lor legale de profesor prin organizarea unor călătorii de studii în străinătate, prin încurajarea vieţii şi continuităţii asociaţiilor studenţeşti, mergând până la participarea sa materială cu constituirea de fonduri. Şi nu numai pe timpul studenţiei, ci şi după terminarea studiilor: „Trebuie să dăm tineretului posibilitatea de a ridica acolo unde suntem noi. Şi noi am fost tineri – şi am

fost ajutați. Trebuie să ajutăm la rândul nostru pe alții"[1]. Ceea ce a și făcut cu o „caldă iubire" și cu o „discretă eleganță"[2]. De ea a beneficiat și unul dintre semnatarii rândurilor de față, care folosește acest prilej pentru a-și face o datorie de conștiință, exprimându-și admirația și recunoștința sa.

8. Gheorghe Alexianu nu a făcut politică sau, cum spunea el, a făcut numai politica țării, concretizată prin politica rezultată din activitatea catedrei sale. El nu a fost membru al nici unui partid politic: „Nu am făcut nici un fel de politică decât aceea care a fost pentru binele țării – politica catedrei mele", declara el[3].

Specialitatea sa juridică – a dreptului public, constituțional și administrativ – l-a dus la ocuparea unor funcții subordonate Executivului, funcții care i-au adus însă sfârșitul.

Participarea la elaborarea legii administrative din 1938 i-a adus, mai întâi, numirea de rezident regal – întâi al ținutului Suceava, apoi al ținutului Bucegi, în cuprinsul căruia intra și Capitala – activitate care, după căderea regimului carlist, nu l-a ferit de o primă represiune politică.

Apoi, în timpul războiului, sub regimul Antonescu, în care – datorită lui Mihai Antonescu – specialitatea de jurist era încă cinstită de omul politic, a fost numit într-o

---

[1] G. Alexianu, în *Un an de aplicare a legii administrative din 14 august 1938,* București, M. of. și Impr-le Statului, Impr. Centrală, 1939, p. 104.

[2] R. Cândea. *ibid.*, p. 160.

[3] G. Alexianu, *ibid.*, p. 103.

funcţie singulară şi temporară din Statul român, aceea de guvernator al Transnistriei, anume între 19 august 1941 şi 26 ianuarie 1944, când Conducătorul Statului, nemulţumit şi de puţinul aport economic al Transnistriei, i-a cerut demisia. Desigur, în această funcţie, el nu se mărginea la aceea de a fi un bun administrator, ea fiind şi o funcţie politică.

Potrivit declaraţiei sale, Gheorghe Alexianu primise din partea Conducătorului Statului o plenipotenţă „din punct de vedere politic, administrativ şi economic", plenipotenţă limitată, prin aceea că, firesc, era lipsită de componenta militară, aceasta cu atât mai importantă cu cât România era în război, cu cât campania militară românească era subordonată celei germane şi cu cât Transnistria n-a fost tot timpul ocupată integral de forţele germano-române. Apoi, deşi Conducătorul Statului îi declara, pe de o parte, că acolo este suveran, până la aplica pedeapsa cu moartea, pe de altă parte îl făcea responsabil de executarea ordinelor lui[1].

Tocmai această totală subordonare este ceea ce tribunalul Poporului i-a imputat lui Gheorghe Alexianu prin acuzatorul public Dobrian, când spunea: „Alexianu se conforma în totul ordinelor transmise prin Dobre, sub controlul şi supravegherea directă a acestuia. Alexianu lua totul şi trimitea totul"[2]. E dificil de conceput ca subordonarea totală faţă de un regim legal – drept sau nedrept, dar impus societăţii de o putere pe care, vrem sau nu vrem, a acceptat-o sau căreia nu i s-a putut opune

---

[1] *Procesul* ..., p. 148-149 (întreg interogatoriul acuzatului, la p. 142-151).

[2] *Ibid.*, p. 263.

– să îndreptățească o pedeapsă, necum pedeapsa cu moartea.

Făcând abstracție de măsura în care Tribunalul Poporului era legitim sau nu să-l judece, apreciem că judecarea lui Gheorghe Alexianu, în această ultimă funcție, trebuia să fie o judecată aparte, în cadrul exclusiv al unui proces privind administrarea civilă a unui teritoriu ocupat în condiții de război, teritoriu al cărui viitor încă nu se hotărâse – totul fiind, din punctul de vedere al Statului român, în funcție de titularul principal al victoriei care n-ar fi fost, în nici un caz, Statul român și în condițiile în care convențiile internaționale în materie nu se știa cât mai erau juridic în vigoare.

Gheorghe Alexianu a optat pentru a servi, cu limitată competență politică, Statul al cărui cetățean era, în numele căruia pe atunci dicta mareșalul Antonescu, investit ca atare de regalitate și acceptat, el cu războiul pe care-l ducea, de popor, prin plebiscitul din noiembrie 1941; iar o judecată de acum, o judecată a istoriei mai mult decât ar fi putut fi făcută în 1946, ar aprecia mai exact valoarea orânduirii comuniste căreia i s-a opus și Gheorghe Alexianu – ne referim la împroprietărirea țăranilor transnistreni, evidentă imixtiune în orânduirea sovietică, orânduire de care totuși, ca legislație locală, a ținut seama în mare măsură[1].

Judecata, pe care noi nu ne propunem să o facem, și nici nu am putea-o face atâta timp cât nu am dispune de arhiva guvernământului Transnistriei și de documentele procesului din 1946, ar cere compararea, în același timp, cu administrația germană a celorlalte teritorii sovietice ocupate.

Interesant e că, judecat de instanțele sovietice, la

---

[1] *Ibid.*, p. 146.

Odessa, după eliberarea teritoriului sovietic de către Armata Roşie, Alexianu a fost achitat[1]. Achitarea n-a însemnat însă autoritatea de lucru judecat pentru Tribunalul Poporului din România, deşi concepţia, constituirea şi condamnarea aveau la origine aceeaşi putere sovietică, care prefera o condamnare românească.

Nimic nu ne pare că ar putea ajuta, mai lapidar şi mai exact, la aprecierea juristului şi omului Gheorghe Alexianu decât textul, de eleganţă antologică, al modestei sale cereri de comutare a pedepsei primite, şi a cărei aprobare, după cum ştim, depăşea pe regele României. O reproducem integral:

„Prin verdictul din 17 mai 1946, Tribunalul Poporului m-a condamnat la moarte, socotind că aceasta este sancţiunea legală ce mi se cuvine pentru modul în care m-am comportat ca Guvernator al Transnistriei.

În faţa instanţei am declarat dintr-un început că sunt gata să primesc pedeapsa capitală, dacă interesele Ţării mele o cer, dar că socotesc că este o datorie să mă apăr de faptele puse în sarcina mea prin actul de acuzare, întrucât aceste fapte pătau onoarea mea şi a familiei mele.

Prin probele invocate şi prin explicaţiile date, am reuşit să înlătur acuzaţiile ce mi-au fost aduse, înţelegând, prin apărarea ce mi-am făcut, să apăr onoarea Ţării mele cât şi cinstea mea.

De aici, din închisoarea în care mă aflu, nu pot cunoaşte motivele care au îndreptăţit Tribunalul Poporului să înlăture apărarea mea şi nici consideraţiunile care au determinat această instanţă să-mi aplice pedeapsa capitală.

---

[1] Ion Pantazi, în: Gh. Buzatu - *Mareşalul Antonescu în faţa istoriei*, vol. II, 1990, p. 369.

Cu resemnarea omului ce nu mai are decât câteva momente de trăit, am trecut în revistă întreaga mea activitate şi întreg procesul meu, fără ca să-mi pot da seama de temeiul condamnării mele.

De aceea sunt nevoit să cred că mă aflu în faţa unei erori, pe care conştiinţa şi răspunderea mea de român şi de tată de trei copii nu o pot accepta, deşi prin moartea mea aş pune capăt zbuciumului sufletesc, lăsând istoriei sarcina de mă reabilita.

În dorinţa mea de a lupta pentru adevăr până în ultimul moment, îmi îndrept cel din urmă gând către Maiestatea Voastră, pentru a o ruga să dispună comutarea pedepsei mele, pentru ca în lungile zile de închisoare ce voi mai avea de trăit să pot ajunge, pentru prestigiul numelui de român şi pentru onoarea familiei mele, să dovedesc că administraţia Transnistriei nu a desfăşurat o activitate nefastă şi nemiloasă, ci din contra, că a căutat să aline cât mai mult rănile acestei provincii, ce a avut atât de mult de suferit de pe urma luptelor armate ce au avut loc pe teritoriul ei.

Cu sufletul împăcat că am făcut tot ceea ce era omeneşte posibil pentru stabilirea adevărului istoric, îmi îndrept gândul meu de pe urmă spre Cel Atotputernic, rugându-l să ocrotească Regele şi Ţara mea, să le aducă liniştea şi pacea mult dorită şi totodată să ia în paza sa copiii mei nevinovaţi".

Documentul obligă la reanalizarea oficială a activităţii celui care a fost Guvernatorul Transnistriei. Istoria, care se vrea nepărtinitoare, care va aprecia probabil că dreptatea absolută nu este nici de partea guvernării Transnistriei de către guvernul Antonescu, nici de partea aşa-numitului Tribunal Popular, rămâne să judece, cu

adevărat, pe fostul guvernator.

Noi însă, fără a aştepta până atunci, ne mulţumim a-l aprecia public pentru devotamentul adus disciplinei dreptului constituţional, pe care şi noi o servim, şi să ne exprimăm încrederea că Gheorghe Alexianu nu ar fi putut să-şi desfăşoare activitatea dincolo de această disciplină, pe care a căutat să o transmită, cu atâta însufleţire, generaţiei care a urmat.

IV. Profesorul Alexianu devotatul sprijinitor al tineretului

M. Rotaru

G. Alexianu a fost nu numai profesorul care a împărtăşit studenţilor de la catedră cunoştinţele din domeniul disciplinei pe care a profesat-o, insuflându-le dragostea pentru ea, ci el a fost, în acelaşi timp, adevăratul dascăl şi părinte sufletesc al studenţilor săi. Aceasta înseamnă că el nu şi-a socotit datoria de profesor îndeplinită prin ţinerea prelegerilor şi seminariilor, ci că acestea trebuiau continuate prin atenţia care trebuia acordată studenţilor prin îndrumarea, sub diverse forme, stând alături şi mai ales, în mijlocul lor, spre a le cunoaşte mai bine aspiraţiile, păsurile şi nevoile, pentru a-i ajuta la nevoie. Pe aceeaşi linie de preocupare s-a situat şi urmărirea, chiar după terminarea studiilor, a felului în care aceia la a căror formare a contribuit, ajung să se realizeze din punct de vedere profesional, valorificându-şi cunoştinţele, aptitudinile şi vocaţia.

Această înţelegere a menirii adevăratului profesor şi dascăl şi-a avut izvorul în însăşi firea sa, în structura sa sufletească animată de neţărmurita sa dragoste pentru

tineretul studios. Mărturiile acestei dragoste o găsim în diverse discursuri ale sale, dar mai ales în acţiuni concrete, în fapte atotgrăitoare. Adesea el afirma că numai talentul, valoarea, munca perseverentă pot să-şi găsească o dezvoltare normală. Această dragoste pentru tineretul studios, el, profesorul care în viaţa sa nu a făcut altă politică decât „politica catedrei" sale, nu uita să o însoţească şi de un alt resort intim al fiinţei sale, că „Şi noi am fost tineri şi am fost ajutaţi. Trebuie să ajutăm la rândul nostru pe alţii", după care adăuga „Nu va fi tânăr cu energie şi talent care să nu găsească în mine cea mai mare înţelegere". („Un an de aplicare a Legii administrative din 14 august 1938", 1939, p. 104)

Toate aceste cuvinte frumoase nu au rămas simple mărturisiri de credinţă, ci ele sunt însoţite de fapte. Pentru a limita afirmaţia la tineretul universitar trebuie semnalată trimiterea în străinătate (Anglia şi Franţa) ca bursieri, a unor elemente cu perspective de dezvoltare pentru desăvârşirea studiilor de doctorat sau pentru specializare. Această trimitere era însoţită şi de plata călătoriei bursierilor până la locul de destinaţie. Această formă de sprijinire mai deosebită, date fiind unele posibilităţi pe care le avea la îndemână, profesorul sprijinea şi tineretul studios lipsit de mijloace prin diverse burse sau alte forme de ajutorare. Pentru a ilustra mai bine această afirmaţie vom reproduce cuvintele prof. R. Cândea, care sublinia: „calda iubire pentru elementele pe care le-a sprijinit în toate împrejurările, uneori cu o discretă eleganţă..." care adăugându-se celorlalte calităţi deosebite ale sale, l-au făcut să fie atât de apreciat şi iubit. (Op. cit., pag. 104).

Referitor la participarea sa alături de studenţi la unele

manifestări ale acestora, se cuvine să menționăm în primul rând participarea sa în cadrul societății studențești „Tinerimea universitară“ societate cu caracter științific printre scopurile acesteia fiind cunoașterea organizațiilor de stat străine, ca mijloace pentru realizarea acestora fiind printre altele organizarea de manifestări științifice și de excursii de documentare, așa cum a fost participarea la Cursurile internaționale de științe administrative și economice de la Gdynia (Polonia) și organizarea unei excursii de studii în Franța și Italia. Profesorul Alexianu era chiar președintele de onoare al acestei societăți și animatorul aducerii la îndeplinire a scopurilor sale. Cu participarea sa directă s-au organizat manifestări culturale în vederea adunării de fonduri pentru excursia organizata în 1935, după cum, prin stăruințe, s-au mai obținut fonduri suplimentare și înlesnit realizarea unor formalități în vederea plecării. Ceea ce trebuie aici relevat este însă dorința sa ca la această excursie să poată participa cât mai mulți membrii ai societății, gândindu-se și la acei lipsiți de mijloace, ceea ce exprimă o înțelegere profund umană, de solidaritate și de echitate socială când scrie președintelui activ al societății că: „Ar fi de dorit ca studenții care sunt mai bogați să fie solidari cu cei lipsiți de mijloace și să majoreze contribuția lor” (scris. 12.VII.1933). Nu a lipsit nici exemplul personal de a avansa o sumă mai importantă pentru unele cheltuieli urgente, care dacă, Facultatea de drept nu acorda aprobarea necesară pentru recuperarea ei, aceasta urma să fie suportată de către acela care cu generozitate a avansat-o.

Pe aceeași linie a susținerii activităților studențești în cadrul organizațiilor tradiționale din trecut, profesorul spunea la deschiderea anului universitar: „Aș dori ca

actualele societăţi studenţeşti să-şi clădească un mic adăpost, unde să-şi păstreze tot ce este tradiţie şi amintire a trecutului, pe care să le lase moştenire studenţilor ce vor veni după ei, odată cu dragostea de ţară şi grija de a păstra neştirbite, limba, tradiţiile, credinţa strămoşească." (Ibid. pag. 86).

Ar mai fi poate necesară o explicaţie a faptului că prezenţa profesorului Alexianu era atât de agreată şi apreciată de studenţi de a-l avea în mijlocul lor. În primul rând, aceasta se datoreşte înfăţişării sale fizice plăcute, cu o privire blândă, cu surâsul pe buze, care parcă te îndemna să te apropii de el. Apoi era vorba sa dulce, care-ţi capta imediat atenţia. Prelegerile sale erau plăcute chiar atunci când expunea probleme mai aride. Găsea întotdeauna o formă atrăgătoare de exprimare, care capta atenţia auditoriului şi făcea să fie mai uşor reţinută bogata documentaţie prin care-şi susţinea argumentele, aceasta fiind o altă caracteristică a prelegerilor sale. Pentru a reliefa farmecul expunerilor sale vom reproduce ceea ce a scris un cronicar după conferinţa pe care o rostise la un festival organizat de „Tinerimea Universitară", la Teatrul Naţional din Cernăuţi, vorbind despre Leonardo da Vinci. Profesorul Gh. Alexianu, scria cronicarul, a narat minunat despre Leonardo da Vinci. Evocarea acelui trecut de zbucium, inspiraţie şi suferinţă, de după 1500 a fost ca un lung apus cu lumina violetă peste prispa prezentului. Frumos ca un fragment de roman biografic. Parcă văd promoroacă, o văd pe Mona Lisa plecând, murind ... şi pe Leonardo da Vinci binecuvântat de o rândunică... (Glasul Bucovinei, 5 aprilie 1933).

Ca un ecou (foarte) îndepărtat al calităţilor prelegerilor maestrului asupra discipolilor săi, atât sub raportul

formei cât şi al fondului, mi-a fost dat să primesc după aproape şase decenii o scrisoare a unuia din foştii săi discipoli. Şi azi, îmi scrie prietenul meu, am imaginea dascălului meu, calm, aparent niciodată grăbit, totdeauna gândind o idee, intrând în amfiteatru şi plimbându-se timp de o oră fără vreo schiţă măcar, cu mâinile amândouă în buzunarul hainei, dar cu degetele mari (tot de la amândouă) afară, ceea ce parcă deşi nu-i adevărat îi dădea o prestanţă peste cea existentă şi, bineînţeles, o notă de distincţie, pentru noi şi de deosebită admiraţie. Îşi începea prelegerea: „Domnilor studenţi, se pune întrebarea de a şti de ce, care este raţiunea pentru care Legea noastră fundamentală din 1923 a dat cădere Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie în secţiuni unite, să se pronunţe asupra constituţionalităţii legilor". Şi prelegerea curgea lin, argumentată cu multă doctrină din care – parcă – nu lipsea niciodată referirea la marele lui mentor, decanul Duguit, fie că apela la doctrina lui, fie că o completa, o amenda dar în orice ipoteză întotdeauna în mod elogios şi cu eleganţă. Şi prelegerea curgea domol, limpede ca un cristal, iar noi parcă furaţi sau vrăjiţi de curgerea prelegerii, curgeam şi noi... O tempora! Şi prietenul meu continuă: „Din ce am reţinut, chiar în zilele în care încercam să închei stagiul de avocat, la Camera de Apel Fiscală mă lovesc de o dispoziţie a Legii administrative; textul nu e constituţional şi îl reliefez pe cale de incident, ca fiind de neprimire. Apelul se suspendă şi Curtea de Casaţie îmi confirmă opinia. Atunci cred că am avut impresia că am început să pipăi Dreptul, dar nu am mai apucat să-l pipăi, pentru că am fost „eliberaţi" şi aşa am rămas".

Se vede că această aducere aminte a prietenului C.

Botezat este în legătură cu modificarea sistemului de control al constituţionalităţii legilor, adoptat de noua noastră Constituţie, sub influenţa unor curente de opinii şi practici din viaţa constituţională postbelică, care nu-i este pe plac şi l-a făcut să se gândească la învăţătura atât de înrădăcinată în mintea şi sufletul discipolului, aşa cum i-a fost înfăţişată de maestrul său.

V. Imaginea profesorului universitar Gheorghe Alexianu în amintirea unuia dintre foştii săi studenţi şi discipoli

Profesorul Gheorghe Alexianu a fost unul dintre cei mai străluciţi profesori ai Facultăţii de Drept a Universităţii din Cernăuţi şi una din figurile proeminente ale vieţii publice din Bucovina, pe care a iubit-o şi servit-o cu devotament, deşi nu era bucovinean de origine ci doar de suflet.

Născut la 1.01.1897 în comuna Străoanele - Panciu, judeţul Putna, el şi-a făcut studiile liceale la Focşani, iar cele universitare la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti, unde şi-a luat licenţa şi, apoi, în 1925, doctoratul în Drept, cu teza „Instituţia jurătorilor în vechiul nostru drept".

La 1.10.1926 a fost numit conferenţiar suplinitor la catedra de drept constituţional comparat la Facultatea de Drept din Cernăuţi, devenind apoi, succesiv, profesor agregat (1.04.1927) şi titular (1.04.1930) la catedra de drept constituţional, pentru ca la 1.11.1940 să fie transferat la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti.

De pe vremea când era student se simţea atras de munca de cercetare ştiinţifică şi de activitatea publicis-

tică. Astfel, încă din acea perioadă a tradus şi publicat cele 2 volume de „Economie politică“ ale renumitului profesor francez Charles Gide (1924 şi 1925), ca şi „Istoria doctrinelor economice” de Ch. Gide şi Ch. Rist (1926) scriind şi publicând totodată un studiu despre „Viaţa şi opera lui Ch. Gide” (1925).

Activitatea ştiinţifică propriu - zisă şi-a consacrat-o în principal, dreptului public şi în special dreptului constituţional, obiect al catedrei sale universitare şi pasiune a întregii sale vieţi.

Din bogata sa activitate ştiinţifică închinată dreptului public nu vom semnala aici decât, cu titlu de exemplu, câteva studii speciale, în care se remarcă o examinare atentă, exhaustivă din punct de vedere teoretic şi al practicii judiciare, cu soluţii personale, originale de rezolvare, ca: „Statutul funcţionarilor publici” (1926), „Răspunderea puterii publice” (1926), „Recursul în casare”, „Contenciosul administrativ” şi altele, adunate, apoi, într-un volum intitulat: „Studii de drept public” (1930). Şi tot aici trebuie remarcat şi excelentul său studiu asupra controlului constituţionalităţii legilor, mult apreciat şi în străinătate, unde serveşte ca material de referinţă, studiu apărut, în 1935, în „Melanges P. Negulescu” studiu intitulat „L'a suprematie de la Constitution asssures par les juges en Roumanie”.[1]

Opera de bază a profesorului G. Alexianu o constituie însă lucrările sale didactice de drept constituţional. După lucrarea „Drept constituţional”, apărută în Biblioteca C. Hamangiu (1926) urmează voluminosul său „Curs de drept constituţional”, în 3 volume însumând, în

[1] Vezi şi tabelul complet al eseului publicat de-a lungul anilor.

5 fascicole, 1684 pagini (publicat în 1930 şi în anii următori), un adevărat tratat de drept constituţional, în care se află sintetizate toate problemele de bază ale dreptului constituţional.

Ca jurist erudit, cu o temeinică pregătire şi cu un larg orizont de cunoştinţe şi în alte domenii decât în acela al strictei sale specialităţi, şi conştient şi de necesităţile vieţii practice, prof. G. Alexianu a colaborat şi la editarea unor legi şi Coduri de mare importanţă, adnotate, precum: Codul contribuţiilor directe (1926), Legea contabilităţii publice (1929), Codul Învăţământului (1929), Codul administrativ (1930). Tot pe linie ştiinţifică - publicistică el a fost colaborator principal şi membru în comitetul de conducere al „Revistei de drept public" editată la Institutul de ştiinţe administrative al României, al cărui membru activ şi fondator a fost, fiind totodată şi membru în mai multe societăţi (institute) de specialitate din ţară şi străinătate.[1]

Pe linie publicistică - editorială, prof. G. Alexianu a condus şi editat „Codul general al României" şi „Pandectele săptămânale"[2] ambele fondate de G. Hamangiu şi conduse apoi de G. Alexianu.

A înfiinţat şi condus „Colecţia legilor României" adnotate cu jurisprudenţa Curţii de Casaţie. De asemenea, a înfiinţat sub conducerea sa, „Biblioteca juridică, socială şi politică", în care primul volum apărut a fost al profesorului cernăuţean Max Hacman: „Tratat de drept internaţional public şi privat" (1935).

---

[1] Menţionăm îndeosebi calitatea sa de membru al Institutului internaţional de ştiinţe administrative de la Bruxelles.

[2] A fost colaborator principal şi la revista "Pandectele române".

De calităţile prof. G. Alexianu ca eminent jurist a beneficiat şi justiţia şi bara, fiind un preţios auxiliar al justiţiei.

A fost avocat al Statului (Casa Şcoalelor) şi avocat pledant, pledoariile sale fiind apreciate ca bine documentate şi cu interes urmărite datorită claritătii şi eleganţei expunerii, dar şi mai ales argumentării convingătoare a susţinerilor.

Reputat teoretician şi practician al dreptului, cunoştinţele sale le-a folosit şi Consiliul Legislativ, unde a funcţionat în calitate de consilier temporar, solicitat pentru coordonarea şi avizarea din punct de vedere tehnic - legislativ a legilor din domeniul dreptului constituţional şi administrativ.

Profesorul şi omul Gheorghe Alexianu, adevărat părinte sufletesc, înţelegător al nevoilor şi năzuinţelor studenţilor săi.

Format la cultura franceză, prof. G. Alexianu a fost pătruns de ideile, concepţiile şi principiile democraţiei franceze, aşa cum au fost formulate ele în urma Revoluţiei franceze cu a sa „Declaraţie a drepturilor omului şi cetăţeanului".

Aceste idei, concepţii şi principii democratice le-a exprimat cu vigoare şi convingere în frumoasele sale prelegeri de la catedră, prelegeri documentate şi atrăgătoare, prezentându-le într-o formă simplă şi clară, spre a fi cât mai bine înţelese. Ele au fost, de asemenea, expuse în cărţile, studiile şi conferinţele sale publice, rostite în cadru unor manifestări culturale şi ştiinţifice. El nu s-a mulţumit însă numai cu această exprimare teoretică, ci a urmărit ca principiile democratice înscrise în Constituţie şi legile ţării să fie respectate, la nevoie apărând şi

susţinând, cu armele dreptului, în faţa instanţelor judecătoreşti, această respectare, atunci când a fost solicitat să o facă, ca de exemplu în probleme de control a constituţionalităţii legilor sau de încălcare a drepturilor cetăţenilor prin acte administrative ilegale şi anularea acestora pe calea contenciosului administrativ. Cu alte cuvinte realizarea practică, traducerea în viaţă a principiilor democratice înscrise în Constituţie şi legi.

În scrierea acestor rânduri despre G. Alexianu am pornit de la gândul de a înfăţişa foarte succint personalitatea deosebită a acestui mare şi eminent profesor savant şi om de ştiinţă recunoscut, dar şi pentru a sublinia alesele sale calităţi profund omeneşti - atât de rare - de a fi fost un adevărat părinte sufletesc, îndrumător şi sincer sprijinitor al tinerilor studenţi. Iar aceasta nu numai prin vorbe, ci şi cu fapte, interesându-se de nevoile şi de năzuinţele lor, străduindu-se să le satisfacă pe primele şi să contribuie la realizarea atâtor aspiraţii, şi ceea ce trebuie remarcat e că prof. G. Alexianu a făcut-o pentru studenţii săi nu numai când erau studenţi, ci şi după terminarea studiilor. Această atitudine a sa o găsim explicată într-o profesiune de credinţă a profesorului, ce se află chiar în acest volum, când spune: „Trebuie să dăm tineretului posibilitatea de a se ridica acolo unde suntem noi. Şi noi am fost tineri şi am fost ajutaţi. Trebuie să ajutăm, la rândul nostru pe alţii".

O parte din ajutorul acordat foştilor săi studenţi se poate afla şi din paginile prezentului volum. Grija sa părintească faţă de tineretul universitar muncitor, sârguincios şi cu perspective de dezvoltare şi-a manifestat-o prin acordarea de burse pentru continuarea studiilor de doctorat în străinătate, ca şi burse şi ajutoare studenţilor

merituoşi şi lipsiţi de mijloace din ţară.

Referitor la această grijă deosebită şi ajutorare a tineretului cităm o preţioasă mărturie a unui alt remarcabil profesor cernăuţean, la plecarea prof. Gh. Alexianu din Cernăuţi, în care este subliniată „calda iubire" a acestuia pentru elementele tinere pe care le-a ajutat în toate împrejurările, uneori cu o discretă eleganţă (R. Cândea, pag. 160).

Personal, cum aş putea uita acele atenţii din partea profesorului, de Anul Nou şi în alte împrejurări, când eram la studii în străinătate. De asemenea, cum s-ar putea să nu amintesc acel scurt dialog dintre studentul care trebuia să plece în străinătate şi profesorul său, dialog care relevă simţămintele unui adevărat părinte sufletesc. „Săptămâna viitoare trebuie să plec, domnule profesor, dar nu ştiu cum"- „Cum nu ştii? simplu cu drumul de fier"- „ Da, da, numai că nu-i chiar aşa de simplu"- şi răspunsul prompt al profesorului: „Fă o cerere pentru 5.000 lei la Fondul Bisericesc, la Mitropolie".

Apropiat de studenţi şi comunicativ, la cursuri şi la seminarii, sprijinitor al acestora, sub diferite forme, aşa cum am menţionat, prof. G. Alexianu era în mijlocul studenţilor săi şi cu prilejul diferitelor manifestări ştiinţifice şi culturale. De pildă, în 1932, când s-a înfiinţat societatea „Tinerimea Universitară" societate cu scop ştiinţific, prof. G. Alexianu a fost preşedintele de onoare al acesteia, semnatarul acestei note fiind preşedintele activ. Printre scopurile societăţii figura şi cunoaşterea organizaţiilor statale ale ţărilor străine, iar printre mijloacele de realizare a scopurilor era prevăzută şi organizarea de călătorii de studii şi excursii. O astfel de excursie a fost organizată în 1935, iar pentru strângerea fondurilor

necesare, la stăruințele și cu sprijinul nemijlocit al profesorului s-au organizat mai multe manifestări culturale. Și cu tot sprijinul și la intervențiile sale personale, aceste fonduri au fost sporite prin unele subvenții (fonduri suplimentare), obținându-se totodată unele avantaje valutare și de călătorie pe Căile Ferate.

Tot aici se cuvine să mai amintesc dorința profesorului ca la excursia proiectată să ia parte cât mai mulți studenți, iar pentru realizarea acestui lucru, iată ce scrie președintelui activ al societății: „E de dorit ca studenții care sunt mai bogați să fie solidari cu cei mai lipsiți de mijloace și să majoreze contribuția lor" (scris. din 12.VII.1933). Din această dorință a profesorului se desprinde și o altă caracteristică a sa, anume aceea a spiritului său de echitate socială. Ca exemplu personal Domnia Sa a și avansat o sumă mai importantă, pentru care dacă nu se va obține aprobarea necesară de recuperare o va suporta Domnia Sa (scris. din 4.VIII.1933), iar pentru sporirea mai substanțială a fondurilor a antrenat să participe la excursie și unele cadre didactice (prof. D. Găleșescu-Pyk).

Pentru diferitele forme de ajutoare a tineretului, ceea ce depășește obiectul acestei note - limitată, în principal, la activitatea sa ca profesor și ca om de știință - se pot consulta paginile volumelor care o însoțesc.

Deși nu intră în cadrul preocupărilor sale din această notă, de a mă ocupa și de alte însărcinări care i-au fost încredințate și activități pe care le-a desfășurat, aș vrea să precizez că prof. G. Alexianu nu a făcut politică și nu a fost membrul nici unui partid politic. Acest lucru, el îl afirmă categoric: „Nu am făcut nici un fel de politică, decât

aceea care a fost spre binele ţării - politica catedrei mele".

A venit însă, o vreme când, datorită politicii în care a fost antrenat, fiind „chemat", cum o spune el însuşi, ca „într-un serviciu comandat", avându-se în vedere calităţile sale de reputat specialist, a devenit victima tocmai a propriilor sale calităţi.

Astfel, apreciat pentru importanta sa contribuţie la alcătuirea Legii administrative din 14 august 1938 a fost chemat să facă şi aplicarea în practică a acestei legi, în calitate de Rezident Regal al Ţinutului Suceava - negăsindu-se o altă persoană mai potrivită, de unde a fost apoi transferat la Ţinutul Bucegi. După schimbările politice ce au urmat şi desfiinţarea Ţinuturilor, profesorul G. Alexianu a avut de suportat o serie de consecinţe neplăcute pe plan personal şi profesional în urma represiunii politice a cărei victimă a fost sub diverse forme (epurare, etc). Acestui episod i-a urmat un altul, când, de data aceasta, a fost chemat într-un adevărat „serviciu comandat": anume acela de a îndeplini funcţia de Guvernator civil al Transnistriei, avându-se în vedere, acum, pe lângă celelalte calităţi ale sale amintite, şi pe aceea de bun organizator şi administrator, dovedite ca Rezident Regal. Această numire i-a fost însă fatală. La terminarea războiului a fost judecat şi condamnat la moarte, ca un criminal de război, de către Tribunalul Poporului, cu sentinţa din 17 mai 1946, executată la 1 iunie 1946, în urma refuzului clemenţei regale de a i se comuta pedeapsa.

Pentru aceste funcţii îndeplinite, cu activităţile desfăşurate la îndeplinirea lor - mai ales pentru aceea de Guvernator al Transnistriei, căci celelalte sunt mai uşor de verificat - istoria care se vrea nepărtinitoare, după trecerea anilor, să-l aprecieze şi să-l judece. Noi, însă, foştii

săi studenţi, îl apreciem şi judecăm numai după calităţile sale de mare profesor, erudit jurist şi om de ştiinţă, ca şi după acelea de părinte sufletesc, bun, mărinimos şi înţelegător al tuturor nevoilor şi aspiraţiilor studenţilor pe care s-a străduit întotdeauna să le satisfacă.

În final aş vrea să repet ceea ce am mai spus, anume că prof. Gh. Alexianu a iubit mult Bucovina şi pe bucovineni, aşa cum a dovedit-o prin aceea că în toate însărcinările ce i-au fost date să le îndeplinească, s-a înconjurat de foştii săi studenţi, proveniţi îndeosebi din rândurile ţărănimi şi ale claselor mijlocii şi care au figurat printre principalii şi fidelii săi colaboratori.

Octogenar, cu o extrem de precară stare a sănătăţii, nu credeam că voi putea scrie această notă, în care iniţial îmi propusesem să evoc strălucita figură a ilustrului meu profesor, măcar cu trăsăturile sale esenţiale. Şi finalmente am reuşit, dar numai parţial, întrucât nu am izbutit să-l înfăţişez decât într-o palidă imagine, fără a fi putut reda mai colorat, prezentând ceva şi din bogata substanţă a gândirii, a concepţiilor sale. Imagine care poate fi însă completată prin răsfoirea operei sale, iar cât priveşte realizările sale pe plan administrativ şi organizatoric, măcar cele în calitate de Rezident Regal, ele pot fi urmărite prin parcurgerea paginilor celor 2 volume sus menţionate, în care apar, pe lângă o parte din faptele sale de bine, printre înfăptuirile sale, şi unele dintre gândurile şi concepţiile sale, ale căror sensuri intime şi profunde pot fi descoperite chiar în contextul diferit în care au fost exprimate.

În încheiere, cu ferma convingere că exprim sentimentele unanime ale foştilor săi studenţi, aş spune că altă soartă merita iubitul nostru maestru, după marele său

suflet şi potrivit cu faptele sale de bine, pe care le-a făcut cu generozitate, cu totală dăruire şi devotament, şi cu infinită bunătate şi iubire.

Pentru toate acestea, memoria-i va fi etern cinstită, aşa cum se cuvine, iar un pios omagiu, eu las posterităţii, măcar sub această formă, această mărturie a unei profunde admiraţii, afecţiuni, şi a unei neşterse şi recunoscătoare amintiri.

dr. Dragoş Rusu – Membru Corespondent al Academiei Române – decembrie 1990

VI. Documente şi recenzii apărute după lansarea primei ediţii a lucrării

- Scrisoarea Institutului de Istorie „N. Iorga"
- C. N. M. - „Românii în Transnistria", pagină redactată de Florin Constantiniu;
- Ziarul „Armata României" - „Reconstituiri după o îndelungată tăcere", col. I. Strujan;
- Ziarul „Evenimentul" (4 februarie 1994) - „Mareşalul Antonescu a experimentat prima oară în istorie decomunizarea economiei" de Mircea Suciu;
- Revista „Căminul românesc" din Geneva (sept. 1993) anunţă apariţia cărţii;
- Revista de Istorie Militară - „Administraţia civilă...", recenzie de Mircea Soreanu;
- Ziarul Cotidianul din 9 mai 1994 - „Administraţia civilă...", recenzie;
- Radio „Europa Liberă"- pe data de 20 august 1994, ora 18 a făcut prezentarea şi recenzia studiului „Administraţia civilă..." realizată de dl. Zaharia.

- Scrisoarea Institutului de Istorie „N. Iorga"

Stimate Domnule Verenca,

Institutul de Istorie „N. Iorga" vă confirmă primirea lucrării dumneavoastră, „Administrația civilă română în Transnistria" (text dactilografiat) care va intra în fondul documentar al bibliotecii Institutului.

Lucrarea dumneavoastră abordează o temă de cel mai mare interes, ignorată până acum din pricina constrângerilor politice, și aduce o contribuție de înaltă valoare la cunoașterea unui capitol al participării României la cel de-al doilea război mondial.

Director, Prof. Dr. Șerban Papacostea

- C. N. M.- „Românii în Transnistria", pagină redactată de Florin Constantiniu;

Un bucovinean de ispravă, cum sunt cei din Țara de Sus, dl. Olivian Verenca, fostul director de cabinet al guvernatorului Transnistriei, profesorul Gheorghe Alexianu, a prezentat într-o carte ce nu poate fi elogiată îndeajuns, Administrația civilă română în Transnistria (Chișinău, Ed. Universitas, 1993, 135 p), opera realizată de această administrație în teritoriul dintre Nistru și Bug în perioada dintre 19 august 1941 și 29 ianuarie 1944.

Este prima dată, când apare o cercetare științifică documentată despre măsurile luate de administrația civilă română din Transnistria. În anii regimului comunist, în afară de campania calomnioasă, denigratoare a propagandei sovietice, care ne-a înfățișat ca niște jefuitori și asupritori, problema nu a fost niciodată abordată. Era mai necesar ca oricând, acum când după proclamarea Republicii Moldova (27 august 1991) separatiștii de la Tiraspol și-au început acțiunile lor distructive, să se cunoască exact ce a

fost şi ce a făcut administraţia civilă românească în Transnistria.

Teritoriul dintre Nistru şi Bug nu ne-a aparţinut niciodată şi nici nu cred că cineva îl pretinde, chiar dacă acolo se află o numeroasă populaţie românească. Dacă stăruim asupra volumului d-lui Verenca o facem nu pentru că am vedea în datele şi faptele citate argumente în vederea unei „anexiuni", ci, pentru că informat şi obiectiv, autorul - în calitatea de apropiat colaborator al guvernatorului Transnistriei - aduce o mărturie preţioasă şi întreprinde o investigaţie minuţioasă asupra diverselor aspecte ale vieţii Transnistriei sub administraţia civilă română.

La 19 august 1941, generalul Ion Antonescu a semnat decretul pentru instituirea administraţiei civile române în Transnistria, adică, în teritoriul aflat „între apa Nistrului şi Bugului, până la limanul Niprului, iar în nord până la apa Niomjăi şi a Rovului". Transnistria, astfel delimitată, are o suprafaţă de 44.000 kmp. În perioada administraţiei civile române, populaţia se ridica la circa 1.200.000 de locuitori, din care 250.000 moldoveni.

La 30 august 1941, la Tighina s-a încheiat un acord româno-german privind delimitarea competenţelor între cele două părţi între Nistru şi Nipru, României revenindu-i responsabilitatea pentru siguranţa, administraţia şi valorificarea economică a Transnistriei. În cartea sa, „Hitler, Konig Carol und Marschall Antonescu" (Wiesbaden, 1954 si 1965) istoricul german Andreas Hillgruber relevă ambiguitatea acordului de la Tighina: pentru germani, el era o soluţie provizorie, în aşteptarea încheierii ostilităţilor din Est, după care Hitler avea să decidă asupra teritoriilor sovietice ocupate; pentru români, acordul apărea ca integrând definitiv Transnistria frontierelor româneşti.

Mareşalul Ion Antonescu a refuzat însă categoric să accepte ideea unei extinderi a stăpânirii româneşti, cu preţul renunţării la partea din Transilvania, smulsă României prin Dictatul de la Viena.

Aşa cum explica însărcinatul cu afaceri ad-interim al României la Washington, Brutus Coste, secretarului de stat, Cordell Hull (4 septembrie 1941), redobândirea Transilvaniei de Nord rămânea obiectivul prioritar al politicii externe româneşti.

Prezenţa românească în Transnistria era explicată de reprezentantul nostru în S. U. A. prin două considerente: a. de securitate - necesitatea de a proteja frontiera pe Nistru; b. economic - România avea dreptul să se despăgubească în urma ocupării Basarabiei şi Bucovinei de Nord de către U.R.S.S. la 28 iunie 1940.

Acum, graţie cărţii d-lui Olivian Verenca putem cunoaşte exact măsurile administrative, economice, sociale şi culturale luate de autorităţile civile române în Transnistria. Cine citeşte această lucrare, înţelege imediat că, departe de a fi vorba de o exploatare nemiloasă a populaţiei şi resurselor acestui teritoriu - cum a pretins mereu propaganda sovietică - politica administraţiei române a urmărit înlăturarea consecinţelor operaţiilor militare (distrugeri, devastări, jafuri, dislocări de populaţie, etc), refacerea şi bunăstarea ţinutului. Guvernator al Transnistriei a fost numit profesorul universitar Gheorghe Alexianu, (1897 - 1946), personalitate distinsă a învăţământului universitar de drept, apoi a administraţiei publice, ca Rezident Regal al Ţinutului Suceava, apoi al Ţinutului Bucegi (despre luminoasa personalitate a profesorului Alexianu, executat odată cu Mareşalul Ion Antonescu, Mihai Antonescu şi generalul Piky Vasiliu, la 1 iunie

1946, vom scrie în unul din numerele viitoare ale CNM).

În cuvântarea rostită la 11 iunie 1943, cu prilejul semnării decretului de împroprietărire a ţăranilor şi orăşenilor din Transnistria, Mareşalul Ion Antonescu a făcut un bilanţ al administraţiei civile române: „Am constatat că, datorită muncii dvs., el (ţinutul Transnistria- n.n.) s-a făcut din ruină într-o grădină şi este de aşteptat ca, prin purtarea noastră faţă de băştinaşi, s-o transformăm într-o veselă grădină. Socot că este un act de onoare şi de dreptate românească, să dăm acestei populaţii ceea ce aşteaptă de la noi, dreptul de folosinţă a proprietăţii şi la libertate. (...) Faptele sunt cele care vorbesc şi faptele dvs. vorbesc îndeajuns pentru dvs. Îndrumările mele au fost numai principiale; execuţia a fost admirabilă - pot s-o spun răspicat - întrecând cu mult aşteptările mele. Dvs. aţi făcut o provincie care de azi înainte poate servi şi va servi drept model al puterii de creaţie românească (...) în Transnistria, se face o operă românească ursită să cinstească numele de român".

Cartea d-lui Olivian Verenca ilustrează prin limbajul convingător al datelor, dispoziţiilor şi cifrelor aprecierile Mareşalului Ion Antonescu.

Citim astfel că „primarii oraşelor şi comunelor mai importante erau obligaţi să înfiinţeze târguri săptămânale pentru desfacerea produselor locale şi ale comunelor din împrejurimi.

În oraşele şi târgurile importante s-au înfiinţat de primărie: un hotel, un restaurant, o măcelărie, o frizerie.

S-au deschis pieţele de alimente, ţăranii fiind liberi să aducă produsele lor la târg şi să le vândă fără nici o restricţie.

Satele şi oraşele care se străduiau să realizeze în

primul rând aceste obligații erau ajutate și li se dădea spre desfacere: zahăr, sare, ulei, gaz, benzină, chibrituri, tutun".

În ceea ce privește condițiile materiale de existență, în lucrare se arata că: „Regimul legal de asigurare era obligatoriu și erau supuși acestui regim toți angajații Guvernământului, municipiilor, raioanelor, comunelor și întreprinderilor de orice natură conduse de Guvernământ sau autoritățile locale. (...)

La căsătoria unui asigurat, i se acorda un ajutor egal cu salariul pe trei luni, pentru a-și putea înjgheba un cămin.

Asigurații căsătoriți aveau dreptul la o lună de zile de concediu.

Dacă ambii soți erau salariați, ajutorul se acorda amândorura, în aceeași mărime".

Răsplata tuturor acestor măsuri și realizări, cunoscute acum prin cartea recent apărută, despre administrația română în Transnistria a fost plutonul de execuție. Cartea d-lui Olivian Verenca este începutul unei reparații morale și absolut necesare.

- Ziarul „Armata României"- „Reconstituiri după o îndelungată tăcere", col. I. Strujan;

Editura Universitas din Chișinău, la sfârșitul anului 1993, a tipărit și expediat către noi o carte de real interes atât pentru specialiști cât și pentru publicul larg, „Administrația civilă română în Transnistria". Mai cu seamă că despre acest subiect, cel puțin până acum, la noi, nu s-a scris aproape nimic relevant, iar autorul Olivian Verenca, este unul dintre participanții la opera de reorganizare, reconstrucție și administrare a teritoriului dintre Nistru și

Bug în perioada celui de-al doilea război mondial, dumnealui, între 19 august 1941 şi 29 ianuarie 1944, îndeplinind funcţia de director de cabinet al Guvernatorului Transnistriei.

Se ştie că în anii postbelici ori de câte ori a fost adusă în discuţie chestiunea Transnistriei românii au fost acuzaţi de jaf şi intenţii cotropitoare. Olivian Verenca, bizuindu-se pe ordonanţe şi alte acte de guvernare, vine să restabilescă adevărul istoric în această privinţă, argumentând că românii au acceptat să administreze şi să gospodărească acest teritoriu nu pentru că ar fi dorit să şi-l anexeze, ci la insistenţele lui Hitler pe lângă Mareşalul Antonescu. Dovadă că de mai multe ori în perioada respectivă, Antonescu a declarat că: „România nu doreşte nici o expansiune teritorială în Est în schimbul renunţării la revendicările României faţă de Ungaria în Transilvania, care va fi menţinută ca o problemă prioritară a politicii naţionale". Înaintarea armatei române dincolo de teritoriile revendicate fiind determinată de raţiuni pur strategice.

Apelând la date şi fapte verificabile, autorul arată că atât cât statul român a administrat Transnistria, el a făcut mari eforturi nu pentru a jefui acest ţinut, ci pentru a înviora activitatea economico-socială şi a normaliza cursul vietii. Mai mult, înainte de retragere, pentru a preveni distrugerea bunurilor puse cu atâta trudă şi cheltuială în stare de producţie şi a dovedi buna credinţă a autorităţilor româneşti în acest teritoriu, s-au dat dispoziţii scrise a se încheia procese verbale, în limba română şi în limba rusă, în care să se consemneze situaţia uzinelor, fabricilor, fermelor, etc. în momentul preluării administraţiei şi la data părăsirii ei.

Lectura acestei cărţi este de natură să dea la o parte vălul nemeritat al uitării şi minciunii care s-a aşternut peste segmentul de istorie românească ce s-a numit administraţia civilă română în Transnistria.

- Ziarul „Evenimentul" (4 februarie 1994) - „Mareşalul Antonescu a experimentat prima oară în istorie decomunizarea economiei" de Mircea Suciu;

Astăzi (4 februarie 1994 - n.n.), în sala de conferinţe publice a Institutului de istorie „N. Iorga", de la orele 11, are loc lansarea volumului „Administraţia civilă română în Transnistria, avându-l ca autor pe Olivian Verenca, avocat şi fost director de cabinet al lui Gheorghe Alexianu, guvernatorul Transnistriei (teritoriul cuprins între Nistru şi Bug, temporar ocupat de trupele române în al doilea război mondial).

Premieră absolută în literatura de specialitate, volumul înfăţişează - într-o manieră documentată, argumentată şi clară în expunere - organizarea şi măsurile administrative luate de autorităţile române în Transnistria, în perioada 19 august 1941- 29 ianuarie 1944, precum şi relevante aspecte referitoare la viaţa economică şi social-culturală. Un capitol distinct este consacrat personalităţii prof. Gheorghe Alexianu (născut la 1 ianuarie 1897, la Străoanele - Panciu, judeţul Putna, executat împreună cu Ion Antonescu şi alţi doi apropiaţi colaboratori de guvernare ai săi, la 1 iunie 1946, la Jilava). Evocarea este cu atât mai preţioasă şi mai convingătoare cu cât ea vine din partea fostului director de cabinet al guvernatorului Transnistriei. Gheorghe Alexianu, reprezentant al autorităţilor româneşti a aplicat - subliniază autorul - o serie de

reforme ce pot fi catalogate drept „prima breşă în proprietatea metodelor de conducere socialistă (...), prima reformă şi reglementare de acest fel din lume".

- Revista „Căminul românesc" din Geneva (sept. 1993) anunţă apariţia cărţii:

Editura Universitas din Chişinău a publicat cartea „Administraţia civilă Română în Transnistria", de Olivian Verenca în care se arată, cu cifre, cât de chibzuită şi benefică a fost această administraţie pentru teritoriul administrat.

Se reabilitează imaginea profesorului universitar Gheorghe Alexianu, rezident regal al Ţinutului Sucevei şi Bucegiului, condamnat la moarte de legionari în 1940, apoi Guvernator al Transnistriei şi, în 1946, condamnat la moarte de comunişti şi executat la Jilava, după ce fusese odată judecat de ruşi la Odessa şi achitat (sic!).

- Revista de Istorie Militară - „Administraţia civilă...", recenzie de Mircea Soreanu;

Cartea domnului Verenca, moldovean din Ţara de Sus, impresionează prin trei calităţi: eleganţa condeiului, calitate întâlnită de altfel şi la alţi scriitori moldoveni, rigurozitate şi obiectivitate. Semnalăm importanţa ei deosebită, lucrarea acoperind o perioadă inabordabilă până acum câţiva ani: 19 august 1941 - 2 ianuarie 1944. În istoriografia românească subiectul reprezintă o premieră absolută, problematica fiind până acum doar în atenţia propagandei sovietice, care a declanşat o adevărată campanie de calomnii, înfăţişând pe reprezentanţii statului

român ca pe niște asupritori, preocupați de jaf și împilări. De asemenea, trebuie reliefată marea valoare a mărturiei, de primă mână, autorul fiind un martor ocular avizat - Director de Cabinet al Guvernatorului Transnistriei.

Este de subliniat că această nouă apariție editorială a fost posibilă datorită unei edituri din Chișinău, în contextul în care separatiștii de la Tiraspol își continuă acțiunile îndreptate împotriva ordinii constituționale din Republica Moldova. Prin aceasta, cartea nu este numai un remember, ci se constituie și într-un semnal de alarmă privind fenomene de sorginte stalinistă: orice afirmare a românității este etichetată subversivă și „fascistă", fiind vizibilă inversarea datelor problemei de către liderii nistreni.

Bine informat și obiectiv, autorul repară o nedreptate ale cărei ecouri sunt și azi vizibile, demonstrând că, sub administratia românească, pe parcursul anilor 1941-1944 Transnistria a renăscut, asigurându-se o existență normală a locuitorilor ei. Au fost înlăturate consecințele operațiilor militare și nu s-a recurs nicidecum la „exploatarea nemiloasă" a locuitorilor și a resurselor acestui teritoriu cum a fost evocată realitatea de oglinda strâmbă a propagandei sovietice. Pentru exemplificare, de remarcat că administrația românească a importat pentru Transnistria 110 de tractoare, 100 de batoze și a adus din România piese de schimb, carburanți și 378 vagoane de diferite semințe pentru refacerea agriculturii (pag. 58, 59). Prin măsuri luate de buni gospodari, provincia a renăscut dintr-o ruină ajungând o grădină înfloritoare. Și ceea ce era și mai important, după decenii de totalitarism și teroare bolșevică, populația a cunoscut un răgaz în care libertatea persoanei și dreptul la folosirea proprietății au fost asigurate. Adevărata dramă a cunoscut-o populația în

timpul stăpânirii sovietice, dar şi acum, când un regim anacronic format din străini şi mangoţi (mancuţi în graiul basarabean) vrea să guverneze în continuare prin teroare - vezi cazul Ilie Ilaşcu - oprimând în propria vatră pe fraţii moldoveni, care sunt populaţia autohtonă. Şi ca o învăţătură a istoriei este de remarcat faptul că în ciuda urgiei la care au fost supuşi pentru a-şi uita neamul, limba şi obiceiurile, moldovenii reprezintă 40% din locuitorii aflaţi în teritoriul de la răsărit de Nistru al Republicii Moldova şi în acelaşi timp cea mai numeroasă şi compactă comunitate.

- Ziarul Cotidianul din 9 mai 1994 - „Administraţia civilă...", recenzie;

Justificate în parte de adevăruri incontestabile, dar şi supralicitate de abilitatea tenace a propagandei sovietice, prejudecăţile privind regimul dezastruos instaurat în România interbelică în Basarabia şi apoi de „România antonesciană" în Transnistria sunt astăzi nişte fortăreţe mentale aproape inexpugnabile. Câtă lume nu zice, nu a auzit şi nu difuzează (nici măcar perfid, ci cu acea irezistibilă seninătate specifică debitării de truisme) ideea potrivit căreia Basarabia a fost considerată din 1920 un loc de exil pentru învăţătorii şi profesorii incapabili, pentru inginerii nespecializaţi şi financiarii veroşi, ori un fel de colonie de reeducare pentru jandarmii sălbatici, pentru „elementele recalcitrante şi declasate" ale Regatului? Dovezi în acest sens există, faptele sunt fapte, numai că (precum orice generalizare pripită, făcută cu opacitate, fără discernământ şi sfidând însăşi noţiunea de nuanţă, de excepţie) şi aceasta îşi are corectivele ei, după cum îşi

reclamă judecata pe individualităţi, pe segmente de timp, de comportament, pe motivaţii istorice, politice, etnospecifice, în funcţie de provocările venite din spaţiul recucerit, ca şi de multele deosebiri ce separă administraţia militară, de cea civilă, timpul de război de timpul de pace.

Nu ştim cât şi cum va atinge cartea lui Olivian Verenca zidul prejudecăţilor, dar faptul că încearcă, prin cifre şi documente, o fisură, este de necontestat şi pe deplin lăudabil. Concret, este vorba de „activitatea administraţiei civile române, desfăşurată între 19 august 1941 - data semnării decretului de înfiinţare - şi 29 ianuarie 1944 - când în locul administraţiei civile, care încetează, se instituie administraţia militară a teritoriului dintre Nistru şi Bug".

19 august 1941 este ziua în care Ion Antonescu îl desemnează pe Gheorghe Alexianu guvernator al Transnistriei. Capitolul VIII al cărţii se ocupă chiar de personalitatea profesorului Gheorghe Alexianu. Olivian Verenca fiind direct implicat în serviciile centrale conduse de Alexianu şi citat de Mareşalul Antonescu pe Ordinul de zi pe Naţiune din 15 iunie 1943, alături de Em. Cercavschi, Alex. Murtaza, Chiriac Dragomir, Mladenovici, C. Andrei, Eugen Vinograţchi, Petre Nicolescu, Matei Velcescu, Al. Hegheş, Eugen Harea, Andrei Cercavschi, ş. a.

Sunt prezentate în carte ordonanţele guvernatorului Transnistriei privind apărarea patrimoniului public (după 24 de ani trăiţi în spiritul educaţiei comuniste, populaţia de peste Nistru, „În urma retragerii armatelor sovietice s-a dedat al sustragerea şi însuşirea bunurilor, a operelor de artă de valoare, a unor materiale şi piese demontate de prin instalaţiile din întreprinderi, a motoarelor, maşinilor..." etc), reluarea muncii agricole din fostele colhozuri şi sovho-

zuri, recenzarea pe categorii a meseriaşilor, organizarea politicii comunale, cursul de retragere al rublelor, deschiderea şcolilor primare, organizarea administrativă a teritoriului, regimul funcţionarilor veniţi din ţară (circa opt mii), împropietărirea ţăranilor, repartizarea locuinţelor, majorarea salariilor, combaterea speculei şi a malversaţiunilor comerciale, ajutoarele pentru tinerii căsătoriţi ori pentru deces, regimul pensionarilor şi bolnavilor, reorganizarea sistemului sanitar, cultural, ş.a.m.d.. În privinţa spinoasei probleme a evreilor, autorul menţionează clar că lagărele şi coloniile de pe teritoriul Transnistriei „au stat sub administraţia directă, supravegherea şi paza nemijlocită a armatei, care asigura în acel teritoriu ordinea publică şi nu a administraţiei civile (...). Nici un funcţionar al administraţiei nu avea acces în lagăr, iar în coloniile din unele oraşe, numai pe baza unei autorizaţii scrise, semnată şi ştampilată de Comandantul Garnizoanei".

Paginile finale (111-133) dedicate lui Gheorghe Alexianu (n. 1897) punctează activitatea juristului şi a specialistului în dreptul public şi cel constituţional, rezultatele sale de consilier juridic al Fondului Bisericesc din Bucovina, de consilier la Ministerul Economiei Naţionale şi Rezident Regal al Ţinutului Suceava apoi al Ţinutului Bucegi, post pe care l-a părăsit obligat odată cu venirea legionarilor la putere în septembrie 1940 când, condamnat la moarte de legionari, Gheorghe Alexianu face o tentativă de sinucidere. După august 1944, refuză să plece clandestin din ţară, la 17 mai 1946 este condamnat la moarte fiind executat la 1 iunie 1946 orele 18, la Jilava. Într-o relatare făcută de Ion Pantazi (fiul generalului Const. Pantazi, fost Ministru al Apărării Naţionale) în volumul „Am trecut prin iad" - Editura Stindardul

Românilor, Munchen, 1986, pag. 302- 305 - acesta descrie astfel ultimele momente dinaintea execuţiei Mareşalului Ion Antonescu şi a principalilor condamnaţi: „Cea mai dramatică a fost despărţirea dintre Alexianu, fostul guvernator al Transnistriei şi copii săi, în jur de 10 ani, care plângeau în hohote şi nu se puteau despărţi". Iar în textul dinspre sfârşitul relatării menţionează: „Mai târziu am aflat că tatăl meu fusese graţiat de către Rege, Eugen Cristescu de către comunişti pentru a le organiza Securitatea, iar Radu Lecca de către evrei, drept mulţumire de felul cum se purtase cu ei. Tot mai târziu am aflat că Alexianu fusese judecat şi achitat la Odessa de către ruşi, pentru a fi ucis de români şi nu de ei, dar tot din ordinul lor!".

BIBLIOGRAFIE

- *Memorii de război* – Ion Cupşa, Alex Siperco, Alex. Vianu şi Gh. Zaharia – 1976

- *Relaţii intrenaţionale în acte şi documente 1939-1945*– Alex. Vianu, Const. Buşe, Z. Zamfir, Gh. Bădescu - Ed. Didactică şi Pedagogică 1976

- *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecţiei române din august 1944* – A. Simion – Ed. Dacia, Cluj 1979

- *Participarea României la înfrângerea Germaniei naziste* – Gh. Zaharia, I. Cupşa – Ed. Politică 1985

- *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940-ianuarie 1941* – A. Simion – Ed. Dacia, Cluj

- *Istoria României în date* – Fl. Constantiniu, M. D. Popa, N. Nicolescu şi Gh. Rădulescu – Ed. Enciclopedică Română 1972

- *Cruciadă în Europa* – D. Eisenhauer – Ed. Politică 1975

- *Buletinul Transnistriei* nr.1 şi nr.2 1941-1944

- *Mitropolia Bucovinei. Fapte şi gânduri pentru Biserica Bucovinei* M.O. Imprimeria Naţională 1937

- *Presa Guvernământului Transnistriei* Cronică nr. 10, 11, 12

- *Un an de aplicare a Legii Administrative din 14 august 1938* M.O. Imprimeriile Statului 1939

- *Antonescu – Mareşal al României şi războaiele de întregire. Mărturii şi documente* – Veneţia 1989 ediţie îngrijită de I. C. Drăgan

- *Transnistria. Încercare de monografie regională* – dr. N. H. Popp – Bibl. rev. Moldova Nouă nr.2 1943

- *România cu şi fără Antonescu* – Gh. Buzatu – Ed. Moldova, Iaşi 1991

- *Războiul mondial din 1939-1945* – Ed. Centrului de istorie şi civilizaţie Europeană Iaşi 1995

- *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial* vol.1 şi 2 – Gh. Buzatu – Ed. Enciclopedică Bucureşti 1988-1995

- *Istoria politică şi militară a războiului României contra Rusiei sovietice* – gen. Platon Chirnoagă – Ed. Carpaţi Madrid 1965

- *Procesul Mareşalului Ion Antonescu Documente* vol. 1,2 şi 3 Ed. Europa Nova 1995

- *Ion Antonescu. Citiţi, Judecaţi, Cutremuraţi-vă* – I. Ardeleanu, V. Irimia – Ed. Tinerama 1991

- *Procesul Mareşalului Ion Antonescu* – Ioan Dan – Ed. Tempus 1993

- *Populaţia evreiească din România în timpul celui de-al doilea război mondial* – W. Fielderman, Sabin Mănuilă – Ed. Fundaţia Culturală Română Iaşi 1994

- *Eu i-am salvat pe evreii din România* – R. Lecca – Ed. Roza Vânturilor 1994

- *Un tăciune smuls flăcărilor* Al. Şafran – Memorii. Ed. Hasefer 1996

- *Antonescu – Hitler. Corespondenţe şi întâlniri inedite* Ed. Cozia

- *România în anii celui de-al doilea război mondial* – lt. col. A. Duţu – Ed. Militară 1998

- *Armata, Mareşalul şi Evreii* – Al. M. Stoenescu – Ed. RAO 1998

- *Mareşalul Antonescu în faţa istoriei* – Gh. Buzatu

- *Tratat de drept public* – Paul Negulescu şi Gh. Alexianu – 1942

- *Revista de istorie militară* nr. 6(28) 1994

- *La revue du Centre de Documentation Juife Contemporaine „Le Monde Juif"* no. 105 (nouvelle serie), Paris, janvier 1982

- *Luceafărul românesc* anul 6 nr. 63, Montreal, martie 1996

- *Mareşalul Antonescu la Odessa* – J. Rotaru, O. Burcin, V. Zodian, L. Moise – Ed. Paideia 1994

- *România în al doilea război mondial* – Dinu C. Giurăscu – Ed. ALL-istoric 1999

- *Istoria celui de-al doilea război mondial* vol. I şi II – Liddel Hart – Ed. Orizonturi 2000.

CUPRINS

Olivian Verenca 5
Cuvânt înainte 7
Gânduri la ediţia a doua 11
PARTEA I 21
CAPITOLUL I 23
Administraţia civilă română în Transnistria
19 august 1941 – 29 ianuarie 1944 23
Introducere 23
CAPITOLUL II 57
Primele măsuri administrative 57
CAPITOLUL III 73
Organizarea administrativă a teritoriului 73
CAPITOLUL IV 101
Viaţa economică şi social – culturală 101
CAPITOLUL V 165
Atitudinea guvernatorului faţă de
populaţia locală 165
CAPITOLUL VI 169
Unele probleme din teritoriul Transnistriei,
dar fără legătură directă cu administraţia civilă 169
CAPITOLUL VII 199
Încetarea administraţiei civile a teritoriului
dintre Nistru şi Bug şi instalarea
administraţiei militare a acestui teritoriu 199
CAPITOLUL VIII 223
Personalitatea profesorului Gheorghe Alexianu 223
CAPITOLUL IX 245
Unele momente grele din viaţa prof. G. Alexianu
în perioada 1938 - 1941 245

PARTEA II 255
CAPITOLUL X 257
Procesul din mai 1946 – Tribunalul Poporului 257
CAPITOLUL XI 327
Sfârşitul vieţii unui om deosebit 327
POSTFAŢĂ 337
PARTEA III 339
Anexe 341
Addenda 341
Bibliografie 395

Editura VREMEA

Consilier editorial – Silvia Colfescu

Str. Constantin Daniel 14

71121 Bucureşti 1

telefon 3.35.81.31

fax 3.11.02.19

e-mail vremea@fx.ro

Coli tipar: 25

Hârtie ediţii, 60 gr./m^2, format 16/84/54

Tipografia MULTIPRINT Iaşi

Calea Chişinăului 22, et 6, Iaşi 6600

tel. 032-211225, 236388 fax. 032-211252

Carte publicată cu sprijinul
Ministerului Culturii din România

OLIVIAN VERENCA

ADMINISTRAȚIA CIVILĂ ROMÂNĂ ÎN TRANSNISTRIA 1941 - 1944

Târziu de tot, în primăvara anului 1988, când balanța timpului trecut din lunga mea existență înclina mai mult spre panta întunecată a amurgului decât spre culmea luminoasă a vieții, speranței și încrederii, a încolțit în mintea mea ideea, ce a determinat apoi hotărârea de a consemna o serie de evenimente și fapte din perioada celui de-al doilea război mondial, la a căror desfășurare am asistat și care se înscriu între 19 august 1941 și 29 ianuarie 1944. Mai concret spus, este vorba de modul cum s-a înfăptuit opera de reorganizare, reconstrucție și administrare românească în interiorul temporar ocupat, cuprins între apa Nistrului și a Bugului, până la limanul Niprului, iar în nord până departe la apa Niomjâi și a Rovului, teritoriu denumit de români „Transnistria", pustiit de prăpădul războiului și încredințat vremelnic Țării noastre spre a-l gospodări și administra cu personalul civil trimis din țară.

I.S.B.N. 973-9423-54-X

Preț 70.000 lei